

N E M Z E T I
F E J L E S Z T É S I
T E R V

TARTALOMJEGYZÉK

0. A FEJLESZTÉSI TERV KIDOLGOZÁSÁNAK FELTÉTELEI.....	1
0.1. <i>Általános jellemzők</i>	1
0.1.1. A tervezés menete.....	1
0.1.2. Az NFT keretei.....	2
0.1.3. A Nemzeti Fejlesztési Terv tartalmi elemei.....	3
0.2. <i>Partnerségi egyeztetés</i>	4
0.2.1. A partnerség alapelvei.....	4
0.2.2. Társadalmi egyeztetés.....	5
0.2.3. A partnervélemények jellemzői.....	6
0.2.4. Konklúzió.....	7
I. HELYZETELEMZÉS.....	9
1. TÁRSADALMI-GAZDASÁGI HELYZETKÉP.....	9
1.1. <i>Földrajzi helyzet</i>	9
1.2. <i>Demográfiai helyzet</i>	10
1.2.1. Népsűrűség.....	10
1.2.2. Korösszetétel.....	10
1.2.3. Vándorlás.....	12
1.3. <i>Makrogazdasági folyamatok</i>	13
1.3.1. A reál GDP növekedése.....	13
1.3.2. Külkereskedelem.....	15
1.3.3. Külső, belső egyensúly.....	16
1.3.4. Tőke.....	17
1.3.5. Foglalkoztatás, bérek.....	19
1.3.6. Infláció.....	21
1.3.7. Útban a maastrichti kritériumok teljesítése felé.....	22
1.3.8. Kitekintés 2005-ig.....	22
2. REGIONÁLIS SAJÁTOSSÁGOK ÉS KÜLÖNBSEGEK.....	24
2.1. <i>Területfejlesztési politika és regionalizmus</i>	24
2.2. <i>A gazdasági-társadalmi fejlettség területi különbségei</i>	26
2.2.1. A főváros és az ország többi része közötti fejlettségbeli különbségek.....	26
2.2.2. A régiók közötti különbségek, a nyugat-keleti megosztottság.....	27
2.2.3. Kistérségi és települési szinten jelentkező különbségek.....	28
3. A TERMELŐ SZÉKTOR.....	31
3.1. <i>Versenyképességi tényezők</i>	31
3.2. <i>Feldolgozóipar</i>	34
3.2.1. Alacsony tőkeakkumuláció a gazdaságban.....	35
3.2.2. Alacsony termelékenység a hazai vállalatoknál, míg a külföldi tulajdonban lévő cégekre magasabb termelékenység jellemző.....	35
3.2.3. A multinacionális vállalatok még mindig nem ágyazódtak be szervesen a magyar gazdaságba.....	36
3.3. <i>Kis – és középvállalkozások</i>	36
3.3.1. A jelenlegi szabályozási környezet még mindig nem kedvez a kis- és középvállalkozásoknak.....	37
3.3.2. Piaci hiányosságok a KKV-k felé irányuló üzletfejlesztési szolgáltatások és finanszírozás előmozdításában.....	38
3.3.3. A magas vállalkozói kedv nem kapcsolódik össze a vállalkozás sikeres működtetéséhez szükséges ismeretekkel és készségekkel.....	39
3.4. <i>Turizmus</i>	40
3.4.1. Bevezetés.....	40
3.4.2. A magyar turisztikai ágazat legfőbb kihívásai a 2004-től 2006-ig terjedő időszakban.....	40
3.4.3. Források.....	42
3.4.4. A humán erőforrások gyenge pontjai.....	43
3.5. <i>kutatás-fejlesztés, Innováció</i>	43
3.5.1. A K+F ráfordítások szintje igen alacsony.....	43
3.5.2. A K+F ráfordítások elsősorban állami finanszírozásúak.....	44
3.5.3. A K+F infrastruktúra elavult, a kutatói csoportok fokozatosan kiöregednek.....	45

3.5.4. A K+F és a vállalati szektor közötti kapcsolat gyenge, alacsony intenzitású a spin off tevékenység.	45
3.5.5. Alacsony szintű a magánszféra innovatív képessége.	46
3.6. <i>Információs társadalom</i>	46
3.6.1. Az információs technológiai (IT) ráfordítások	46
3.6.2. Az Internetet használók száma alacsony	47
3.6.3. Nagy területi eltérések a távközlési infrastruktúra fejlettségi szintjében	47
3.6.4. A lakosság alacsony szintű számítógépes készségekkel rendelkezik, a tartalomipar fejletlen.	48
3.6.5. Az információs társadalom fejlesztésének jogi alapja nem teljes körű	49
3.6.6. A gazdasági fejlettség különbözőségei	49
4. INFRASTRUKTÚRA	50
4.1. <i>Közlekedési-szállítási infrastruktúra</i>	50
4.1.1. Magyarország egy nemzetközi csomópont.	51
4.1.2. Szállítási módok szerinti megoszlás	51
4.1.3. Gyorsforgalmi úthálózat kibővítése.	52
4.1.4. A meglévő úthálózat fejlesztése	54
4.1.5. Vasúti hálózat korszerűsítése.	55
4.1.6. Repülőtéri kapacitás bővítése	55
4.1.7. A Dunai-víziút folyósó fejlesztése.	56
4.1.8. Kombinált fuvarozás	56
4.1.9. Várható tendenciák	57
4.1.10. Intézményrendszer	57
4.1.11. Különbségek az elérhetőségben	58
4.2. <i>Energetika</i>	58
4.2.1. Az intézményrendszer	60
5. FOGLALKOZTATÁS ÉS EMBERI ERŐFORRÁS FEJLESZTÉS	62
5.1. <i>A munkaerőpiac általános áttekintése</i>	62
5.2. <i>Alacsony foglalkoztatási szint és magas inaktivitási ráta</i>	63
5.2.1. Alacsony foglalkoztatási szint	63
5.3. <i>A viszonylag alacsony munkanélküliség magas inaktivitással párosul.</i>	64
5.4. <i>Regionális különbségek</i>	64
5.5. <i>Különleges munkaerő-piaci helyzetű csoportok</i>	65
5.5.1. Nők	66
5.5.2. Fiatalok	67
5.5.3. Idősebb munkavállalók	67
5.5.4. Fogyatékkal élők	67
5.6. <i>A foglalkoztatás struktúrája</i>	68
5.6.1. Ágazati struktúra	68
5.6.2. A KKV-k szerepe a foglalkoztatásban	69
5.6.3. Munkaerőhiány	69
5.7. <i>A Humán erőforrás fejlesztésbe történő befektetés és annak ösztönzése</i>	69
5.8. <i>A foglalkoztatáspolitikai végrehajtása</i>	70
5.8.1. Intézményi keretek	70
5.8.2. Aktív politikák	70
5.8.3. Társadalmi partnerek bevonása	71
5.8.4. Foglalkoztatási kilátások	71
5.9. <i>Oktatás és képzés</i>	72
5.9.1. Iskolai részvétel	72
5.9.2. Hiányosságok és szűk keresztmetszetek	74
6. EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁS	77
7. TÁRSADALMI BEFOGADÁS	81
7.1. <i>Jövedelmi viszonyok, társadalmi kirekesztettség</i>	81
7.2. <i>A roma kisebbség helyzete</i>	83
8. ESÉLYEGYENLŐSÉG	86
9. AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS	90
9.1. <i>Bevezetés</i>	90
9.1.1. A mezőgazdaság és az élelmiszer-feldolgozóipar szerepe a nemzetgazdaságban	90
9.1.2. Természeti adottságok	91
9.1.3. Termelési struktúra	91
9.2. <i>A mezőgazdaság, az élelmiszer feldolgozás és a vidékfejlesztés fő kihívásai</i>	92
9.2.1. Beruházások, a termelés műszaki-technológiai feltételei	93
9.2.2. Földtulajdon és a földhasználat jellemző vonásai	94
9.2.3. A mezőgazdasági népesség kor szerinti összetétele	95

9.2.4. A mezőgazdasági népesség képzés szerinti összetétele	96
9.2.5. Szövetkezetek, integráló szövetségek	97
9.2.6. Termékminőség, élelmiszer biztonság	97
9.2.7. Az erdőgazdálkodás jellemző adottságai	98
9.2.8. A halászati ágazat fő kihívásai	98
9.3. Az élelmiszer-feldolgozás helyzete	99
9.4. A vidék helyzete	99
9.5. Intézményrendszer	101
10. MAGYARORSZÁG ÁLTALÁNOS KÖRNYEZETI ÁLLAPOTA	103
10.1 KÖRNYEZETI PROBLÉMÁK	103
10.1.1. Levegőszennyezés	104
10.1.2. Felszíni és felszín alatti vizek	105
10.1.3. Felszín alatti vizek	105
10.1.4. Talajvédelem	106
10.1.5. Természeti és táji értékek	106
10.1.6. Gazdasági tevékenységek környezeti terhelése	107
10.1.7. A kommunális infrastruktúra hiányosságai	109
10.1.8. Környezettudatosság fokozása	111
10.2. A környezet- és természetvédelem intézményrendszere	111
10.2.1. A helyi életminőség és a helyi közigazgatás különbségei	112
11. KORÁBBI PROGRAMOK TAPASZTALATAI	114
11.1. Széchenyi Terv	114
11.2. PHARE programok	116
11.3. ISPA Program	120
11.4. SAPARD Program	121
1. SZ. MELLÉKLET	123
Az egyes régiók karaktere	123
Közép-Magyarország	123
Közép-Dunántúl	123
Nyugat-Dunántúl	124
Dél-Dunántúl	124
Észak-Magyarország	125
Észak-Alföld	125
Dél-Alföld	126
2. SZ. MELLÉKLET	127
II. FEJLESZTÉSI STRATÉGIA	128
1. SWOT ELEMZÉS	129
2. CÉLKITŰZÉSEK	133
3. STRATÉGIA	138
3.1. Versenyképesebb gazdaság (1. Cél)	138
3.2. Humánerőforrások jobb kihasználása (2. Cél)	140
3.3. Jobb minőségű környezet, kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés (3. Cél)	143
4. PRIORITÁSOK	146
4.1. A termelőszektor versenyképességének javítása (1. Prioritás)	146
4.2. A foglalkoztatás Növelése és az emberi erőforrások fejlesztése (2. Prioritás)	149
4.3. Jobb infrastruktúra, tisztább környezet biztosítása (3. Prioritás)	151
4.4. A helyi és regionális potenciál erősítése (4. Prioritás)	153
4.5. Technikai segítségnyújtás (5. Prioritás)	156
4.6. Az NFT makrogazdasági hatásai	157
4.6.1. A GDP növekedése	159
4.6.2. Beruházások	159
4.6.3. Foglalkoztatás	160
1. MELLÉKLET: SZAKPOLITIKAI REFERENCIA KERET A HUMÁN ERŐFORRÁSOK TERÜLETÉN	161
III. A STRATÉGIA KOHERENCIÁJA ÉS KONZISZTENCIÁJA	173
1. KOHERENCIA A KÖZÖSSÉGI POLITIKÁKKAL	173
1.1. Regionális versenyképesség	173
1.2. Növekvő foglalkoztatottság, emberi erőforrásfejlesztés	176

1.3. Kiegyensúlyozott városi és vidéki fejlődés	177
1.4. Horizontális alapelvek	178
2. KOHERENCIA A NEMZETI POLITIKÁKKAL	180
2.1. Fejlesztési Területek	180
2.2. Horizontális elvek	185
IV. PÉNZÜGYI TÁBLÁK.....	187
1. A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV PÉNZÜGYI TERVE	187
2. AZ ADDICIONALITÁS ELŐZETES IGAZOLÁSA	189
V. AZ OPERATÍV PROGRAMOK RÖVID LEÍRÁSA.....	193
1. GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉG OPERATÍV PROGRAM	193
1.1. Befektetés-ösztönzés	195
1.2. Kis- és középvállalkozások fejlesztése.....	196
1.3. Kutatás-fejlesztés és innováció	196
1.4. Információs társadalom és gazdaságfejlesztés	197
2. HUMÁN ERŐFORRÁS FEJLESZTÉS OPERATÍV PROGRAM.....	199
2.1. Aktív munkaerő-piaci politikák támogatása.....	201
2.2. Társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerő piacra történő belépés segítségével.....	201
2.3. Oktatás, képzés támogatása az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként	202
2.4. Alkalmazkodóképesség és vállalkozói készségek fejlesztése.....	203
2.5. Humánerőforrás-fejlesztéshez kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztés.....	203
3. KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS INFRASTRUKTÚRA-FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM	205
3.1. Környezetvédelmi fejlesztések	207
4. AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM	210
4.1. A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban.....	213
4.2. Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása	214
4.3. A vidéki térségek fejlesztése	214
5. REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM	216
5.1. A regionális gazdasági környezet fejlesztése	219
5.2. Térségi infrastruktúra fejlesztése	219
5.3. A társadalom megújuló képességének javítása	220
VI. A MEGVALÓSÍTÁSRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK.....	221
1. IRÁNYÍTÁS	221
1.1. KTK (Közösségi Támogatási Keret) Irányító Hatóság	221
1.2. A KTK Menedzsment Bizottság	222
1.2.1. Összetétel	222
1.2.2. Működés	223
1.3. Az irányítással kapcsolatos feladatok	223
1.3.1. Az adatok gyűjtésére és az elektronikus adatcserére vonatkozó rendelkezések.....	223
1.3.2. A megvalósítás éves és végső jelentései	223
1.4. Tájékoztatás és nyilvánosság (KTK Kommunikációs Akcióterv)	224
1.5. Az Operatív Programok (OP) irányítására vonatkozó általános rendelkezések.....	225
1.6. Közreműködő Szervezetek	227
2. MONITORING	228
2.1. A KTK Monitoring Bizottság.....	228
2.1.1. Összetétel	229
2.1.2. Működés	229
2.2. Az OP Monitoring Bizottság	230
2.2.1. Összetétel	231
2.2.2. Működés	232
3. ÉRTÉKELÉS	233
4. PÉNZÜGYI GAZDÁLKODÁS ÉS ELLENŐRZÉS	234
4.1. Kifizető hatóság	234
4.1.1. Felelősségi körök.....	234
4.2. Pénzügyi folyamatok	234
4.2.1. Alapok lehívása	234
4.2.2. Előleg	234

4.2.3. Köztes kifizetések.....	235
4.2.4. Végső kifizetés	235
4.3. ellenőrzés	236
4.3.1. Belső ellenőrzési egységek.....	236
4.3.2. Műveletek ellenőrzése (a 438/2001. Rendelet 4. cikkében leírt pénzügyi ellenőrzési feladatok):.....	236
4.3.3. Helyszíni ellenőrzést végző hatóságok és szervek (pénzügyi ellenőrzési feladatok a 438/2001. Rendelet 10. cikke alapján):.....	236
4.3.4. Nyilatkozat a támogatás lezárásakor (pénzügyi ellenőrzési feladatok a 438/2001. Rendelet 15. cikke alapján):	239
5. A KÖZÖSSÉGI POLITIKÁKNAK VALÓ MEGFELELÉS	240
5.1. Közbeszerzés	240
5.2. Esélyegyenlőség.....	240
5.3. Fenntartható fejlődés	241
5.4. Versenypolitika az állami támogatásokkal kapcsolatosan.....	242
MELLÉKLET: PARTNERSÉG.....	243
1. A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV EGYEZTETÉSÉNEK ELŐKÉSZÍTÉSE	244
1.1. Az egyeztetési folyamat célja, alapelvei.....	244
1.2. Az egyeztetési folyamat koordinációja és forгатókönyve.....	245
2. A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV EGYEZTETÉSE	246
2.1. Az előzetes egyeztetés tapasztalatai	246
2.2. Széles körű egyeztetés	247
2.2.1. Partnerszervezetek.....	247
Az NFT egyeztetésének módszerei és eszközei	248
2.4. Események.....	249
2.5. A Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetésének eredményei	251
2.5.1. A válaszadó partnerek megoszlása	251
2.5.2. Partnervélemények csoportosítása.....	255
2.5.3. Az egyeztetés harmadik fázisa	260
3. AZ OPERATÍV PROGRAMOK EGYEZTETÉSE	262
3.1. Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program egyeztetése.....	262
3.2. Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program egyeztetése.....	263
3.3. Gazdasági Versenyképesség Operatív Program egyeztetése	263
3.4. Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program egyeztetése	264
3.5. Regionális Operatív Program egyeztetése	264
1. SZÁMÚ MELLÉKLET	267
2. SZÁMÚ MELLÉKLET	277

0. A FEJLESZTÉSI TERV KIDOLGOZÁSÁNAK FELTÉTELEI

0.1. ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK

Magyarország 2004. május 1-én csatlakozik az Európai Unióhoz, és ezt követően jogosulttá válik az EU Strukturális Alapjai és a Kohéziós Alap támogatására. Ezeknek az alapoknak az elsődleges célja az, hogy – a gazdasági és szociális kohézió erősítése érdekében - segítsék a tagállamok, valamint régióik közötti fejlettségi különbségek csökkentését.

A Strukturális Alapok általános szabályozásáról szóló 1260/1999 sz. EK Tanácsi Rendelet értelmében az alapok igénybevételéhez az 1. célkitűzés hatálya alá tartozó, kevésbé fejlett régiókkal¹ rendelkező tagállamoknak Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) keretében ki kell dolgozniuk és az Európai Bizottság elé kell terjeszteniük fejlesztési célkitűzéseiket és prioritásaikat. A Nemzeti Fejlesztési Terv tehát egy nemzeti stratégiai dokumentum, melynek elkészítéséért a Magyar Köztársaság Kormánya a felelős. Ez a dokumentum képezi az alapját a Bizottsággal folytatandó tárgyalásoknak, melyek eredményeként készül el a támogatások jogi keretét jelentő Közösségi Támogatási Keret (KTK). A Közösségi Támogatási Keret tartalmazza az EU és a magyar fél pénzügyi kötelezettség-vállalását arra, hogy 2004 és 2006 között a Strukturális Alapokból közösen finanszírozott egyes fejlesztési területekre milyen összeget fordítanak.

0.1.1. A tervezés menete

A magyar NFT kialakítása 2001. februárjában kezdődött. A 2002. májusi kormányváltásig az NFT Helyzetértékelés fejezete készült el - ezzel másfél éves késésbe került az eredeti ütemezéshez képest. Ennek ellenére 2002. július 30-án a 21. "Regionális Politika" csatlakozási fejezet lezárásakor a hivatalba lépő kormány megerősítette azt az elődje által tett kötelezettségvállalást, hogy 2002 végéig jóváhagyja a Nemzeti Fejlesztési Tervet.

2002. nyarán folyt a 2001. első felében elkészült Helyzetértékelés aktualizálása, elsősorban az Európai Bizottságtól kapott észrevételek felhasználásával. Ezzel párhuzamosan megkezdődött az NFT Stratégiájának kidolgozása, melynek szeptember

---

¹ Ahol az egy főre jutó GDP nem éri el a Közösség átlagának 75%-át.

végén benyújtott változatát a Kormány első olvasatban elfogadta, és társadalmi vitára bocsátotta.

Október közepén a Kormány első olvasatban elfogadta az Operatív Programokat (OP), és egyben megkezdődött ezek társadalmi egyeztetése. Ennek eredményének, illetve az időközben a brüsszeli Bizottság által informálisan eljuttatott észrevételek felhasználásával a Stratégia és az OP-k átdolgozásra kerültek.

2002. december közepén a Kormány második olvasatban elfogadta mind a NFT, mind az Operatív Programok teljes anyagát azzal, hogy a Bizottság illetékeseivel folytatott tárgyalások, illetve az előzetes (ex-ante) értékelés első harmadának eredményeit beépítve a NFT-t 2003. március végéig kell benyújtani az Európai Bizottságnak.

Az Operatív Programok esetében a Bizottság illetékeseivel történt 2003. márciusi egyeztetés eredményeképpen a kormány vállalta, hogy az OP-k ex-ante értékelése első fázisa eredményeinek beépítését követően, azokat április végéig benyújtja a Bizottsághoz. Kormány általi jóváhagyását megelőzően mind az NFT-t, mind az OP-kat megtárgyalják az országos szintű partnerségi fórumok (Országos Érdekegyeztető Tanács, Országos Területfejlesztési Tanács, Országos Környezetvédelmi Tanács), illetve a regionális partnerek.

A NFT, illetve az OP-k benyújtását követően a Bizottsággal való egyeztetésekkel párhuzamosan folytatódik azok ex-ante értékelése. A Programkiegészítő Dokumentumokat – a vállalásoknak megfelelően – 2003. szeptember végén nyújtjuk át az Európai Unió Bizottságának.

0.1.2. Az NFT keretei

A Nemzeti Fejlesztési Terv az Európai Unió Tanácsának a Strukturális Alapok általános szabályozásáról szóló 1260/1999 Rendelete (Council Regulation /EC/ No 1260/1999), valamint a Strukturális Alapokra vonatkozó tervekről és programozási dokumentumokról szóló Vademecum figyelembevételével készült. A Terv igazodik az Európai Bizottság 2000-2006-os időszakra vonatkozó programozási irányelveihez (*The Structural Funds and their coordination with the Cohesion Fund. Guidelines for programmes in the period 2000-2006*), amelyek a gazdasági versenyképesség javítását, a foglalkoztatottság növelését leginkább segítő fejlesztési politikákról adnak útmutatást. Emellett figyelembe veszi a releváns közösségi és nemzeti szakpolitikákat, stratégiákat is.

Az NFT – mindezen túlmenően - támaszkodik a 2001-2004-es időszakra szóló, de hosszabb távú hatásokkal járó Magyarország középtávú gazdasági programja c. dokumentumra. E dokumentum körvonalazza azt a makrogazdasági keretet és gazdaságpolitikát, amelyben a Nemzeti Fejlesztési Terv kifejti hatásait, s melynek egyik megvalósítási eszköze. A középtávú gazdaságpolitika célja a modernizáció, az európai szintekhez való felzárkózás, amely a versenyképesség erősítésében, a pénzügyi és árstabilitásra törekvésben, valamint a gazdaság és társadalom kohéziós erőinek kibontakoztatásában realizálódik.

A magyar Nemzeti Fejlesztési Terv a Strukturális Alapok mindegyikének forrásaira épít. Ennek megfelelően céljainak, prioritási területeinek és a megvalósítandó intézkedéseknek összhangban kell állniuk az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az Alapokra vonatkozó rendeleteivel, így: az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) tekintetében az 1783/1999 sz. (Regulation /EC/ No 1783/1999), az Európai Szociális Alap (ESZA) tekintetében az 1784/1999 sz. (Regulation /EC/ No 1784/1999), az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap esetében az 1257/1999 sz. (Regulation /EC/ No 1257/1999), míg a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz esetében az 1263/1999 sz. (Regulation /EC/ No 1263/1999) rendelettel. A Strukturális Alapok finanszírozta beavatkozások szoros, koordinált kapcsolatban állnak az azonos időszakban a Kohéziós Alapból finanszírozott intézkedésekkel, amelyek fejlesztési irányai megjelennek a Nemzeti Fejlesztési Tervben, s melyek igazodnak a Kohéziós Alapról szóló 1264/1999 és 1265/1999 sz. (Regulation /EC/ No szóló 1264/1999 and 1265/1999) Tanácsi rendelethez.

0.1.3. A Nemzeti Fejlesztési Terv tartalmi elemei

A fejlesztési terv Helyzetértékelése a magyar gazdaság és társadalom állapotát vizsgálja fel, rámutat a súlyponti kérdésekre, megvizsgálja a problémák okait. A SWOT-elemzés alapján Magyarország erősségei és gyengeségei, lehetőségei és a veszélyforrások kerülnek meghatározásra. Ezen elemzés alapján kerül kialakításra a magyar Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiájának **hosszútávú célja**: az életminőség javítása, illetve az adott periódushoz kapcsolódó **általános célja**: az egy főre eső jövedelem szintjében az EU átlagához képest mutatkozó jelentős elmaradás mérséklése.

Az ezt alátámasztó és ennek elérését lehetővé tevő **három specifikus cél**: a versenyképesebb gazdaság; a humán erőforrások jobb kihasználása; illetve a jobb minőségű környezet és a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés elősegítése.

A specifikus célok megvalósítását a Nemzeti Fejlesztési Terv **négy fejlesztési** prioritáson keresztül kívánja elérni, melyek a következők: termelőszektor versenyképességének; a foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése; jobb infrastruktúra, tisztább környezet biztosítása; a regionális és helyi potenciál erősítése, illetve a technikai segítségnyújtás. Ezeket kiegészíti egy a KTK végrehajtását elősegítő Technikai Segítségnyújtás prioritás.

A fenti célok elérésére kialakított intézkedés-együttes **5 Operatív Program** keretében valósul meg. Az NFT céljainak megvalósításához szükséges, hogy az OP-k egyes fejlesztései egymást kiegészítő, integrált módon, a szinergikus hatásokat kihasználva valósuljanak meg. Ezzel egyrészt megakadályozható a fejlesztések elaprózódása, míg másrészt a támogatandó célterületeken érdemi hatás érhető el.

A **Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (GVOP)** a gazdaság általános versenyképességét kívánja javítani a termelőszektor modernizációját megvalósító beruházások támogatásával, valamint növeli a társadalmi kohéziót és foglalkoztatást a kis- és középvállalatok technikai modernizálásával, innovációs tevékenységük és hálózatépítésük támogatásával, korszerű menedzsment ismeretek átadásával. A

gazdasági innovációt a hazai köz és magánfinanszírozású K+F szféra versenyképes kutatásainak támogatásával, valamint a kutatás-fejlesztési és gazdasági szektor közötti kapcsolatok erősítésével segíti elő. Az Operatív program célja az elektronikus gazdaság kiépítésének támogatása az infrastruktúra és a digitális tartalom oldaláról, illetve az elektronikus közigazgatás megteremtésének segítése.

A **Humán-erőforrás Fejlesztés Operatív Program (HEFOP)** célja a foglalkoztatás szintjének emelése, a munkaerő versenyképességének javítása a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő képzettség megszerzésével és a társadalmi beilleszkedés elősegítése. Az OP prioritásai: az aktív munkaerő-piaci politikák támogatása; a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerő-piacra történő belépés segítségével; az oktatás és képzés fejlesztése az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként; az alkalmazkodóképesség és vállalkozói készségek javítása; valamint a humán erőforrás fejlesztéshez kapcsolódó – oktatási, szociális és egészségügyi - infrastruktúra fejlesztése.

A **Környezetvédelmi és Infrastruktúra Operatív Program (KIOP)** - összhangban a Kohéziós Alapból történő fejlesztésekkel - célul tűzi ki egyrészt az ország környezeti állapotának javítását a környezeti infrastruktúra kiépítésével, a környezetbiztonság növelésével, természetvédelmi beruházásokkal; másrészt a közlekedési infrastruktúra javítását szolgáló beruházások megvalósítását gyorsforgalmi utak és városokat elkerülő utak építésével.

Az **Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP)** céljai, ahogy azt a neve is jelzi, a mezőgazdasági termelés modernizációja és hatékonyabbá tétele részben a termelési technológiák, részben a termékfeldolgozás (különös tekintettel az élelmiszerfeldolgozás) fejlesztése által. A program másik célja a vidék felzárkóztatása, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek biztosítása a vidéki térségek lakossága számára, a vidéki infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése, a vidék kulturális örökségének védelme. A vidékfejlesztési intézkedések egy részét a nemzeti költségvetés finanszírozza.

A **Regionális Fejlesztési Operatív Program (RFOP)** a régiókon belül gazdasági-társadalmi szempontból elmaradott térségek, településrészek fejlesztését tűzi ki célul. E fejlesztést a regionális gazdasági környezet javításával - a turizmus és gazdasági fejlődést segítő oktatási infrastruktúra támogatásával, a térségi infrastruktúra fejlesztésével, település rehabilitációval, környezetgazdálkodásuk fejlesztésével, a régiók emberi erőforrásainak és tudásállományának javításával, a közigazgatás modernizációjával kívánja elősegíteni az operatív program.

0.2. PARTNERSÉGI EGYEZTETÉS

0.2.1. A partnerség alapelvei

Az Európai Unió Strukturális Alapjaira vonatkozó általános alapelvek között a partnerség elvének érvényesítése a közösségi támogatások előkészítésére,

finanszírozására, monitoringjára és értékelésére is kiterjed. A partnerség fogalma magában foglalja az Európai Bizottság és a magyar kormány közötti, a magyar központi és területi közigazgatási egységek, illetve az adminisztráció és a szociális, gazdasági, civil, stb. partnerek közötti együttműködést is. Ez a dokumentum elsősorban az utóbbi folyamatra koncentrál a magyar Nemzeti Fejlesztési Terv készítése során.

Az egyeztetési folyamat fontos szerepet játszik továbbá a Strukturális Alapokkal kapcsolatos információs tevékenység, nyilvánosság biztosításában is.

Az NFT előkészítésében való részvétel a társadalmi partnerek számára, akik egyben potenciális kedvezményezettek és támogatók is, a Strukturális Alapok fogadására való felkészülés első fázisa.

0.2.2. Társadalmi egyeztetés

A Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatala (a továbbiakban: Hivatal) az Operatív Programokat koordináló minisztériumokkal és regionális fejlesztési intézményekkel együtt a szociális partnerek, gazdasági, szakmai, regionális, civil, kisebbségi és női szervezeteket, valamint önkormányzati szövetségeket vont be az egyeztetés folyamatába.

A társadalmi egyeztetés során a szociális partnerek – szakszervezeti és munkaadói szövetségek -, szakmai szervezetek és gazdasági érdekcsoportok azon köre került közvetlen megkeresésre, amelyek a hazai érdekegyeztetés ágazati, illetve makroszintjén hagyományosan részt vesznek. A folyamatba bekapcsolódtak az országos és regionális gazdasági, társadalmi, civil, kisebbségi és női szervezetek is. A Magyarországon található több mint háromezer települési és megyei önkormányzat közvetlen megkeresésére a potenciális partnerek magas száma miatt a települési és megyei önkormányzatok szövetségein keresztül került sor. Az Országgyűlés hivatalos lobbilistáján regisztrált, illetve a szakmai és ágazati szervezetek által javasolt, civil és horizontális érdekeket képviselő, országos szinten működő szervezetek szintén véleményezték a stratégiát.

A társadalmi egyeztetés dokumentálása és a hatékony kapcsolattartás érdekében a Hivatal egy olyan partneradatbázist hozott létre, amely a partnerek adatainak és a partner események rögzítésén túl, alkalmas a partnerség tartalmának rögzítésére, vagyis a partnerek véleményének feldolgozására is.

Az NFT egyeztetése szorosan összekapcsolódott az NFT-t és az EU Pénzügyi Alapjait bemutató széles körű általános tájékoztató és információs tevékenységgel. Ennek érdekében a Hivatal együttműködési megállapodásokat kötött különböző szervezetekkel. Ebben a felek vállalták, hogy együttműködnek az NFT elkészítésében, a társadalmi egyeztetéshez kapcsolódó széleskörű tájékoztató – információs tevékenység koordinálásában, valamint hosszú távon a végrehajtás, értékelése és ellenőrzése folyamatában.

Az egyeztetés másik formája a személyes megkeresés volt, melynek keretében több mint 600 partner szervezettel vette fel a kapcsolatot közvetlenül a Hivatal. Ezen szervezetektől több mint 350 visszajelzés érkezett. Az aktív partnerek háromnegyede civil-, szakmai-, vagy költségvetési szerv, melyek közel egyenlő arányban szóltak hozzá a stratégiához.

A Hivatal saját rendezvényeket is szervezett, illetve munkatársai részt vettek a társadalmi partnerek által szervezett konferenciákon, szakmai előadásokon. A Hivatal és az OP felelős tárcák képviselői 2002. szeptember és december között – mintegy 100 nap alatt – több mint 100 rendezvényen ismertették az NFT jelentőségét, stratégiáját, operatív programjait.

A stratégiát a makroszintű fórumok többször is megvitatták: Országos Érdekegyeztető Tanács, az Országos Területfejlesztési Tanács, az Országos Környezetvédelmi Tanács, valamint a Regionális Fejlesztési Tanácsok.

A fentiek mellett az NFT dokumentációja és háttéranyagai az Interneten folyamatosan megjelentek (www.euforium.hu, www.nfh.hu), ahol a stratégiát tematikus formában, ún. interaktív fórumok létrehozásával véleményezni is lehetett.

A Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetése három szakaszra oszlott. A helyzetelemzés és a stratégia egyeztetése 2002. szeptembertől novemberig, az operatív programok véleményezése 2002. októbertől novemberig, a teljes dokumentáció végleges formájáról szóló vita pedig 2002. decembertől 2003. márciusáig zajlott le. Az egyeztetés a tervezés lezárása után is folytatódik, különösen a partnerek monitoring bizottságokban történő részvétele, a programkiegészítő dokumentumok véglegesítése, illetve a pályázati kiírások tárgyában.

0.2.3. A partnervélemények jellemzői

A munkaadók elsősorban a KKV szektor fontosságát és szerepének erőteljesebb kiemelését hangsúlyozták. A kockázati tőke megjelenését elősegítő intézkedéseket sürgettek, valamint a K+F kedvezőbb adózási feltételeinek megteremtését. A munkaadók szükségesnek tartják a magán finanszírozás bevonását a közszolgáltatások biztosításába (Public Private Partnership).

A munkavállalók hozzászólásai alapján az oktatás és egészségügy modernizációja szükséges, valamint a régiók magyar közigazgatási rendszerbe történő beillesztése is megoldásra vár. Hangsúlyozták, hogy a közszféra fejlesztése elengedhetetlen, és a szociális partnerek szerepét is ki kell alakítani a Területfejlesztési Tanácsokban. A munkavállalók szervezetei kiemelték a nők és a férfiak közötti esélyegyenlőség biztosítását a munkahelyeken.

A civil szervezetek megítélése szerint a civil szféra szerepét is meghatározóvá kell tenni a döntéshozatali folyamatokban. Ennek keretében szükség van a civil infrastruktúra hálózatok további fejlesztésére. Kiemelték továbbá a környezettudatosság kialakításának fontosságát, a hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlőségének

javítását, valamint a női-férfi egyenjogúság biztosítását, illetve a fogyatékkal élők társadalmi integrációját.

A regionális és önkormányzati partnerek az NFT-t összességében támogatták, s úgy vélték, hogy a hosszú távú jövőkép, a tudás- és innováció-orientált fejlesztési stratégia megfelelő kereteket biztosít a regionális fejlesztési törekvések érvényesítésére. Számos tervezési módszertani észrevétel mellett a legtöbb konkrét javaslatot a regionális fejlesztés témakörével kapcsolatosan fogalmazták meg. Kiemelték a decentralizált regionális intézményrendszer kiépítésének szükségességét, az oktatási rendszer modernizációját. Meglátásuk szerint fontos a regionális innovációs tudásbázisok megerősítése, vállalkezési övezetek támogatása, valamint a környezetvédelem, a közlekedési infrastruktúra és vidékfejlesztés regionális aspektusainak kitüntetett kezelése.

A fenti véleményeket a tervezés folyamatában a szakértők megvizsgálták és lehetőség szerint – amennyiben az EU Strukturális Alapok általános szabályai lehetővé tették - beépítették a végleges szövegbe. Így a Nemzeti Fejlesztési Terv végleges változata tükrözi a magyar kormány és a különböző gazdasági és társadalmi csoportok véleményét is.

0.2.4. Konklúzió

Példátlan méretű érdeklődés és aktív részvétel jellemezte az NFT egyeztetését. A Hivatal több száz szervezettel, tagszervezeteiken keresztül pedig több ezer potenciális partnerrel került kapcsolatba. Beigazolódott, hogy a kormányzati munka – szélesebb értelemben a közigazgatás tevékenysége – attól válik igazán hatékonná, ha az érdemi kérdések széleskörű, az érintettekkel, a szakmai körökkel folytatott aktív párbeszédben születnek meg. A stratégiai és gyakorlati elképzelések, a döntések és a végrehajtás is együttműködve valósul meg.

A társadalmi egyeztetés közel hat hónapja alatt közel 3000 összetett, lényegi és fontos, gyakran stratégiai jelentőségű kérdéseket felvető hozzászólásokat tettek partnereink. Ezek gyakran jóval tágabb kérdéseket vetettek fel, részleteztek, mint azok, amelyek a tulajdonképpeni EU dokumentum kereteibe beilleszthetőek voltak.

A partner vélemények jelentős része és az EU illetékes szervei is az NFT stratégiai fókuszálására, vagyis a források koncentrált felhasználására tettek javaslatot a tervezési időtáv korlátozottsága miatt. A csatlakozás dátumának eltolódása és ebből következően a végrehajtási időszak további szűkülése még inkább kiemeli a koncentráció szükségességét.

Ezért a magyar kormány külön is át kívánja tekinteni a vitában felvetett, sok esetben az NFT szűken vett kereteibe be nem illeszthető javaslatokat, véleményeket, hiszen az NFT-t nem lehet kiragadni egy szélesebb társadalmi-gazdasági fejlesztési koncepcióból, amely olyan területeket is érint, mint az oktatás, az egészségügy, a kultúra, vagy a lakáspolitiká. Ezért a kormány szándékai szerint elkezdődik a sokkal szélesebb, Átfogó

Fejlesztési Terv (ÁFT) kidolgozása is, amelynek kialakításába a partnerek az NFT véleményezéséhez hasonlóan aktívan bekapcsolódhatnak.

A javaslatok egy része a hazai fejlesztési forrásokból megvalósuló fejlesztéseket is magába foglaló, 2003 során kialakítandó Átfogó Fejlesztési Tervben fog megjelenni, illetve megvalósulni. Az ÁFT tehát kiegészíti az NFT-ben 2004-06-ra tervezett fejlesztéseket, továbbá megteremti az ott megfogalmazott fejlesztések hatékony megvalósulását garantáló általános intézményi és szabályozási kereteket.

A partnerség jegyében az NFT egyeztetése így csak egy szakaszt összegez, más szavakkal egy folyamat kezdete. Az érdemi párbeszéd a nemzet nagy stratégiai kérdéseiről, a szükséges fejlesztésekről tovább folytatódik.

I. HELYZETELEMZÉS

---

1. TÁRSADALMI-GAZDASÁGI HELYZETKÉP

1.1. FÖLDRAJZI HELYZET

Magyarország közepesen fejlett közép-európai ország, 2000-ben a vásárlóerő paritáson számolt egy főre jutó GDP-je az EU átlag 49,7 %-a, 11227 € volt. Területe 93 ezer km², Európa területének mintegy 1%-a. Magyarország az Európai Unió területi statisztikai rendszerének megfelelően 7 NUTS 2 szintű tervezési-statisztikai régióra, amelyek mindegyike az 1. célkitűzés hatálya alá tartozik, 19 NUTS 3 szintű megyére (és a fővárosra, Budapestre), 150 NUTS 4 szintű kistérségre és 3135 NUTS 5 szintű településre tagolódik. A városok száma 252, a községeké 2883.

Magyarország hét országgal határos (az EU tagállam Ausztriával, három tagjelölt országgal: Szlovéniával, Szlovákiával és Romániával, valamint Ukrajnával, Szerbia-Montenegróval és Horvátországgal), a határvonal hossza 2 242 km. Központi elhelyezkedése folytán fontos közlekedési útvonalak metszéspontja. Közúti, vasúti, vízi, légi közlekedési, légiforgalom-irányítási és hírközlési rendszerei Európa érrendszerének fontos részét képezik, melyek a kontinensen belül minden fő irányban biztosítják a személyek, az áruk, a szolgáltatások és az információ szabad áramlását. Magyarországot (és fővárosát, Budapestet) földrajzi helyzete és kedvező adottságai kifejezetten alkalmassá teszik arra, hogy a közeljövőben Délkelet- és Közép-Kelet-Európa regionális pénzügyi-gazdasági központjává váljon, továbbá hogy hídszerpet töltsön be az erőforrások nyugat-keleti irányú áramlásrendszerében.

1.2. DEMOGRÁFIAI HELYZET

Kulcskérdések:

- A népsűrűség hasonló az EU-átlaghoz
- A korösszetétel kedvezőtlen alakulása
- A belföldi vándorlás elsősorban az elővárosokba irányul

1.2.1. Népsűrűség

Az ország lakosainak száma 2001 elején 10,2 millió. Népsűrűsége 110 fő/km², az Európai Unió átlagánál valamivel alacsonyabb, regionális szinten – Közép-Magyarországot leszámítva - viszonylag kiegyenlített. A népesség 17,4%-a a fővárosban, további 47%-a egyéb városban és 35,6%-a községekben él. A falusi lakosság körülbelül egyötöde 1000 főnél kisebb településeken él, tehát a népesség túlnyomó része városi körülmények között, kisebb-nagyobb városokban él.

1.2.2. Korösszetétel

A népesség korösszetétele hasonló az EU átlagához, de mind a 15 év alattiak, mind a 64 éven felüliek aránya valamivel alacsonyabb a közösségi átlagnál.

1.1 táblázat. A népesség korösszetétele, 2001-ben		
	Magyarország	EU-15
15 év alattiak	16,6 %	17,2 %
15-64 év közöttiek	68,2 %	66,4 %
64 év felettiak	15,2 %	16,4 %

Forrás: KSH, EUROSTAT – Labor Force Survey

Magyarország népessége az utóbbi húsz év alatt 500 ezer fővel csökkent. A népesség fogyásának elsődleges okai az alacsony és csökkenő születési arány, valamint az európai átlagot jóval meghaladó halálozási ráta. A születéskor várható élettartam - elsősorban az aktív korú férfiak kiugróan magas halálozása miatt - európai összehasonlításban alacsony. Az 1960-as években megkezdődött romló tendencia az utóbbi években megtört, a születéskor várható élettartam érzékelhetően növekedett.

1.2. táblázat. Főbb demográfiai jelzőszámok			
	Magyarország		EU-15
	1995	2001	2001
Születési arány (‰)	11,0	9,5	10,6
Halálozási ráta (‰)	14,2	13,0	9,5
Születéskor várható élettartam, férfi	65,2	68,2	75,3
Születéskor várható élettartam, nő	74,5	76,5	81,4

Forrás: KSH

A születések száma a fővárosban, a nagyobb városokban és az ország fejlettebb közép- és nyugat-dunántúli régióiban marad el az átlagostól. A halálozás területi különbségei részben szintén a regionális társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket követik, részben pedig a települések nagyságával és az egészségügyi intézményrendszer fejlettségével vannak összefüggésben. A halálozási arány az észak-magyarországi régióban és a kistérségeken a legmagasabb. A demográfiai prognózisok szerint az 1980 óta tartó természetes fogyás - a lakosság számának évi 30-40 ezer fős csökkenését előrevetítve - a következő évtizedekben is folytatódik.

1.3 táblázat Előrejelzés a népesség korösszetételének alakulásáról				
	2001	2010	2020	2030
Népesség (ezer fő)	10198,3	9685,3	9372,7	9001,7
0-19 évesek aránya (%)	23,2	21,5	20,7	20,3
20-64 évesek aránya (%)	61,6	63,0	60,9	59,7
>64 évesek aránya (%)	15,2	15,5	18,4	20,0

Forrás: KSH

A népesség fogyása és az alacsony várható élettartam mellett az öregedés és a romló korösszetétel jelenti a legnagyobb demográfiai kihívást. Kis késleltetéssel Magyarországnak is szembe kell néznie a népesség, s azon belül az aktív korúak öregedésének problémájával. Egyre kisebb létszámú korosztályok lépnek be a munkaerőpiacra, ezzel egyidejűleg az idősebb, 50-64 éves korcsoport aránya jelentősen nő. Az aktív korú népesség öregedésével párhuzamosan a 64 év feletieknek a munkavállalási korú népességhez viszonyított aránya is lassan, de stabilan növekszik. 2001-ben ez a mutató (az "időskorúak eltartottsági rátája") az Unió 24%-os átlagával szemben 22,2% volt, és 2010-ig alig emelkedik. Az öregedési folyamat 2010 után azonban felgyorsul, a munkavállalási korúak száma jelentősen csökken, és az időskorúak eltartottsági rátája 2030-ra 31%-ra nő. A népesség öregedésének következtében nemcsak a nyugdíjkiadások, hanem az egészségügyi ellátás költségei is

gyorsan emelkednek. Mindez már jelenleg is, a jövőben pedig még inkább egyre nagyobb terhet ró a társadalomra, és egyre nagyobb igényeket támaszt az egészségügyi és szociális szolgáltatásokkal szemben.

1.4 táblázat Előrejelzés az aktív korúak összetételének változásáról (%)			
	2001	2010	2030
15-24 évesek aránya az aktív népességben belül	21,2	18,1	16,5
50-64 évesek aránya az aktív népességben belül	26,6	29,7	35,0
Eltartottsági ráta	22,2	22,5	30,8

Forrás: KSH

1.2.3. Vándorlás

A korábbi évtizedekben a belföldi vándorlás még főleg a fejletlenebb térségekből a fejlettebbek felé, illetve a községekből a városokba irányult. A kilencvenes évekre ez a tendencia részben megfordult, a vándorlás legfőbb célterületeivé a városok helyett azok környéke, az agglomerációs, szuburbanizációs övezetek és az ország dinamikusan fejlődő térségei, különösen a közép-magyarországi régió váltak. Így a városok, s mindenekelőtt a főváros vándorlási egyenlege negatívvá, a községeké pedig pozitívvá vált. Az elvándorlás – egyre csökkenő mértékben ugyan – továbbra is a kevésbé fejlett régiókban, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon a legmagasabb. Összességében véve a legintenzívebb vándorlás a szegényebb térségekből a jobb módú területekre irányul. A belföldi vándorlás nemzetközi összehasonlításban azonban még mindig igen alacsony, és korántsem olyan mértékű, hogy kielégítő egyensúlyt teremthetne a munkaerő-piacon.

1.5 táblázat Vándorlási különbség régióként (fő)		
Régió	1995	2001
Közép-Magyarország	12724	900
Közép-Dunántúl	-439	2200
Nyugat-Dunántúl	1286	1900
Dél-Dunántúl	-939	-100
Észak-Magyarország	-5958	-1900
Észak-Alföld	-5889	-2200
Dél-Alföld	-785	-800

A nemzetközi bevándorlás egyre növekvő jelentőségű, az 1990-es években évente mintegy 14-16 ezer külföldi állampolgár vándorolt Magyarországra, míg az országból

történő elvándorlás ennél nagyságrenddel alacsonyabb. A nemzetközi migráció pozitív egyenlege számottevően mérsékelte a népesség fogyását.

1.3. MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK²

1.3.1. A reál GDP növekedése

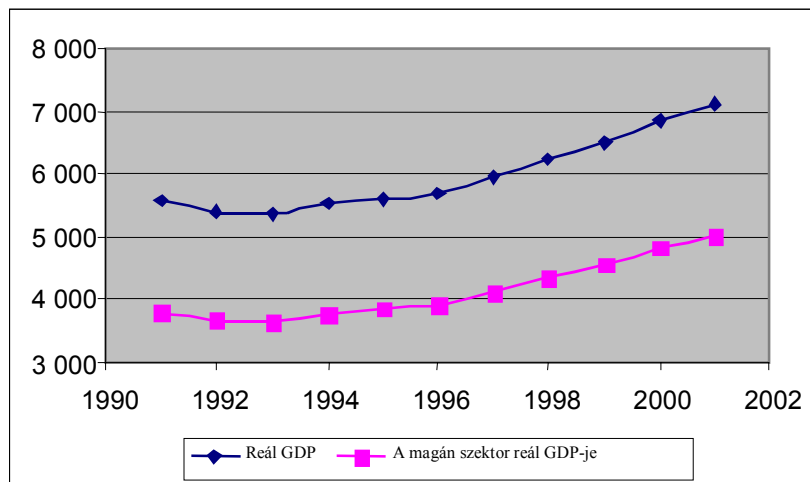
Az 1990-es években a magán szektor reál GDP-je párhuzamosan mozgott az aggregált reál GDP U alakú görbéjével (1.1 ábra). Ezzel szemben az 1.2 ábra azt mutatja, hogy a magán szektor növekedési rátája átlagosan magasabb, az állami szektor GDP növekedése alacsonyabb volt az aggregált reál GDP növekedésnél ebben az időszakban. Ez alól kivétel 1991 és 1992, illetve a 2000-es év.

A rendszerváltás korai éveiben az aggregált termelés legalább két oknak köszönhetően csökkent. A tervutasításos időszakban, a Kelet-Európai országokban a termelő ágazatok aránytalanul több forráshoz jutottak (legalábbis a nyugati országokban tapasztalható általános elosztási mintákkal összehasonlítva), mint a szolgáltatások. A piacgazdaság bevezetése a források átstrukturálását eredményezte, amely egyes ágazatokban a termelés visszaeséséhez vezetett, ugyanakkor az egyéb ágazatok sem rendelkeztek elegendő kapacitással a termelés fokozásához ebben az időszakban. Szintén a korai szakaszban a kereslet hirtelen megváltozott, ezzel szemben a vállalatoknak időre volt szükségük, hogy termelésüket ennek megfelelően megváltoztassák. Ezek a változások a termelés jelentős visszaeséséhez vezettek a magán szektorban 1989-1992 között, ez idő alatt az állami szektor mérete azonban nem csökkent. 2000-ben a magán és az állami szektor hasonló GDP növekedése a kormány által 1999 óta követett expansionista fiskális politikának köszönhető. Végül az 1.3 ábra mutatja, hogy valójában az állami szektor reál GDP-je 1,18-szorosa, amíg a magán szektor GDP-je 1,3-szorosa volt 2001-ben, mint 1995-ben.

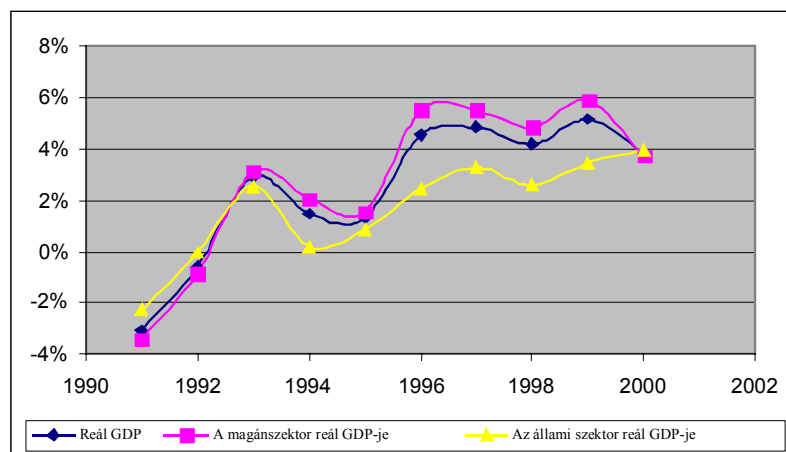
² A makró gazdasági mutatók összefoglaló táblázatát lásd a 2. sz. Mellékletben

1.1 ábra Az aggregált reál GDP szintje és a magán szektor reál GDP-je

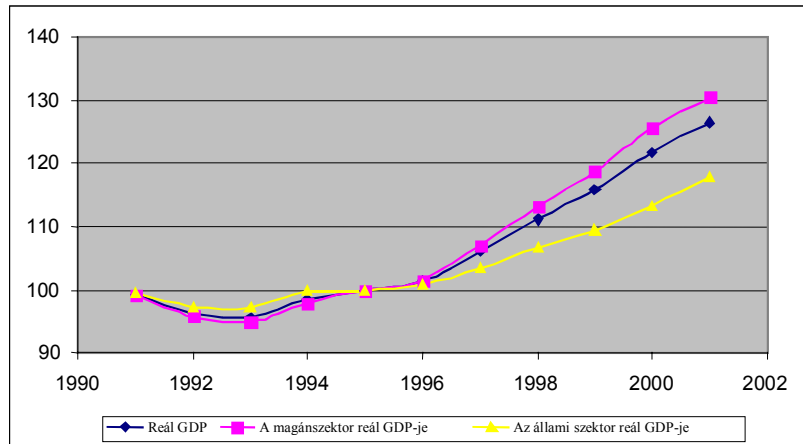
Forrás: ECOSTAT, MEH

1.2 ábra A reál GDP, a magán szektor reál GDP-jének és az állami szektor reál GDP-jének növekedési rátája

Forrás: ECOSTAT, MEH

1.3 ábra A reál GDP bázis indexe és az magán és állami szektor reál GDP-je. Bázis év 1995.

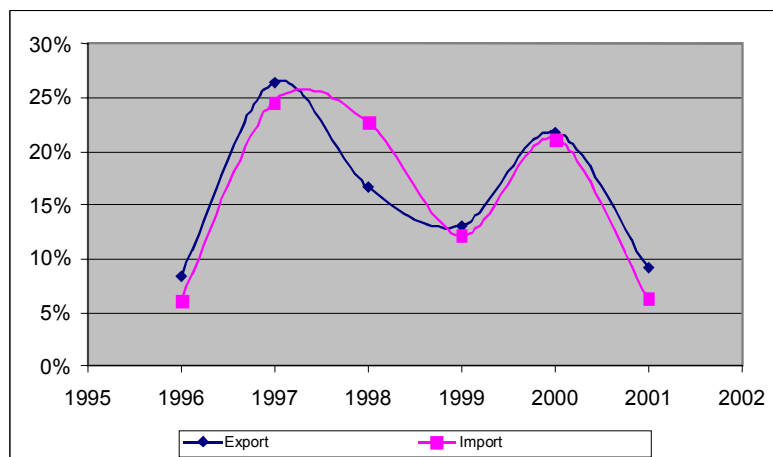

Forrás: ECOSTAT, MEH

1.3.2. Külkereskedelem

A magyar gazdaság egy kis, nyitott gazdaság, ezért gazdasági teljesítménye szempontjából a külkereskedelem elsődleges fontosságú. 1995 óta a termékek exportja és importja is jelentősen megnőtt, ahogy azt az 1.4 ábra is mutatja. Az árukereskedelmi mérleg 1991 és 1992 kivételével negatív volt.

1.4 ábra Az áruk és szolgáltatások külkereskedelmének növekedése

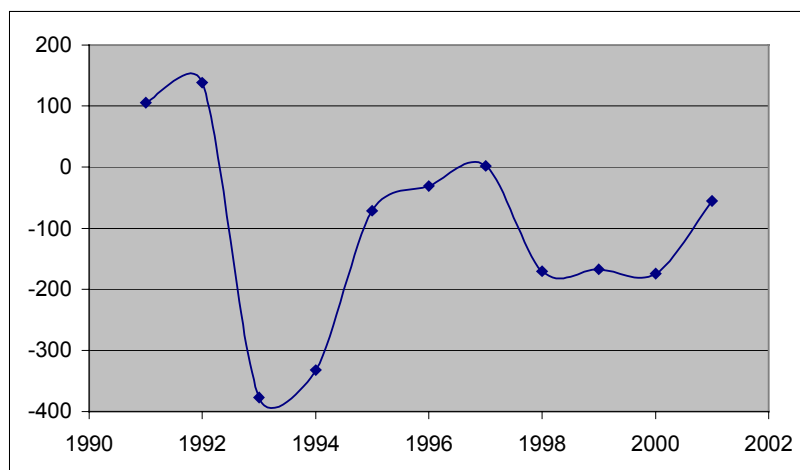
Forrás: ECOSTAT, MEH

Hasonló képet kapunk akkor is, ha a reálváltozásokat tekintjük, és figyelembe vesszük a szolgáltatások kereskedelmét is. Az 1.4 ábra a termékek és szolgáltatások importjának és exportjának növekedési ütemét ábrázolja 1996 és 2001 között. A kereskedelem ugrásszerűen megnőtt 1995 után. Az export dinamikus fejlődése (15-25 %) főképpen a multinacionális vállalatok feldolgozó üzemének tudható be. Ezek az üzemek nagyrészt

külföldi inputra támaszkodtak, ezáltal hirtelen megnövelve az importot. 1998 szemmel láthatóan rendhagyó év volt, az import növekedése ekkor ugyanis 5%-kal meghaladta az export emelkedését.

A folyómérleg kisebb hiányt mutat mint a kereskedelmi mérleg, mivel a szolgáltatások kereskedelmének mérlege pozitív (ld. 1.5 ábra). 1991-1992 között a pozitív kereskedelmi mérleg annak köszönhető, hogy Kelet-Európa egyes országaiban (főleg Oroszországban) az átalakulás egy-két évvel később következett be, mint hazánkban, ezért a régi export piacok részben még mindig léteztek a korszak első két évében. 1993 és 1994 komoly kereskedelmi deficit időszak volt, csak az 1995-ös megszorító intézkedések után enyhült a helyzet. 1998-ig a termékek és szolgáltatások kereskedelme közel egyensúlyban volt, majd az orosz válságnak és a megváltozott kormányzati politikának köszönhetően jelentős, mintegy évi 200 milliárd Ft-os hiány jelentkezett. 2001-ben már némi javulást mutat a kereskedelmi mérleg, azonban a következő évben a hiány ismét az 1998-2000 évek szintjére esett vissza.

1.5 ábra Az áruk és szolgáltatások nettó export volumene

Forrás: ECOSTAT, MEH

1.3.3. Külső, belső egyensúly

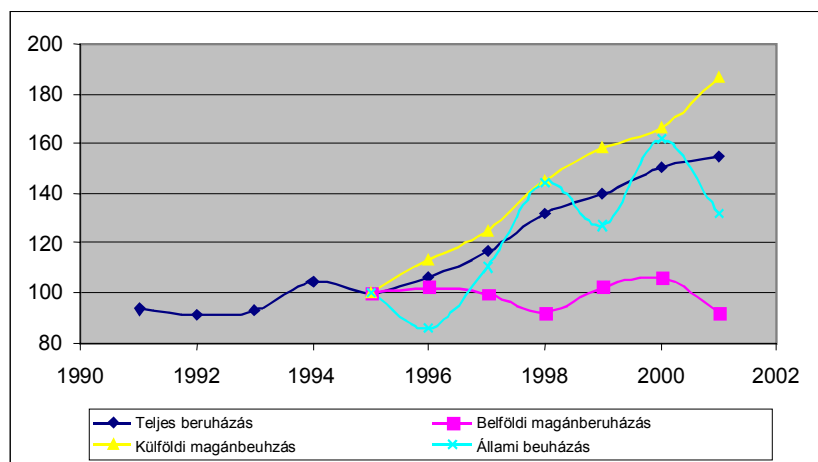
A stabilizálódást követő időszakban a folyó fizetési mérleg hiánya 1 és 2 milliárd Euro között ingadozott. Ezt a hiányt többségében fedezte a nem adósságot generáló külföldi tőkebeáramlás. A növekvő hiányt a termékek kereskedelmében részben ellensúlyozta a szolgáltató szektor, elsősorban a turizmus növekvő többlete. A GDP tekintetében a folyószámla deficit 4-ről 5%-ra emelkedett 1998-99 között, majd 2000-re elérte a 6,2%-ot, 2001-ben 3,4%-ot mutatott, 2002-ben pedig ismét meghaladta a 4,1%-ot.

Az 1990-es évek alatt az export megnégyszereződött, a devizatartalékok jelentősen megnövekedtek, mindez pedig megkönnyítette egy stabil és kiszámítható adósságkezelés kialakulását. Az elmúlt évtized alatt a nettó külföldi adósság aránya a GDP-hez viszonyítva 50%-kal csökkent (45,5%-ról 23,4%-ra). Ez a csökkenés az 1990-

es évek végére még jobban felgyorsult a GDP egyre gyorsabb növekedése miatt. Hasonló tendencia figyelhető meg a többi adósság mutató tekintetében is, amelyek a GDP-n és az exporton alapulnak. Az 1990-es évek elején az ország adósságállományához kapcsolódó félelmek enyhültek, az ország elkerülte az adósságsapdát. A nemzetközi hitelminősítő intézetek sorozatban javítottak hitelminősítésünkön.

1.3.4. Tőke

1.6 ábra A reál-beruházási bázis index

Forrás: ECOSTAT, MEH

A termelés és a gazdasági növekedés egyik legfontosabb tényezője a termelékenység gyors javulása volt, amelynek mértéke elérte az évenkénti 3%-ot. Ez a növekedési ráta magasabb, mint az EU átlag. A 90-es évek első felében a hatékonyság javításának elsődleges forrása a vállalati szektorban jellemző kapun belüli munkanélküliség megszüntetése volt. Ebben az időszakban az aktív munkavállalói korú lakosság létszáma folyamatosan növekedett, míg a foglalkoztatottak és a gazdaságilag aktív korúak létszáma csökkent. Ugyanakkor a kilencvenes évek utolsó harmadában a foglalkoztatottság növekedése egyre inkább aktív szerepet kezdett játszani a GDP növekedésben. A termelékenység növelésében további kulcsfontosságú tényező a tőkefelhalmozás.

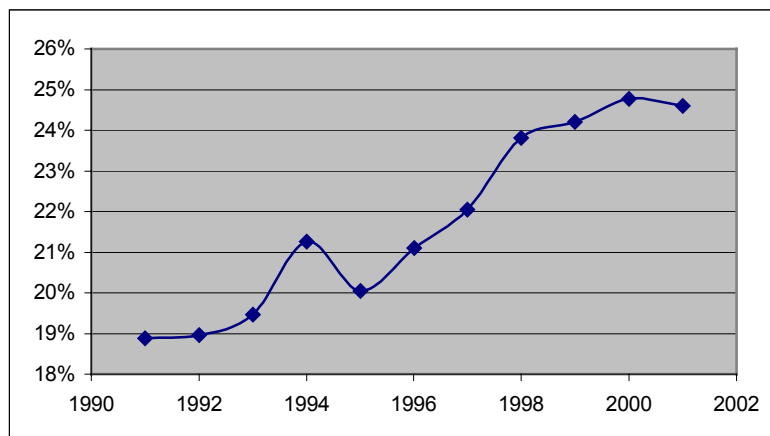
1.6 tábla Reálberuházás (milliárd forint, 1995-ös áron), aggregált beruházás, hazai magánberuházás, külföldi magánberuházás, kormányzati beruházás							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ITV	1125,4	1200,9	1311,4	1485,7	1573,2	1694,3	1746,3
IHV	281,8	288,3	280,6	259,9	288,3	299,7	260,3
IBV	678,7	770,9	849,0	987,4	1075,2	1128,3	1268,7
IGV	164,8	141,7	181,8	238,4	209,6	266,3	217,4

Forrás: ECOSTAT, MEH

A reálberuházások évente átlagosan 8%-kal növekednek. Míg a reál GDP-növekedés 4-6% körül mozgott, ez azt eredményezte, hogy a reálberuházások a GDP százalékos arányában szintén növekedtek (1.6 táblázat). A növekedés 1991-ben 19%-os növekedéssel indult, majd 2001-re elérte a 24%-ot. Sokak szerint ezeket a beruházási arányokat nehéz lesz fenntartani, mert a magas beruházási- és növekedési arányok a ciklus végére, hasonlóan a második világháborút követő időszakban tapasztalt konjunktúrához, a helyreállítás miatt alakultak ki.

A külföldi beruházások dinamikus növekedése érthető, ha figyelembe vesszük a hosszú távú kamatozatokat (1.8 ábra), valamint az említett kamatok és a forint külföldi valutákhoz viszonyított leértékelése közötti különbséget. Míg az inflációs – valamint a forint-leértékeléssel kapcsolatos – kilátások 1995 óta folyamatosan csökkenő tendenciát mutattak, a külföldi befektetők mégis figyelemreméltó, 5-10%-os nominális kamatnyereséget értek el az első évben.

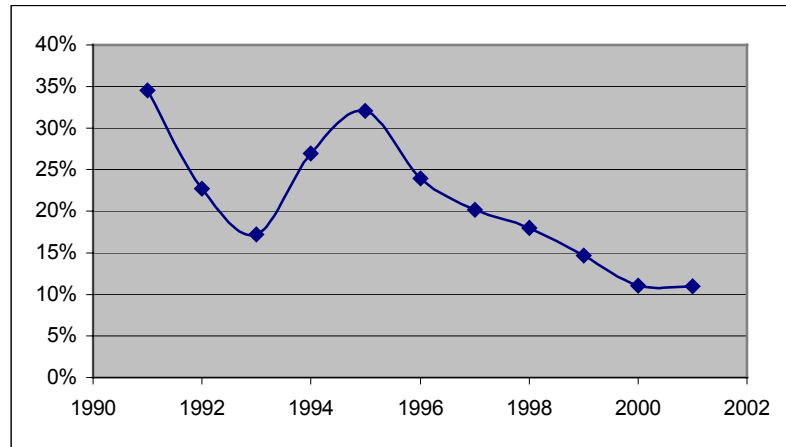
1.7 ábra Reál beruházás a GDP százalékában

Forrás: ECOSTAT, MEH

1.8 ábra Hosszú távú kamatláb

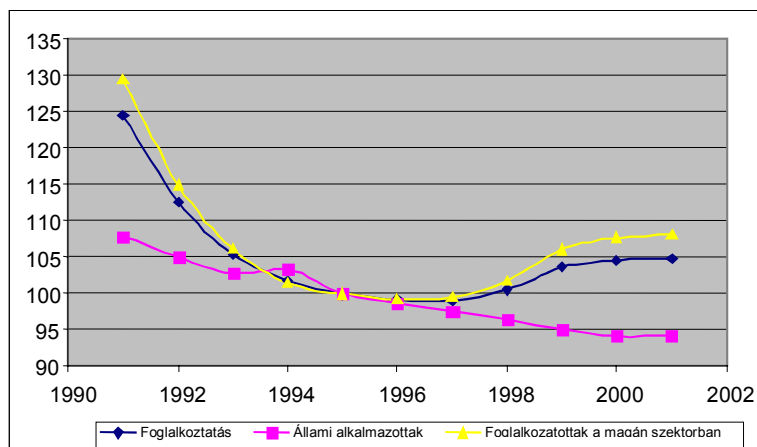

Forrás: ECOSTAT, MEH

1.3.5. Foglalkoztatás, bérek

Az időszak kezdetén a munkanélküliség két ok miatt jelentősen megnövekedett a kelet-európai országok átalakulásakor. Először, a gazdaság strukturális átalakulása bizonyos típusú munkahelyek megszűnéséhez, illetve más típusú munkahelyek megjelenéséhez vezetett. A munkájukat elvesztett alkalmazottaknak időbe telt, amíg új munkahelyet találtak. Másodsor, a szocialista gazdaságokra jellemzően a rejtett munkanélküliség miatt rengeteg rejtett munkanélkülit alkalmaztak. Az rendszerváltás után sokan elvesztették állásukat és ez a fajta munkanélküliség nem köthető ágazatokhoz. Azonban a munkanélküliség növekedése nem volt arányos, mivel sokan a munkaerő-piacról való kivonulást választották. Az 1.9 ábra illusztrálja, hogy 1995-1996 előtt a munkanélküliségi ráta párhuzamosan csökkent a foglalkoztatási rátával. 1996 után azonban, a munkanélküliség tovább csökkent, ezzel szemben a foglalkoztatási ráta nem változott.

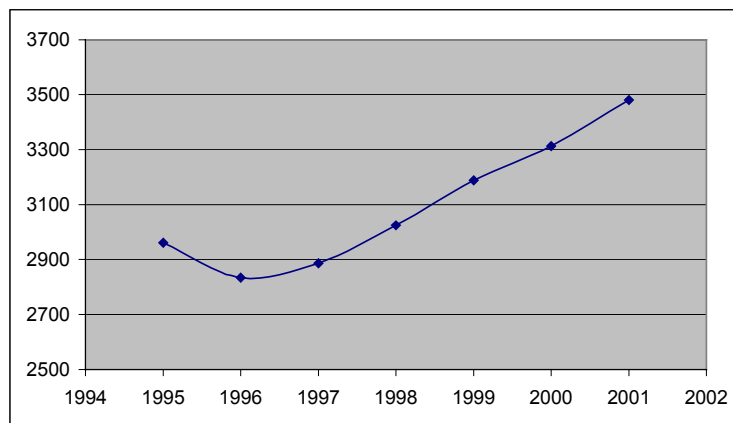
1.9 ábra A teljes foglalkoztatási index, állami foglalkoztatottak és a foglalkoztatottak számának alakulása a magán szektorban, bázis év 1995

Forrás: ECOSTAT, MEH

Az 1.10-es ábra mutatja, hogy 1995 után a foglalkoztatás a magán szektorban növekedett, amíg az állami szektorban csökkent 1996-2001 között. A magán szektor nagyobb foglalkoztatási súlya miatt, az aggregált foglalkoztatás szintén növekedett, de a növekedési mértéke jelentősen csökkent 1999-ben és még inkább visszaesett 2000-ben. Ezért a munkanélküliség állandó csökkenése nem járt együtt a foglalkoztatás megfelelő növekedésével.

1.10 ábra Magánfogyasztás, milliárd Ft

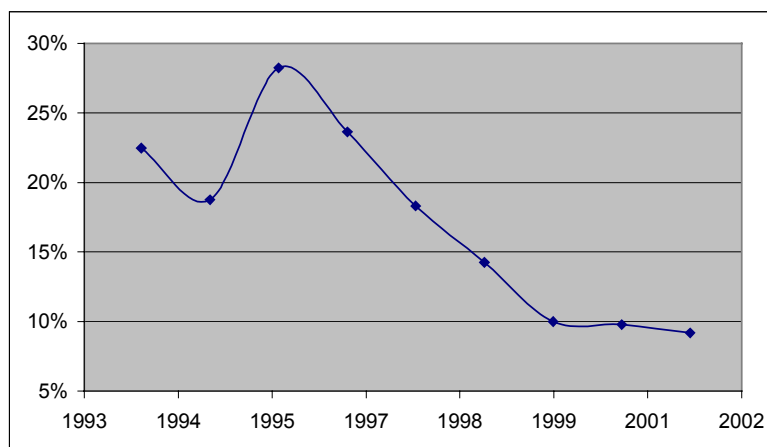
Forrás: ECOSTAT, MEH

A foglalkoztatás javulása és a munkanélküliség enyhülése nem járt áldozatok nélkül. Az 1995-ben foganatosított politikai intézkedések a belső fogyasztás visszafogásával stabilizálták a folyó fizetési mérleget és a költségvetést. Részből emiatt a gazdaság elkezdett növekedni. A reál magán fogyasztás csökkent 1995-1996-ban, rövidesen újra megindult a fogyasztás bővülése, és három éven belül még az 1995-öt megelőző értéket is túlszárnyalta.

1.3.6. Infláció

Az 1990-es évtized első felében Magyarországot sem kerülték el az átalakuló és felzárkózó gazdaságokra jellemző inflációs folyamatok. Az elmúlt időszakban alkalmazott dezinflációs politika sikereként könyvelhető el, hogy az inflációs ráta az 1995-ös 28,2%-ról 2002-re 5,3%-ra mérséklődött. Az utóbbi években a relatív árváltozások alapvető tendenciája az volt, hogy a külkereskedelmi forgalomba kerülő (tradable) árukör áremelkedése alatta maradt a nem- külkereskedelmi forgalomba kerülő áruk (non-tradable: jellemzően piaci szolgáltatás és egyes élelmiszerek) áremelkedésének. Ez a folyamat a jövőben is folytatódni fog, mivel hosszabb távon is érvényesül a gyors gazdasági növekedéssel, a felzárkózási folyamattal, a reálgazdasági konvergenciával összefüggő, évi átlagban 2-3%-ra tehető reálfeleértékelődési trend.

1.11 ábra Fogyasztói árindex (éves átlag)

Forrás: ECOSTAT, MEH

A reál-feleértékelődés igen hatékonyan segíti a dezinflációt, hatása a kereskedelmi forgalomban lévő termékeknél és szolgáltatásoknál közvetlenül, a kereskedelmi forgalomba nem kerülő körnél áttételesen, a költségnövekedés és az inflációs várakozások letörése révén érvényesül. Az EU-val való magas fokú gazdasági integrációt tükrözve az árfolyam meghatározására használt valutakosár összetétele 2000. január 1-től már csak eurót tartalmaz. 2001-ben a kormány és az MNB az európai uniós követelményeknek megfelelő új monetáris rendszert alakított ki. A legfontosabb intézkedések közé tartozott az árfolyam ingadozási sávjának $\pm 15\%$ -ra való kiszélesítése, az inflációs célkitűzésre épülő monetáris rendszer működtetése, a forint teljes konvertibilitásának megvalósítása és a csúszó leértékelés megszüntetése. Az intézkedések eredményeként az ERM II-vel teljesen kompatibilis árfolyamrendszert sikerült kialakítani, és reális esély nyílt arra, hogy Magyarország a középtávú gazdasági stratégiájában felvázolt időpontig teljesítse a maastrichti inflációs kritériumot.

1.3.7. Útban a maastrichti kritériumok teljesítése felé

Magyarország hosszú utat tett meg az EMU fiskális és monetáris követelményeinek teljesítése felé. A kilencvenes évek második felétől az állami költségvetés GDP arányos mérete folyamatosan csökkent, és a központosított és újraelosztásra kerülő jövedelem aránya fokozatosan csökkent. A kamatteher kisebb lett. Míg az állami költségvetés nettó kamatkiaidása 1995-ben a GDP 8.5%-át tette ki, 2001-ben 5% alatt maradt. Ez a trend 2001-ig nem szakadt meg a kedvezőtlenebb körülmények ellenére sem. Az államadósság 2001-re a GDP 52.1%-ára csökkent, a 10 éves államkötvények kamata 6.5 százalék körül stabilizálódott. Azonban egyszeri tényezők nagymértékű eltérést okoztak a középtávú gazdasági programtól a 2002-es költségvetési hiányban.

Magyarország célja az Előcsatlakozási Gazdasági Program (PEP 2002) szerinti inflációs és költségvetési deficit-előirányzat elérése. A forint árfolyama stabilnak tekinthető, mivel 2001 óta az ERM-II követelményeknek megfelelő árfolyamrendszer intervenció sávjában maradt. Ezen felül, mivel a magyar gazdaság már beágyazódott az EU gazdaságába, az üzleti ciklusok az EU ciklusait követik.

1.3.8. Kitekintés 2005-ig

1.7 táblázat Előrejelzés a magyar gazdaság főbb mutatóiról					
	2001	2002	2003	2004	2005
Változás az előző évhez képest, %					
GDP	3,8	3,3	4-4,5	4,5-5,0	~ 5,0
Fogyasztói árszínvonal	9,2	5,3	~ 5,0	~ 4,0	~ 3,0
Foglalkoztatottak száma	0,3	0	0-0,5	0,5-1,0	~ 1,0
Munka termelékenysége	3,5	3,7	3,5-4,0	3,5-4,0	~ 4,0
Egy keresőre jutó reálbér	6,4	~ 13	6-7	~ 3	~ 3,0
Háztartások fogyasztási kiadása	5,6	~ 10	~ 5	4-4,5	4-4,5
A GDP %-ában kifejezett					
Bruttó államadósság	53,0	55-57	54-56	53-55	50,0
Államháztartás hiánya (ESA 95 szerint)	4,7	9,4	~ 4,5	~ 3,0	~2,5
Folyó fizetési mérleg	-2,2	~ - 5,5	-5	-5	-5
Beruházási ráta	23,7	-23-23,5	-23-23,5	23,5-24	24-24,5
Külföldi működőtőke-befektetések (md €)*	2,7	1,2	1,3-1,5	1,5-1,7	1,5-1,7
Munkanélküliségi ráta (%)	5,7	5,8	5,5-6,0	,5-6,0	,5-6,0

**tulajdonosi hitelekkel reinvesztáció nélkül

Forrás: Pénzügyminisztérium

A szigorító intézkedések eredményeképpen az 1995-ös 8%-os (GFS módszertan szerinti) GDP-arányos költségvetési deficit fokozatosan csökkent. Ennek köszönhetően, és az adósságtörlesztésre fordított privatizációs bevételek miatt a kormányzati szektor adóssága számottevően csökkent, 2000 évre jóval a GDP 60% százaléka alá esett. Az egyensúly javulását az évtized második felében a dinamikus gazdasági növekedés, és a kisebb adósságteher segítette. 2002-ben az államháztartási hiány jelentősen, 9,7%-ra emelkedett, ez az emelkedés főleg egyszeri tényezőknek tudható be.

A gazdaság kedvező makrogazdasági fejlődése, ami egy hosszú ideig tartott, 2001-ben több szempontból megtört és a kedvező trendek megszakadtak. Az emögött meghúzóó alapvető ok, hogy a világméretű gazdasági recesszió hosszabb és mélyebb volt, mit arra előzetesen számítottak. Következésképpen az exportlehetőségek és a beruházási hajlandóság számottevően csökkent, és a gazdasági növekedés lelassult. Akárcsak a világ más részein, a GDP növekedés kisebb az előrejelzéseknél. A kormány a gazdaság lassulására a belső kereslet növelésével reagált. Ez a lépés némileg csökkentette a növekedés visszaesését, azonban veszélyes hatásokkal járt. A növekedés húzóereje a fogyasztás lett a jelentős reálbér-emelkedés miatt. Ezzel egyidejűleg az export versenyképesség olyan tényezői, mint a vállalati beruházások, stagnáltak. Ezen felül a makrogazdasági mutatószámok romlását a kedvezőtlen struktúrájú és lassuló növekedés kísérte.

A jellemző negatív trendek megtörése és a fenntartható növekedési pálya megtartása érdekében a kormány legfontosabb célként a pénzügyi és árstabilitás fenntartását és a versenyképesség növelését kívánja elérni. Ezért a kormányzat szigorú fiskális politikát követ, ami nem teszi lehetővé a belső kereslet túlzott növekedését, és megfelelő összhangban van a monetáris politikával, illetve megfelelő jövedelempolitikát tesz lehetővé a jövőben. A fiskális politika fő célja az állami költségvetés deficitjének és a kiszorítási hatásnak a csökkentése.

A bérpolitika olyan reálbér-növekedést céloz, ami összhangban van versenyszektor termelékenységének és nyereségének növekedésével, és a versenyképesség fenntartásának és a foglalkoztatás növelésének céljával. A közszférában egy bérnövekedést követően a 2004-2005-ös időszaktól kezdődően a versenyszektoréhoz hasonló bérnövekedés várható. A monetáris politikát alapvetően a Pénzügyi Unió (EMU) feltételeinek való megfelelés célja határozza meg, különösképpen az inflációs ráta konvergencia kritériuma. Ezért várható, hogy megfelelő külső feltételek teljesülése esetén a magyar gazdaság olyan tartós növekedési pályán mozog majd, amely meghaladja az EU növekedési ütemét.

2. REGIONÁLIS SAJÁTOSSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK

Magyarország az elmúlt évtizedben történelmi léptékű társadalmi és gazdasági változások színtere volt, sikeresen végrehajtotta a társadalmi, politikai és gazdasági átmenetet, túljutott az átalakulás legnehezebb szakaszán, és napjainkra olyan dinamikusan fejlődő, versenyképes, döntően nyugati orientációjú, nyitott piacgazdasággá alakult át, amely megkezdte felzárkózását az Unió fejlettebb tagállamaihoz.

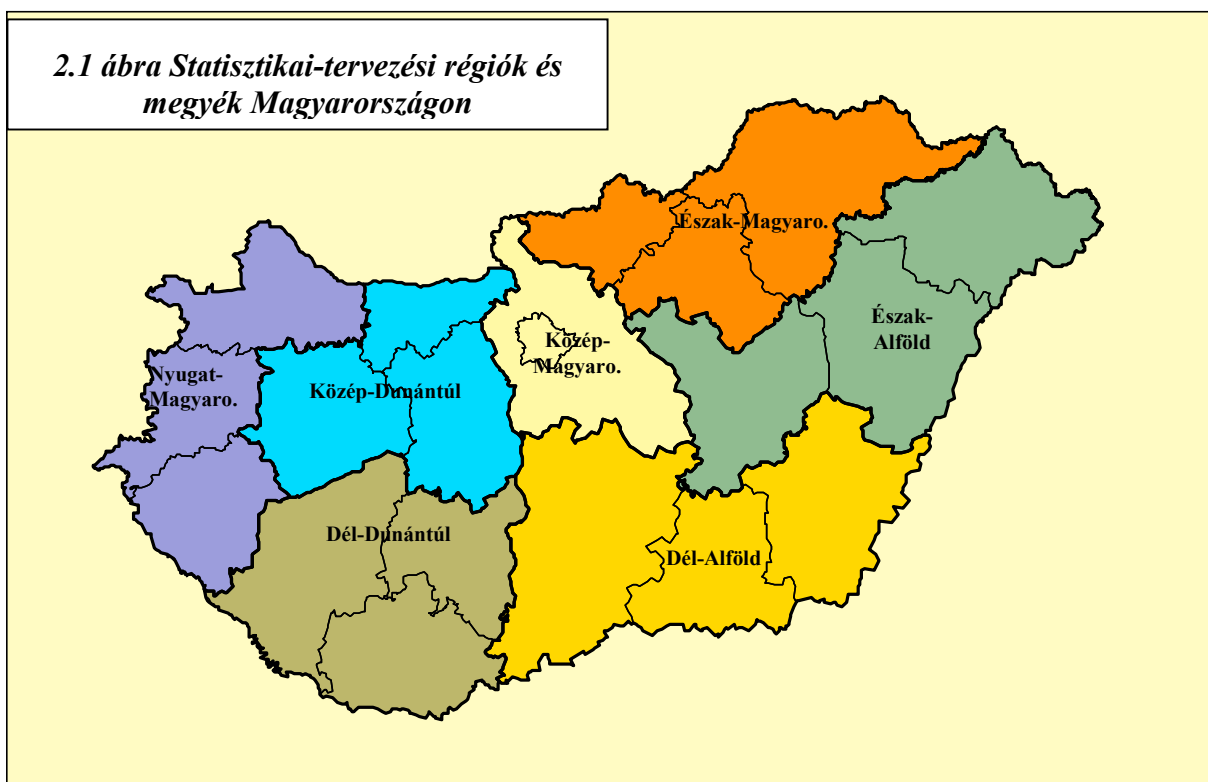
Ugyanakkor a kilencvenes években a gazdaság fejlődése, a piaci viszonyok kialakulása és megszilárdulása differenciáltan ment végbe az egyes régiókban, ennek következtében növekedtek a területi fejlettségi különbségek. A területi egyenlőtlenségek elsősorban a főváros és vidék viszonylatában, az ország nyugati és keleti része között mutathatók ki, ugyanakkor az egyes régiókban belül, kistérségek között is jelentős különbségek vannak. A határmenti térségek észak-nyugaton dinamikusan fejlődő zónává alakultak, míg délen és keleten továbbra is elmaradottsággal jellemezhetők.

Kulcskérdések:

- A régiók szerepének fokozatos növekedése, különösen a csatlakozást követően – tekintettel a régiók stratégiai helyzetének változására
- Fejlődési különbségek a főváros és a vidék, az ország keleti és nyugati területei, illetve a kistérségek között
- A településszerkezet jellemzői, pl. a kis- és közepes méretű városok nagy száma, a központtal nem rendelkező régiók miatt nincsenek megfelelő munkavállalási, szórakozási, beruházási lehetőségek
- Gazdasági versenyképesség regionális szinten, a humán erőforrások feltételei, a közlekedési hálózatok hiányosságai, a helyi életminőség, valamint a helyi közigazgatás korlátozó tényezők a régiók fejlődési dinamizmusát tekintve

2.1. TERÜLETFEJLESZTÉSI POLITIKA ÉS REGIONALIZMUS

Magyarország területi politikáját a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény és a Parlament által 1998-ban elfogadott Országos Területfejlesztési Koncepció alapozza meg. Ezen jogszabályok alapján alakították ki a területfejlesztés négy szintű (országos, regionális, megyei és kistérségi) intézményrendszerét, valamint a hét NUTS 2 szintű tervezési-statisztikai régiót.

A Regionális Fejlesztési Tanácsok (RFT) a törvény hatályba lépése után alakultak meg. Az RFT-k tagjai az érintett megyei területfejlesztési tanácsok elnökei, a területfejlesztési kérdésekben érintett minisztériumok, a területileg illetékes Regionális Idegenforgalmi Bizottság elnöke és a területfejlesztési önkormányzati társulások megyénként egy képviselője, valamint a megyei jogú városok polgármesterei. Az RFT-k fejlesztési tevékenységüket az általuk alapított munkaszervezeteik, a Regionális Fejlesztési Ügynökségek (RFÜ) segítségével látják el. Az RFÜ-k működnek közre a régiók fejlesztési koncepcióinak, programjainak kidolgozásában, továbbá koordinációs feladatokat látnak el a programok megvalósításában.

Az RFT-k megalakulását és működését nagyban elősegítették a területfejlesztési Phare programok keretében nyújtott EU-s támogatások, illetve a területfejlesztést szolgáló állami pénzeszközök egyre nagyobb arányú decentralizált forrásai. 1996-tól kezdődően a területfejlesztési Phare programok a régiókra³ koncentráltak, mely programok végrehajtásába – a decentralizáció elvének alapján – a Végrehajtó Ügynökség önálló jogkörrel bevonta az RFÜ-ket. A területfejlesztési Phare programot 2002-től országosan egységesen kezelik, minden régió részesülhet támogatásban, az intézkedéseknek megfelelő célok és komponensek két évre előre meghatározottak. Tartalmában, végrehajtási felelősségében megalapozza a Regionális Operatív Programot, és

³ Dél-Dunántúl: 1996, 1997; Észak-Magyarország: 1997, 2000-03, Észak-Alföld: 1997, 2000-03, Dél-Alföld: 1996, 2000-03.

országosan egyedülálló módon segíti a Strukturális Alapok felhasználására való felkészülést.

A Kormány 2001-től a Phare támogatásban nem részesülő régiókban (5 db) kezdeményezte az önálló regionális programok kialakítását és végrehajtását (un. tükörrégiós programok). A programok a programozás módszertanában és a végrehajtás elveiben követték a Strukturális Alapok iránymutatásait. Ez megvalósulásával érdemben segítette a regionális fejlesztési tanácsok és ügynökségeik tervezési és végrehajtási kapacitásainak megerősítését.

Az EU csatlakozás kapcsán a területfejlesztési politika egyik legnagyobb feladata, hogy felkészítse és megerősítse a regionális intézményrendszert az EU források hatékony felhasználása érdekében, valamint a következő programozási ciklustól kezdődően az önálló regionális programok végrehajtására. Ezzel összefüggésben szükség van – a közigazgatási reformmal összhangban – a választott, önálló költségvetéssel rendelkező régiók kialakításának előkészítésére, a területfejlesztési politikában jártas szakemberek további képzésére.

2.2. A GAZDASÁGI-TÁRSADALMI FEJLETTSÉG TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEI

A gazdasági, társadalmi és infrastrukturális adottságokból eredően jelentős területi különbségek figyelhetők meg. Ezek az egyenlőtlenségek kimutathatók a főváros és az ország többi része, az egyes régiók, valamint a kistérségek és települések viszonylatában.

2.2.1. A főváros és az ország többi része közötti fejlettségbeli különbségek

A **főváros fejlettsége** szembevetendő, az ország többi részével összehasonlítva. Budapesten él az ország népességének 17%-a, miközben részesedése az előállított bruttó hazai termékből 35% (2000). Előnye a magas népsűrűségből, üzleti-irányítási központ jellegéből és az innováció-transzfer központ szerepköréből következik. Jelentős túlsúlya van a korszerű és magas hozzáadott értéket képviselő ágazatokban (üzleti szolgáltatások, kutatás-fejlesztés, idegenforgalom). A működő vállalkozások 28%-a fővárosi, a külföldi érdekeltségű cégeknek több mint fele, a jegyzett tőke 53%-a koncentrálódik itt. A humántőke koncentrációját jelzi a felsőoktatásban hallgatók (41%) és a kutatás-fejlesztés ráfordításainak (65%) magas aránya. A főváros központi szerepéhez a centrális földrajzi fekvés és a közlekedési hálózat koncentrált jellege is hozzájárul. A szuburbanizáció következtében megnövekedett a környezet terhelése, romlott a közlekedési helyzet. A város belső kerületeinek elszlömösödő lakóterületein romlott az életminőség.

A főváros gazdasági-társadalmi potenciáljának jellemzően az agglomerációban van jelentős dinamizáló hatása, mely a távolabbi térségekben kevésbé érvényesül.

2.2.2. A régiók közötti különbségek, a nyugat-keleti megosztottság

A gazdasági fejlettség, a lakossági jövedelmek és a munkanélküliség jellemzőit nagytérégi szinten vizsgálva a főváros kiugróan kedvező fejlettségi mutatóin túlmenően mindenképp előtt a határozott nyugat-kelet megosztottság tűnik szembe, elsődlegesen az északnyugati és középső országrész sikeres szerkezetváltása és megújulása áll szemben az ország többi részének lassabb ütemű felzárkózásával.

Az észak-nyugati térségek mai dinamikája elsődlegesen a földrajzi fekvésének, a gazdasági szerkezetváltásban domináns szerepet játszó nyugati piacokhoz való közelségének köszönhető, a térséget mindennapi kapcsolatrendszer fűzi a szomszédos osztrák tartományokhoz. Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl képzett, és az Európai Unió átlagához viszonyítva alacsony bérköltségű munkaereje és kedvező közlekedési hálózata elősegítette a külföldi tőke beáramlását (az összes külföldi tőke 85%-a e három régióban realizálódott), az innováció és export-orientált iparágak (autógyártás, elektronika) megtelepedését. Ennek következtében itt a legalacsonyabb – bár nagy területi egyenlőtlenséget mutat – a munkanélküliségi ráta, miközben a jövedelmi viszonyok is kedvezőbbek az átlagosnál. A kedvező nemzetközi versenyhelyzet megőrzése érdekében szükség van a munkaerő-piaci igényhez illeszkedő rugalmas képzési rendszer kialakítására, valamint a vállalkozások közötti együttműködések és az üzleti szolgáltatások fejlesztésére, az önkormányzati szerepvállalások növelésére.

Az EU jelenlegi tagállamaihoz közelebbi, nyugati térségek kiugró dinamikája nem egyedi magyar jelenség. Ez a folyamat Lengyelországban, Csehországban és Szlovákiában az utóbbi időszakban éppúgy felerősödött, mint Magyarországon.

2.1 táblázat A magyar gazdaság főbb mutatóinak vetületei								
Régiók	Egy főre jutó GDP		Egy főre jutó bruttó jövedelem		Egy főre jutó külföldi tőkebefektetés		1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma	
	Az országos átlag százalékában							
	1994	2000	1994	2001	1994	2001	1994	2001
Közép-Magyarország	145,6	152,3	120,7	116,3	241,2	243,3	136,5	166,3
Közép-Dunántúl	86,4	100,5	97,7	104,7	73,5	85,0	96,9	94,0
Nyugat-Dunántúl	100,7	113,9	92,1	99,6	83,8	76,2	93,8	100,0
Dél-Dunántúl	84,0	74,8	89,6	90,8	35,3	17,9	112,5	91,6
Észak-Magyarország	69,6	64,6	89,7	86,7	32,4	48,2	63,5	69,9
Észak-Alföld	73,9	63,4	87,4	88,1	20,6	22,8	68,8	72,3
Dél-Alföld	83,3	71,9	87,9	95,4	33,8	29,3	90,6	85,5

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Ugyanakkor a többi régió gazdasági teljesítménye jelentősen elmarad a három fejlettebb régióétól. Ennek egyik oka a korábbi, alacsonyabb hatékonyságú és jövedelemtermelő képességű ágazati szerkezetben, ahol elsősorban a bányászat, nehézipar, illetve az agrárgazdaság volt meghatározó, valamint ezen ágazatoknak a keleti piacok összeomlása miatt bekövetkezett piacvesztésében keresendő. Észak-Magyarországot érintette leghátrányosabban a kilencvenes évek ipari szerkezetváltása, amely a térség egészét depressziós övezetté változtatta. Az ország keleti határa felé vezető autópálya (M3) mentén és a Közép-Magyarországhoz legközelebb fekvő nyugati térségekben már érezhető a gazdasági fejlődés, viszont a rossz közlekedés-földrajzi helyzetű, periférikus, elsősorban határ menti térségek továbbra is magas munkanélküliséggel küzdenek. Az alföldi területek és Dél-Dunántúl országos jelentőségű mezőgazdasággal és arra épülő élelmiszeriparral rendelkeznek. Az alacsony jövedelemtermelő-képességű agrár szektor gazdasági súlyából adódóan jelentős az elmaradott térségek száma és aránya. A fejletlenebb régiókban a gazdasági szerkezetváltást korlátozza a humán erőforrás relatív alacsony képzettségi szintje és az inaktív lakosság magas aránya.

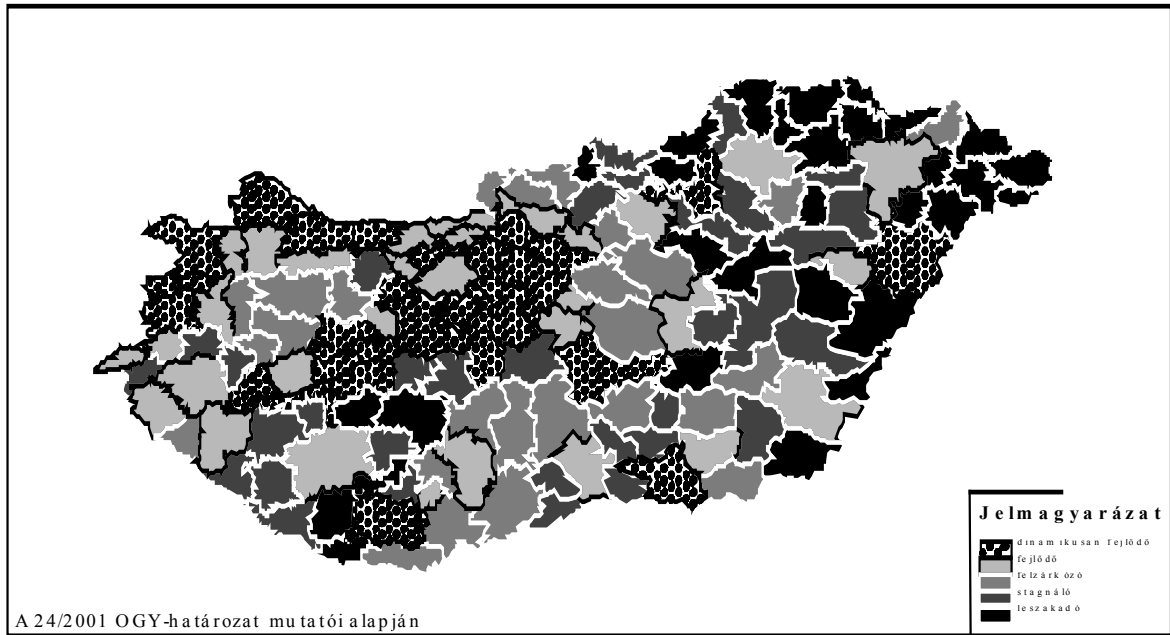
A fejletlenebb régiók jelenlegi elmaradottságához nagymértékben hozzájárult a nyugati piacoktól való távolság és a lassan kiépülő nagyterületi közlekedési infrastruktúra. Ezek hatására eddig a külföldi tőke megrekedt a nyugati térségben és a fővárosban, és csak lassan – főként a kiépülő nagyterületi közlekedési útvonalak sávjában, valamint a nagyobb társadalmi-gazdasági potenciállal bíró városok térségében jelenik meg a keleti és déli országrészben. Ezt a folyamatot erősítik a régiók nagyvárosainak (Debrecen, Szeged, Pécs, Miskolc, Kecskemét) jelentős potenciállal rendelkező felsőoktatási és K+F kapacitásai. Az elmaradott kistérségek felzárkóztatásához szükség van befektetés-ösztönzésre, a képzettségi szint növelésére, a vállalkozási készségek, képességek fejlesztésére tanácsadásokkal.

2.2.3. Kistérségi és települési szinten jelentkező különbségek

Kistérségi szinten a gazdaság fejlettségének szerkezete mozaikszerűbb, a keleti országrészben is található dinamikusan fejlődő térségek, ugyanakkor a fejlett dunántúli régiókban is vannak gyengébb pozíciójú térségek, ún. belső perifériák.

Az 1990-es évek gazdasági folyamatai elsősorban a kedvező földrajzi adottságokkal rendelkező térségeket, így a nyugati határmenti területeket, a nagyvárosi központokat és az autópályák mentén fekvő dinamikus tengelyeket részesítették előnyben. Ezekben a *gyorsan fejlődő térségekben* magas a külföldi tőke aránya és a vállalkozói aktivitás, az átlagosnál nagyobb a foglalkoztatottság, és alacsonyabb a munkanélküliség.

2.2 ábra Komplex társadalmi-gazdasági fejlettség

A 90-es évek gazdasági folyamatainak változásában az olyan kedvező földrajzi helyzetű térségek élveztek elsődlegesen előnyt, mint a nyugati határ menti területek, vagy a nagyvárosi centrumok és az autópályák melletti dinamikus tengelyek. Ezekben a *gyorsan fejlődő térségekben* magas a külföldi tőke aránya és a vállalkozói aktivitás, az átlagosnál nagyobb a foglalkoztatottság és alacsonyabb a munkanélküliség.

Jól érzékelhetőek a nyugati országrész dinamikus tengelyei: a Budapest - Győr - Mosonmagyaróvár - Sopron (Pozsony - Bécs) vonal, és a Budapest - Székesfehérvár - Balaton tengely, ahol mind a nagyobb városok, mind a kisebb centrumok körzetei a legjobb helyzetű térségcsoportba kerültek. E határzónában egyértelműen a külső hatások, leginkább a viszonylag közeli, hatalmas gazdasági erejű dél-német, észak-olasz és osztrák régiók dinamizáló ereje mutatkozik meg. Ugyanakkor az elmaradottabb keleti és északi országrészre is igaz, hogy minden nagyváros kiemelkedik a környezetéből, helyi dinamikus centrumokat képez. Ezek a regionális központok piaci vonzerőt jelentenek a kereskedelemnek, magukhoz vonzzák az újjászerveződő pénzügyi és gazdasági szolgáltató tevékenységeket. Az elkövetkező időszakban térségi szervező szerepükre, hagyományosan erős felsőoktatási potenciáljukra és az EU csatlakozást követően felértékelődő földrajzi fekvésükre építve nemcsak saját, hanem környezetük fejlődését is dinamizálhatják.

Egyes korábban főleg agrárjellegű térségekben a külföldi tőke beáramlásával és a vállalkozások élénkülésével átalakult és növekedési pályára állt a gazdaság. Az ilyen

felzárkózó térségeken belül külön csoportot képviselnek az ipari válságövezetek revitalizálódó, strukturális megújulás alatt álló területei (pl. Miskolc, Tiszaújváros)

Az északi és keleti régiók kistérségeinek többsége az *elmaradottabb* térségek közé tartozik. Ezeket a térségeket az átlagosnál rosszabb munkanélküliségi és jövedelmi helyzet, a külföldi tőke és a vállalkozói aktivitás alacsony aránya jellemzi. Ennek okai a térségek agrárjellege, alacsony vállalkozói kapacitása, hiányos infrastruktúrája, az ország- és régióhatár menti fekvés, vagy a meghatározó térségközpont hiánya. Feladatként jelentkezik e kistérségi centrumok fejlesztése a foglalkoztatásban betöltött szerepkör erősítése érdekében. A térségek többsége aprófalvas jellegű, amely a méretgazdaságosság miatt korlátozza a köz- és más szolgáltatások hatékony fejlesztését és egyúttal szükségessé teszi a települések összefogását, a térségen belüli közlekedés fejlesztését. A Dunántúlon is találunk azonban jellemzően agrárkarakterű területeket, s korábban prosperáló, mára depresszióba süllyedt kisebb ipari körzeteket. A Dunántúl legkritikusabb helyzetű összefüggő térsége a déli periférikus határzóna, amelyet az elmúlt évtized első felében külön sújtott a délszláv háborúnak a gazdasági kapcsolatokat is blokkoló hatása.

Az elmaradottabb térségekre a lakosság alacsonyabb jövedelmi helyzetén túl jellemző a tartós munkanélküliek magasabb aránya, a lakosság alacsonyabb képzettsége, miközben a roma népesség aránya magasabb az országos átlagnál. Ezen térségek többsége gazdag természeti és kulturális erőforrásokkal rendelkezik (nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek területén helyezkedik el), ami a turizmus területén kínál jó kitorési lehetőséget. A fejlesztések szűk keresztmetszeteit jelenti a hiányos települési infrastruktúra és az elszegényedett, alacsony komfort fokozattal rendelkező lakóterületeknek az átlagosnál nagyobb aránya.

A déli és keleti határmenti, jelenleg külső periférián elhelyezkedő térségek felzárkózását elősegítheti az Európai Unió új határa által kialakult megváltozott gazdasági környezet és a közlekedési kapcsolatok felélénkülése, valamint a Magyarországtól keletebbre fekvő országok fokozatos gazdasági fejlődése.

3. A TERMELŐ SZÉKTOR

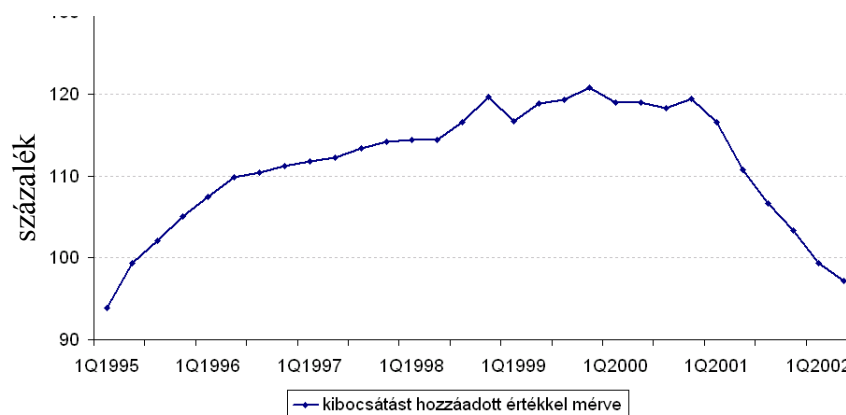
3.1. VERSENYKÉPESSÉGI TÉNYEZŐK

Kulcskérdések:

- A magyar gazdaság jövedelemtermelő képessége az 1990-es évek változásait követő időszakban jelentősen növekedett.
- 2001-ben és 2002-ben a nemzetközi versenyképesség növekedésének megtorpanása mutatkozott.

A World Competitiveness Yearbook értékelése szerint Magyarország az elmúlt években jelentősen javította nemzetközi versenyképességét, és az 1997. évi 37. helyről 2002-re a 28. helyre került a versenyképességi rangsorban. A versenyképesség különböző aspektusai különböző mértékben járultak hozzá a gazdaság jövedelemtermelő képességéhez. A magyar gazdaság dinamikus növekedését az elmúlt évtizedben a költség-versenyképesség erőteljes javulása alapozta meg; a termelékenység dinamikája jelentősen meghaladta a munkavállalónkénti ráfordítások emelkedését. Az elmúlt két évben azonban a kilencvenes évek közepe óta gyorsuló ütemben javuló, munkaerő költségre alapozott versenyképesség (reál árfolyam) számos tényező miatt ismét romlásnak indult (lásd az ábrán).

3.1 ábra Egységnyi munkaerőköltségre alapozott reálárfolyam
(szezonalisan kiigazított negyedéves adatok; eredmény mérése hozzáadott értékkel)
A 100-nál magasabb értékek a tényleges devalválódást mutatják

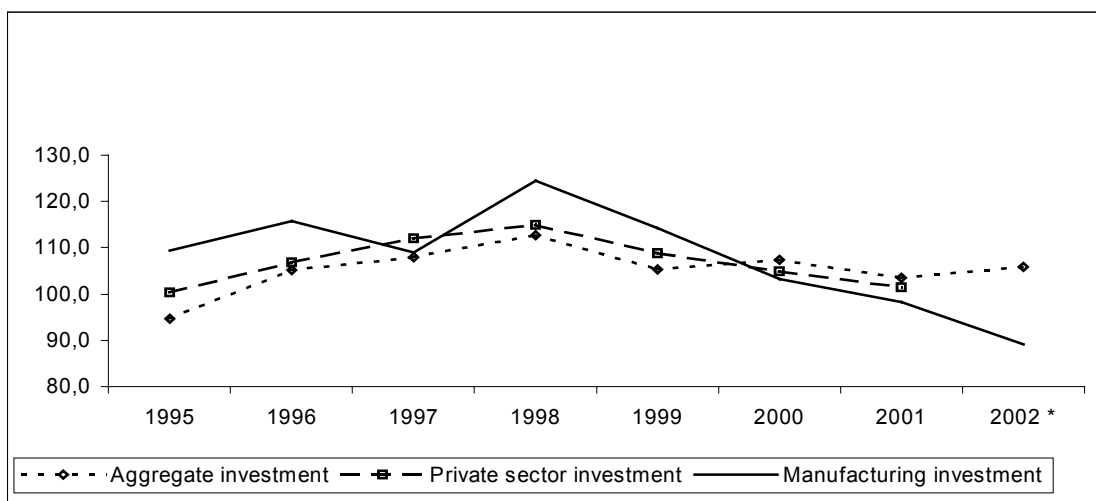
Forrás: GKM

2002 első felében a feldolgozó iparban mért konkrét munkaerő költség-adatok alapján számított tényleges reál árindex az előző év azonos időszakához képest 6,4%-os reál

felértékelődést mutatott. Ez egyrészt a termelési költségeknek, másrészt a gyors munkabér-kiáramlásnak köszönhető. 2002 második felének becslült adatai alapján elmondható, hogy a reál felértékelődésben megerősödött a munkabér kiáramlás szerepe. A 2001-es és 2002-es évet együtt vizsgálva a feldolgozóipar egységnyi munkaerő költsége alapján a reál felértékelődés mértéke ebben az időszakban mintegy 19-20% volt. A gyengülő költség-versenyképesség valamint a hosszú recessziós időszak negatív hatással volt a nemzetközi teljesítményre. Ennek ellenére Magyarország helyzete főbb versenytársaihoz képest még mindig kedvező.

Ez az általános kép azonban nagy mértékben differenciált helyzetet takar. A reál felértékelődés már eddig is kedvezőtlen hatást gyakorolt egyes szektorokra, miközben más területeket nemigen érintett ez a folyamat; illetve annak hatása késleltetve mutatkozik majd. Általánosságban az a vélemény, hogy 2-3%-os éves reál felértékelődés elviselhetőnek mondható.

3.2. Ábra. Befektetői viselkedés Magyarországon (éves volumen indexek, 1995-2002)

Forrás: GKM

Amennyiben valóság, a versenyelőnyöknek fizikai tőke formájában kell megjelenniük. A 90-es évek második felének globális konjunktúrája, a nemzetközi vállalatok termelési kapacitásainak Közép- és Kelet-Európába telepítése az EU-hoz viszonyított jelentős költségelőnyökön alapult. Az 1990-es években, a világgazdaság dinamikus növekedési időszaka alatt a beruházásokat a kormány is aktívan támogatta a jövedelmeknek a vállalkozói szektor javára történő átcsoportosításával, illetve az árfolyam- és bérpolitikán keresztül a versenyképesség erőteljes ösztönzésével. Ebben az összefüggésben kiemelkedő volt a társasági adó radikális csökkentése (36%-ról 18%-ra), a beruházás-ösztönzésre fordított közvetlen költségvetési támogatások és a befektetőknek szánt egyéb közvetlen ösztönzők növelése.

2001-től azonban a beruházások dinamikája lelassult. Különösen érzékelhető a feldolgozóiparbeli (mindeztidáig elsősorban multinacionális vállalatok általi)

beruházások visszaesésében. Ezt a folyamatot bizonyos mértékig kompenzálja az állami beruházások növekedése. Vélhetően tehát az elmúlt két esztendőben nem csak a költség-versenyképesség, hanem a feldolgozóipari beruházásokra alapozott versenyképesség is visszaesett. Érdeemes megjegyezni azonban, hogy ehhez a hanyatláshoz a gyenge nemzetközi kereslet is hozzájárult.

3.1 táblázat A szektorok részesedése a termelésből (százalékban)

	1995	2001
Mezőgazdaság	6.8	4.3
Ipar	30.9	32
Feldolgozóipar (az ipar részeként)	22.5	23.5
Szolgáltatások	62.3	63.7

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

A gazdaság legfőbb szektorainak átfogó képe alapján a mezőgazdaság jelentős visszaesését észlelhettük az össztermelésben. A legnagyobb növekedés a szolgáltató iparban következett be. Ez egyrészt a szolgáltatások korábbi gyenge színvonalának, másrészt új, dinamikus szolgáltatási tevékenységek megjelenésének köszönhető (úgy mint pénzügyi, üzletviteli és ingatlangazdálkodási tanácsadás). Ugyancsak gyors ütemben fejlődtek a turizmushoz és médiához kötődő szolgáltatások. A nagyrészt feldolgozóiparból álló ipar területén is alapvető változások történtek. Ennek jelentőségét növeli az a tény, hogy a feldolgozóipar tevékenysége adja az ország exportjának legnagyobb részét, ami pedig meghatározza az ország importlehetőségeit és modernizálásra fordítható kereteit.

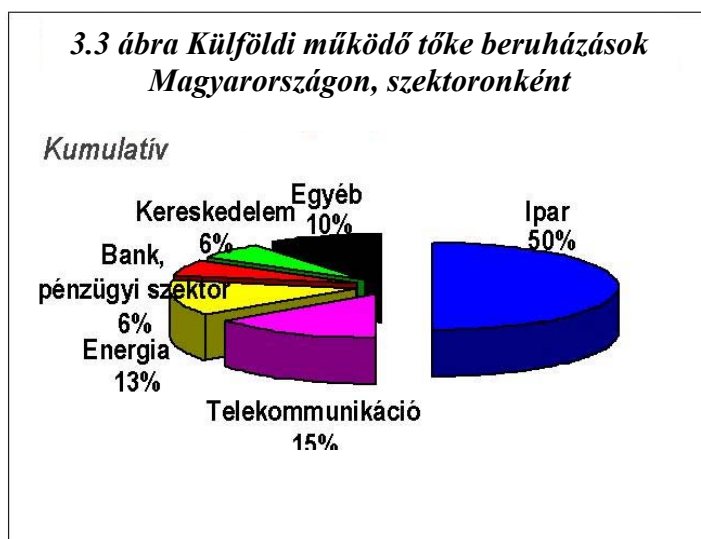
3.2 táblázat Az ipar és a szolgáltatások egyes ágazatainak volumen indexe

	1998	1999	2000	2001
Ingatlan, lízing	106,2	105,8	110,8	108,7
Pénzügyi és egyéb szolgáltatások	104,0	103,0	110,8	108,7
Raktározás, fuvarozás, postai és telekommunikációs szolgáltatások	101,5	108,3	109,1	108,0
Kiskereskedelem	108,8	102,2	104,7	105,6
Oktatás	105,9	104,8	104,7	107,0
Feldolgozóipar	114,2	112,1	119,2	103,7
Építőipar	100,1	105,3	106,6	111,6
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	100,4	100,5	93,7	107,9
Bányászat	78,0	90,7	95,0	105,9

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

3.2. FELDOLGOZÓIPAR

A kilencvenes évek közepétől az ipari növekedés motorja a feldolgozóipar, amelynek dinamikáját a nagymennyiségű külföldi működőtőke-beruházás mozgatta. Ezen beruházások többsége a gépiparban, az autógyártásban és az elektronikában koncentrálódik és olyan területekre összpontosul, ahol a változások előtt ezek az iparágak domináltak, a termelési kultúrát és termelőeszközöket azonban a külföldi befektetők modernizálták. Mára a külföldi érdekltségű feldolgozóipari vállalkozások az ipari termelésből háromnegyed részben, a feldolgozóipari beruházásokból 80%-kal részesednek. Az ipari fejlődés ilyen alakulása jelentősen hozzájárult az ország modernizálásához és átalakulásához, ugyanakkor nem biztosított megoldást fontos kérdésekben, amelyeknek a kezelése a jövő feladata.

Forrás: Gazdasági és Közlekedési Minisztérium

Kulcskérdések:

- Alacsony tőke akkumuláció a gazdaságban
- Alacsony termelékenység a hazai vállalatoknál, ugyanakkor a külföldi tulajdonban lévő cégekre magasabb termelékenység jellemző
- A multinacionális vállalatok még mindig nem ágyazódtak be szervesen a magyar gazdaságba

3.2.1. Alacsony tőkeakkumuláció a gazdaságban

Az alacsony tőkeállomány alacsony termelékenységet okoz, ezért alapvető cél a magyar gazdaság feltőkésítése. A hazai magán szektor relatíve alacsony befektetési hajlandósága várható volt a gazdasági átalakulás azon fázisában, amikor még a banki és a pénzügyi szolgáltatói szektor nem működött jól. Ma már Magyarországon a bankszektorban befejeződött a privatizáció és a tőzsde is jól működik. Mindamellet a tőzsdének korlátozott szerepe van és a pénzügyi közvetítést is leginkább bankok végzik. Ma a magán szektor felé irányuló pénzügyi szolgáltatások már nem az átalakulással kapcsolatos kérdésként merülnek fel, jóval inkább egy vállalkozó-barát, egyszerű szabályozási elveket követő, vállalkozás fejlesztő üzleti környezet megteremtése kapcsán.

Mindamellet a meglévő üzleti környezet stabilitásának hiánya a hazai befektetések nem megfelelő feltételeiben mutatkozik meg. A hazai kamatlábak az EU-hoz képest még mindig magasak, ami kiegészülve a túlzott járulékos követelmények és a magas kockázati prémiumok okozta alacsony befektetési kedvvel, akadályozza a termelő szektor növekedését. Egy működő versenyképes hazai bankszektor megléte mellett a befektetési kedv gyengeségének oka a szabályozási környezetben található, mint pl. az üzleti szférában a jelzálog terhek beváltásának lassú bírósági folyamata, a garancia alapok és kockázati tőke alapok gyengesége.

Mindezek következtében korlátozottak a vállalati befektetések növekedési lehetőségei. Ez súlyosan érinti a feldolgozóipari kapacitásoknak a Magyarországon lévő multinacionális vállalatok beszállítói hálózatába való beágyazódási lehetőségeit. Ennek következményeként e vállalatok külföldi beszerzési forrásokat használnak, ahol a beszállítói lehetőségek jobbak és az egységnyi munkaerő költség termelékenysége jóval magasabb. A versenytársakat a potenciális helyi előnyökkel szemben a jobb szabályozási környezettel, megfelelő intézményi működéssel és kamatcsökkentő politikák alkalmazásával lehet kompenzálni.

3.2.2. Alacsony termelékenység a hazai vállalatoknál, míg a külföldi tulajdonban lévő cégekre magasabb termelékenység jellemző

A termelékenységben mutatkozó különbségek okai a hazai cégeknél leginkább az alacsony tőkeakkumulációra, a szakképzett munkaerő egyre magasabb költségeire és az új technológiákba történő befektetések hiányára vezethetők vissza. A külföldi tulajdonban lévő vállalatoknak e téren rengeteg tapasztalatuk van. A hazai közepes és nagyvállalatoknál a nem megfelelő vezetői képesség is szerepet játszik. Ritkán vesznek igénybe olyan pénzügyi, üzletviteli, vagy likviditási vezetői tanácsadásokat, melyek létfontosságúak lehetnek számukra. Ennek egyik oka lehet, hogy a meglévő szolgáltatások inkább a jövedelmezőbb külföldi tulajdonú céges ügyfélkört célozzák meg. Magas nem bérjellegű költségek is hozzájárulnak a növekvő termelési költségekhez. Problémát jelent a nemzetközi árversenyre leginkább érzékeny alacsony hozzáadott értékű tevékenységekhez kötődő, elavult technológiákat alkalmazó magyar középvállalatok csoportja.

3.2.3. A multinacionális vállalatok még mindig nem ágyazódtak be szervesen a magyar gazdaságba

A multinacionális cégek nem alkalmaznak beszállítóként nem megfelelő vezetéssel, készségekkel és technológiával rendelkező cégeket. Ennek eredményeként a külföldi tulajdonú cégek leginkább importból szerzik be nyersanyagaikat és jellemzően nem támaszkodnak a hazai beszállítókra, ami korlátozza jelenlétüknek a hazai gazdaságra gyakorolt jótékony hatását. Jelentős erőfeszítések történtek a multinacionális vállalatok magyar gazdaságba való integrálására, valamint a hazai hozzáadott érték és a magyarországi beszállítók számának növelésére (főleg a beszállítói, klaszter-képzési pályázatokon keresztül).

Az autó- és az elektronikai iparban emelkedett a hazai beszállítók száma részben a globális beszállítók egy részének Magyarországra telepedése miatt. Az elért eredmények ellenére a multinacionális nagyvállalatok még mindig nem ágyazódtak be szervesen a magyar gazdaságba; a hazai kis- és közép-vállalkozásokhoz fűződő kapcsolataik gyengék. Megindult, és várhatóan erősödni fog a multinacionális vállalatok nagyobb hozzáadott értékű – jelentős részben szolgáltatói – tevékenységeinek (K+F, szoftverfejlesztés, marketing, pénzügyi funkciók, oktatás stb.) Magyarországra települése. A magyar gazdaság folyamatos szerkezeti átalakulásával egyidejűleg növekszik az igény a magasabb hozzáadott értéket biztosító tevékenységek megjelenésére és a kibocsátás hozzáadott érték tartalmának emelkedése. Az olcsó munkaerő és alacsony hozzáadott érték által motivált pénzügyi befektetések nagy része áthelyeződik más beruházási célállomásokra, amely várhatóan elősegíti majd a termelés ráfordítás- és környezetérzékenységének csökkenését.

3.3. KIS – ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK

A 2.2. fejezet a külföldi tulajdonú multinacionális vállalatokkal kapcsolatosan feltárta a kis- és középvállalkozások számos gyenge pontját. Jelen fejezet a kis- és középvállalkozások szélesebb körére jellemző motívumokat tárgyalja. Ezeket a következőkben foglalhatjuk össze:

Kulcskérdések:

- A jelenlegi szabályozási környezet még mindig nem kedvez a kis- és középvállalkozásoknak.
- Piaci hiányosságok a KKV-k felé irányuló üzletfejlesztési szolgáltatások és finanszírozás előmozdításában
- A magas vállalkozói kedv nem kapcsolódik össze a vállalkozás sikeres működtetéséhez szükséges ismeretekkel és készségekkel

3.3.1. A jelenlegi szabályozási környezet még mindig nem kedvez a kis- és középvállalkozásoknak

3.3 táblázat Munkaerő foglalkoztatás megoszlása a KKV-k és a vállalatok között			
	1998	1999	2000
KKV-k	57,9	59,4	57,1
Vállalatok	42,1	40,7	42,9
Összesen	100	100	100

Forrás: Gazdasági és Közlekedési Minisztérium

A többségében hazai tulajdonú KKV szektor GDP-ből való részesedése 45%, a szektor a magángazdaságban foglalkoztatottak 60%-ának, azaz több mint 1,5 millió embernek biztosít munkahelyet (a 3,5 millióból). A hazai kis- és középvállalkozások többségükben a belső piacra, a kereskedelemre, az idegenforgalomra és a személyi szolgáltatásokra specializálódtak. Ennek következtében nagyon sokan vesz részt az ezzel kapcsolatos tanulási folyamatokban. Ezt a folyamatot azonban tovább kell gyorsítani és támogatni, mivel e területek termelékenysége a gazdaság egyéb ágazataihoz viszonyítva alacsony. Fontos szerepet játszanak ugyanakkor olyan területek foglalkoztatottságának szinten tartásában, ahol a pénzügyi befektetők hiánya miatt a munkaerő-piaci helyzet nélkülük sokkal rosszabb lenne.

3.4 táblázat KKV-k tevékenysége ágazati bontásban, 2001	
Mezőgazdaság	4,5
Feldolgozóipar	10
Építőipar	8,7
Kereskedelem	24,3
Ingatlan, lízing	28,3
Egyéb szolgáltatások	6,2
Egyéb ágazatok	17,9
Összesen	100

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

3.5 táblázat. A vállalkozások néhány főbb jellemzője, 2000		
Részesedés	KKV-k	Nagyvállalatok
Saját tőkéből	18,6	81,4
Foglalkoztatásból	55,4	44,6
Hozzáadott értékből	40,2	59,8
Exportból	18,3	81,7

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH)

3.6 táblázat. Vállalkozói aktivitás régiók szerint 1996, 2001						
Régiók	Működő vállalkozások				1000 lakosra jutó vállalkozások száma	
	1996		2001		1996	2001
	száma (ezer)	aránya (%)	száma (ezer)	aránya (%)		
Közép-Magyaró.	269,1	38,6	328,4	39,1	93	116
Közép-Dunántúl	69,1	9,9	86,9	10,3	62	78
Nyugat-Dunántúl	67,0	9,6	83	9,9	67	83
Dél-Dunántúl	64,6	9,3	75,5	9,0	65	76
É-Magyarország	60,7	8,7	75,4	9,0	47	58
Észak-Alföld	79,8	11,4	93,7	11,1	52	60
Dél-Alföld	87,7	12,6	97,4	11,6	64	71
Ország:	697,9	100	840,6	100,0	69	83

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH)

A vállalkozási aktivitásban kétszeres különbség van a Balassagyarmat-Békéscsaba vonallal elválasztható nyugati és keleti terület között. A rosszabb humán feltételek és a külföldi tőkebefektetések alacsony aránya miatt különösen az észak-alföldi és az észak-magyarországi régióban kevés a vállalkozás. Ezekben a régiókban a vállalkozásfejlesztésnek nagy lehetőségei vannak, mivel itt alacsony a foglalkoztatottsági szint és magas a munkanélküliség. A vállalkozói kultúra hiánya és a jelentős helyi nehézségek azonban akadályozó tényezőt jelenthetnek.

3.3.2. Piaci hiányosságok a KKV-k felé irányuló üzletfejlesztési szolgáltatások és finanszírozás előmozdításában

A hazai tulajdonú vállalkozások, főként a kis- és középvállalkozók jelentős hányada tőkehiánnyal küszködik, vagyonuk javarészt a privatizáció során szerzett

technológiailag elavult termelő-berendezésekben testesül meg. Ráadásul a modern technológia és know-how hiánya következtében termékeik iránti gyenge keresletet eredményezi. A magas kockázat, a befektetések alacsony jövedelmezősége és a beruházások tőkeköltsége miatt a kockázati tőketársaságok és kisvállalkozásokba történő befektetéseik elterjedése csak az állam nagyobb mértékű részvételével lehetséges. 1990 és 2000 között a kockázati tőketársaságok 800 millió €-t fektettek be Magyarországon. Az egy projektre jutó befektetés összege fokozatosan csökkent, és a kisebb összegű, kezdő társaságokhoz kötődő ügyletek száma nagymértékben növekedett. A KKV-k beruházási tevékenységének finanszírozása a bankok közötti verseny éleződése, a kormány növekvő szerepvállalása és a megemelkedett mennyiségű kockázati tőke ellenére továbbra is problémás terület, mivel ezek összességükben sem értek el egy olyan kritikus tömeget, amely jelentékeny hatással lett volna e területre.

3.7 táblázat A KKV-knak nyújtott banki hitelállomány nagysága és aránya a többi vállalati hitellel szemben								
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
KKV hitelek	85,70	89,20	71,10	62,90	64,70	63,70	72,00	73,20
Teljes vállalati hitelállomány	761,90	875,50	982,60	1260,10	1766,30	1773,10	1800,00	1903,00

Forrás: KSH

3.3.3. A magas vállalkozói kedv nem kapcsolódik össze a vállalkozás sikeres működtetéséhez szükséges ismeretekkel és készségekkel

Nem megfelelőek a vállalatvezetési ismeretek; a jó műszaki, tudományos felkészültség gyakran nem párosul menedzsment-képességekkel, s hiányzik a marketing-szemlélet is. Emellett hiányosak az általános vállalkozói ismeretek, mivel a közoktatásban a gazdasági ismeretek elterjedtsége viszonylag szűk körű.

Az elkövetkező években a belső fogyasztás növekedése, az infrastrukturális hiányosságok pótlása bővülő piacot jelent a kis- és középvállalkozások számára. A csatlakozás után azonban a várhatóan erősödő verseny bizonyos ágazatokban ellensúlyozhatja a keresletnövekedés hatásait. A szigorodó környezetvédelmi jogszabályok jelentős többletterheket rónak a vállalkozásokra, ami - alacsony fejlesztési forrásaik miatt - fokozottan sújthatja a hazai kis- és középvállalkozásokat. Ezért ezeknek a vállalkozásoknak segítségre van szüksége az új feltételekhez való alkalmazkodásban. Azok a vállalkozók azonban, akiknek már a csatlakozás előtt sikerül a minőségi és termékkövetelményeket teljesíteni, jelentős előnnyel indulnak majd a hazai piacon.

3.4. TURIZMUS

3.4.1. Bevezetés

A turizmus az elmúlt évtized egyik legdinamikusabb ágazata volt. A szektor fontosságát alátámasztja az a tény, hogy Magyarország Európa egyik legfőbb turisztikai célpontja. A turisztikai szektor lehetőségei ugyanakkor kihasználatlanok, számos kérdést kell még megoldani ahhoz, hogy a turizmus jövedelem termelő képessége és az azzal kapcsolatos tevékenységek meghozzák a szakértők és az ágazatban dolgozók által elvárt eredményeket.

Kulcskérdések:

- A turizmus, mint ágazat kihasználatlan kapacitásokkal rendelkezik.
- Hiány mutatkozik turisztikai szolgáltatásokban, valamint látnivalókban.
- A magyarországi turizmus Budapestre valamint a Balatonra koncentrálódik, itt jelentkezik az összes vendégéjszaka 58%-a. Más területek nem rendelkeznek megfelelő mennyiségű és minőségű szálláshellyel.
- A turisztikai kínálatok nagy mértékben szezonálisak.
- Az egy főre jutó kiadás átlaga és az itt töltött napok száma alacsony.
- Az ágazatban dolgozókra jellemző a megfelelő készségek hiánya.

3.4.2. A magyar turisztikai ágazat legfőbb kihívásai a 2004-től 2006-ig terjedő időszakban

A rendszerváltozást követően fellendülő turizmus ma már a gazdaság egyik húzóágazata, a GDP 10%-át adja és mintegy 250 ezer főt foglalkoztat. A szállás, illetve szolgáltatások fejlesztésének köszönhetően 1995 és 2001 között az egy látogatóra jutó átlagos költség és a turizmusból származó nettó devizabevételek megkétszereződtek. A komoly fejlesztések ellenére azonban még mindig jelentősek a minőségi hiányosságok, továbbá hiányoznak a komplex turisztikai termékek. Ennek következtében az egy főre jutó bevétel még mindig csak ötöde a közel azonos számú turistát fogadó Ausztriáénak.

Az átlagos tartózkodási idő mindössze három nap, mely nem éri el az európai átlagot. Az ágazatban azonban megvannak a lehetőségek ahhoz, hogy 2006-ra a nettó devizabevételek a jelenlegihez képest közel 30%-kal növekedjenek, amennyiben a nemzetközi kereslet megközelíti az előző évek növekedési dinamikáját.

3.8 táblázat Látogatók által szállodában töltött éjszakák száma 2002-ben (%)			
	Külföldi	Hazai	Összesen
Az elsődleges turisztikai régiókban			
Budapest	41,1	10,3	27,7
Balaton	29,1	20,8	25,5
A többi régióban összesen	29,8	68,9	46,8
Magyarországon összesen	100,00	100,00	100,00

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

3.9 táblázat Az idegenforgalom összetétele a régiókban (1994. 2001)						
Régió	Látogatók teljes száma				Külföldiek aránya a látogatókból (%)	
	1994		2001		1994	2001
	szám	arány (%)	szám	arány (%)		
Közép-Magyarország	1 809 000	34.6	2 224 700	36.6	65.8	77.3
Közép-Dunántúl	563 000	10.8	654 200	10.8	46.2	42.7
Nyugat-Dunántúl	803 000	15.4	929 700	15.3	37.5	44.6
Dél-Dunántúl	657 000	12.6	766 200	12.6	43.8	39.0
Észak-Magyarország	534 000	10.2	601 400	9.9	25.4	17.7
Észak-Alföld	433 000	8.3	500 600	8.3	47.0	27.8
Dél-Alföld	428 000	8.2	396 200	6.5	46.5	28.4
Ország	5 227 000	100	6 072 900	100	49.6	50.6

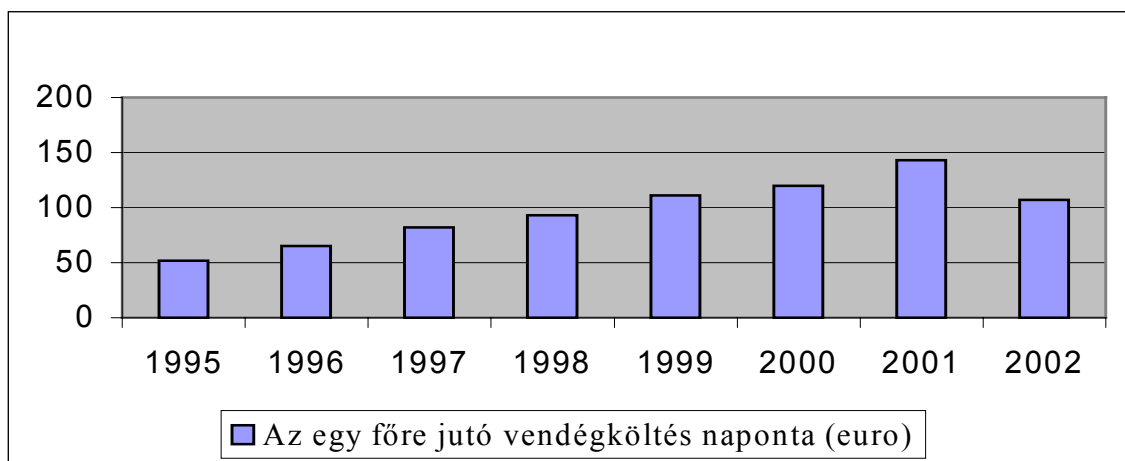
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Magyarország az elmúlt évtizedekben alapvetően a tömegturizmusra rendezkedett be, különösen a két legfontosabb turisztikai célpontra, Budapesten és a Balaton környékén. A nyári hónapokban csúcsosodó kereslet kielégítésére jelentős szállodai kapacitásfejlesztések születtek. Az elmúlt néhány évben komoly erőfeszítések történtek az egyedi, magas szolgáltatási színvonalat nyújtó turizmus irányába történő elmozdulás érdekében. A modernizációs programot folytatni kell: további fejlesztésre szorul az ügyfelek kiszolgálása, a két fő régió mellett szükséges a turisztikai piac sokszínűbbé tétele és a látogatók költségeinek és a vendégéjszakák számának növelése.

Emellett a turisztikai ágazat legfőbb kihívásai:

- A kapacitások alacsony kihasználtsága a sűrűn látogatott területeken, a főszezonon kívül eső időszakokban.
- A legfőbb turisztikai célpontokon kívül eső régiók látványosságainak alacsony száma és kapacitásainak, szolgáltatásainak, ügyfélszolgálatának gyenge minősége.

3.3 ábra A látogatók által átlagosan naponta elköltött összeg 1995 és 2002* között

(*Előzetes adatok 2002-re vonatkozóan).

A jelenlegi turisztikai centrumokon kívül jelentősek a turisztikai infrastruktúra hiányosságai: jellemző az attrakciókhoz kapcsolódó szolgáltatások szűkösége és alacsony színvonala, a magas minőségi színvonalú szálláshelyek és szolgáltatások alacsony száma, a komplex turisztikai termékek hiánya. Magyarország bár gazdag turisztikai vonzerőkínálattal (kulturális örökségi és természeti értékkel) rendelkezik, ezek turisztikai menedzsmentje (vezetés és ügyfélszolgálat) nem kielégítő és hiányzik a megfelelő marketing tevékenység. Jellemző továbbá a turisztikai attrakciók egymástól független fejlesztése és piaci megjelenése, a marketing tevékenység összehangolásának hiánya, amely az egyes térségek attrakcióinak egymást erősítő hatását gátolja. Ez a kínálat a magas szolgáltatási színvonalat igénylő turisták, a szervezett turizmus és a visszatérő turizmus számára elégtelen. Ezen hiányosságok következtében a turisztikai szektort erős időbeli koncentráció is jellemzi, a vendégéjszakák 45%-a június-augusztus közötti időszakban realizálódik.

3.4.3. Források

Az ország kulturális és természeti adottságai lehetővé teszik nemzetközileg is keresett létesítmények létrehozását. A turizmus az emberek képességeinek és készségeinek kiaknázása útján és a látogatók számára értékes, minőségi termékek biztosításával nagyban hozzájárulhat a kulturális és természeti értékek újra felvirágoztatásához. A fejlesztéseknek nagy súlyt kell fektetniük a környezetvédelmi szempontok figyelembevételére. A források jobb kihasználása útján magasabb jövedelmek és jobb életminőség érhető el a vidéki területeken, mindez kedvezően befolyásolja a mezőgazdaság strukturális átalakulását.

- Ennek a megújítási folyamatnak a három alapvető forrását az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

- Magyarország jelentős kulturális örökséggel rendelkezik a turisztikai vonzerők szempontjából. A kulturális turizmus a kulturális örökség turisztikai hasznosítása, amely többek között a Világörökség helyszínek, az ingatlan kulturális örökség (műemléki védelem alatt álló kastélyok, kúriák és várak), múzeumok gyűjteményei, nemzetközi hírű művészeti élet és népművészeti hagyományok értékeire épít. Emellett a magyar sajátosságokat képviselő olyan értékek, mint például a borkultúra, a gasztronómia vagy a lovas tradíciók vonzóvá tették Magyarországot a turisták számára.
- A természeti adottságok közül az ország területén található gyógy- és termálvizek (és az erre épülő szolgáltatások) már jelenleg is kiemelt szerepet biztosítanak az egészségturizmusnak. Változatos tájak, álló- és folyóvizek, túraútvonalak, tájvédelmi körzetek, nemzeti parkok megfelelő háttérrel adnak az aktív turizmus fejlesztéséhez. Kedvezőek a természeti feltételek a lovas- és az ifjúsági turizmus fejlesztéséhez is (pl. már rendelkezünk 11 ezer km jelzett túraútvonallal).
- Az elmúlt években a nagy nemzetközi rendezvények helyszíneinek világranglistáján Magyarország, illetve Budapest folyamatosan az első húsz, Európában pedig az első tizenöt helyszín között szerepelt. A meglevő szakmai háttér konferenciákat és más rendezvényeket vonz Budapestre, de az üzleti turizmus piacának egyéb helyszíneire is ki kell terjednie, hiszen nagy előnyt jelent Magyarország központi elhelyezkedése.

3.4.4. A humán erőforrások gyenge pontjai

A turisztikai szektor fejlesztésének elengedhetetlen tényezője a professzionális és vendég-orientált megközelítés. Jelenleg azonban mind a készségszintek, mind az ügyfélkezelés terén hiányosságok tapasztalhatók a szektorban. A turisztikai szolgáltatók általában, de különösen Budapesten kívül hiányos számítógépes- és nyelvtudással rendelkeznek. Ezért a lehető legmagasabb nemzetközi színvonal elérése érdekében az alkalmazottakat készségeik fejlesztésére és gyakorlati képzésre kell ösztönözni.

3.5. KUTATÁS-FEJLESZTÉS, INNOVÁCIÓ

3.5.1. A K+F ráfordítások szintje igen alacsony

Az átalakulást kísérő gazdasági válság következtében Magyarországon az 1990-es évek elején a kutatás-fejlesztésre és az innovációra fordított kiadások GDP-hez viszonyított aránya a korábbiakhoz képest kevesebb, mint a felére esett vissza (a GDP 1,61%-áról 0,67%-ára), majd az évtized második felében ezen az alacsony szinten állandósult. A kedvezőtlen tendencia 2000-ben tört meg, amikor a kiadások GDP-hez viszonyított aránya – döntően az állami támogatások eredményeként – emelkedni kezdett. 2001-ben ez a szám 0,94%-ra nőtt. Ez az arányszám (különösen abszolút értékekben) igen alacsony, az EU-15 1,9%-os átlagának a felét képviselik.

Kulcskérdések:

- A K+F ráfordítások szintje igen alacsony.
- A K+F ráfordítások elsősorban állami finanszírozásúak, az elosztás azonban területileg kiegyensúlyozatlan
- A K+F infrastruktúra elavult, a kutatói állomány fokozatosan öregszik.
- Az K+F és a vállalati szektor közötti kapcsolat gyenge, a spin off tevékenység intenzitása alacsony
- A magánszféra innovatív képessége alacsony szintű

A ráfordításokbeli különbségek csökkentése érdekében az állami és magánszférából származó források koordinált együttműködésre alapuló felhasználása és a legfontosabb területekre való összpontosítása szükséges, hogy ezáltal a K+F és az innováció szintje elérje az EU átlagát.

3.5.2. A K+F ráfordítások elsősorban állami finanszírozásúak

A kutatási-fejlesztési ráfordítások alacsony szintje mellett a finanszírozási szerkezet is kedvezőtlen. Míg a fejlett EU országokban a K+F kiadások több mint felét a vállalati szektor adja, addig Magyarországon ez az arányszám sokkal alacsonyabb. Az állam részesedése a K+F ráfordításokból 2001-ben 53,6% volt, a vállalati szektoré pedig 34,8%.

A fejlett országokban a hazai tulajdonú cégek az árbevétel nagyobb hányadát fordítják K+F kiadásokra, mint a külföldi tulajdonú vállalatok. Magyarországon ugyanennek az ellenkezője érvényesül. A hazai vállalati szektor jelenlegi K+F kiadása igen alacsony, a termelési érték mindössze 0,07%-a, míg külföldi tulajdonú cégek ennél többet, 0,25%-ot költenek Magyarországon. A K+F kiadások 65%-a Budapestre koncentrálódik, és jelentősen kisebb mértékű a vidéki régiókban. A kutatók 61,8%-a dolgozik Budapesten, fennmaradó része pedig a vidéki régiókban. A K+F ráfordítások állami dominanciája, valamint a vállalati K+F beruházások alacsony megtérülése nagyban hozzájárul a terület alacsony teljesítményéhez, különösen, ami a magyar kézben lévő vállalatokat illeti. Ezen problémák megoldása érdekében az állami beavatkozásoknak a kulcsfontosságú szektorok és jövedelmező vállalkozások támogatását kell célba vennie és a jelenleginél jóval szélesebb körű együttműködésre kell törekedni az állami, oktatási és vállalati szektorok között. Az állami támogatásoknak a hatékony vállalati beruházások élénkítését kell céloznia.

3.5.3. A K+F infrastruktúra elavult, a kutatói csoportok fokozatosan kiüregednek

A pénzügyi befektetések hiányából, az elavult infrastruktúrából és a K+F tevékenységekben résztvevők elöregedéséből következően az 1990-es évektől kezdve ezen tevékenységek fokozatos hanyatlásnak indultak. 1987 és 1998 között a 30-49 éves kutatók aránya 65%-ról 52%-ra csökkent, míg az 50 év feletti aránya 22,5%-ról 35%-ra nőtt. Mivel a magasan kvalifikált kutató-fejlesztő szakemberek iránti igény világszerte erősen növekszik, a magyar kutatói bérek alacsony szintje mellett a magasan képzett szakemberállomány elvándorlása komolyan veszélyezteti a tudományos kutatást. A K+F beruházásokban a kilencvenes években bekövetkezett hanyatlás következtében mára a berendezések is elavultak, a kutatást végző intézmények nem tudtak lépést tartani a modernizáció és a technológiai változások ütemével.

Magyarország 1998-2002 között részt vett az EU 5. Keretprogramjában, majd csatlakozott a 2002-2006 között megvalósuló 6. Keretprogramhoz is. A sikeres nemzetközi együttműködést azonban hátráltatja az állami finanszírozású kutatási intézmények leromlott technikai infrastruktúrája, ami gátolja a magyar kutatókat abban, hogy egyenrangú partnerként vegyenek részt az EU különböző K+F programjaiban. A beruházások alacsony szintje tehát megakadályozza a K+F szektor fejlődését, gátolja a partnerprogramok kialakulását és a kutatási eredményeknek sikeres üzleti innovációként és lehetőségként történő felhasználását. A K+F és az innováció középpontjába olyan fejlesztések kell, hogy kerüljenek, mint a kulcsfontosságú kutatások irányítása és levezetése, valamint a pénzügyi befektetések és produktív együttműködések előmozdítása.

3.5.4. A K+F és a vállalati szektor közötti kapcsolat gyenge, alacsony intenzitású a spin off tevékenység

A kapcsolatteremtés és tudástranszfer hiánya az innovációs központok, technológia transzfer központok és technológiai inkubátorházak között világosan látható és a fejlődés útjában áll. A kutatás-fejlesztés eredményei nem jutnak el a megvalósításig, az elképzelések nem érik el a piacot. Amennyiben meg is valósulnak, jelentős késéssel mutatkoznak a termelésben, ami negatívan befolyásolja a nyereségességet. A cégek közötti együttműködés gyenge, és az ismeretek megosztása korlátozza a partnerprogramok és közös vállalkozások létrejöttének lehetőségét. A kis- és középvállalkozások aktivitása a kutatás-fejlesztés terén nagyon gyenge, hiányoznak a K+F tevékenységekből származó spin-off vállalatok. Magyarországon jellemző az "elefántcsont torony" jellegű tudományos kutatási tevékenység, a jó ötletek gyakran nem érik el a piaci szférát. Ezt a gyengeséget a megörökölt intézményrendszerrel, a tapasztalatok, valamint a versenyszféra gyakorlati ismeretének, a vállalkozások indításával és vállalkozási lehetőségekkel kapcsolatos információknak a hiányával magyarázzák. A K+F tevékenységek átszervezésének pozitív eredménye lesz a gazdasági fejlődést elősegítő környezetbarát technológiák kifejlesztése.

3.5.5. Alacsony szintű a magánszféra innovatív képessége

A K+F szektor gyengesége csökkent mértékű kereskedelmi tevékenységet eredményezett. A tudás-előállítás, technológia-transzfer, valamint a kutatási és innovációs tevékenység nem alakul át védett szellemi terméké. 2001-ben 106 szabadalmat regisztráltak Magyarországon, és 173 magyar szabadalmat regisztráltak más országokban. Ez a szám az 1990-ben regisztrált számnak csak az egyötöde. A 2001-es Eurostat adatok azt mutatják, hogy az egymillió lakosra vetített szabadalmak számát tekintve Magyarország jelentősen lemarad az európai átlag mögött (Magyarországon ez a szám 80, Európában 161- EPO). A számok egyértelműen gyenge innovációs tevékenységet jeleznek, amely a K+F-re fordított alacsony összegekből és az alulfejlett, átalakításra és (pénzügyi, infrastrukturális és humán erőforrásbeli) befektetésekre szoruló, a K+F és innovációs képesség számára megfelelő kereteket igénylő innovációs rendszerekből ered.

3.6. INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM

Kulcsfontosságú kérdések:

- Az információs technológiai (IT) ráfordítások az EU átlag alattiak.
- Az Internetet használók száma alacsony.
- Nagy területi eltérések a távközlési infrastruktúra fejlettségi szintjében
- A lakosság alacsony szintű számítógépes készségekkel rendelkezik, a tartalomipar fejletlen
- Az információs társadalom fejlesztésének jogi alapja nem teljes körű

3.6.1. Az információs technológiai (IT) ráfordítások

A technológiai fejlettséget, a számítógépes alkalmazások részarányát, az információs társadalomra való felkészültséget, az Internet-hozzáférés és –használat mutatóit tekintve az országnak az EU átlagához képesti lemaradása igen jelentős. Ennek egyik legfőbb oka az információs technológiákra fordított kiadások alacsony szintje. Az ilyen célú ráfordítások 2001-ben a GDP 2,7%-át tették ki, szemben a 3,4%-os EU átlaggal. A tényleges különbség azonban ennél jóval nagyobb, figyelembe véve, hogy miközben a számítástechnikai eszközök árai világszerte hasonlóak, Magyarországon az egy főre jutó GDP értéke az EU átlag egyharmadát sem éri el.

A lemaradás többek között a finanszírozás hiányának, a potenciális felhasználók alacsony szintű számítógépes ismereteinek, valamint az elégtelen állami ráfordításnak a következménye. Ezért a lemaradás csökkentése érdekében elengedhetetlen az IT

ráfordítások növelése, valamint a számítástechnikai ismeretek, készségek és az infrastruktúra fejlesztése.

3.6.2. Az Internetet használók száma alacsony

Magyarországon, 2001-ben a lakosság 10%-a rendelkezett Internet hozzáféréssel, miközben ugyanez a szám az EU-15 csoport országában 30,4% volt. Az Internet felhasználók átlagos száma Magyarországon 14,8%, az EU-ban 31,4% volt. Legtöbben a munkahelyükön férnek hozzá a világháléhoz, a háztartásoknak körülbelül csak 8%-a rendelkezik Internet hozzáféréssel. Sok alulfejlett régióban hiányzik az Internet hozzáféréshez szükséges alapvető infrastruktúra. Az adatok Magyarország jelentős lemaradását mutatják, ez pedig akadályt képezi az információs társadalom hálózati infrastruktúra fejlesztésének.

A problémák magyarázhatók az EU átlagának háromszorosát kitevő telefonteljesítményekkel, az alacsonyabb jövedelmek mellett ez képezi a legfőbb akadályt az internetes hozzáférések számának növelésében. Ezen problémák megoldásához elengedhetetlen a nagyobb arányú verseny és befektetés a távközlési szektorban, ugyanakkor a lakosság (egyéni felhasználók, vállalkozók és alkalmazottak) IT készségeinek fejlesztése által el kell érni, hogy az IT eszközöket használni tudják, országos illetve helyi önkormányzati szinten lépéseket kell tenni azon régiók hálózati infrastruktúrájának fejlesztése érdekében, ahol a piaci alapú fejlesztés nem kivitelezhető.

3.6.3. Nagy területi eltérések a távközlési infrastruktúra fejlettségi szintjében

A fent említettek szerint a távközlési és hálózati infrastruktúrák alkotják az Internet hozzáférés szűk keresztmetszetét. Az ország egy jelentős részében, a hálózati infrastruktúra fejlesztési hiányosságainak köszönhetően, a telefonszolgáltatás telefonvonalak helyett rádiótechnológiát (RLL-t) alkalmazó előfizetői végpontokon keresztül történik. Ezek a területek alkotják a telefonhálózat legszűkebb keresztmetszetét. A telefonvonalak sűrűsége nagymértékben változó és nagyban függ az adott terület gazdasági erejétől.

3.10 táblázat Telefonvonal-ellátottság	
Település nagysága (lakosok száma)	100 lakosra jutó távközlési vonalak száma
0 – 3000	28,1
3001 – 20.000	30,6
20.001 – 50.000	35,0
50.001 –	48,5
Országos átlag	37,1

Forrás: KSH

Szélessávú szolgáltatásokat csak a nagyvárosokban lehet igénybe venni. A magyarországi távközlési infrastruktúrát összetett módon szükséges fejleszteni mind sávszélesség (adatátviteli sebesség) mind lefedettség tekintetében. A gazdasági fejlődés egyik legfőbb akadálya a teljes régiót átfogó távközlési infrastruktúrák hiánya. Az EU elemzése szerint a gazdasági fejlődés egyik kulcseleme a szélessávú Internet hozzáférés jelentős növekedése.

A befektetéseknek a távközlési szektorban tapasztalható hiánya, amely a távközlési szektor gyenge pénzügyi állapotával magyarázható, elsősorban a következő tényezőknek a köszönhető: a meglévő jogi alapok nem teszik lehetővé az elégséges versenyt, alacsony a kereslet a távközlési termékek iránt és magasak a szolgáltatási árak. Ezért nem várható fejlődés spontán módon. Ezen gátak elmozdításához infrastruktúrafejlesztésre összpontosító lépések megtétele szükséges, különös tekintettel a fejletlen régiókra.

3.6.4. A lakosság alacsony szintű számítógépes készségekkel rendelkezik, a tartalomipar fejletlen

Az emberi erőforrások fejlesztése ugyanolyan fontos, mint az infrastruktúra és a változás legfőbb motorja lehet. A két kezelendő összetevő a készségek fejlesztése és az általános oktatás szélesebb spektrumú kérdése, különösen a felnőtt korú lakosság tekintetében. Nagyon alacsony az IT tanárok száma illetve a nem IT-t oktató tanárok készségszintje. Még várat magára az “egész életen át tartó” tanulás gondolatának elsajátítása és felmerül a tanárok átképzésének szükségessége. Egyre növekszik a felnőttek számára igénybe vehető képzési lehetőségek változatossága, 2001-ben a fizikai munkások 20%-a, a szellemi dolgozóknak pedig 25%-a vett részt valamilyen fajta képzésben. Jelentős Magyarország elmaradása a szoftver alkalmazások területén. A magyar szoftverpiac kis mérete is ezt jelzi.

Az elmúlt években számos kezdeményezés született (pl. NAVA program) a nemzeti kultúrkincs digitalizálására. A kulturális intézmények információs és kommunikációs eszközökkel, telematikai rendszerekkel való ellátottsága a jelentős fejlődés ellenére is hiányos.

Az üzleti szektorban nem alkalmazzák a modern információs rendszereket, illetve azok elérhetőségének hiánya tapasztalható a vállalatok közötti kommunikációban és tranzakciókban. Ennek gyökere az IT készségek, jogi keretek hiányában, valamint abban keresendő, hogy a kormány egyelőre nem modernizálta az üzleti szférával, a lakossággal folytatott információcserét. Az állam részéről szükséges lépések az alábbiak szerint foglalhatók össze: az oktatási rendszeren belül az IT készségek átadásának folyamatos fejlesztése, a hátrányos helyzetűek, a munkanélküliek és a KKV-k számára IT képzések biztosítása, a kultúrkincs digitalizálásának folytatása és az igazgatás modernizációja.

3.6.5. Az információs társadalom fejlesztésének jogi alapja nem teljes körű

A távközlési szektor fejlesztési hiányosságai részben törvényhozási problémákra vezethetőek vissza, és hátráltatják az infrastrukturális fejlesztéseket. Az elektronikus aláírásokról szóló 2001. évi XXXV. sz. törvény nem volt elégséges az elektronikus aláírások használata platformjának megteremtéséhez. Az elektronikus kereskedelemről és egyéb az információs társadalomhoz kapcsolódó szolgáltatásról szóló 2001. évi CVIII. sz. törvényt a gyakorlatban mindeztáig nem alkalmazzák. Magyarországon a mai napig hiányoznak a távmunka végzés törvényes keretei. Nincs törvény, amely az államigazgatás információinak hozzáférhetőségéről, illetve a digitális média szabályozásáról rendelkezne. A jelenlegi távközlési törvény nem alkalmas versenyhelyzet kikényszerítésére a magyar távközlési szektorban. A mindeztáig megtett lépések szerények, de már megalapozzák az információs társadalom fejlesztésének törvényhozási feltételeit. 2002-ben létrejött az Informatikai és Távközlési Minisztérium, ami jelzi a kormánynak a fejlesztések összpontosítására irányuló szándékát.

Az említett feladatok végrehajtásához igen kiterjedt törvényhozási program szükséges, mostanra azonban egyértelművé vált, hogy ennek lefolytatása jótékony és messzemenő hatásokat fejtene ki a gazdasági fejlődésre.

3.6.6. A gazdasági fejlettség különbözőségei

A térségek *gazdasági versenyképességét* leginkább meghatározó tényezők a külföldi tőke szerepe a helyi gazdaságban, a vállalkozások tevékenysége (különösen a KKV szektor), a kutatás és fejlesztés (K+F), az üzleti szolgáltatások színvonala (banki szektor és üzleti tanácsadás), illetve, hogy ezek állapota nem megfelelő az elmaradott térségekben és a kistérségekben.

A **gazdasági struktúra** eltérősége meghatározza a regionális különbségeket is. Míg az ágazatok gazdasági átalakulásában a legfontosabb trend a terciér ágazat erősödése, a

pénzügyi-gazdasági szolgáltatások bővülése szerepet játszik a főváros és a vidék közötti különbségben, addig a térségek és a megyék közötti fejlődési elmozdulás legfontosabb mobilizáló ereje – főként nyugatról keleti irányban – az ipar. Az ipari termelés gravitációs központja egyértelműen nyugat felé tolódott, és ezzel dinamikus növekedést okozott a nyugati régiókban.

A **helyi közigazgatás** működésének hatékonysága jelentősen befolyásolja a helyi gazdaság, a szociális és kulturális kezdeményezések és a fejlesztési koncepciók megvalósításának sikerét. Mindez részben a helyi önkormányzatok gyenge pénzügyi helyzetének, illetve a helyi közigazgatás alacsony kapacitásának tulajdonítható. Ezen a területen a hatékonyság növelése érdekében a közigazgatási dolgozókat szakképzésben kell részesíteni, különös tekintettel az információs technológiai és nyelvi készségek fejlesztésére, továbbá javítani kell az IT infrastruktúrához való hozzáférést.

4. INFRASTRUKTÚRA

4.1. KÖZLEKEDÉSI-SZÁLLÍTÁSI INFRASTRUKTÚRA

A fejlett gazdasági integrációban rejlő lehetőségek kihasználásának előfeltétele a megfelelően kiépített és jól működő közlekedési infrastruktúra. Középtávon Magyarországnak ilyen szempontból történő fejlesztése kulcsfontosságú prioritás. A vasúti hálózat meglehetősen sűrű, a közúthálózat mérete azonban elmarad a hasonló fejlettségi szintű országokétól. A nemzetközi folyosók mellett, a régiók közötti és helyi összeköttetést biztosító úthálózat is jelentős fejlesztésre szorul.

Kulcskérdések:

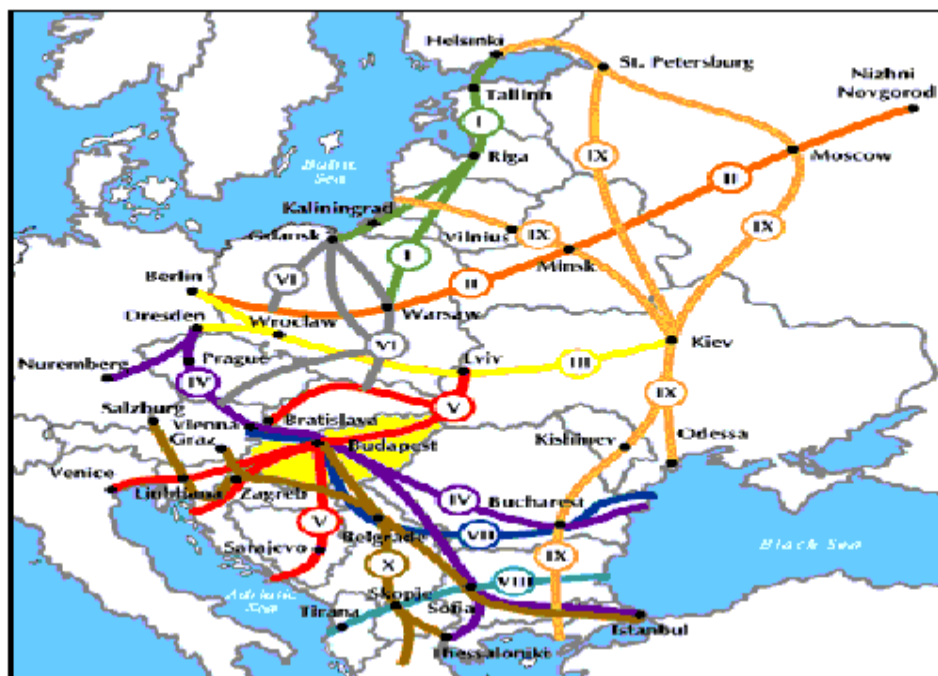
- Gyorsforgalmi úthálózat kibővítése
- A meglévő úthálózat fejlesztése
- Vasúthálózat korszerűsítése
- Repülőtéri kapacitás bővítése
- Duna-víziút folyosó fejlesztése

4.1.1. Magyarország egy nemzetközi csomópont

Nemzetközi szinten Magyarország számos fontos közlekedési folyosó találkozásánál fekszik. Három pán-európai közúti, vasúti és vízi folyosó szeli át, és három további ág tartozik a rendszerhez. Csomópontjukban Budapesttel, a IV., V., VII. és a X. folyosó köti össze Magyarországot a Transz-Európai Közlekedési Hálózattal. Az ábrából láthatóan Magyarország központi szerepet játszik Közép-, Kelet- és Délkelet-Európa nyugati és keleti irányú közlekedési-szállítási kapcsolataiban. E nemzetközi folyosók létfontosságú szerepet játszanak az ország belföldi és nemzetközi kapcsolataiban, és nagy a jelentőségük az Európai Közösség kereskedelme szempontjából is.

4.1 ábra Helsinki folyosók Közép-Kelet-Európában és Magyarországon

4.1.2. Szállítási módok szerinti megoszlás

Az európai tendenciáknak megfelelően a közúti áruszállítás teljesítménye folyamatosan növekszik, árutonna-kilométerben mért részaránya 2001-ben 48,2% volt. EU: 43,4%). A közúti személyszállítás 46-47%-os részaránya alig több mint a fele az EU 80,8%-os átlagának. Ennek oka egyrészt a jól szervezett tömegközlekedés, másrészt az EU és Magyarország motorizációs szintje közötti közel kétszeres különbség. Az ország közútjait évente mintegy 10-13 millió külföldi jármű veszi igénybe, és a főutakat terhelő tranzit forgalom évi 5-7%-kal növekszik. A járművek számának növekedésével összefüggő dinamikus forgalomnövekedés folyamatosan újratermeli az utak kapacitás- és minőségi hiányosságait.

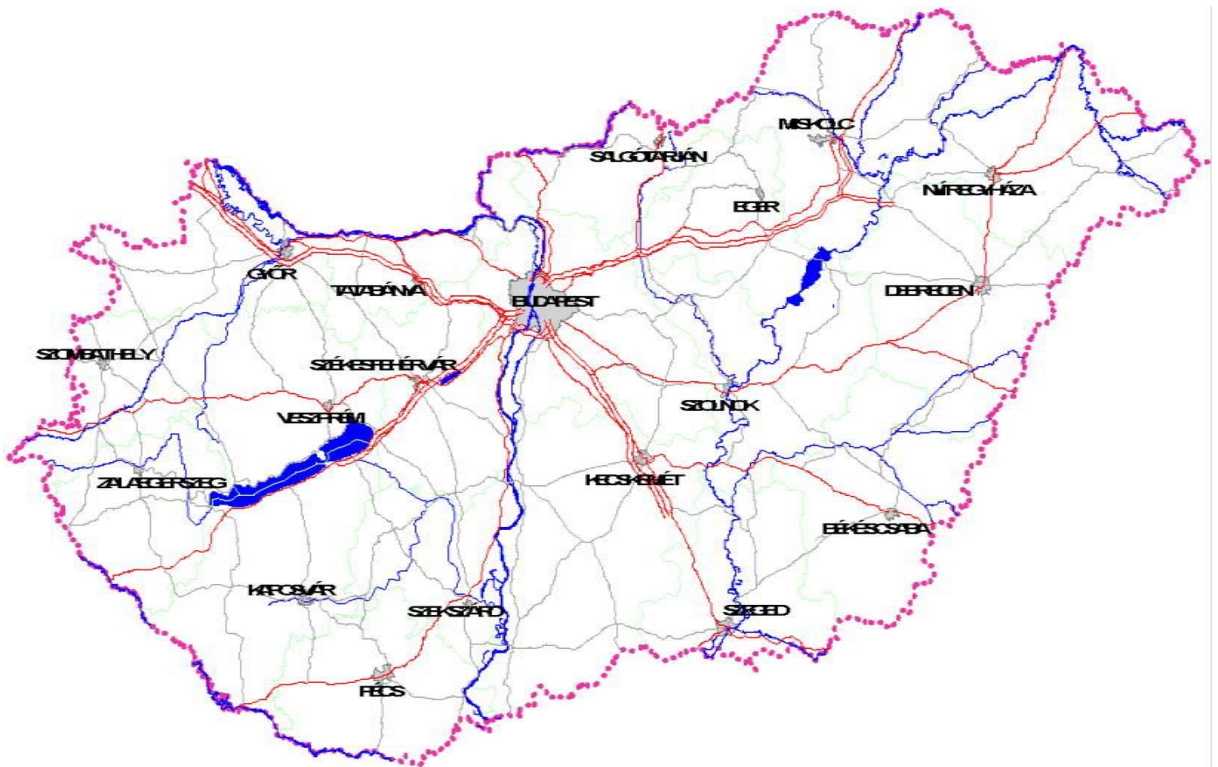
A vasút piaci részesedése a személyszállításban 28,3%, az áru fuvarozásban pedig 29,5%, mely mutatók jelentősen meghaladják az EU átlagát. A személyszállítási teljesítmény 1995 és 2001 között 8,3 milliárd utaskilométerről 10 milliárdra, az áruszállítási teljesítmény pedig 7,4 milliárd árutonna-kilométerről 7,5 milliárdra nőtt.

4.1.3. Gyorsforgalmi úthálózat kibővítése

A gyorsforgalmi úthálózat bővítése, amely felgyorsíthatná a gazdasági fejlődést és modernizációt jelentős beavatkozásokat igényel. Az országos főúthálózat hossza 3030 km, és ez bonyolítja le az ország teljes közúti forgalmának mintegy 70%-át. Az autópályák teljes hossza azonban csak 448 km, az autótutaké pedig 57 km, közülük közvetlenül egy autópálya kapcsolódik a nyugat-európai hálózathoz. 2002-ben Magyarországon a kormány kb. 456 millió eurót fordított autópálya fejlesztésekre.

Az úthálózat sűrűsége az összes közútra vetítve 1,46 km/km², az EU-átlag 88%-a, az autópálya-sűrűség azonban csupán egynegyede. Az Európai Közlekedési Politikák szerint Közép- és Kelet-Európában fejleszteni kell a gyorsforgalmi úthálózatot. Magyarország jelenlegi közúthálózata nem elégíti ki a páns-európai tranzitforgalom és a belföldi szállítás igényeit. Az autópályák fejlesztésére irányuló növekvő szükségleteket a vasúti szállítás nagy részaránya és a vasúthálózati fejlesztések ellenére is figyelembe kell venni. A közlekedési tendenciák nyilvánvalóak: a közúti közlekedés részaránya folyamatosan növekszik ezáltal a környezetterhelés is nő. A közúti közlekedési rendszer fejlesztésénél figyelembe kell venni a környezeti egyensúly szempontjait, hogy minimális legyen a környezeti károkozás.

4.2 ábra Magyarország főútvonal-, gyorsforgalmi- és közúthálózata

4.1.4. A meglévő úthálózat fejlesztése

A hazai közúthálózat 135,000 km, ebből 105,000 km önkormányzati tulajdonban van 30,000km pedig állami kézben. Ennek következtében az úthálózat nagy része helyi és regionális közlekedést szolgál. A hazai közúthálózat minőségi jellemzői (teherbírása, balesetveszélyessége, környezetterhelő hatása), valamint a gyorsforgalmi úthálózat alacsony sűrűsége nem elégítik ki a növekvő tranzit- és belföldi forgalmi igényeket, és az Európai Unió követelményeit. A főváros központú, sugaras szerkezetű főútvonal hálózat és a folyami hidak elégtelen száma gátolja a regionális kapcsolatok erősödését és jelentős egyenlőtlenséget okoz az elérhetőség színvonalában.

4.1 táblázat Régiók főbb úthálózati mutatói, 2001						
Régió	Főút (km)			Egyéb országos közút (km)	Összesen	100 km ² -re jutó összes országos közút
	Autópálya autóút	Elsőrendű	Másodrendű			
Közép-Magyarország	158	239	247	1908	2605	37,6
Közép-Dunántúl	138	359	563	2905	3965	35,3
Nyugat-Dunántúl	72	239	782	3756	4848	43,1
Dél-Dunántúl	18	274	702	3338	4334	30,6
Észak-Magyarország	64	299	516	3777	4655	34,7
Észak-Alföld	-	418	739	3749	4905	27,7
Dél-Alföld	56	291	782	3881	5010	27,3
Összesen	505	2173	4330	23313	30322	32,6

Forrás: KSH

A hálózat nagy részének teherbírásának csak 100 kN tengelyterhelésre megfelelő, szemben az EU 115 kN követelményével. A Nemzeti Útrehabilitációs Program keretében 466 km útszakaszt jelöltek ki, ahol a fejlesztések eredményeképpen 2009-ig elérjük a kívánt 11,5 tonna tengelyterhelést.

A nehéz teheráru szállítás az útminőség igen gyors romlását okozza, ami különösen az autópályákhoz csatlakozó utaknál jelentős.

Kevés a kettőnél több sávós és a településeket elkerülő út. Az országos főutak 28%-a lakott területen halad át, ami jelentős közlekedésbiztonsági és környezeti problémákat okoz.

További jelentős probléma az ország perifériális területein elhelyezkedő falvakat összekötő burkolt utak hiánya. Ennek következtében a hosszabb elérési idő és a közlekedési többletköltség komolyan akadályozza a helyi üzleti élet fejlődését.

4.1.5. Vasúti hálózat korszerűsítése

A vasúthálózati ellátottság 83 km/1000 km² (EU: 65 km/1000 km²), ami európai szinten kedvező. Ezzel szemben az infrastruktúra, a pályák és a járművek műszaki állapota azonban nem kielégítő, évek óta romlik, ezért a hálózat 40%-án van sebességkorlátozás. Jelentős a fajlagosan nagy költségű, kis forgalmú szárnyvonalak aránya. A vonalaknak csak 16%-a többvágányú és 34%-a villamosított, szemben az EU 41%, illetve 48%-os mutatóival. Mindez jól tükrözi a magyar vasúthálózat minőségi lemaradását az európai átlagtól.

A vasút piaci részesedésének jelenlegi növekedését – személyszállításban és áru fuvarozásban egyaránt – az utóbbi évtizedben megkezdett pályarekonstrukciós munkálatok, a korszerű biztosító berendezések kiépítése, a forgalomirányítási rendszer korszerűsítése, a törzsvonali hálózat villamosítása, valamint a korszerű személyszállító vagonok intercity forgalomba állítása tette lehetővé. Ezek a fejlesztések a 120-160 km/óra sebességre alkalmas hálózat kialakítását, és az európai vasutakkal történő hatékony együttműködés feltételeinek javítását szolgálják. A vasúti/közúti fejlesztési program keretében 2001-ben a PHARE társfinanszírozásával elkészült a Magyarországot Szlovéniával összekötő vasútvonal. 2000 és 2002 között az ISPA előcsatlakozási alap jelentős támogatásával négy nagy vasúti projekt indult a Helsinki vasúti folyosók vonalainak korszerűsítésére.

A korszerű vasúti áru fuvarozással szemben támasztott igények jobb kiszolgálását az uniós támogatással épülő Budapesti Intermodális Logisztikai Központ, valamint a nagy vasúti határátkelőhelyeken már évek óta működő terminálok folyamatos fejlesztése teszi lehetővé

A hálózat hiányosságai miatt egyes régiókban, elsősorban Észak-Magyarországon rosszak az elérhetőségi viszonyok, mert bár a földrajzi távolság nem nagy, de a közvetlen kapcsolat hiánya miatt egyes településekre csak nagy kerülővel lehet eljutni. A dél-dunántúli és a dél-alföldi régiók hálózatára a villamosítás és a többvágányú vonalak hiánya, illetve jelentéktelen aránya jellemző.

4.1.6. Repülőtéri kapacitás bővítése

Történelmi és földrajzi okok következtében Magyarországon légi közlekedésről leginkább nemzetközi vonatkozásban beszélhetünk. A 90-es évektől kezdődően dinamikus fejlődés indult meg ezen a területen. 1994 óta a személyforgalom 56%-kal, a teherszállítás 79%-kal, a magyar légtér forgalma pedig 273%-kal nőtt. 2001-ben a távolsági személyszállításon belül a légi közlekedés aránya a szállított utasok számát tekintve 0,3%, utaskilométerben 14%, míg a légi áruszállítás aránya mindössze 0,2%.

Az ország egyetlen nemzetközi repülőtérrel rendelkezik, melynek kiépítettsége a jelenlegi forgalomnak még megfelel. A nemzetközi tendenciáknak megfelelően a Ferihegyi Nemzetközi Repülőtér és az ideiglenes repülőterek forgalma folyamatosan növekszik. Belföldi menetrendszerű légi forgalom nincs. Budapest pozíciója viszont

manapság egyre erősödik más Közép Kelet Európai hub repülőterekhez viszonyítva. Ferihegy jelenlegi személyforgalma a bécsi repülőtér forgalmánál 30%-kal, a prágainál 10%-kal kisebb. Amennyiben ez a tendencia folytatódik, rövid távú célként fogalmazódik meg a jelenlegi repülőtér hub repülőtérre történő átalakítása, amely a Kelet-Európába és a Közel-Keletre irányuló tranzit járatokat szolgálná ki. A regionális jelentőségű repülőterek – Debrecen és Sármellék kivételével – csak kis és közepes méretű repülőgépeket tudnak biztonságosan fogadni, és csak szezonális idegenforgalmi, sport- és üzleti célú utazásokra szolgálnak.

4.1.7. A Dunai-víziút folyósó fejlesztése

Magyarországon a folyók kb.1600km szakaszon hajózhatók. Kereskedelmi hajózás a Dunán és a Tisza egy meghatározott szakaszán folyik. Továbbá szezonálisan gabona szállítás folyik a Kőrös folyón. A magyarországi Duna szakasz – mint a VII. Helsinki folyósó része – műszaki paraméterei nem teszik lehetővé minden időszakban az EU szabványú önjáró tolóhajók és tolatmányok folyamatos közlekedtetését. A hajókapacitások az európai 80-100%-os átlaggal szemben csak 60-70%-ban használhatók ki, ami korlátozza a Duna-Majna-Rajna csatorna nyújtotta szállítási lehetőségek maximális kihasználását. A közforgalmi kikötők hálózat sűrűsége és a csatlakozó közlekedési létesítmények kiépítetlensége nagyban rontja a folyami szállítás versenyképességét. Az átlagos kikötő sűrűség a Duna-Majna-Rajna hálózaton 50 km/kikötő, Magyarországon ez a mutató 150 km/kikötő. 2001-ben a vízi szállítás részaránya árutonna-km-ben számolva 3,4%(2.9 millió tona) volt, a Duna menti EU tagországok teljesítményének töredéke. A Dunai vízi folyósó fejlesztése teljes egészében nemzetközi összefogáson múlik. Az érintett országok által közösen kialakított vízi közlekedésre vonatkozó fejlesztési stratégia megvalósításával ezen folyósó jelentős pozíciót tölthetne be a keleti-nyugati folyósók között, európai szinten. A belföldi hajózás előnyei – a környezetterhelés csökkentése tekintetében - tisztán le vannak fektetve a közösségi stratégiában a –közlekedés környezetvédelemre gyakorolt hatása-Zöld Könyvben ???

4.1.8. Kombinált fuvarozás

A kombinált fuvarozás részaránya mintegy 2%, elmarad a 8%-os EU átlagtól. Infrastrukturális létesítmények a Duna mentén és a nagy forgalmú határátkelőhelyek közelében épültek ki, fejlesztésük és korszerűsítésük folyamatos. A forgalom mintegy 80%-a 5 nagy terminálon keresztül bonyolódik. A dunai RO-RO (Roll-off-Roll-on) kombinált fuvarozás forgalmát a Dél-szláv háború okozta hajózási korlátozások jelentősen visszavetették. Az évi 2,4 millió tonna magyar szállítási teljesítmény az EU tagországok alig 1/140-ed része.

4.1.9. Várható tendenciák

A jelenlegi tendenciák szerint a közúti közlekedés részaránya várhatóan tovább nő. A nemzetközi trendekkel összhangban a vasúti közlekedés részaránya csökken, mivel – figyelembe véve a szállítási mennyiség általános növekedését (mind a személy mind az áruszállításban) – a vasúti és folyami hajózás révén lebonyolított szállítási forgalom alig fejlődik vagy éppen stagnál. - Ez még akkor is megtörténik, ha megvalósul hosszabb távon elkerülhetetlen minőségjavítás. A nemzetközi és gazdasági feltételek javulásával párhuzamosan a vízi és légi szállítás jelenlegi alacsony teljesítménye várhatóan nő. Jelenleg ezek a szállítási módok viszont nem jelentenek versenyképes alternatívát az egyéb szállítási módokhoz képest. A kombinált fuvarozás tűnik az egyik legígéretesebb lehetőségnek a jelenlegi trend csillapítására.....

4.1.10. Intézményrendszer

A közúti, folyami és légi teherszállítás területén versengő vállalatok elégítik ki a fogyasztói igényeket. A légi személyszállításban ugyancsak a nemzetközi verseny a meghatározó. A közlekedés területén meghatározó az állam vagyonkezelő és szabályozó funkciója, amit a 2002 május óta a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium (GKM) lát el. A GKM felügyelete és szakmai irányítása alatt specializált intézmények működnek közre az infrastruktúra biztonságos üzemeltetésében és fejlesztésében. A közúti, vasúti és vízi közlekedés végrehajtó apparátusa a közigazgatási rendszer felépítéséhez igazodik, a hatósági feladatokat Közlekedési Főfelügyelet fővárosi és megyei szervezeteivel látja el. A légi közlekedés hatósági feladatait a Légügyi Igazgatóság látja el. A légi-irányítás a Ferihegyi Repülőtér működésével összehangoltan működő önálló szervezet. Az állami légitársaság – MALÉV- átszervezésre került.

A Transzeurópai hálózat tekintetében a magyar hatóságok továbbra is figyelembe veszik a TEN finanszírozási szükségleteit és a Közösségi Irányelvek prioritásait és célkitűzéseit. Ennek érdekében a menedzsmentet támogató adminisztratív kapacitást is megerősítették. Ugyancsak kialakultak és megfelelő kapacitással működnek az ISPA támogatások felhasználását kezelő, hierarchikus felépítésű, tárcán belüli és közvetítő szervezetek.

A vasúti teher és személyszállításban az állami tulajdonú Magyar Államvasutak a meghatározó. A MÁV esetében napirenden van a gazdaságosabb üzemeltetés szervezeti kereteinek kialakítása, valamint a verseny feltételeinek megteremtése a kereskedő és pályavasút különválasztásával. 2002 januárjában hatályba lépett módosított vasúti törvény elrendelte a vasúti személyszállítás és teherszállítás különválasztását. A közúti tömegközlekedést területi ellátási kötelezettséggel rendelkező, közösségi tulajdonú vállalatok látják el.

4.1.11. Különbségek az elérhetőségben

A régiók közötti és régiókon belüli egyenlőtlenségek meghatározó tényezője az egyes térségek elérhetőségének különbözősége, illetve a régiók közötti közlekedési hálózat nem megfelelő volta. A jelentős európai gazdasági központok közúton történő elérhetősége alapján a nyugat- és közép-dunántúli régió és Közép-Magyarország helyzete kedvezőbb. Ugyanakkor a Budapest központjában létező sugaras főúthálózat és a nagyobb folyók fölött átívelő hidak elégtelen száma akadályozza a regionális kapcsolatok erősítését és jelentős diszparitásokat okoz az elérhetőség szintjében.

A régiókon belüli gyenge kohézió és bizonyos kistérségek perifériás pozíciója jelentős részben szintén annak köszönhető, hogy a belső közlekedési útvonalak vagy hiányoznak, vagy gyenge minőségűek.

Mikroregionális szinten a nem megfelelő közlekedési hálózat akadályozza az alulfejlett területek és települések fejlődését. A legtöbb terület nem rendelkezik kellő mellékútvonalival vagy a településeket összekapcsoló utakkal. Ugyancsak nagyon nagy számban találunk zsáktelepüléseket, vagy olyanokat, ahol nagyon rossz minőségű alsóbbrendű utak vannak. A regionális és helyi elérhetőség szempontjából az Észak-Magyarországon, Észak- és Dél-Alföldön és Dél-Dunántúlon (főként a határok közelében) fekvő kistérségek vannak a legrosszabb helyzetben, de találunk perifériákat minden régióban.

A környezetbarát közlekedési rendszerek szempontjából a *kerékpárutak* és a kapcsolódó infrastruktúra megteremtése rendkívül fontos.

A kerékpárutak és a kiszolgáló infrastruktúra megépítésének fontos szerepet kell játszania a leszakadó területek fejlődésében, és a települések közötti közlekedési hálózatok javításában. Jelenleg körülbelül 1.600 kilométer kerékpárút létezik, amelyből 200-300 kilométer rendelkezik kiépített infrastruktúrával. Mivel Magyarország jelentős részén kedvezőek a topográfiai feltételek, az idegenforgalmi célok túl a kerékpározás a közlekedés hatékony módja lehetne a városokban és vidéken egyaránt.

4.2. ENERGETIKA

Az energiaellátás-, elosztás és –fogyasztás jellemzői drámai változásokon mentek át az elmúlt 10 év alatt. Ide tartozik az új árrendszer bevezetése, a privatizáció, és egyes területeken a verseny intézményi kereteinek létrehozása. Számos probléma vár azonban még megoldásra, amelyeket a következők:

Kulcsfontosságú kérdések:

- Túlzott energia import-függőség
- Nem kellően takarékos, alacsony hatékonyságú energia felhasználás az iparban
- Az ország perifériális, hátrányos helyzetű területeinek fejlesztését a hiányos energia-ellátottsági rendszer hátráltatja
- Megújuló energiaforrások alacsony aránya

A hazai energiaszolgáltatást a 90-es évek elejétől erős visszaesés jellemzi, 1990-es 0.6 PT-ről a 2000-es 0.47 PT-re. 2000-ben az energiatermelés mintegy 30%-a nukleáris energiaforrásból származott, körülbelül 26 % szénen alapuló hőenergiából, és 38%-a gáz (főleg természetes gáz) eredetű. A fennmaradó csekély termelési hányad más forrásokból (fa, vizierőművek) származik. A természetes energiaforrások hiánya miatt Magyarország erősen függ az energiabehozattól.

2001-ben az ország **energia importtól** való függősége 72,6%, az éves energia import 2001-es áron 792,2 milliárd forint volt. A gazdaságosan kitermelhető fosszilis energia lelőhelyek kimerülése és az energia igény várható növekedése miatt a következő néhány év során Magyarország energiainport-függősége növekedni fog.

1994 és 2000 között az energiafogyasztás nagyjából stagnált, mértéke 2001-ben 1054,7 PJ volt. Egységnyi GDP előállításához a magyar gazdaság több mint másfélszer annyi energiát használ fel, mint a fejlett EU tagállamok, így a **hatékonyság** terén jelentős fejlődésre van szükség. Az energia hatékonyság javítására még vannak ki nem aknázott lehetőségek, különösen a fűtőtechnológia, a távfűtés és a mezőgazdaság területén. A feldolgozóipar energiahatékonysága javuló tendenciát mutat, de az épületek, köztük a lakóépületek elavultak és energia pazarlók. Különösen nagy problémát jelent a távfűtő rendszerek egyes elemeinek leromlott állapota, amely miatt a távfűtés ára is és a nyújtott szolgáltatás is versenyképtelen.

A közlekedési ágazat energia felhasználásának állandó és dinamikus növekedése várhatóan tovább folytatódik, és a keresetek emelkedésével a lakosság energia fogyasztásában is töretlen emelkedésre számíthatunk.

Az **elosztó hálózat** kiépítettségét és minőségét illetően egyes területeken jelentős eltérések tapasztalhatók. A megfelelő minőségű hálózat csökkenti az energia továbbításánál fellépő veszteségeket, és hatékonyabb energiafelhasználást tesz lehetővé. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a hálózatok területileg eltérő minősége a költségekben is tükröződik. A gyengébb minőségű hálózatok a szegényebb régiókban találhatók. Tekintettel arra, hogy mind a lakossági fogyasztásban, mind a

termelési költségekben az energia nagy súllyal szerepel, így a fajlagosan magasabb energia költségek különösen ezeket a régiókat érintik hátrányosan.

A **megújuló energiaforrások** jelenlegi részesedése a teljes energiafogyasztásból 3,6% (EU átlag: 11,3%), az áramtermelésből pedig 0,76%. A megújuló energiaforrások elterjedéséhez a beruházások jelentős támogatásra, valamint hosszú távon garantált, a hagyományos energiaforrásokhoz képest jelentősen magasabb felvásárlási árra van szükség. A fenntartható fejlődés biztosítása érdekében különösen fontos a környezeti követelmények érvényesítése mind a jelenlegi energia termelés és felhasználás területén, mind a jövőbeni fejlesztéseknél. Az importfüggőség és a környezeti károk csökkentése érdekében a megújuló energiaforrások fokozottabb hasznosítására van szükség, különösen az áramtermelésben történő hasznosításukra annak az Unió célkitűzésnek megfelelően, amely szerint 2010-re a megújuló energiaforrások részarányát 12%-ra kell növelni. A magyar kormány célja a Magyar Energiamegőrzési Programmal és Akciótervvel a megújuló energiaforrások 6%-os arányának elérése 2010-ig. A legnagyobb lehetőségek a biomassza alapú és a geotermikus energia hasznosításában rejlenek. de az elmúlt időszakban kedvező elmozdulás történt a szél- és napenergia hasznosítása terén is.

4.2.1. Az intézményrendszer

Az energiapolitikáért a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium a felelős, ahol egy külön főosztály foglalkozik a témával. A minisztérium évente igazított sémával szabályozza az áram és gáz árát. Az áram, a gáz, a közszolgáltatás minősége és a fogyasztóvédelem területén felmerülő hatósági feladatokat a Magyar Energia Hivatallal közösen látják el. Fontos szerepe van a 2000-ben felállított Energiaközpontnak, ami energiahatékonyságot és megújuló energiaforrásokat népszerűsít.

Az atomenergia területén a Magyar Atomenergia Hivatal gyakorolja a szabályozási jogköröket, valamint tartja nyilván a nukleáris és radioaktív anyagokat.

Az 1107/1999 (X.8.) számú Kormány határozatban meghatározott tízéves energiatakarékossági program a vállalkozói, a háztartási és az önkormányzati szektorban végrehajtandó energia hatékonysági programok széles skáláját öleli fel, és megfelelő figyelmet fordít a megújuló energiaforrások további használatának előmozdítására. A kormány 2000-től jelentős erőforrásokat biztosított erre a célra, és 2001-től kezdődően a Széchenyi Terv keretében energia hatékonysági programokat hirdettek meg. Összesen mintegy EUR 15 milliót költöttek 2001-ben energiahatékonysági projektekre.

Az EU és az OECD kiterjedt környezetvédelmi szabályozások révén, valamint az ENSZ és más szervezetek széleskörű egyezmények alkalmazásával jelentős erőfeszítéseket tesznek az energiatermelés és -fogyasztás környezetre gyakorolt káros hatásainak mérséklése érdekében. A levegőtisztaság védelme területén Magyarországnak számos nemzetközi egyezményben rögzített kötelezettségvállalásának kell eleget tennie. A gazdasági recessziót követően az energia szükséglet csökkenése megkönnyítette a korábbi vállalások (SO₂, NO_x) teljesítését. A későbbiekben tett kötelezettségvállalások

(kén II, CO₂ korlátozások) teljesítése a tényleges energia megtakarítás, valamint a megújuló energiaforrások fokozott kihasználására történő gyors átállás függvénye.

Magyarország elfogadta a nagy fűtőművekről szóló európai irányelvben meghatározott és felülvizsgált levegőminőségi határértékeket. Az ország jelentős lépést tett az EU belső energia piacához történő csatlakozás irányába azzal, hogy a 2001. évi új villamos energia törvény elfogadásával teljesítette a villamos energia piaci liberalizációjával kapcsolatos uniós elvárást.

5. FOGLALKOZTATÁS ÉS EMBERI ERŐFORRÁS FEJLESZTÉS

5.1. A MUNKAERŐPIAC ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉSE

A kilencvenes évek elején a magyar munkaerőpiac legfontosabb jellemzői a foglalkoztatás és a gazdasági aktivitás drámai csökkenése, a munkanélküliség ugrásszerű növekedése, a munkaerő főbb szektorok és foglalkozások közötti átrendeződése, valamint a termelékenység gyors javulása voltak. A nemzeti gazdaság stabilizálódásával a munkaerőpiac rugalmasan és nagymértékben alkalmazkodott az új és gyorsan változó piaci környezethez. Kiépültek és megszilárdultak a foglalkoztatáspolitikai jogi és intézményi keretei.

5.1 táblázat. Fő foglalkoztatási mutatók, 1995-2001 (éves átlagban)								
	Magyarország							EU-15
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2001
15 – 64 éves korú népesség 1,000	6891,4	6877,3	6876,5	6831,7	6803,1	6784,4	6792,3	248125
Gazdaságilag aktív népesség (15-64) 1,000 fő	4060,5	4020,3	3973,1	3988,7	4073,7	4087,7	4074,4	171702
Aktivitási ráta (15-64), %	58,9	58,5	57,8	58,4	59,9	60,3	60,0	69,2
Foglalkoztatottak (15-64) 1,000 főben	3646,2	3622,5	3627,4	3679,0	3789,1	3825,7	3841,7	158653
Foglalkoztatási ráta (15-64), %	52,9	52,6	52,7	53,9	55,7	56,4	56,6	63,9
Munkanélküliségi ráta (15-74), %	10,2	9,9	8,7	7,8	7,0	6,4	5,7	7,4
Tartós munkanélküliségi ráta, %	5,0	5,3	4,2	3,7	3,5	3,1	2,7	3,3
Fiatalok munkanélkülisége (%-ban a 15-64 éves népesség %ában)	7,2	6,4	6,1	5,5	5,1	4,7	3,9	7,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH), munkaerő felmérés, EUROSTAT

Mindezek eredményeként jelentősen csökkent a munkanélküliség, majd az évtized utolsó harmadának növekvő gazdasági fejlődése nyomán a foglalkoztatottság és az aktivitási mutatók is növekedésnek indultak. 2001-ben a világgazdasági recesszió hatásai következtében azonban csak a foglalkoztatás szinten tartását sikerült elérni, a munkanélküliség további mérséklődése mellett. Az összességében kedvező fejlemények mellett azonban továbbra is érzékelhetőek a munkaerőpiac akut problémái, így például az egyes társadalmi csoportok magas inaktivitása és alacsony foglalkoztatottsága, a

nagy regionális különbségek és a munkaerő területi mobilitásának alacsony szintje. Ezzel együtt néhány új strukturális jellegzetesség is elkezdett kialakulni, mint például a szakképzett munkaerő hiánya egyes régiókban és foglalkozásokban, vagy a munkaerő növekvő előregedése egyes iparágakban.

A helyzetelemzést a foglalkoztatás és a humán erőforrások meghatározó kérdései szerint mutatjuk be, amelyek a következők:

Kulcskérdések:

- Alacsony foglalkoztatás és magas inaktivitás
- Nagymérvű regionális eltérések a foglalkoztatásban és munkanélküliségben, valamint a munkaerő csekély regionális mobilitása
- A munkaerőpiac különleges helyzetű csoportjainak kedvezőtlen munkaerő-piaci esélyei
- Munkaerő-piaci szerkezet szűk keresztmetszetei
- Humán erőforrás fejlesztésbe történő befektetés és annak ösztönzése
- A foglalkoztatáspolitikai megvalósítása

5.2. ALACSONY FOGLALKOZTATÁSI SZINT ÉS MAGAS INAKTIVITÁSI RÁTA

5.2.1. Alacsony foglalkoztatási szint

A piacgazdaságra való átmenet következményeként a foglalkoztatottak száma több mint egynegyedével, közel másfélmillióval csökkent. 1998-ban a foglalkoztatás és a gazdasági aktivitás több mint két évtizedes csökkenés után újra növekedni kezdett. Ez a növekedés azonban a világgazdasági recesszió következtében 2000-ben lelassult, 2001-ben pedig teljesen megállt. Mindezek ellenére a foglalkoztatási és az aktivitási ráta jelentősen, 2001-ben 7, illetve 9 százalékponttal maradt el az Európai Közösség átlagától.

A foglalkoztatottak társadalmi-demográfiai összetétele kedvezően változott. A férfiak és nők foglalkoztatási szintje közötti eltérés némileg csökkent, és megfordult a munkaerőpiacról kiszoruló idősebb munkavállalók esetében felmerülő tendencia. A foglalkoztatottak képzettségi szintje folyamatosan javul és az átlagosnál jobban képzett fiatalok munkaerőpiacra való belépése jelentősen növelte a magasabban képzettek számát a foglalkoztatottak körében. 2001-ben a foglalkoztatottak csupán egyhatoda volt képzetlen, egyharmaduk szakmunkás vagy szakközépiskolai végzettséggel, és több mint egyhatoduk felsőfokú végzettséggel rendelkezett. E kedvező tendenciák ellenére a foglalkoztatottak képzettségi struktúrájának változása azt is tükrözi, hogy az

iskolázatlanok és képzettség nélküliek nagyobb valószínűséggel szorulnak ki a munkaerőpiacról. A munkanélküliek és az inaktív népesség összetétele sokkal rosszabb; körükben az alacsonyabban képzettek aránya sokkal magasabb, mint a foglalkoztatottakon belül. Így a foglalkoztatás növeléséhez az oktatási, képzési és aktív munkaerő-piaci politikák fejlesztésére és támogatására van szükség.

5.3. A VISZONYLAG ALACSONY MUNKANÉLKÜLISÉG MAGAS INAKTIVITÁSSAL PÁROSUL

Nemzetközi összehasonlításban Magyarország munkanélküliségi mutatói viszonylag kedvezők. 2001-re a munkanélküliségi ráta 5,7%-ra (EU: 7,4%), a tartós munkanélküliségi ráta pedig 2,7%-ra (EU: 3,3%) csökkent. Magyarországon a női munkanélküliség mutatója (5%) folyamatosan alacsonyabb a férfiakénál (6,3%) (2001-es adatok). Ugyanakkor a viszonylag kedvező munkanélküliségi ráta egyben tükrözi a munkanélküli segély fizetési idejének rövidülését és a szociális juttatásra jogosult emberek csoportjának szűkülését. A munkanélküliek 46%-a tartósan munkanélküli. Ezért olyan intézkedések bevezetése szükséges, amelyek megelőzik a tartós-munkanélküliség kialakulását, és képzéseken és munkaerő-piaci szolgáltatásokon keresztül segítik a munkaerőpiacról kiszorultak ismételt beilleszkedését a munkaerőpiacra.

Az 1990-es évek elején az állásukat elvesztett, vagy munkanélküliséggel fenyegetett munkavállalók (különösen az alacsony iskolázottságú szakképzetlen munkaerő és az idősebb korcsoportok) korai nyugdíjba vonulása a társadalmi feszültségek csökkentése érdekében történt. Ez azonban nagymértékben hozzájárult a növekvő inaktivitáshoz. 2001-ben a munkaképes korú gazdaságilag nem aktívak száma 2,23 millió volt, akik közül 31,0% nappali oktatási intézményben tanul, 13,1% gyermekgondozási segélyben részesült és 31,9% nyugdíjba vonult. A fennmaradó 25% inaktivitásának okairól nincsenek pontos információk. Az inaktivitás csökkentése érdekében tehát a munkaerő-piaci integrációt előmozdító intézkedésekre van szükség.

Az idősebb korosztály gazdasági aktivitásának fokozása és a nyugdíjak hosszú távú finanszírozásának fenntartása érdekében a nyugdíjbiztosítási rendszer már 1998-ban átalakításra került. E reform keretén belül – számos jelentős intézkedés mellett – megkezdődött a férfiak 60, illetve a nők 55 éves nyugdíjkorhatárának egységesen 62 évre történő fokozatos felemelése. Az új nyugdíjkorhatárt a férfiak már 2001-ben elérték. A nők csupán 2009-re érik el.

5.4. REGIONÁLIS KÜLÖNBSEGEK

A gazdasági átalakulás térségenként rendkívül differenciáltan ment végbe, aminek következtében a régiók között jelentős munkaerő-piaci különbségek alakultak ki. Míg az ország fejlettebb nyugati és központi részén a munkanélküliségi ráta 2001-ben a 4%-hoz állt közel és a foglalkoztatási ráta 60-63% volt, továbbá egyes ipari központokban

már a szakképzett munkaerő hiánya jellemezte a helyi munkaerőpiacot, addig az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban a munkanélküliség az előbbieket kétszerese volt, és a foglalkoztatottság még az 50%-ot sem érte el.

5.2 táblázat Foglalkoztatás és munkanélküliség régióként				
Régiók	Foglalkoztatási ráta (%)		Munkanélküliségi ráta (%)	
	1993	2001	1993	2001
Közép-Magyarország	58,8	60,9	12,4	4,3
Közép-Dunántúl	55,6	59,9	8,9	4,3
Nyugat-Dunántúl	60,9	63,3	9,8	4,2
Dél-Dunántúl	53,3	52,6	12,7	7,8
Észak-Magyarország	49,6	49,7	15,9	8,5
Észak-Alföld	48,7	49,7	14,6	7,8
Dél-Alföld	53,8	56,3	12,2	5,4
Országos átlag	54,8	56,6	11,9	5,7
EU átlag	60,0	63,9	10,2	7,4

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH), Employment in Europe, 2002

Az elmúlt évtizedben a munkaerő-piaci különbségek a kistérségi és helyi szinten megsokszorozódtak, és ezek az eltérések a fent jelzett regionális adatok többszöröse lehetnek. A munkanélküliség a néhány százfős aprófalvakban a legmagasabb, ahol a népesség társadalmi-demográfiai összetétele is kedvezőtlenebb, mint az átlag. Az egyenlőtlenségek csökkentését nehezíti, hogy a munkahelyteremtő beruházások az ország fejlettebb területeire összpontosulnak, továbbá az, hogy a munkaerő mobilitása tradicionálisan alacsony mind a régiókban, mind az ország egészében amelyet az ingatlanpiac merevsége és a megfelelő közlekedési infrastruktúra hiánya tovább súlyosbít.

5.5. KÜLÖNLEGES MUNKAERŐ-PIACI HELYZETŰ CSOPORTOK

Egyes munkaerő-piaci csoportok különösen hátrányos helyzetben vannak vagy különösen nagy esetükben az a kockázat, hogy kiszorulnak a munkaerőpiacról, ami magas inaktivitási arányhoz vezethet. Az emiatt hátrányt szenvedő csoportok közé tartoznak a munkaerőpiacról gyermekgondozás miatt ideiglenesen távol lévő nők, az iskolából lemorzsolódók, az idősebb korcsoportok a munkaerőpiacra visszatérők, a fogyatékosok és a roma közösség. E társadalmi csoportok munkaerő-piaci helyzetét az alábbiakban összegezzük. A hátrányos helyzetű csoportok – közülük a romák és a fogyatékkal élők – helyzetét a *Társadalmi Kirekesztés* fejezet ismerteti.

5.3 táblázat: Férfiak és nők munkaerő-piaci helyzetének alakulása							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Férfiak							
Össznépesség (1000 fő)	4903,7	4883,9	4863,3	4841,9	4817,6	4791,8	4864,0
15-64 éves korú népesség (1000 fő)	3374,2	3359,8	3369,4	3346,7	3335,0	3332,9	3336,2
Aktivitási ráta (15-64 éves korcsoport) (%)	67,9	67,4	66,6	66,2	67,8	68,0	67,8
Foglalkoztatási ráta (%)	60,2	60,2	60,3	60,6	62,6	63,3	63,5
Munkanélküliségi ráta (%)	11,3	10,7	9,5	8,5	7,5	7,0	6,3
Fiatalok munkanélküliségi rátája (15-24 éves között) (%)	20,7	18,0	17,4	14,9	13,2	13,0	11,5
Nők							
Össznépesség (1000 fő)	5342,0	5328,4	5311,2	5293,5	5274,2	5251,4	5333,0
15-64 éves korú népesség (1000 fő)	3517,2	3517,4	3507,3	3485,1	3468,3	3451,5	3456,1
Aktivitási ráta (15-64 éves korcsoport) (%)	50,3	49,9	49,3	50,8	52,3	52,7	52,4
Foglalkoztatási ráta (%)	45,9	45,5	45,5	47,3	49,0	49,7	49,8
Munkanélküliségi ráta (%)	8,7	8,8	7,8	7,0	6,3	5,6	5,0
Fiatalok munkanélküliségi rátája (15-24 éves között) (%)	15,6	16,4	14,5	11,6	11,3	10,9	9,8

Források: KSH, EUROSTAT

5.5.1. Nők

A nők foglalkoztatási és aktivitási szintje az átmeneti időszak során visszaesett, de nem olyan gyorsan, mint a férfiak foglalkoztatási és aktivitási rátája. 1997 óta a nők foglalkoztatási szintje valamivel gyorsabban nőtt a férfiakénál, és 2001-ben foglalkoztatási rátájuk 49,6%-ra emelkedett, amelynek révén a különbség 13,7 %-ra csökkent (EU: 18,1 %) a két nem aránya között. 2001-ben a nők foglalkoztatási rátája (49,6%) alatta maradt az EU női átlagának (54,9%), de nem annyival, mint a férfiak foglalkoztatási rátája (63,3%<73,0%). A munkahelyek tömeges felszámolása a tipikusan kevesebb nőt, mint férfit foglalkoztató területeket érintette (azaz az ipari ágazatokat és a mezőgazdaságot). 2001-ben a nők munkanélküliségi rátája 5,0% volt, a férfiaké pedig 6,3%-ot ért el (EU: 9,7% illetve 7%). A nők alacsonyabb munkanélküliségi rátája azonban részben alacsonyabb munkaerő-piaci részvételüknek

tudható be, ami a gyermekneveléssel és az alacsonyabb nyugdíjkorhatárral függ össze (részleteket ld. a 8. fejezetben).

5.5.2. Fiatalok

A fiatalok munkaerő-piaci jellemzői nagyjából ugyanolyan mértékben térnek el az EU mutatóitól, mint ahogy az össznépeség esetében tapasztalható. Körükben mind a foglalkoztatottság, mind a munkanélküliség alacsonyabb a közösségi átlagnál. 2001-ben a 15 és 24 év közöttiek 31,4%-ának volt állása, szemben az EU átlagosan 40,7%-ával. A munkanélküliség jelentősebb mértékben érinti a fiatalokat, mint a felnőtteket, de ugyanakkor ígéretes, hogy a fiatal munkanélküliség az átlagosnál nagyobb mértékben csökkent. Ennek eredményeként 2001-ben az összes munkanélkülinek csupán 3,7%-a volt 15 és 24 év közötti, ami nagyjából az EU átlag fele (7,1%). Ugyanakkor az is igaz, hogy a 10,8%-os hagyományos munkanélküliségi rátájuk csaknem kétszerese a felnőttekének, de lényegesen alacsonyabb, mint a közösségi átlag (14,9%). A fiatalok foglalkoztatása különösen Magyarország északkeleti régiójának elmaradott és stagnáló területein nehéz. A fiatalok jelentős száma továbbra is képzettség nélkül vagy olyan képzettséggel lép a munkaerőpiacra, amely nem felel meg a munkaerőpiac igényeinek. A munkáltatók továbbra sem szívesen alkalmaznak munkahelyi tapasztalattal nem rendelkező iskolaelhagyókat, valamint képzést igénylőket.

5.5.3. Idősebb munkavállalók

A 90-es évek elején a munkanélküliség előli menekülés egyik útja az államilag ösztönzött korai és rokkantsági nyugdíjba vonulás jelentette. Az évtized második felére azonban a korengedményes nyugdíj előfeltételeit fokozatosan megszigorították, és így, 1998 óta csökkent az egészségügyi vagy foglalkoztatáspolitikai okok miatt nyugdíjazott munkavállalási korúak száma. A korábbi tömeges nyugdíjba vonulás eredményeképpen azonban az 55 év feletieknek csupán igen kis csoportja van jelen a munkaerőpiacon. A gazdasági helyzet javulása a foglalkoztatás bővüléséhez vezetett és az idősebb munkavállalók könnyebben találtak foglalkoztatást (az 55-64 évesek foglalkoztatási rátája 23,7%-ra nőtt 2001-ben. EU: 38,5%). Az idősebbek munkaerő-piaci reintegrációját akadályozza, hogy nehezebben alkalmazkodnak a megváltozott követelményekhez, amihez gyakran a munkáltatók előítéleten alapuló diszkriminációja is párosul. A fentieknek megfelelően a munkaerőn belüli egyes csoportoknál nemcsak az alacsony foglalkoztatási ráta, hanem az inaktivitás is létfontosságú szerepet játszik munkaerő-piaci lehetőségeikben.

5.5.4. Fogyatékkal élők

A társadalmi kirekesztés a legnagyobb mértékben a fogyatékosokat és súlyos egészségi problémákkal küzdőket érintik; ezek számát 900,000 főre becsülik. Munkaerő-piaci helyzetük igen rossz az EU-hoz képest. Csupán mintegy egytizedük talál munkát (EU: 40%) annak ellenére, hogy a munkáltatókat törvény kötelezi a megváltozott munkaképességűek legalább 5%-os arányú alkalmazására. Képzettségi szintjük

alacsony, gazdasági aktivitásuk csupán egyhatoda a teljes népesség átlagának. Foglalkoztatási rehabilitációjukat megnehezíti, hogy az orvosi minősítő rendszer célja nem elsősorban a meglévő vagy javítható képességek és készségek meghatározása, hanem a passzív ellátás alátámasztása. Bár a védett foglalkoztatás rendszere országszerte kialakult, a fogyatékosok foglalkoztatási lehetőségei továbbra is szűkösek, és főleg alacsony jövedelmet biztosító munkakörökre korlátozódik és jelentős regionális eltéréseket mutat.

5.6. A FOGLALKOZTATÁS STRUKTÚRÁJA

5.6.1. Ágazati struktúra

A gazdasági átalakulás jelentősen megváltoztatta a foglalkoztatás ágazati struktúráját. A foglalkoztatottak főbb ágazatok közötti átrendeződését a mezőgazdasági foglalkoztatás csökkenése és a szolgáltatásban foglalkoztatottak arányának növekedése jellemezte. 2001-ben a foglalkoztatottak 6,2%-a dolgozott a mezőgazdaságban, 34,2%- a az iparban és 59,6%- a a szolgáltatások területén (EU: 4,4%, 26,9% illetve 68,8). Ebben a tekintetben jelentősek a területi különbségek. A mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepe jóval átlag fölötti az alföldi és dél dunántúli régiókban. Az utóbbi időszakban az ipari foglalkoztatás tovább nőtt azokban a közép- és nyugat-dunántúli régióban, amelyek már korábban iparosodtak, ugyanakkor észak-Magyarországon stagnált. A szolgáltatási ágazatban a szolgáltatási ágazat foglalkoztatási aránya közép-Magyarországon a legjelentősebb.

5.4 táblázat Foglalkoztatottak ágazat szerinti regionális megoszlása, 2001				
Régió	Foglalkoztatottak aránya (%)			
	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatás	Együtt
Közép-Magyarország	1,9	26,3	71,8	100,0
Közép-Dunántúl	6,0	44,4	49,6	100,0
Nyugat-Dunántúl	5,4	41,9	52,7	100,0
Dél-Dunántúl	9,8	33,8	56,5	100,0
Észak-Magyarország	4,8	38,8	56,4	100,0
Észak-Alföld	8,1	34,1	57,8	100,0
Dél-Alföld	14,1	33,7	52,1	100,0
Országos átlag	6,2	34,2	59,6	100,0
EU átlag	4,4	26,4	69,4	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH), Employment in Europe, 2002

5.6.2. A KKV-k szerepe a foglalkoztatásban

A foglalkoztatás szerkezete jelentősen megváltozott és lényeges módosulás következett be a munkáltató szervezetek méretében. Az egyéni vállalkozók és a mikro-vállalkozások több mint 1 millió munkahelyet jelentenek. A kis- és középméretű vállalkozások további 1,5 millió munkahelyet biztosítanak. Ezért a foglalkoztatáspolitikai szempontból különösen fontos a vállalkozások működését és munkaerő kínálatát előmozdítani, versenyképességük fenntartása és javítása mellett.

5.6.3. Munkaerőhiány

Az alacsony foglalkoztatottság és a nagy inaktivitás mellett egyes foglalkozásokban és térségekben a képzett munkaerő hiány lép fel. A különböző szakmai készségekkel rendelkező munkaerő iránti igény és az ilyen készségekkel nem rendelkező munkaerő túlkínálata nem megfeleltethető egymásnak. A munkaerő hiánya elsősorban a közép-magyarországi, nyugat-dunántúli és a dél-alföldi régióban áll fenn. Az üres álláshelyek betöltését egyrészt a megfelelő képzettség, szakismeretek és készségek hiánya (informatika, idegen nyelvi és kommunikációs készségek), másrészt a munkáltatók által kínált bérek alacsony szintje gátolja. Az Észak-Magyarországra, az Észak-alföldre és a Dél-Dunántúlra irányuló befektetések hiánya is hozzájárul a munkaerő-piaci kereslet és a munkaerő kínálat között fennálló meg nem felelésnek.

5.7. A HUMÁNERŐFORRÁS FEJLESZTÉSBE TÖRTÉNŐ BEFEKTETÉS ÉS ANNAK ÖSZTÖNZÉSE

A munkaerő-piaci igények és az oktatás és képzés jelentősen eltérnek egymástól, ezért a hiányosságok felszámolása érdekében lépéseket kell tenni a formális és informális oktatás és vállalaton belüli képzés terén is.

Az oktatási és képzési rendszerből kikerülő által megszerzett képesítések szintje és jellege az oktatási és képzési rendszer és a gazdaság közötti megfelelő kapcsolatok hiánya miatt nem felel meg a munkaerőpiac kívánalmainak. Ezért jelentős befektetés szükséges a humán erőforrásokba, valamint az oktatási és képzési rendszerekbe, beleértve a szakképzést és felnőttképzést – amely területeket a helyzetelemzés *oktatás és szakképzés* fejezete elemzi mélységében.

A munkaerő és vállalkozások versenyképességének és alkalmazkodóképességének javítása érdekében különösen fontos a vállalaton belüli képzés és a humán erőforrás fejlesztés. A KSH által 2000-ben végzett felmérés¹ szerint elsősorban a társaság mérete

---

¹ A fent bemutatott adatok a Központi Statisztikai Hivatal által elvégzett, főbb adatok a munkahelyi képzésről címe felmérésen alapuló számítások eredményei. Az EU tagállamait és a tagjelölt országokat is felölelő felmérés 2000-ben készült.

határozza meg, hogy egy adott évben szerveznek-e továbbképzést a munkavállalók számára. 1999-ben az 500 főnél többet alkalmazó nagy társaságok zöme (85%) szakképzési programot támogatott, az 50-249 alkalmazottal rendelkező társaságok mintegy fele, a kisvállalkozásoknak (10-49 alkalmazott) pedig kevesebb mint egyharmada (29,2%) vette igénybe ezt a lehetőséget. Tekintettel a KKV-k által a foglalkoztatásban betöltött fontos szerepére, képzési politikájuk és gyakorlatuk döntő jelentőségű a foglalkoztatottak többségének képzési lehetőségei szempontjából. E vállalkozások közül sok nem engedheti meg magának a humán erőforrás fejlesztésbe való befektetést, ezért intézkedéseket kell hozni a KKV ágazaton belül a vállalaton belüli képzés előmozdítására, hogy így megerősödhessen a foglalkoztatási potenciájuk és alkalmazkodóképességük.

5.8. A FOGLALKOZTATÁSPOLITIKA VÉGREHAJTÁSA

5.8.1. Intézményi keretek

A foglalkoztatáspolitikai gyakorlati megvalósításának legfontosabb intézménye a Munkaügyi Minisztérium irányítása alá tartozó Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ). Az ÁFSZ a Foglalkoztatási Hivatalból, a fővárosi és a 19 megyei munkaügyi központból és a hozzájuk tartozó 174 helyi kirendeltségből, valamint a 9 Regionális Munkaerőfejlesztési és Képzési Központból áll. Az ÁFSZ felelős a munkaerő-piaci helyzet felügyeletéért, a foglalkoztatási helyzet fejlesztése érdekében a munkaerő kereslet és kínálat összehangolásának elősegítéséért, a regionális munkaerő-piaci feszültségek mérsékléséért, a foglalkoztatás elősegítéséért és a munkanélküliség csökkentéséért, valamint a munkanélküli segélyek kifizetéséért. Mindezen feladatok azt jelentik, hogy az ÁFSZ szolgáltató, szabályozó és pénzügyi tevékenységet is ellát. Az aktív és a passzív munkaerő-piaci intézkedések, valamint az ÁFSZ működtetése a Munkaerő-piaci Alapból történik. A munkáltatói és a munkavállalói járulékokból képződő Munkaerő-piaci Alapot a Munkaügyi Minisztérium felügyeli. Az Alap felhasználásáról a háromoldalú Irányító Testület dönt. A csatlakozást követően a Munkaerő-piaci Alap az ESZA által támogatott intézkedések legfőbb hazai finanszírozási forrása, míg az ÁFSZ a közösségi foglalkoztatáspolitikai megvalósításának legfontosabb intézménye lesz.

5.8.2. Aktív politikák

2001-ben a munkanélküliek 22 százaléka vett részt aktív programokban, e programok finanszírozása a munkanélküli juttatások és szolgáltatásokra fordított összes kiadás 55%-át képviselte. Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat legfőbb aktív munkaerő-piaci eszközei a munkaközvetítő szolgáltatások, a képzési programok, a közmunkaprogramok és a támogatott foglalkoztatás. Az aktív politikák növekvő jelentősége ellenére az ÁFSZ által nyújtott szolgáltatások a munkanélküliek csupán bizonyos csoportjait érik el, amelyek a képességek, minőség és társadalmi háttér tekintetében heterogén csoportot

alkotnak. Azok, akik nem tudnak munkát szerezni, általában elvesztik a kapcsolatot a munkaügyi szervezettel, amint a munkanélküli juttatás lejár, ezért tovább csökken esélyük arra, hogy visszatérjenek a munkaerőpiacra. Az aktív programokban résztvevő munkanélküliek számának további növelése mellett a szolgáltatások eredményességét és minőségét is javítani kell.

5.8.3. Társadalmi partnerek bevonása

A foglalkoztatáspolitikai konzultáció legátfogóbb fóruma az Országos Érdekegyeztető Tanács, amely minden munkaügyi kérdésért felel. Ez a testület fórumot biztosít a munkáltatók, munkavállalók és a kormányzat közötti gazdaságpolitikai konzultációra, különös tekintettel a minimálbérről, valamint az éves átlagos bérfejlesztésről szóló vitáról és a közös politikai álláspontok jóváhagyásáról. A munkaerőpiac rugalmasságának tiszteletben tartása mellett a kormányzat intenzívebbé kívánja tenni a foglalkoztatásba bevont partnerekkel folytatott társadalmi párbeszédet.

5.8.4. Foglalkoztatási kilátások

2006-ig a munkavállalási korú népesség száma várhatóan csak mintegy százezer fővel nő annak ellenére, hogy a nők munkavállalási kora három évvel megemelkedik. A további gazdasági növekedés következtében a foglalkoztatottak számának évenkénti 1-1,5%-os (azaz mintegy 40-60 ezer emberrel történő), és az aktivitási ráta 0,6-0,8%-os növekedése valószínű. Kínálati oldalon a gazdaságilag inaktív munkaerő-piaci reintegrációja remélhető. Keresleti oldalon a gazdasági növekedés következtében létrejövő új munkahelyek, a feketegazdaság kifejlesztése és ezáltal a nemzetgazdasághoz való hozzájárulása, valamint a hátrányos helyzetben levőket célzó regionális fejlesztési programok által a foglalkoztatottság növekedése várható. A gazdasági szerkezet átalakítása után a feldolgozóiparban, a szolgáltatóiparban és a turizmus területén a munkavállalók összlétszámában további növekedés, míg a mezőgazdaságban és a közüzemiparban mérsékelt csökkenés várható.

5.9. OKTATÁS ÉS KÉPZÉS

A magyar oktatási rendszer összességében jó teljesítményt nyújt, a társadalmi-gazdasági átalakulásból, a technológiai fejlődésből és a demográfiai változásokból fakadó kihívásoknak való megfelelés érdekében azonban folytatni kell az oktatási és szakképzési rendszermodernizációját, fokozni kell alkalmazkodását a munkaerőpiac elvárásaihoz.

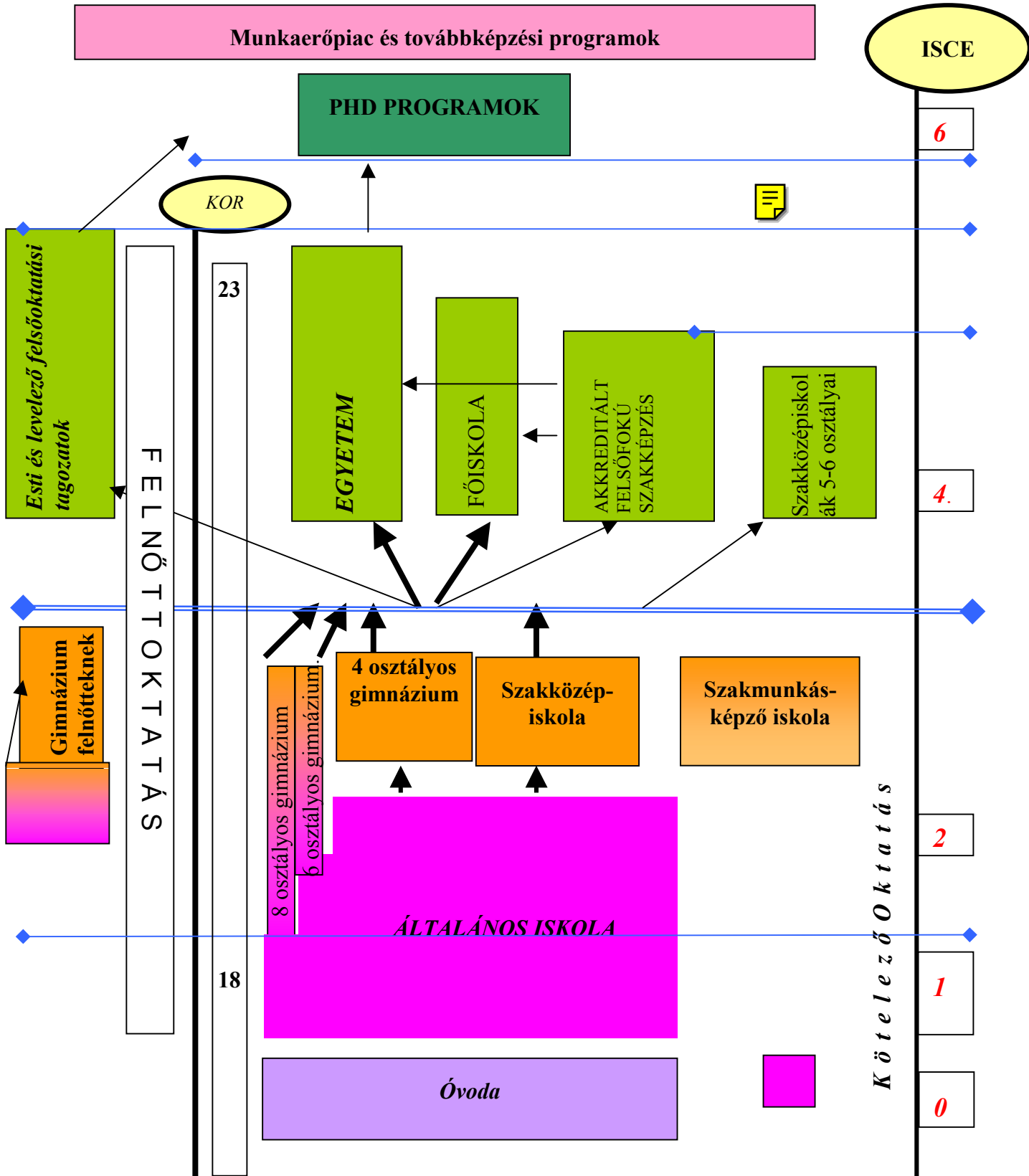
Kulcskérdések:

- Nincs megfelelő kapcsolat az oktatás, képzés és a munkaerőpiac között
- Az iskolarendszer társadalmi egyenlőtlenségeket kiegyenlítő és egyenlő esélyeket biztosító szerepe gyenge
- Rossz az oktatási rendszer fizikai infrastruktúrájának állapota
- Hiányosságok tapasztalhatók az egész életen át tartó tanulás koncepciójának megvalósulása terén

5.9.1. Iskolai részvétel

A magyar oktatási rendszer viszonylag fejlettnak tekinthető. Az oktatásra fordított költségvetési kiadások 2001-ben a GDP 5,2%-át tették ki, amely megegyezik az EU átlagával. Az elmúlt évtizedben a közép- és felsőfokú oktatásban résztvevők száma nemzetközi összehasonlításban is dinamikusan bővült. Az egy évtizeddel korábbi 40%-os részvételi aránnyal szemben jelenleg a középiskolás korosztály 60%-a tanul a nemzetközi „upper secondary” szintnek megfelelő érettségit adó középiskolákban (EU átlag: 64%). További 20% szakmunkásképző iskolába jár. Ugyanezen időszak alatt a felsőoktatásban résztvevők összlétszáma három és félszeresére, 102 ezer főről 350 ezer főre nőtt. A felsőoktatásban tanuló 18-24 éves fiatalok száma több mint duplájára nőtt (a 2001/2002-es tanévben a korosztályon belül a nappali tagozatos felsőoktatásban tanulók aránya 19% volt), ugyanakkor ez a részvételi arány még mindig elmarad az EU átlagától (23%). A kilencvenes évek szakképzést érintő változásainak legfontosabb jellemzője a szakmunkás tanulók számának közel felére csökkenése, a szakközépiskolákban tanulók számának több mint 40%-os növekedése volt. A magyar oktatási rendszert a következő oldalon látható táblázat mutatja be.

5.1 ábra A magyaroktatási rendszer struktúrája

25-59 éves népesség körében jelentősen csökkent a legfeljebb csak általános iskolát (8 osztály) végeztek aránya, és számottevően emelkedett azoké, akik közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, így a gazdaságilag aktív népesség átlagos képzettségi szintje közeledett az EU átlagához (lásd 4.6 táblázat). A felsőfokú képzés kibővülése még nem igazán tükröződik a 25-59 éves népesség képzettségi szerkezetében.

5.6 táblázat A 25-59 éves népesség iskolai végzettség szerinti összetételének változása 1990-1999 (%)

	Magyarország		EU-15
	1990	1999	2000
Legmagasabb iskolai végzettség			
8 általános vagy kevesebb	47,6	26,5	36
Szakmunkás- és szakiskola	18,0	30,2	43
Középiskola	22,3	29,4	
Felsőfokú végzettség	12,1	13,9	21
Összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH)

Az elmúlt évtizedben az általános iskolai szintű felnőttoktatás mértéke csökkent; (2002-ben 3000 fő alá esett azok száma, akik ezen a szinten vesznek részt a felnőttoktatásban). A gimnáziumi szintű felnőttoktatásban résztvevők száma ugyanakkor több mint duplájára, 41 ezer főre növekedett. Az esti-, levelező és távoktatási tagozatos felsőfokú képzésben résztvevők száma a 2001/2002-es tanévben 129 ezer fő volt, ötször annyi, mint a korábbi évtizedben. A tanulók számának növekedése ellenére még mindig nagyeltérések mutatkoznak a munkaerő-piaci kereslet és az oktatási és képzési rendszerből kikerülő kínálat között.

Az évente munkahelyi képzésben részesülő foglalkoztatottak aránya fele az EU átlagának (8,4%).

5.9.2. Hiányosságok és szűk keresztmetszetek

Nincs megfelelő kapcsolat az oktatás, képzés és a munkaerőpiac között

Az oktatási rendszer, különösen a közoktatás, nem reagál elég hatékonyan a munkaerőpiac gyorsan változó követelményeire, nem kellően gyakorlatorientált, nem fordít elegendő figyelmet a foglalkoztatás-kompatibilis tárgyak oktatására, illetve különböző tantárgyak tartalmának korszerűségére. Mindez különösen igaz az alapkészségekre, a kommunikációs készségekre és a kulcskompetenciákra, többek között az informatikai készségekre és az idegen nyelvekre. Ezekre a problémákra legutóbb az

OECD nemzetközi összehasonlító teljesítménymérésének, a PISA vizsgálat eredményei hívták fel a figyelmet. Megoldatlan az oktatásból a munka világába történő átmenet újszerű problémáinak komplex kezelése, mivel hiányzik egy országos, egységes pályaválasztási orientációs és tanácsadó rendszer, amely összefogná az oktatási intézményeket, az Állami Foglalkoztatási Szolgálatot és a munkaadók szervezeteit. Ezeket a problémákat jól tükrözi az a tény, hogy a fiatalok közötti munkanélküliség továbbra is magas. (2001-ben 10,8% a 15-24 éves népesség körében és 5,7% a 15-64 éves népesség körében.)

Az iskolarendszer társadalmi egyenlőtlenségeket kiegyenlítő és egyenlő esélyeket biztosító szerepe gyenge

A vonatkozó nemzetközi vizsgálatok eredményei szerint jelentős lemaradás tapasztalható a speciális módszereket igénylő, hátrányos helyzetű fiatalok oktatása és képzése terén, különösen a társadalmi egyenlőtlenségek kulturális következményeiből eredő problémák elleni küzdelemben. Ez különösen igaz a roma származású fiatalok oktatása és képzése tekintetében. Az ő tanításuk során speciális megközelítés szükséges. Ezt tükrözi többek között az a tény is, hogy e fiatalok körében viszonylag magas az iskolai lemorzsolódás és az átlagosnál gyengébb tanulmányi eredményük. Jellemző adat, hogy a arányuk az általános iskolában mintegy 10%, de az összes roma kevesebb mint 10%-a szerez középiskolai bizonyítványt, és az egyetemi és főiskolai diákok összlétszámának csupán 0,2%-át adják. Az általános iskolai oktatásban a roma diákok 44%-a tanul elkülönített osztályokban.

A speciális oktatási módszereket igénylő fogyatékos gyermekeknek vagy fiataloknak jelenleg kevesebb mint 10%-a vesz részt az oktatás valamely integrált formájában.

Rossz az oktatási rendszer fizikai infrastruktúrájának állapota

Az épületek fizikai állapota és eszközállománya nem megfelelő, a legtöbb esetben elmarad az EU-átlagától. Sok iskolában az alapvető higiéniai feltételek sem biztosítottak. A Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat (ÁNTSZ) által végzett vizsgálat szerint az iskolaépületek 50%-a felújításra szorul, 1%-ukat pedig le kell bontani. Az iskolák 40%-ának elektromos és közműhálózata elavult. Az iskolák informatikai eszközökkel való ellátottsága nem megfelelő, eloszlása településtípusonként jelentős eltéréseket mutat. A felsőoktatási infrastruktúra hiányosságai részben arra vezethetők vissza, hogy a felsőoktatás expanziójával nem járt együtt az épületek bővítése és technikai felszereltségének fejlesztése. A kollégiumok férőhelyeinek száma rendkívül alacsony, a meglévő épületek fizikai állapota rossz. Településtípusok szerint markáns különbségek figyelhetők meg bizonyos képzési szintekhez és típusokhoz, valamint az oktatási, pedagógiai szolgáltatásokhoz történő hozzájutásban, továbbá az oktatás eszközellátottságában és a tanulók tanulmányi teljesítményében. Ez megmutatkozik az ezeken a szinteken tanulók gyengébb teljesítményében is.

Hiányosságok tapasztalhatók az egész életen át tartó tanulás koncepciójának megvalósulása terén

Jelentős hiányosságok tapasztalhatók az egész életen át tartó tanulásban való részvétel és az azt segítő intézményi és partnerségi hálózat kiépítésének terén. Már az alapfokú oktatásban nem kielégítő az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek elsajátítása. A felnőttképzés is súlyos problémákkal küzd. Erre mutat rá például, hogy jelenleg a képzések különböző formáiban résztvevő aktív dolgozók százalékos aránya az EU átlagához képest alacsony. A munkahelyi képzések tekintetben Magyarország a csatlakozni kívánó országok rangsorában az utolsók között található. A vállalkozások nem ismerték fel annak gazdasági előnyeit, ha befektetnek munkavállalóik oktatásába és képzésébe. A helyzet orvoslása érdekében a közelmúltban elfogadott felnőttképzési törvény lehetővé teszi, hogy a cégek az általuk fizetendő szakképzési hozzájárulás egyharmadát (a bérköltségek 1,5%-a) saját munkavállalóik képzésére fordítsák. Különösen alacsony a képzésben résztvevők aránya a képesítés nélküli emberek körében. A törvény jelentős mértékben hozzájárul az egész életen át tartó tanulás koncepciójának végrehajtásához, de pozitív hatásai hosszútávon lesznek érzékelhetők. Az egész életen át tartó tanulás átfogó logikájának részeként egy olyan felnőttképzési rendszert kell kialakítani, amely biztosítja a megfelelő minőséget.

6. EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁS

A magyar népesség egészségi állapota az egyike a legkedvezőtlenebbeknek Európában, és az elmúlt évtizedek összehasonlító mutatói azt mutatják, hogy a népesség egészségi állapota romlott.

Kulcsfontosságú kérdések:

- A népesség rossz egészségi állapota.
- Az egészségügyi ellátórendszer alulfinanszírozottsága.
- A betegek indokolatlanul nagy hányadát kezelik kórházakban.
- Az egészségügyi járóbetegellátás fejletlen
- A berendezések elégtelenek, nagy részük elavult.
- Szükséges a szolgáltatások elérhetőségének javítása
- Az informatika nyújtotta lehetőségek kihasználatlanok
- Rossz munkakörülmények az egészségügyi ellátásban.

A **népesség rossz egészségi állapota** miatt Magyarországon a születéskor várható egészséges élettartam 61,8 év, mintegy 10 évvel rövidebb, mint a legegészségesebb európai országokban. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2001. évi adatai azt mutatják, hogy a népesség várhatólag élete 13,8%-ban egészségi problémákat tapasztal. E két mutató alapján Magyarország a nemzetközi ranglistán az 57., illetve az 50. helyet foglalja el. A rossz egészségi állapot az életminőség romlásához vezet, és a foglalkoztathatóság, illetve a munkaerő megbízhatóságának szempontjából korlátozza a munkaerő-kínálatot, rontja a gazdaság hatékonyságát és gátolja a versenyképességet. A gazdaságilag aktív korban a táppénzellátás, betegszabadság, rokkantság és az aktív korú halálozás miatt a termelő gazdasági tevékenységek vesztesége évente meghaladja a GDP 4%-át. A népesség egészségi állapota és az egészségügyi szolgáltatások iránti szükségletek jelentős terhet rónak az egészségügyi ellátórendszerre.

Az európai színvonalhoz képest az elmaradást jelzi az alacsony születéskor várható élettartam és a magas csecsemőhalandóság, amely a 60-as évek óta ugyan az egyötödére, 8,2 ezrelékre csökkent, de még így is majdnem kétszerese az EU átlagnak. Leginkább a munkavállalási korú népesség, különösen a férfiak morbiditási és halálozási mutatói aggasztóak, aminek messzemenő munkaerőpiaci következményei vannak.

A korai halálozás kétszer akkora, mint az EU átlaga; 2000-ben az elhalálozott férfiak 40%-a 65 év alatti volt. E helyzet kialakulásáért mindenekelőtt az egészségtelen életmód, illetve annak olyan elemei, mint a dohányzás, az alkoholfogyasztás, az étkezési szokások, valamint a testmozgás hiánya, továbbá a hiányos egészségkultúra, a környezeti tényezők és az egészségügyi intézményrendszer állapota a felelős.

A halálozások felét az önpusztító életmód következményeként kialakult keringési rendszer betegségei, egynegyedét a rákos megbetegedések okozzák, amelyek kétfélszer gyakrabban az EU átlagánál. Az egyének egészségi állapota és életesélyei társadalmi-gazdasági státuszukkal, jövedelmi helyzetükkel is szorosan összefüggnek. A társadalmi hierarchia csúcsán állók és a leghátrányosabb helyzetűek közé tartozó roma népesség várható élettartama között 10 év a különbség. Mindezen tényezők miatt Magyarország az egészségügyi mutatók nemzetközi rangsoraiban a legrosszabbak között szerepel.

A halálozás területi különbségei részben a regionális társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket követik, részben a települések nagyságával és az egészségügyi intézményrendszer fejlettségével és elérhetőségével vannak összefüggésben. Több megbetegedési és halálozási mutatót tekintve megállapítható, hogy Észak-Magyarország, Észak-Alföld a legrosszabb helyzetű, és erősen leszakadó tendenciát mutat halálozási adataival és születéskor várható élettartam tekintetében a Dél-Dunántúl. Magas ezekben a térségekben a betegség miatt kieső munkaidő ill. a rehabilitálandók száma is.

Az ellátásokban megmutatkoznak a hozzáférés problémái. Mind a szolgáltatások, mind a korszerű felszereltség eloszlása egyenetlen, és hiányzik a szolgáltatók közötti együttműködés. Kiemelten célszerű elemezni a főbb mortalitási és morbiditási mutatókhoz kapcsolódó szolgáltatásokat. Különösen a járóbeteg ellátás és az otthoni szakápolás fejlesztendő. A járóbeteg ellátás nagymértékben és indokolatlanul koncentrálódik az orvosképzéssel bíró megyékre. A nagyobb halandósággal jellemezhető térségekben az ellátás és teljesítménynövekedés alacsonyabb a szükségesnél. Az egészség és az ellátási mutatók, valamint a korai halálozás, táppénzes napok és rokkantak száma alakulásának vizsgálatával kirajzolódnak azok a térségek, amelyek felzárkóztatásra szorulnak.

Az egészségügyi ellátórendszer alacsony hatékonysága részben az elégtelen finanszírozás következménye. Az egészségügyi összkiadások reálértéke a 90-es évek elején nőtt, majd 1994 és 1998 között több mint 20%-kal csökkent. Azóta újra növekszik, de még mindig nem érte el az 1994-es szintet. Az egészségügyre fordított összes kiadás 1994-ben a GDP 8,3%-át, 2001-ben 6,7%-át tette ki (EU: 8,6%), vásárlóerő paritáson számított értéke az EU átlag 42%-a. Az összes egészségügyi kiadáson belül a közkiadások 10 év alatt a GDP 6,5%-áról 5,1%-ára csökkentek. A közvetlen lakossági térítés aránya ugyanezen időszakban megduplázódott, 2001-ben már meghaladta a teljes egészségügyi kiadás 23%-át.

Az egészségügyi ellátó szolgálatban ápolók körében jelentős, 30-40%-os a munkaerőhiány a rossz munkafeltételek, az alacsony bérek és a fizikai terhelés miatt. E tényezők befolyásolják a betegellátás minőségét. 100 ezer lakosra 362 orvos jut, ami megközelíti a közösségi átlagot, azonban egyes szakmákban és a regionális

megoszlásban egyenlőtlenül oszlik el. Az OECD országok közül Magyarországon a legmagasabb a fekvőbeteg ágyak száma (100 ezer lakosra 832), a fekvőbeteg esetek száma is 30%-kal meghaladja az EU átlagot, viszont a legalacsonyabb az ápolók aránya. A kormány javítani kíván a helyzeten és ezért első lépésként 2002-ben átlagosan 50%-kal emelte meg az egészségügyi ágazatban dolgozók bérét.

A kedvezőtlen ellátási szerkezetet és a korábbi teljesítményfinanszírozás problémáit mutatja, hogy a betegek az esetek jelentős részében állapotukhoz képest legalább 30 %-ban indokolatlanul magasabb szinten, a kórházakban kerültek ellátásra. Ez a magas színvonalú szakellátás helytelen felhasználásához vezetett, tovább fokozva a források ellátási szintek közötti elosztásának problémáit és a hozzáférésben a területi egyenlőtlenségeket.

6.1 táblázat Egészségügyi ellátottság főbb mutatói régiók szerint

Régiók	Egy háziorvosra jutó lakosok száma		Járóbeteg-ellátás szakorvosi munka-órák száma 1000 lakosra		Működő kórházi ágyak száma 10 ezer lakosra		Dolgozó orvosok száma 10 ezer lakosra	
	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2000
Közép-Magyarország	2046	1 939	1883	2121	112,4	94,5	46,2	50,9
Közép-Dunántúl	2116	2 041	892	1223	79,3	70,1	25,8	24,9
Nyugat-Dunántúl	1952	1 955	1001	1295	91,1	79,5	29,4	31,1
Dél-Dunántúl	1850	1 826	1183	1541	86,7	75,2	32,0	35,7
Észak-Magyarország	2060	2 026	884	1262	81,6	73,1	25,8	24,4
Észak-Alföld	2135	2 096	1021	1302	74,8	74,3	28,2	27,7
Dél-Alföld	2072	2 008	1228	1531	83,0	71,9	31,6	31,7
Ország	2038	1 982	1276	1569	90,7	79,6	33,7	36,2

Forrás: KSH

A magas színvonalú ellátás és kezelés biztosítását gyakran a **berendezések hiánya és az elavult berendezések** gátolják. A beruházások is elmaradtak az igényektől, aminek következtében az épületállomány leromlott. A modern diagnosztikus és terápiás eszközök ellátottsága terén 1990 óta Magyarország és Európa között csökken a távolság, de a gép- és műszerállomány összességében elavult, területi eloszlása egyenlőtlen.

A **egészségügyi ágazat informatikai kapacitása** korlátozott és nincs egységes egészségügyi informatikai rendszer. A fekvőbeteg ellátó intézményeknek csupán 23%-

ánál létezik integrált informatikai rendszer, ugyanez az arány a járóbetegellátó intézményeknél csupán 10%. A jelenlegi helyzet akadályozza a kezelések, az intézményközi kommunikáció és ellenőrzés hatékonyságának javítását.

Az **alapellátás** kiépült, lényegében befejeződött a háziiorvosi körzetek magánosítása. A működési feltételek azonban hiányosak, akadályozzák az alapellátás kapuóri szerepének kiteljesedését és prevenció funkciójának teljesítését. 100 000 lakosra 67 házi orvos jut, ami megfelel a közösségi átlagnak. A járóbeteg-szakellátás betegforgalma jelentősen nőtt (1996-ban 88%-kal haladta meg az EU átlagot). A kórházi ágyak száma tíz év alatt 22%-kal csökkent. Jelenleg 100 000 lakosra 832 ágy jut, ami európai összehasonlításban még mindig sok. A fekvőbeteg esetek száma is 30%-kal magasabb az EU átlagnál. Szerkezeti problémát jelent, hogy az aktív ágyak száma magas (576 / 100 000 lakos), a krónikus ágyak száma viszont kevés (256 / 100 000 lakos).

Az elmúlt két évben megkezdődött az egészségügyi ellátó rendszer konszolidációjának folyamata jelentős, a GDP 0,6-0,8%-át elérő kiadásnövelés útján. Készül a hosszú távú konszolidációs program, amely a kórházi és alapellátás korszerűsítését, az egészségügyi dolgozók bevételi viszonyainak rendezését, a fennálló szerkezeti egyenlőtlenségek megszüntetését és az önellátás ösztönzését célozza. Ebből következően a következő tíz év során az ágazat átrendeződése és a Magyarország és Nyugat-Európai közötti távolságok csökkentése következik, úgy az egészségügyi állapot, mint az egészségügyi ellátó rendszer tekintetében. Ez a népesség jólétét kedvezően befolyásolja, fokozza foglalkoztathatóságukat és a gazdasági növekedést.

7. TÁRSADALMI BEFOGADÁS

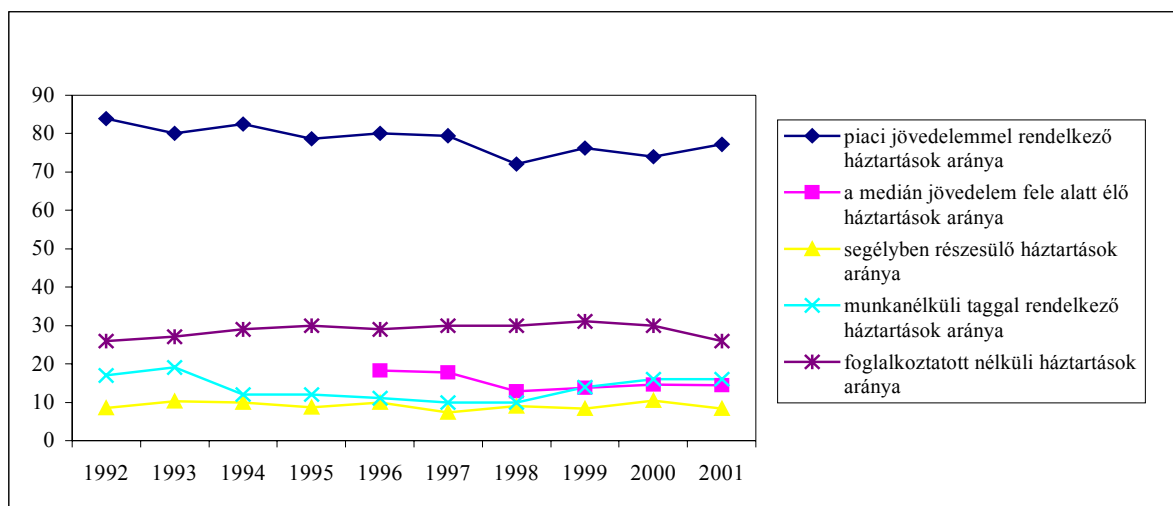
7.1. JÖVEDELMI VISZONYOK, TÁRSADALMI KIREKESZTETTSÉG

A kilencvenes években lezajlott társadalmi-gazdasági átalakulás nagy terheket rótt az egész társadalomra, de az átalakulással járó szegénységi kockázatok és biztonságvesztések halmozottan jelentkeztek egyes hátrányos helyzetű, különösen sérülékeny csoportoknál. Ilyennek tekinthetők a romák, a munkanélküliek, az alacsony iskolai végzettségűek és szakképzetlenek, a fogyatékkal élők, a rossz egészségi állapotú vagy szenvedélybeteg emberek; a 260 ezer nyilvántartott veszélyeztetett gyermek; a családok 10%-át kitevő, gyermeküket egyedül nevelő szülők, a hajléktalanok és a rossz lakhatási feltételek között, hátrányos helyzetű településeken élők. E csoportok társadalmi kirekesztésének központi eleme a marginális munkaerő-piaci pozíció, ám a kirekesztettség széles értelemben a biztonság hiányát, a jövedelemszerző képesség bizonytalanságát, a társadalmi részvétel lehetőségének szűköségét, a támogatórendszerek korlátjait, vagyis az alacsony társadalmi életesélyeket is jelenti.

A felső és alsó jövedelmi decilisek közötti különbség 1997-ig emelkedett, s azóta a nagyjából a közösségi átlagnak megfelelő 7,5-8-szoros szinten stabilizálódott. Ehhez hasonlóan, az EU átlagokhoz közeli értékeket mutatnak a jövedelmi egyenlőtlenségek más indikátorai is. 2001-ben a népesség leggazdagabb 20%-ának jövedelme 4,7-szeresen (EU: 5,2) haladta meg a legszegényebb 20%-ét, és a Gini-együttható 33%-os értéke is közel áll az EU 31%-os átlagához.

A kilencvenes években jelentősen átalakult a háztartások jövedelemszerkezete. A munkanélküliség és az inaktivitás növekedésével a munkaerő-piacról jövedelmet szerző háztartások száma csökkent, a jóléti támogatásokban részesedők pedig nőtt.

7.1. ábra Háztartás jellemzők alakulása, 1992-2001

Forrás: TÁRKI, 2001

A jövedelmek közötti különbség regionális szinten is jelentős. Közép-Magyarországon az egy főre jutó bruttó jövedelmek 36%-kal haladják meg a legkedvezőtlenebb helyzetű észak-alföldi régió mutatóját.

A szegények aránya 1998-ig növekedett, s azóta enyhén csökken. 2000-ben a lakosság 15,2%-a rendelkezett az egy főre jutó nettó jövedelem medián értékének 60%-ánál kisebb jövedelemmel, szemben az EU-val, ahol a szegénységi küszöb alatt a népesség 18%-a él. Más megközelítésben azonban a szegénység ennél sokkal nagyobb; a népesség mintegy egynegyede él az ún. társadalmi minimum alatti jövedelemből (2000-ben 25,6 ezer Ft/fő).

A társadalmi kirekesztettség kockázata és a szegénység újratermelődése fokozottan érvényesül a fejletlenebb régiókban, az aprófalvas, leszakadó kistérségekben, a városok

slumosodott negyedeiben, és a hátrányos helyzetű, munkalehetőségeket nem biztosító településeken.

Az NFT hangsúlyozza a Roma népesség támogatását, amely messze a leghátrányosabb helyzetben lévő kisebbség Magyarországon (lásd lent). A fogyatékkal élők helyzetének tárgyalása a dokumentum Foglalkoztatás és emberi erőforrás fejlesztés c. fejezetében található, a részükre tervezett intézkedések pedig a Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Programban szerepelnek.

7.2. A ROMA KISEBBSÉG HELYZETE

A cigányság Magyarország legnagyobb nemzeti kisebbsége, ami egyúttal Európa egyedül legnagyobb roma közösségét is jelenti. Szakértői becslések szerint a cigány népesség száma mintegy 5 – 600 000 fő közé tehető, össznépelességen belüli arányuk folyamatosan nő. Szociális körülményeiket, társadalmi gazdasági helyzetük valamennyi fő jellemzőjét tekintve a romák a magyar társadalom leghátrányosabb helyzetű csoportját képviselik. Az állítás alátámasztását megnehezíti, hogy az etnikai kisebbségekre vonatkozó adatokat csak önkéntes alapon lehet gyűjteni. Ennek eredményeképpen a szakértők tudományos kutatások becsléseire támaszkodnak.

Kulcskérdések:

- Alacsony képzettség és a korszerű ágazati és üzleti ismeretek és készségek hiánya
- Rossz egészségi és életfeltételek
- Földrajzi koncentráció, különösen a nehézipari és elavult ipari termelés központi térségeiben
- Magas munkanélküliségi ráta és társadalmi kirekesztés
- Erős diszkrimináció, különösen a vidéki térségekben

A roma kisebbség **alacsony képzettségi szintjére** utal az a tény, hogy a roma gyermekek csupán 77%-a végzi el az általános iskolát. Az általános iskolát végző roma tanulók 50%-a tanul tovább, és a felsőoktatásban résztvevő romák száma még mindig nagyon alacsony (0,2%, a népesség egészének 13,9%-kos arányához képest 1999-ben). A roma népesség integrációja az oktatási rendszerbe, a munkaerőpiacon és a társadalomban a gyermekkortól egészen a felnőttkoron át rendre elmarad. Az átfogó reform és változás kiindulópontjának az oktatási rendszernek kell lennie, amelynek arra kell ösztönöznie a roma gyermekeket, hogy legyőzzék a hátrányokat és fejlesszék képességeiket. Ehhez a változáshoz nemcsak a szülői támogatás létfontosságú, hanem a tanári elfogadás és segítségnyújtás annak érdekében, hogy a roma gyermekek ne kerüljenek automatikusan az iskola leggyengébb, kiegészítő csoportjaiba.

A cigányság zöme hátrányos helyzetű településeket él, tipikusan olyan falvakban, ahol az **életkörülmények rendkívül rosszak és alacsony a kereset**. Integrált közösségi támogatásra van szükség ahhoz, hogy a roma családok alapvető infrastruktúrához jussanak. Számos esetben a családok teljes mértékben az állami támogatásból élnek, tartós szegénységben.

A roma kisebbség **egészségi állapota** messze elmarad a társadalom többségének szintjétől. A legutóbbi idők javulása dacára a várható élettartam 9-10 évvel elmarad a magyar átlagtól.

A magyarországi cigányság **területi megoszlás** szempontjából a kevésbé fejlett területeken és magas munkanélküliségi térségekben összpontosul, pl. Észak-Magyarországon, az Észak-alföldön és a Dél-Dunántúlon. Ezen túlmenően a romák azokban a régiókban élnek, ahol régebben a mostanra nagyrészt elavult nehézipar dominált és a foglalkoztatási struktúrájának változnia kellett. A szakképzetlen cigányság képes a legkevésbé a változás kezelésére, ők az elsők, akik munkanélkülivé váltak. Ez a változás az 1990-es évek elején közösségeikre is hatással volt. Sokuk alkalmi munkából kénytelen megélni, és kiestek a munkaerőpiac és a fizetett foglalkoztatás világából. Ennek eredményeképpen a roma népesség **magas arányú munkanélküliségtől** szenved. A rendszerváltást követően a rendszeresen foglalkoztatott munkaképes korú romáknak több mint a fele vesztette el állását, így valamennyi foglalkoztatási mutatójuk lényegesen rosszabb, mint a többségi társadalomé. Az iskolázatlan és szakképzetlen romák számára az elsődleges munkaerőpiac alig kínál kereső foglalkozást. A foglalkoztatottság aránya a nem roma népességének a fele, míg a munkanélküliség aránya a többségi társadalomhoz képest 3-5-szörös. Az egy keresőre jutó eltartottak száma háromszorosa a nem cigány lakosságának. A cigányságot a munkaerőpiacon hátrányos megkülönböztetés is sújtja.

A legutóbbi évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a társadalom nagy többsége nincs tisztában a roma lakosság problémáival, és nem érdekelt helyzetük javításában. Az oktatásban és a munkaerő-piacon tapasztalható diszkriminációs gyakorlat következtében a roma népesség nagyrésze szorult ki a társadalomból. Így a roma közösségek társadalomba való re-integrálását célul tűző hosszú távú stratégia szerves részét kell képeznie egy felvilágosító és oktató kampánynak.

2002-ig a cigányság ügyeiért a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Hivatala (NEKH) felelt, ekkor azonban létrejött a Miniszterelnöki Hivatalon belül tevékenykedő politikai államtitkárság, amely a romák társadalmi integrációjáért felelős.

A cigányság társadalmi integrációjának elősegítése, életkörülményeinek, társadalmi helyzetének és jogbiztonságának javítása érdekében az elmúlt években számos jogszabály és kormányzati intézkedés született. Bár az etnikai kisebbségek, köztük a cigányság jogait ugyan a jog garantálja és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa őrökdi felettük, még mindig jelentős erőfeszítésekre van szükség a valósi és tartós változás megvalósításához.

A cigányság kulturális autonómiával, Európában egyedülálló, dinamikusan fejlődő kisebbségi önkormányzati rendszerrel, valamint a civil szerveződések és alapítványok kiterjedt hálózatával rendelkezik. 753 cigány kisebbségi önkormányzatban mintegy

3000 cigány képviselő működik. A helyi társadalmakban a cigánysággal szemben létező előítélek kezelése érdekében Anti Diszkriminációs Tárcaközi Bizottság, valamint az egész országot átfogó Anti Diszkriminációs Roma Ügyfélszolgálati Hálózat kezdte meg működését 2001-ben. A romák társadalmi integrációja érdekében történő tudatos, tervszerű és következetesen megvalósított politika kezdeti lépésének tekinthető azok az 1997-ben indított, majd 1999-ben megújított középtávú program keretében hozott intézkedések, amelyek a romák társadalmi kirekesztettségének enyhítésére, életkörülményeik javítására, közösségi identitásuk és kultúrájuk erősítésére irányulnak.

Megjegyzés: a konkrétan a cigányságra vonatkozó pontos statisztikai adatokat nehéz összegyűjteni, mivel a magyar alkotmány értelmében az adatszolgáltatás önkéntes.

8. ESÉLYEGYENLŐSÉG

Magyarországon csakúgy, mint az Európai Unióban, a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség olyan jelentős kérdés, ami általánosságban befolyásolja a gazdaság és a társadalom fejlődését. A magyar jogi szabályozás összhangban van az európai gyakorlattal, a magyar alkotmány pedig tiltja a faji, etnikai, nemi, nyelvi, vallási, politikai és egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi hovatartozás, és a születés helye szerinti diszkriminációt. Az esélyegyenlőségre vonatkozó jogszabályok megléte ellenére az esélyegyenlőség nem valósult meg. További erőfeszítés szükséges a politikák végrehajtásának, a tényleges változások bevezetésének és a jogszabályok végrehajtásának érdekében. A pozitív és intézkedéseket támogató politikák bevezetése eddig nem ért el jelentős előrelépést.

Kulcskérdések:

- Nők horizontális és vertikális szegregációja a munkaerőpiacon
- Nem eléggé családbarát politikák
- Hátrányos foglalkoztatási gyakorlat és alacsony keresőképesség
- A munkaerőpiac által igényelt versenyképes készségek hiánya vagy elégtelensége
- A nemek közötti esélyegyenlőség politikájának eredménytelen érvényesítése

A férfiakhoz képest a nők hátrányos helyzete különösen a törvények végrehajtásában, a munkapiacra való belépésben és a munka világában nyilvánvaló. A nők hátrányát tovább fokozza a háztartási és családi kötelezettségek egyenlőtlen megoszlása (nem fizetett munka). A nők körében nő az inaktivitás, ami veszélyezteti rövid- és hosszútávú szociális helyzetüket és lehetőségeik kihasználására való képességüket. Ez annak ellenére fennáll, hogy a munka törvénykönyve a terhesség utolsó 4 hetében és a gyermekszülést követően alapjogokat biztosít a nőknek.

Azok a nők, akik vállalják a gyermeknevelés és az idősebb családtagok gondozásának felelősségét, általában falvakban és kisvárosokban élnek illetve hátrányos szociális helyzetű réteghez tartoznak (pl. fogyatékosok, cigányság). Így e csoportok további nehézségekkel néznek szembe. A nemek közötti egyenlőtlenség megszüntetésére vagy legalábbis csökkentésére jól kidolgozott stratégiára és jól összehangolt intézkedések és akciók csoportjára van szükség.

A horizontális szegregáció azt jelenti, hogy a nők és férfiak különböző ágazatokban dolgoznak, vagy ha egyazon ágazatban dolgoznak, eltérő munkaköröket látnak el. Amíg a szolgáltatások, az oktatás, a betegellátás és gondozás területén a nők dominálnak, a termelőágazatokban és a technológiai alapú foglalkozásokban a férfiak játszanak meghatározó szerepet. Az alábbi táblázatban az egyes foglalkozásokat szegregált és nem szegregált kategóriákra bontottuk annak bemutatására, hogy a munkaerőpiacot hogyan érinti a szegregáció.

8.1 táblázat Foglalkozási szegregáció*, 1999		
Foglalkozások, ahol	Százalékos megoszlás	
	Egyedi foglalkozásoknál	Foglalkoztatott nők esetében
90-100% nő, 0-10% férfi	11	35,7
60-90% nő, 10-40% férfi	19	34,2
40-60% nő, 40-60% férfi	16	17,2
10-40% nő, 60-90% férfi	27	11,7
0-10% nő, 90-100% férfi	27	1,2
Összesen	100	100,0
Számokban	617	1726700

* A teljesen szegregált, jelentős szegregált és nem szegregált foglalkozásokban dolgozó foglalkoztatott nők és egyedi foglalkozások százalékos megoszlása

Forrás: KSH munkaerő felvételi adatokon alapuló számítások

A vertikális szegregáció azt jelenti, hogy a munkaköri hierarchiában lefelé haladva egyre több nőt foglalkoztatnak és fordítva. Dacára annak, hogy a nők iskolai végzettsége magasabb, mint a férfiaké, a nők foglalkoztatási struktúrája kevésbé kedvező. Szinte minden adminisztratív jellegű munkakört nők töltenek be, és szakképzettséget nem igénylő egyszerű munkakörökben is felül reprezentáltak. Ugyanakkor a vezető beosztások csupán egyharmadát töltik be nők. A vállalkozók között arányuk még alacsonyabb: 30,9%.

A **nem eléggé családbarát politikák** gátolják a nőket, szükség esetén a férfiakat, munkahelyi és családgondozási feladataik közötti egyensúly kialakításában. A politikai-gazdasági átmenetet követően erőfeszítések történtek annak érdekében, hogy a nők hosszabb ideig maradhassanak otthon gyermekükkel. Az általános tendencia szerint a nők maguk úgy érezték: a gyermekgondozási szabadság az egyetlen lehetőségük arra, hogy elkerüljék a családi felelősségek és a munka kettős terhét. Sajnálatos módon a férfiak általában nem vállalnak aktív szerepet a háztartási feladatokban, s ez további gátat vet a nők gazdasági és szakmai egyenlőségének visszaállítása vagy megszerzése elé.

A 90-es években a bölcsődei ellátás visszaesett. 2003-ban a 3 év alatti gyermekeknek csupán 10 százalékát gondozzák bölcsődékben (1-3 év között). Az óvodák (3-6 évig) száma elégséges (87%-os lefedettség), viszont gyakran csak a szokásos munkaidővel megegyező időben tartanak nyitva és a hosszú nyári szünet miatt az anyák erre az időszakokra gondozási lehetőség nélkül maradnak.

A magyarországi foglalkoztatásnak csupán 5-6%-át teszi ki a részmunkaidőben dolgozó nők munkája. Az egyéb rugalmas munkavégzési lehetőség (pl. otthonról dolgozás, munkakör-megosztás) ritka és ezért nem teszi lehetővé a munkahelyi és családi élet egyeztetését.

A nők általában a férfiaknál magasabban képzettek, de nem rendelkeznek olyan képesítéssel, amely lehetővé teszi számukra az egyenlő munkapiaci versenyt, különösen a nem hagyományos ágazatokban és foglalkozásokban. A leginkább keresett készségek a nyelvismeret, a vezetési, számítógépes és technológia alapú készségek. E területeken a képzés biztosítása és a nők felkészítése az „új” gazdaságban vállalandó munkakörökre elősegíti a nők foglalkoztatási lehetőségeit és a szegregáció leküzdését. Ezen kívül az olyan vállalkozói készségek elsajátítása, mint a marketing, a költségvetés készítés, a számvitel és az üzleti tervezés felkészíti a nőket saját vállalkozásuk létrehozására.

A generációk között a képzettségben is megfigyelhető eltérés. E probléma leküzdésére szükséges kialakítani az élethosszig tartó tanulás folyamatát, amelybe be kell vonni a foglalkozásban állókat, a munkakeresőket és a munkaerőpiacra visszatérni kívánókat egyaránt. Létre kell hozni a bármilyen korú felnőtteknek szóló oktatási programot, amelynek különösen azokra a 40 év feletti nőkre kell összpontosítania, akik különösen hátrányos helyzetűek a munkaerőpiacon.

1997-ben a **létminimum** 23000 forint volt a férfiak és 17000 forint a nők esetében. Bár ez utóbbi megegyezett a hivatalos minimálbérrel, az eltérő megközelítés nagyobb hátrányt jelentett a munkaerőpiacra visszatérő munkanélküli nők számára, mint a férfiak számára. A nők érdekképviselője általánosságban gyengébb, ennél fogva a nemi egyenlőség előmozdítása kulcsfontosságú a létminimum eltéréseinek csökkentéséhez.

Számos nő uralta foglalkozásban a nőknek nincs vagy a férfiak uralta foglalkozásoknál kevesebb lehetőségük nyílik fizetések, jó munkakörök, műszakban végzendő munka vagy többletkereset megszerzésére. Az ilyen strukturális kérdések további hátrányokat jelentenek a nők számára a munkaerőpiacon. A magasabb képzettségi szint dacára a nők átlagos bruttó keresete 19,5%-kal (EU: 28%), nettó keresete 16%-kal alacsonyabb, és összehasonlítható foglalkozásokban a nőknek átlagban 13%-kal fizetnek kevesebbet, mint férfitársaiknak.

A statisztikailag bizonyított munkaerő-piaci esélyegyenlőtlenség mellett nők bizonyos csoportjai esetében közvetett diszkrimináció is tapasztalható. Ez elsősorban olyan kisgyermekes anyák esetében merül fel, akik gyermekgondozás vagy más okból távol maradtak a munkaerőpiactól, majd vissza kívánnak oda térni.

A „**gender mainstreaming**” azaz a nemek közötti esélyegyenlőség érvényesítésének elve még nem követhető nyomon a statisztikában és e területen további fejlődésre és a folyamatok értékelésére van szükség, hogy a nemek közötti egyenlőség az egyes

szakpolitikák minden szintjén és minden szakaszában jelen legyen. Minden szakpolitika kialakításába be kell építeni az esélyegyenlőség ezen alapelvét Magyarországon mindenki számára.

A Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium Esélyegyenlőségi Főigazgatósága keretén belül működő Nők és Férfiak Közötti Esélyegyenlőségi Titkárság felel a nők és férfiak esélyegyenlőségét kialakító, végrehajtó és megvalósító szakpolitikáért. Tevékenységét a Nőképviselői Tanács, a minisztériumok és a Miniszterelnöki Hivatal, civil szervezetek képviselőiből és esélyegyenlőségi szakértőkből álló tanácsadó testület egészíti ki. Jelenleg zajlik az esélyegyenlőségi politikák végrehajtására irányuló új cselekvési terv kialakításának tevékenysége. Ebbe az összes kulcsfontosságú partnert bevonják, célja pedig a nemek közötti esélyegyenlőség politikájának erőteljesebb érvényesítése az egyes szakpolitikákban, a döntéshozatal minden szintjén.

9. AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

9.1. BEVEZETÉS

9.1.1. A mezőgazdaság és az élelmiszer-feldolgozóipar szerepe a nemzetgazdaságban

A fejlett országokhoz hasonlóan az agrárágazat nemzetgazdaságon belüli súlya az elmúlt évtizedekben Magyarországon is csökkent. Az ágazat nemzetgazdaságból való részesedésének csökkenését az inputok és a teljesítmények abszolút mértékben kifejezett csökkenése kísérte. Ennek ellenére a magyar mezőgazdaság az EU átlag kétszeresének megfelelő hozzájárulást teljesít a GDP-hez, az exportból való részesedése mintegy 22%-kal magasabb, a foglalkoztatási rátából való részesedése pedig 34%-kal haladja meg az EU átlagát. A magyar mezőgazdaság jelentős szerepe elsősorban a kedvező éghajlatnak, a jó természeti adottságoknak és a termelési hagyományoknak köszönhető. A mezőgazdaság jelentős szerepet játszik a vidéki értékek megőrzésében, a vidéki térségek fenntartható fejlődésében, a vidéki társadalom formálásában, valamint a szociális problémák és regionális különbségek mérséklésében.

Az elmúlt több mint tíz év alatt a mezőgazdasági teljesítménymutatók jelentősen visszaestek a tulajdoni és szervezeti változások, a hazai élelmiszerfogyasztás jelentős csökkenése, valamint a hagyományos keleti piacok elvesztése miatt. Az ágazat GDP részesedése 1990 és 2000 között kevesebb, mint harmadára, a foglalkoztatottak száma pedig majdnem kétharmadával csökkent.

9.1 táblázat A mezőgazdaság részesedése %-ban				
	1995		2000	
	Magyarország	EU-15	Magyarország	EU-15
GDP-ből	6.8	2.2	3.7	1.7
Foglalkoztatásból	8.0	5.5	6.5	4.3
Exportból*	20.3	6.8	6.9	6.2

* élelmiszerekkel, italokkal és dohányjal együtt

Forrás: KSH, EUROSTAT

9.1.2. Természeti adottságok

A mezőgazdasági termelés adottságai általában véve jók, de földrajzi tájak szerint jelentős különbségek tapasztalhatók a termőtalaj adottságai, a talaj fizikai jellemzői, a talajok természetes termőképessége és vízgazdálkodása, az éghajlati tényezők tekintetében. A földhasználat és a termelési struktúra a tulajdoni szerkezetváltást követően csak részben követi a termőhelyi adottságokat. A kérődző állatállomány csökkenése miatt a gyepterületek közel felének hozama nem hasznosul. A természeti adottságok számos mezőgazdasági térségben lehetővé teszik a különleges, specifikus termékek termelését. Az extenzív gazdálkodás az alacsony termelékenységű, környezetileg érzékeny területeken terjedt el.

A kedvező éghajlati, talaj- és domborzati adottságok miatt a legtöbb mezőgazdasági terméknél az önellátási szint 120-130%-os.

Az EU átlaghoz képest a mezőgazdasági hasznosítású és szántóterület aránya magas, az erdő és a gyepek aránya viszont lényegesen alacsonyabb. A földellátottság (egy mezőgazdasági foglalkoztatottra jutó mezőgazdasági terület) a magas mezőgazdasági foglalkoztatás ellenére 23,3%, ami meghaladja az EU átlagát (19,3%).

A mezőgazdasági termelés környezeti terhelése viszonylag alacsony, főleg a vegyszerek használatának alacsony szintje miatt. Több kockázati tényező (a talaj, víz és élővilág védelme) vizsgálatok megállapítható, hogy Magyarország területének 10-12%-án a táj és természetvédelmi funkció kerül előtérbe a gazdasági-gazdálkodással szemben. 2001-ben jelentős állami támogatással, az EU-ban követett elvek és szabályozás mintájára Nemzeti Agrár- Környezetvédelmi Program indult.

9.1.3. Termelési struktúra

2002-ben az agrártermelés értékéből 51,4%-ot jelentett a növénytermesztés és 48,6%-ot az állattenyésztés. A termelés volumene 1990 és 2000 között mintegy 30%-kal csökkent.

A termények arányát tekintve nem volt jelentős változás; a termőterületeken termesztett növények mintegy 60%-át a gabonafélék tették ki. A legfontosabb ipari növények a cukorrépa és a napraforgó. A takarmánytermesztésre használt földterület az állatállomány méretének csökkenése miatt visszaesett.

Az állattenyésztésben a legfontosabb ágazatok a szarvasmarha, a sertés és a baromfityenyésztés. Az elmúlt évtizedben az állatállomány mérete mindegyik ágazatban jelentősen csökkent. Az állománysűrűség (a 100 hektár mezőgazdasági földterületre eső állatok száma) jelentősen elmarad az uniós átlagtól, különösen a szarvasmarha (13,9 db, EU: 60,4 db) és a juh (15,5 db, EU: 71,9 db) esetében.

A gyümölcs-és szőlőültetvények különösen a vidéki foglalkoztatás szempontjából fontosak. Az ültetvényes gazdálkodás adottságai igen kedvezőek, de a kiemelt ültetvénytelepítési program ellenére kevés a korszerű ültetvény.

A 2001-ben készült ültetvény felmérés szerint 97,5 ezer hektár a gyümölcsösök, 91,000 hektár a szőlő területe. A gyümölcsstermelésben elavult a faj- és fajtaösszetétel (a termés felét ma az alma adja), a gyümölcsültetvények 50%-a 10 hektár alatti. A szőlőtermelés elsősorban bor előállítására irányul, a jó minőségű, „márkázott”, a külpiacon is bevezetett termékek termelésének vannak hagyományai, magas szintű a szakértelem is. A szőlőültetvények kor- és fajta szerinti összetétele javításra szorul. A termőterület elaprózódott, a szőlőültetvények 73%-a 10 hektárnál kisebb méretű.

9.2. A MEZŐGAZDASÁG, AZ ÉLELMISZER FELDOLGOZÁS ÉS A VIDÉKFEJLESZTÉS FŐ KIHÍVÁSAI

A mezőgazdaság, az élelmiszertermelés és a vidékfejlesztés területén meghatároztuk azokat a kulcsfontosságú kérdéseket, amelyeknél a lehető legkorábbi beavatkozásra van szükség, s amelyek tükrözik a fejlesztés irányait is. Ezeket a következőképpen lehet összefoglalni:

Kulcskérdések:

- A tőkehiány következtében elmaradt beruházások veszélyeztetik a versenyképességet.
- A földtulajdon és a földhasználat különválik, a földbérleti szerződések általában rövid távúak. A működési struktúra kétpólusú.
- A mezőgazdasági népesség kor szerinti összetétele igen kedvezőtlen.
- A magángazdálkodók képesítési színvonala nem megfelelő, és nem jött létre megfelelő tanácsadó rendszer.
- A mezőgazdaságban, az élelmiszer feldolgozásban és az értékesítés területén hiányoznak az értékesítési szövetségek és termelési együttműködések.
- A mezőgazdasági termékek feldolgozásával foglalkozó kis- és közepméretű társaságok a termékek minősége, az élelmiszerbiztonság és a környezetvédelem területén az EU szabványok teljesítéséhez szükséges tőke hiányában szenvednek.
- Kihasználatlan lehetőségek a fafeldolgozásban és az erdőgazdálkodásban. Az erdőgazdálkodási társaságok száma továbbra is alacsony.
- A halászati ipar versenyképességét gátolja az elavult, korszerűtlen halastavi rendszer és a halfeldolgozás nem megfelelő színvonala.
- A vidéki térségek a városi térségekhez képest hátrányba szorulnak a demográfiai folyamatok és foglalkoztatási lehetőségek tekintetében.
- A vidéki termelési és demográfiai infrastruktúra alacsony színvonalú, a szolgáltatások színvonala kedvezőtlen a vidéki népesség számára és rontja a vidéki térségek tőkevonzó képességét, továbbá megnehezíti a diverzifikálást.

9.2.1. Beruházások, a termelés műszaki-technológiai feltételei

Az utóbbi évtizedekben a mezőgazdaság túlzott tőkehiánya a beruházások drasztikus visszaeséséhez, a termelőkapacitások elhasználódásához vezetett, amelynek következtében a versenyképesség fokozatosan csökkent. A tulajdonosi és szerkezeti struktúra változásainak eredményeképpen összeomlott a vezetési formák és termelőkapacitások (gépek, épületek, öntözőberendezések, ültetvények) megfelelősége.

Az elavult termelőkapacitások működtetése mellett a jelentős tőkehiánytól szenvedő magyar mezőgazdaságnak egy olyan gazdálkodási struktúra műszaki-technológiai bázisáról kellett gondoskodnia, ami igen eltért a korábitól. A folyamat nehézségét illusztrálja az is, hogy a mezőgazdasági beruházások részaránya a '90-es évek elején jellemző 8,7% arányról 2000-re 3,3%-ra esett vissza.

Így tehát nem zajlott le a műszaki-technológiai rendszer megújulása és a termelés hosszú távú jövedelemtermelő is képessége alacsony volt, csak néhány ágazat bevétele tette lehetővé a technológia korszerűsítését.

9.2 táblázat Műszaki-, technikai beruházások alakulása, 1990-2001									
Tétel	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Teljes beruházás	100,0	37,7	36,7	40,4	47,0	56,0	55,6	48,6	51,1
ebből építés	100,0	25,0	27,2	30,3	37,9	46,2	41,6	37,8	.
gépek	100,0	42,0	46,2	50,0	56,9	67,3	58,0	47,4	46,7
egyéb	100,0	82,5	35,6	42,7	41,6	46,9	118,0	113,4	.

Forrás: KSH

Az átszervezés és az állatállomány számának csökkenése hatására az állattenyésztési kapacitás mintegy fele kihasználatlan; a kihasználatlan eszközök állaga leromlott és többségüket az új gazdálkodási struktúrában nem lehet használni. Az épületek fajtájától függően az épületek átlagos életkora 20-30 év, és az állattenyésztésre felépített új épületek aránya csupán 2-5%. Így fel kell újítani az állatgazdaságokat és az állathigiénés rendszerek korszerűsítésének megvalósítása, valamint az állatvédelmi (elhelyezési) követelmények teljesítése további intézkedéseket és forrásokat igényel. Az ültetvények kora és fajta összetétele, valamint telepítési rendszere kedvezőtlen, ezek korszerűsítése a versenyképesség javítása érdekében igen fontos, mivel a magyar gyümölcsök ízét, ízletességét a nemzetközi piacok értékelik.

Az elavult eszközállomány és az alacsony input szint miatt a mezőgazdasági hozamok alacsonyak és ingadozóak, az egyébként kedvező adottságok ellenére. A legtöbb ágazatban a tőkemegtérülés hosszú távon 5% alatt marad. Az egyre gyakrabban jelentkező aszály növeli a meglévő vízforrások kihasználását. Az öntöző létesítmények azonban csak a mezőgazdasági terület 4%-át szolgálják ki.

Hasonló tendenciát lehet megfigyelni az agrárműszaki input területén is. 2000-ben a mezőgazdasági termőterület 1 hektárján 60,6 kg műtrágyát használtak, amely az 1990-ben felhasznált mennyiségnek csupán 58,4%-a, 2001-ben ugyanez a mutató pedig szintén csupán 64,4 kg/ha. A jó minőségű biológiai bázis (vetőmag, szaporítóanyag, tenyészállomány) nem elég. A nagy biológiai értékű anyagok felhasználását főként a tőkehiány, csekélyebb mértékben (főleg a magángazdaságokban) a székértelem hiánya hátráltatja.

9.2.2. Földtulajdon és a földhasználat jellemző vonásai

A tulajdonosi szerkezet változásának következtében a termőföld 86-88%-a magántulajdonban van. A földtulajdon azonban egyre inkább elválk a földhasználattól. A termőföld nagyobb részét (59,5%) mintegy 8400 gazdasági szervezet földbérlet formájában hasznosítja, míg a föld 40,5%-án magángazdaságok működnek.

A földhasználat egészségtelen elaprózódása általános jellemző, különösen tipikus azonban a magángazdaságok esetén. A működési struktúra kétpólusú; néhány korszerű, tőkeerős magángazdaság működik csak, amelyek viszonylag nagy vagy közepes méretűek.

9.3 táblázat Földtulajdon a gazdaság mérete szerint					
Gazdaság mérete	Gazdaságok				
	száma	megoszlása, %	Földterület		Gazdaságok átlagos mérete, ha
hektár			megoszlás, %		
Magángazdaságok					
10 ha alatt	908595	94,8	890590	34,1	0,9
10-50 ha	42846	4,5	916730	35,1	21,4
50-100 ha	4601	0,5	324920	12,4	70,6
100-300 ha	2205	0,2	360209	13,8	163,4
300 ha felett	287	0,03	121551	4,6	423,5
Összesen	958534	100,0	2614000	100,0	2,7
Gazdasági szervezetek					
10 ha alatt	1065	12,7	3067	0,1	2,9
10-50 ha	1771	21,1	40640	1,0	23,0
50-100 ha	809	9,7	45625	1,2	56,4
100-300 ha	1635	19,5	232724	6,1	142,3
300 ha felett	3102	37,0	3511944	91,6	1132,2
Összesen	8382	100,0	38340000	100,0	457,4

Forrás: Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2000 – Regionális adatok, KSH, 2000

A gazdaság⁴ követelményét elérő méretű egyéni földdarabok száma 2000-ben 958,5 ezer volt, ezek 60,4%-a saját fogyasztásra termelt mezőgazdasági termékeket. A konkrétan a piacra termelő gazdaságok aránya 8% (76,7 ezer gazdaság).

2000-ben a mezőgazdaságban több mint 8,5 ezer gazdasági szervezet működött (legtöbbjük részvénytársaság vagy korlátolt felelősségű társaság, kisebb számú szövetkezettel); 91,6%-uk több mint 300 ha földön, átlagosan 1132 hektáron gazdálkodott. Az EU-val összehasonlítva kedvezőtlen tény, hogy Magyarországon a 10 hektárnál kisebb gazdaságok részaránya nagyobb, mint az unióban. Másrészt viszont kedvező, hogy Magyarországon az 50 hektárnál nagyobb gazdaságok részaránya nagyobb (71,3%, az EU 61,4%-hoz viszonyítva). A korábbi nagyüzemi gazdaságok jogutódai lényegében bérbeadó szervezetek, de az egyéni gazdaságok szintén jelentős földterületet bérelnek. A mezőgazdasági célra hasznosított földterület mintegy 60%-a bérelt, és e bérleti szerződések általában rövid távúak (átlagosan 3-5 évesek), amely valós veszélyt jelent a földhasználat racionalizálására.

9.2.3. A mezőgazdasági népesség kor szerinti összetétele

A mezőgazdasági népesség 1990-ben 693 ezer fő volt, ez 2000-re 251,7 ezerre esett vissza. A mezőgazdaság munkahelyek biztosításában betöltött szerepének csökkenése 2002-ben is folytatódott; a tavalyi év utolsó negyedében csupán 232,2 ezer fő dolgozott a mezőgazdaságban. További 1,9 millió fő nem főállásban, de szintén a mezőgazdaságban dolgozik; ezek igen nagy aránya – 40% - nyugdíjas. A fiatal generációk mezőgazdasági jelenléte mintegy 10% ponttal alacsonyabb, az idősebbek jelenléte 8-9%-kal magasabb, mint a más ágazatcsoportok átlaga. A családi munkaerő kor szerinti összetétele tekintetében a 30 évnél fiatalabbak – az utánpótlást jelentők - részesedése csupán 5%, és az egyéni gazdaságokban dolgozók mintegy fele 50 év feletti.

A korstruktúra javításához és a birtok koncentráció megerősítéséhez kulcsfontosságú a főállású mezőgazdasági munkások korengedményes nyugdíjkonstrukciója a fiatal gazdálkodók támogatása szerint.

A jövőre nézve kedvező jelnek tekinthető, hogy az egyéni gazdaságokban dolgozó családtagok átlagos életkora kedvezőbb, mint a gazdaságok kezelőinek átlag életkora (55 év). A gazdasági célkitűzés a termelésben résztvevők korstruktúráját is módosítja.

---

⁴ A 2000-ben elvégzett Általános Mezőgazdasági Összeírás szerint azok a háztartások minősülnek gazdaságnak, amelyek 1500 m² meghaladó termőfölddel, legalább 500m² ültetvényvel és legalább egy állategységnyi állatállománnyal rendelkeznek.

9.4 táblázat Mezőgazdasági népesség kor szerinti összetétele				
Tétel	Alkalmazottak ¹⁾		Családi munkaerő ²⁾	
	fő	összetétel %	fő	összetétel. %
14-29 évesek	36849	17,9	93396	4,7
30-39 évesek	47412	23,1	529007	26,7
40-49 évesek	69843	34,1	409697	20,7
50 év felett	51164	24,9	950579	47,9
Összesen	205268	100,0	1982679	100,0

¹⁾ 2001-ben ²⁾ 2000-ben

Forrás: Az egyéni gazdaságok munkaerő-hasznosítása 2000, KSH Budapest, 2001

Összeírás 2001 2. Részletes adatok reprezentatív minta alapján, KSH, 2001

9.2.4. A mezőgazdasági népesség képzés szerinti összetétele

A szakképzés általános színvonala jó, bár még nem kellően igazodik a megváltozott üzemi körülményekhez. 2001-ben a mezőgazdasági foglalkoztatottak 7,7%-a felsőfokú, 58,2%-a középfokú végzettséggel rendelkezett. Az egyéni gazdálkodók 27,9%-ának nincs mezőgazdasági végzettsége, és csupán 1,9%-uk rendelkezik felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel.

A versenyképes termelés alapkövetelménye a mezőgazdasági termelők képzettségi szintjének emelése, és ezzel kapcsolatban a szaktanácsadás színvonalának javítása. A szakképzés és átképzés igen nagy fontosságú az összes olyan gazdálkodó számára, akik termelésüket a piaci feltételekhez kívánják igazítani.

9.5 táblázat Mezőgazdasági népesség képzés szerinti összetétele				
Tétel	Alkalmazottak ¹⁾		Családi munkaerő ²⁾	
	fő	összetétel %	fő	összetétel %
Általános iskola vagy kevesebb	69885	34,1	1084586	54,7
Középfokú	119539	58,2	773570	39,0
Felsőoktatás	15844	7,7	124523	6,3
Összesen	205268	100,0	1982679	100,0

¹⁾ 2001-ben, ²⁾ 2000-ben

Forrás: Az egyéni gazdaságok munkaerő-hasznosítása 2000, KSH Budapest, 2001

Összeírás 2001 2. Részletes adatok reprezentatív minta alapján, KSH, 2001.

Az árutermeléssel foglalkozó egyéni gazdaságok munkaereje jobban képzett az átlagnál. Az itt dolgozó 165 ezer ember majdnem 50%-a középiskolát végzett, azonban mindenképpen szűk keresztmetszetet jelent, hogy csak 8%-uk végzett mezőgazdaságra szakosodott középfokú oktatási intézményben. Kevesebb, mint 5%-uk rendelkezik felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel.

Az egyéni gazdáknál elsősorban az Európai Unióval kapcsolatos ismeretek – piac- és termelésszabályozás, támogatási rendszer, a termékek minőségi előírásai, az állatelhelyezés követelményei, környezetvédelmi előírások – hiányosak, de a gazdaság vezetése, termelés elemzése, továbbá a termékek piacra jutásával kapcsolatos ismereteik sem megfelelőek.

9.2.5. Szövetkezetek, integráló szövetségek

A kárpótlást, a gazdálkodási struktúra változását, a privatizációt, a rendszer átalakítását követően a nagy gazdálkodási egységek csődje miatt a gazdaságok átlagos mérete drasztikusan csökkent és lelassult a nagy gazdaságok kisebb gazdaságokat integráló tevékenysége. Ezért vált fontossá az egyéni gazdaságok között együttműködés megerősítése (hogy azok adásvételt szervező szövetkezeteket és szervezeteket alkossanak), valamint a gazdaságok méretének növelése és a gazdaságilag életképes gazdálkodó egységek számának jelentős növelése.

A zöldségtermesztés feltételei általában jók. Hagyományos zöldségtermelő területekkel rendelkezünk különösen az Alföld térségeiben. Az ágazat nyereségessége szempontjából kulcsfontosságú, hogy a legtöbb zöldséget termelő elszigetelten működő egyéni gazdaságok termelői szervezetekbe szerveződjenek. Egy jó rekonstrukciós program, a továbbra is elszigetelt módon termelő gazdálkodók integrációja, és a technológiai fejlesztés a szőlő (bor)- és gyümölcstermesztést is versenyképesé tudná tenni.

9.2.6. Termékminőség, élelmiszer biztonság

Az elmúlt időszakban az élelmiszer feldolgozás egyenlőtlenül fejlődött. Az ágazat általános helyzete az egyes szakágakban (például ásványvíz és üdítőital, édesség, növényi olaj, sörfőzde, szesz és dohány) privatizált társaságok átszervezése és korszerűsítése miatt általában javult. Ezek a 250 főnél többet alkalmazó társaságok a műszaki fejlettség, a követelményeknek való megfelelés, a minőségi fejlesztés és a működési mutatók tekintetében megközelítik vagy azonos szinten állnak az Európai Unióval. Más ágazatokban, különösen a mezőgazdasági termeléshez közvetlenül kapcsolódó ágakban a strukturális változások még nem zajlottak le, ami hátrányosan befolyásolja az adott ágazatok versenyképességét. Ezen kívül, különösen a regionális igények kielégítésére termelő magyar tulajdonú kis- és közép méretű vállalkozások esetén a tőkehiány gátolja az üzemek fejlesztését, az élelmiszerbiztonság, a higiénia, a környezetvédelem és az állati jólét alapvető feltételeinek teljesítését. A szabályoknak való meg nem felelés bizonytalanná teszi az üzemek jelentős részének működését.

Valós veszély az, hogy e vállalkozások közül sokan kiszorulnak a piacról. Ezek az ágazatok végzik a mezőgazdasági és halászati (agrár élelmiszeripari ágazat) termékeinek elsődleges feldolgozását, ahol a legfontosabb cikkek a hús, hal, szárnyas, tojás, tej, zöldség és gyümölcs feldolgozása, valamint a bortermelés.

9.2.7. Az erdőgazdálkodás jellemző adottságai

Az ország területének kis része (19%) áll erdészeti hasznosításban, ami európai összehasonlításban alacsony, és a faállomány fajtaösszetétele is eltérő ökológiai okokból. A faállományok élőfa készlete és növedéke, a fakitermelés egy ha erőterületre vetített mennyisége meghaladja az EU átlagát. Az Európai Unióban az erdők 60%-át erdészeti terv szerint kezelik, míg Magyarországon ez a teljes erdőterületre vonatkozik. Az állami tulajdonú erdők aránya Magyarországon 59%, az míg az Európai Unióban ez 21%.

A rendszer átalakítását követően, főleg a kárpótlás következtében mintegy 700 ezer hektárnyi erdő került magánkézbe. Az új erdőtelepítési programoknak köszönhetően a magántulajdonú erdők területe 755 ezer hektárra nőtt. Az erdők magántulajdonosainak száma az erdősített területek működő része esetében közel 250 ezer, ami jól tükrözi, hogy milyen kicsik a magánerdők területe. A közös gazdálkodásban üzemeltetett telepített erdők aránya 82%.

A tényleges fakitermelés a fakivágási lehetőségeknek csupán mintegy 80%-át éri el, ami azt jelenti, hogy jelentős mennyiségű megújuló nyersanyag vagy energiaforrás kihasználatlanul marad.

A földtulajdonosok egyre inkább érdeklődnek az erdőtelepítés iránt, főleg olyan földterületeken, amelyek kevésbé alkalmasak mezőgazdasági termelésre. Segítséget kell nyújtani a kis erdőtulajdonosoknak ahhoz, hogy erdőgazdálkodó és erdőhasznosítási szervezetekbe tömörüljenek. Az erdők hasznosításának egy alternatív lehetősége az energetikai célú felhasználás, amely szintén az Európai Unió prioritási közé tartozik. Az elsődleges faanyag feldolgozó kapacitás bővítését az erdőtelepítések növekedéséből fakadó növekvő fakitermelés lehetősége indokolja.

9.2.8. A halászati ágazat fő kihívásai

Magyarországon a regisztrált természetes vízi halászati tevékenység mintegy 131 ezer ha vízfelületen folyik; a működő halastavak területe az összes 25 ezer hektárból 23 ezer ha. A halastavak döntő hányada régebben létesített, korszerűsítésre szorul. 2001-ban az összes étkezési haltermelés 19 ezer tonna volt – beleértve a természetes vízi fogást – ebből 13 ezer tonnát biztosítottak a tógazdaságok. A tógazdasági és üzemi étkezési haltermelés 75%-át kistermelők adják. A megtermelt étkezési hal alig 20%-át dolgozzák fel. A feldolgozó telepek elavultak, nem képesek teljesíteni a minőségi követelményeket és az általuk gyártott termékek minősége ingadozó.

9.3. AZ ÉLELMISZER-FELDOLGOZÁS HELYZETE

Több mint 1800 milliárd forintos éves termelési értékével az élelmiszerfeldolgozó-ipar 2001-ben a GDP 3,0%-át tette ki. A mezőgazdasági termékek és alapanyagok több, min 75%-át dolgozta fel, tette forgalomképesé, s így a mezőgazdasági ágazat legfontosabb gazdasági partnere. Az ágazat külkereskedelmi egyenlege tartósan pozitív, az export részarányát azonban műszaki-technológiai fejlesztéssel és a marketing javításával tovább lehet növelni.

Az elmúlt évtizedben gyorsan nőtt az élelmiszer feldolgozó társaságok száma. A mintegy 8400 vállalkozás 95%-a az 50 főnél kevesebb munkaerőt foglalkoztató mikro- és kisvállalkozásokhoz sorolható. A feldolgozó kapacitás túlnyomó többsége vidéki térségekben működik.

Az élelmiszer-feldolgozó ágazatban foglalkoztatott emberek száma 1990-2000 között 35%-kal csökkent. 2001-ben az ágazat 123 ezer főt foglalkoztatott. Az élelmiszerfeldolgozó iparban foglalkoztatott emberek aránya 3-4% körüli. Az élelmiszerfeldolgozó ipar létszámának csökkenése a társasági és a tulajdonosi struktúra változásának, a piacvesztésnek, az összességében a termelés mérséklődésére és az iparági racionalizálásra vezethető vissza.

Az 1990-es években az élelmiszer-feldolgozó iparba irányuló beruházások dinamikus fejlődése főleg a külföldi befektetőktől érkezett, akik megújították az ágazat technikáit és technológiáját.

Egyes perspektivikus ágazatokban, amelyek stratégiai fontosságúnak minősülnek (hús, tejtermék, baromfi, malomipar, tápgyártó iparágak, gyümölcs- és zöldség feldolgozás, bortermelés) a külföldi tőke beáramlása kezdetben az átalakulás nehézségei miatt lassú volt, a hazai tőkebefektetés is igen korlátozott volt. A regionális ellátásra dolgozó kis- és középméretű vállalkozások fejlődését a tőkehiány, valamint az Unió által az élelmiszertermeléssel szemben támasztott élelmiszerbiztonsági, környezetvédelmi és állatvédelmi feltételek részleges vagy teljes hiánya gátolja. Ezek a hiányosságok a cégek, vállalkozások jövőjét is veszélyeztethetik.

A mezőgazdasági termékek elsődleges feldolgozói esetében szerkezetváltásra és termelést korszerűsítő beruházásokra van szükség. Különösen a mezőgazdasági nyersanyagokat hagyományosan nagy mennyiségben feldolgozó és elosztó társaságok fejlesztésére van szükség. Az ágazat fejlesztési programjának súlypontjai az élelmiszerbiztonság, s higiénia, a környezeti megfontolások, valamint a nemzetközi versenyképesség javításának igénye.

9.4. A VIDÉK HELYZETE

Magyarország területének több mint 95%-a minősül vidéki térségnek; ez a népesség 73,5%-ának otthona. Magyarország területén az alapvetően vidéki területek részaránya

62%, az össznépeességből való részesedésük 33,5%, mely 3,5-ször magasabb az EU (9,7%) átlagánál. Az összlakosság 36,5%-a él a községekben, s több mint egyötöde a községek 59%-át kitevő 1000 főnél kisebb településeken.

A vidéki környezet bár több szempontból veszélyeztetett, alapvetően egészséges, üdülési-rekreációs célokra is alkalmas. Az újraéledő civil szerveződések, valamint a közterületek, közösségi létesítmények és különösen a történelmi értéket képviselő falvak felújítása növelik a települések vonzerejét és erősítik a vidéki lakosság helyi kötődését. A tájjelleg és a természeti értékek megóvása, a károsodott természeti környezet helyreállítása ugyancsak a vidék értéknövelő tényezője.

A gazdálkodókat és általában a vidéki népeességet segítő szolgáltatások még fejletlenek. Az energiaellátás- és a hírközlés lehetőségei általában kielégítik az igényeket, az infrastruktúra más elemei azonban nem elég fejlettek, településtípusok szerint igen jelentős különbséget mutatnak. A községekben a komfort nélküli lakások aránya 30,6%, ami mintegy kétszerese (60%) az országos átlagnak (18,4%). A legkedvezőtlenebb helyzetben minden mutató tekintetében a kistelepülések (az észak-magyarországi- és dél-dunántúli régiókban) és a tanyák (Észak- és Dél Alföld) vannak, ellátottságuk (közmű, szolgáltatások, infrastruktúra) általában elmarad a nagyobb községek szintjétől is, különösen rosszak a közlekedési lehetőségeik. A mezőgazdasággal kapcsolatos infrastruktúra (az egyéni gazdálkodók telephelyei, a gazdaságokban található utak, a vízellátás és csapadékvíz elvezető létesítmények, korszerű trágyalerek) jelentős fejlesztést igényelnek.

Magyarországon a vidéki térségek demográfiai viszonyai kedvezőtlenebbek, mint a városias térségeké. A természetes szaporodás erőteljesen csökken, a népeesség korstruktúrája előnytelen és öregedő, a kistelepülésekről jelentős a népeesség elvándorlása, magas a gazdaságilag inaktív népeesség aránya. A kistelepülések gazdaságilag inaktív lakosainak aránya számos mikro régióban akár 70%-ot is elérhet.

9.6 táblázat Vidéki térségek munkaerő-piaci helyzete					
Településtípus	Aktív keresők		Munkanélküliek		Munkanélküliségi ráta ¹⁾ , %
	fő	arány, %	fő	arány, %	
Országosan	3484825	100,0	406210	100,0	10,4
ebből Budapesten	708893	20,4	32967	8,1	4,4
vidéki városokban	1624393	46,6	188847	46,5	10,4
községekben	1151539	33,0	184396	45,4	13,8
ebből 499 főnél kevesebb lakosú településeken	63926	5,5	16327	8,8	20,3
500-999 fő	129881	11,3	27788	15,1	17,6
1000-2999 fő	539578	46,9	82360	44,7	13,2
3000-4999 fő	198247	17,2	32158	17,4	14,0
5000 fő felett	219907	19,1	25763	14,0	10,5

¹⁾ A régi számítási módszer szerint az aktív keresőkhöz képesti arány.

Forrás: Az Országos Munkaügyi Módszertani Központ adatain alapuló számítás, 1998. június

A munkanélküliség a falvakban mintegy 30%-kal, az 500 főnél kisebb településeken kétszer magasabb az országos átlagnál. A jelentős arányt képviselő, kevésbé képzett és idősebb munkavállalók számára nincs elegendő munkaalkalom, és bár ez általános jelenség, ezt a községekben még nehezebb kezelni. A foglalkoztatást és a kereseti lehetőségeket a mezőgazdasági termelés diverzifikálásával, a mezőgazdasági termeléshez közeli működés bővítésével lehetne javítani. A vidéki települések elnéptelenedését a települési környezet minőségének javításával, a társadalmi tevékenység fokozásával, az idegenforgalmi látványosságok jobb kiaknázásával (puszta, alföldi tanyavilág) lehetne megállítani, ami igen fontos lenne. A vidéki népesség számára történő bevételtermelés mellett ez hozzájárulna a vidék megőrzéséhez. Az üres gazdasági és egyéb épületek szolgáltatások, pihenés és idegenforgalmi célú hasznosítása, a mezőgazdasági és erdészeti termékek gazdaságokban történő feldolgozása, a régió vagy a település jellegzetes élelmiszer termékeinek előállítás és helyi terjesztése is hozzájárulhat a helyi lehetőségek javításához. Hasonló hatást lehet elérni a régi falusi kézműves iparágak fejlesztésével, a mezőgazdasági és erdészeti anyagokat hasznosító háziipari ágazatok fejlesztése révén is.

9.5. INTÉZMÉNYRENDSZER

Az agrár- és vidékfejlesztés elkülönített forrásait a költségvetési és az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló törvény biztosítja. A támogatási rendszer - részben központi, részben a megyei Földművelésügyi Hivatalok, továbbá a Regionális Vidékfejlesztési

Irodák és az Állami Erdészeti Szolgálat hatáskörében - döntően pályázati formában működik. Létrejöttek a piacszabályozás intézményei (Terméktanácsok, Agrárrendtartási Hivatal, Agrárintervenciós Központ), kialakultak az érdekképviseleti szervezetek, és működőképes érdekegyeztetési mechanizmus jött létre. Több éve kiépült az egyéni gazdaságokat segítő falugazdász hálózat, és a fejlesztési projekteket „kistérségi menedzserek” támogatják. A támogatást igénybe vevő termelőket regisztrálják. 2000-ben megalakult a SAPARD Hivatal, s 2002-ben megnyíltak a regionális hivatalai is, s a hivatal 2002-ben már jelentkezéseket is elfogadott három programra. 2002-ben létrejött a földhasználat ésszerűsítését segítő Nemzeti Földalap, beindult a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program.

A támogatáspolitikai elsősorban a mezőgazdasági termelés és az élelmiszer-feldolgozás versenyképességét, továbbá a vidék felzárkóztatását, az esélyhátrányok mérséklését szolgálja, és célja az egészséges élelmiszerrel való ellátás feltételeinek a biztosítása is. Forrásaival a termelés műszaki-technikai feltételeinek romlását igyekszik mérsékelni, illetve megállítani, valamint a tevékenységek diverzifikációjával a helyi erőforrások jobb kihasználását, a foglalkoztatási gondok enyhítését célozza. A nemzeti agrárpolitikai intézkedések nyomán az egyéni gazdaságoknál nőtt a birtokkoncentráció, javultak működési feltételeik. Nagyobb figyelmet kapott a környezetbarát termelés, folytatódott a leggyengébb adottságú területek erdősítése.

10. MAGYARORSZÁG ÁLTALÁNOS KÖRNYEZETI ÁLLAPOTA

10.1 KÖRNYEZETI PROBLÉMÁK

Magyarország természeti értékekben viszonylag gazdag. Az ország természeti értékei megóvásának, környezeti állapota javításának érdekében az elkövetkező években biztosítani kell, hogy a gazdasági-társadalmi fejlődés ne járjon együtt a környezeti terhelések növekedésével, s hogy a környezet- és természetvédelem szempontjai épüljenek be az országos és ágazati fejlesztési tervekbe és programokba. Ezzel a szándékkal készül a második Nemzeti Környezetvédelmi Program a 2003-2008 közötti időszakra.

A környezet állapotát és az azt befolyásoló tényezőket tekintve az elmúlt évtized összességében kedvező változásokat hozott Magyarországon, de a környezeti elemek állapota még nem kielégítő. Az ország környezeti állapotát jelző mutatószámok nagy része megközelíti az Európai Unió tagországainak átlagát, más területeken viszont még mindig jelentős erőfeszítéseket kell tenni az EU színvonal eléréséhez (a következő táblázat részletes adatokkal szolgál).

Az Európai Tanács barcelonai ülésén elfogadott összefoglaló jelentésben alkalmazott strukturális környezeti mutatók alapján megállapítható, hogy Magyarország a környezeti állapota általánosságban ugyan az EU átlaghoz közeli értékekkel rendelkezik, azonban több olyan problémás területet is meghatároztak, ahol cselekvésre van szükség.

Kulcskérdések:

- Levegőszennyezés
- Vízbázisok védelme, szennyvízkezelés, ivóvízminőség-védelem
- Talajszennyezések remediálása
- Komplex hulladékgyűjtés
- Természet- és tájvédelmi kincsek hatékony megőrzése
- Gazdasági tevékenységek környezetterhelésének csökkentése
- Környezettudatosság fokozása

10.1 táblázat Strukturális mutatók				
	Indikátor	EUROSTAT meghatározása	Magyarország	EU átlag
1.	Üvegházhatású gázok összkibocsátása	Az üvegházhatást okozó legfontosabb 6 gáz (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFC, PFC és SF ₆) CO ₂ egyenértékben kifejezett aggregált kibocsátása (1990=100)	83 (csak CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O) (1999)	96 (1999)
2.	A gazdaság energiaintenzitása	A bruttó belföldi energia felhasználás GDP-hez viszonyított aránya (kgoe/1000€)	520 kgoe/1000 USD (1999)	199 (1999)
3.	GDP-hez viszonyított (áru- és személy-) szállítási teljesítmény	A szállítási (áru- és személy) teljesítmény GDP-hez viszonyított indexe. Mértékegysége: tonna-km/GDP, Illetve utas-km/GDP, 1995=100	108,5 (1999) 102,5 (1999)	104,1 (1999) 98,4 (1999)
4.	Áru- és utasszállítási mód	Közúti áruszállítás aránya Közúti személyszállítás aránya Légi személyszállítás aránya	49,8% (1999) 86,0% (1999) 5,1% (1999)	43,4% (1999) 80,8% (1999) 3,0% (1999)
5.	Városi légszennyezettség	A városokban a határértéket meghaladó Ózonterhelés és Szilárd szennyezőanyag szennyezettség.	27 nap (1999) 18 nap (1999)	31 nap (2000) 40 nap (2000)
6.	Települési szilárd hulladék	Az évenként egy főre jutó Begyűjtött, Lerakott, Elégetett települési szilárd hulladék (kg/fő/év)	400 kg/fő (1999) 332 kg/fő (1999) 35 kg/fő (1999)	542 kg/fő/év (1999) 242 kg/fő/év (1999) n.a.
7.	Megújuló energiaforrások aránya	A megújuló energiaforrásokból származó villamos energia aránya a teljes villamos energia felhasználásból	Villamosenergia-termelésből 3 %; teljes energiamérlégből 1,9%	14 % (1999)

Forrás: KvVM, EUROSTAT

10.1.1. Levegőszennyezés

Az elmúlt évtizedben történt változások, az ipari termelés nagyarányú visszaesése, illetve szerkezetváltása, a gépjármű-forgalom növekedése, az ólmozott benzin forgalmazásának beszüntetése stb. jelentős mértékben befolyásolták a légszennyezettséget. A legtöbb hagyományos ipari légszennyező anyag kibocsátása számottevően csökkent, a közlekedési eredetűeké azonban nőtt, így a közlekedés vált a légszennyezés legnagyobb forrásává.

A három leggyakoribb és legnagyobb mennyiségben kibocsátott légszennyező anyag koncentrációja (kéndioxid, nitrogén oxidok és szilárd anyag) hosszabb távon csökkenő tendenciát mutat. Az ország átlagos levegő szennyezettségi állapota nemzetközi összehasonlításban közepesnek tekinthető.

10.1.2. Felszíni és felszín alatti vizek

Felszíni vizek

Az ország medence jellegének köszönhetően az átlagos éves vízhozam/fő (120 bill m³) az egyik legmagasabb érték a világon. A felszíni vízkészletek 96%-a az országhatáron kívülről érkezik. Az országon átfolyó vízmennyiség több mint 90%-a két fő vízfolyásnál (Duna, Tisza) összpontosul. A folyammeder és árvíz szabályozás eredményeképpen, a folyószakaszok hossza Magyarországon 3,850 km-ről 2,200 km-re rövidült. A rövidebb folyómedrekben a gyorsabb folyásnak köszönhetően az árvízveszély növekedett, ennek következtében a védőgátakat meg kellett erősíteni. Az ország művelés alá vonható területének mintegy egyharmada árvízvédelmi területen található, Magyarország területének 30%-át érinti az árvízveszély. A korábbi legnagyobb árvízszintek az utóbbi években közel 1,5 métert emelkedtek. Az árvízzel veszélyeztetett területeken 2,5 millió ember él. Az árvízvédelmi művek hossza 4000 km, amelyből a biztonsági követelményeknek 62,4%-nyi töltéshossz felel meg. Az árvíz különösen a Tisza mentén fekvő keleti régiókat veszélyezteti. Az utóbbi években kétszer is katasztrofális mértékű, az országnak nagy gazdasági kárt okozó cian és **nehézfém szennyezés** érkezett a Tiszán a szomszédos Romániából, ami jelzi a haváriászerű szennyezések fokozott veszélyét. A szennyezés környezetromboló hatását az elmúlt években fokozták a szintén az országhatáron túlról érkező váratlan és nagy pusztítást okozó árvizek. A felszíni vizek az országból való kilépéskor több összetevő esetében szennyezettebbek, mint a belépő szelvényekben, ezért a felszíni vizekre vonatkozóan megfelelő tisztítási eljárások bevezetésére van szükség.

Az elmúlt években a belvíz- és árvízkarok közel 400 ezer ha mezőgazdasági földterületet érintettek. E területen cselekvésre van szükség, mivel az árvizek a népesség jelentős részének megélhetését és főleg az ország szegényebb területeinek termelő potenciálját veszélyezteti.

10.1.3. Felszín alatti vizek

Az ivóvízellátás több mint 95%-nak az ipari, az öntözési és egyéb vízigényeknek pedig meghatározó része kerül kielégítésre a felszín alatti vizekből. Jelentős a termálvizek gyógyászati, illetve egyes területeken fűtési célú hasznosítása is. A felszín alatti vizek mintegy kétharmadát veszélyeztetik a felszíni eredetű szennyeződések. A mélyebb rétegvizek általában védettek. A felszín alatti vizek összességében jobb minőségi állapotban vannak, mint számos európai országban. A nemzeti környezeti kársemlegesítési program végrehajtása 1997 óta folyik, befejezése 2009-ben várható. A mezőgazdaságban a szükségesnél alacsonyabb a vízkészletek lehetőségeihez képest pedig egyenesen elhanyagolható az öntözés aránya.

10.1.4. Talajvédelem

Szennyezett talaj remediációja

Több ipari szennyezéssel érintett, többségében használaton kívüli telephely is található az ország területén, amelyek tisztítása szükséges. A Nemzeti Környezetvédelmi Program a következő kulcsfontosságú területek remediációját sürgeti: uránium bányák, magyar illetve a korábbi szovjet katonai bázisok/laktanyák, továbbá a Magyar Állami Vasutak Rt. (MÁV Rt.) tulajdonában lévő földterületek.

Termőföld

Magyarország területének 83%-a művelésre alkalmas. A talaj állapotát meghatározó fizikai, kémiai és biológiai tulajdonságok jók, a talajkárosodások mértéke viszonylag alacsony, az ország talajállapota jobb, mint számos nyugat-európai országban. A víz és szélerezési hatására fellépő talajpusztulás azonban az ország területének 40%-át érinti. Ennek fő oka a mezőgazdaságban és erdőszetben alkalmazott, nem megfelelő talajmegművelési technológiákban keresendő, az érzékenyebb területeken földhasználati módokkal együtt. A talajpusztulásra leginkább érzékeny területek Észak-Magyarországon és a Dunántúlon találhatók. A savanyodás elsősorban a nyugat-dunántúli és az észak-magyarországi régióban, valamint a dél-alföldi régió délkeleti részén, a másodlagos szikesedés az észak-alföldi régióban jelentkezik.

10.1.5. Természeti és táji értékek

Magyarország az Európai Unió országaihoz viszonyítva a változatosabb, természetközeli és természetvédelmi szempontból értékesebb élővilágú területek közé tartozik. Napjainkra azonban az ország területének viszonylag érintetlen hányada a teljes terület 15%-ára csökkent, az egykori összefüggő, egymással folyamatos átmenetet mutató élőhelyek pedig számottevően feldarabolódtak. A fentiek ellenére hazánk még nemzetközi mércével mérve is jelentős **természeti értékekkel** rendelkezik. 695 növényfaj és 965 állatfaj élvez jogszabályi védelmet, közülük 63 növény- és 137 állatfaj fokozott védelem alatt áll. 2002-ben az ország területének 9,2%-a állt – egyedi jogszabállyal védett természeti területként - természetvédelmi, és ezen belül 1,2%-a fokozott természetvédelmi oltalom alatt. A védett területek aránya jelenleg az észak-magyarországi régióban a legmagasabb (13,4%), és a dél-dunántúli régióban a legalacsonyabb (5,7%).

A **vizes élőhelyek hálózata** a nemzeti ökológiai folyosórendszer jelentős részét képezi, azonban az árvíz-ellenőrzési munkálatok következtében kisebb területekre szűkültek. A vizes élőhelyek minősége érzékelhetően romlott az elmúlt évtizedekben, főleg a kiszáradásnak, eutrofizációnak, építkezéseknek, valamint a gyűjtőmedencéknek, gátrendszereknek stb. köszönhetően. Az ilyen érzékeny ökoszisztémák védelmében 21 területet nyilvánítottak a Ramsari Egyezmény részének.

Az ország 19%-át borítja **erdő**, melynek körülbelül 70%-a természetközeli erdőség. Összességében az erdővel borított területeknek mintegy 80%-át használják fel gazdálkodási célokra, ezekből 65 erdőgazdasági területen jogszabály biztosítja az erdők speciális védelmét. A Nemzeti Erdősítési Program keretén belül további erdősítésre kerül sor, elsődlegesen olyan területeken, amelyek kevésbé alkalmasak mezőgazdasági célokra illetve védelmi szerepet töltenek be.

10.1.6. Gazdasági tevékenységek környezeti terhelése

A korábbi évtizedek környezeti szempontokat nem kellő mértékben figyelembevevő gazdaságfejlesztése, valamint a szabályozási és jogérvényesítési hiányosságok miatt az országban nagy kiterjedésű, erősen szennyezett területek alakultak ki, ahol a kármentesítés elmaradása a további fejlődés gátját képezheti.

Az 1990-es évek első felében a korszerűtlen és versenyképtelen iparágak leépülésével együtt számottevően csökkent a **feldolgozóipar** által okozott környezetszennyezés. Az évtized közepétől a termelés dinamikusán nőtt, de az új típusú környezetvédelmi jogszabályoknak köszönhetően ez a növekedés nem járt együtt a hagyományos szennyezések továbbterjedésével.

A levegőt, a felszíni vizeket és a talajt terhelő, fokozott hulladéktermeléssel járó **bányászati** termelés az elmúlt időszakban ugyan csökkent, de a felhalmozódott környezeti problémák elsősorban a meddőhányók felszámolása) továbbra is megoldásra várnak.

Magyarország területének közel 70%-a **mezőgazdasági** hasznosítás alatt áll, ezért ennek az ágazatnak a legjelentősebb a hatása a természeti környezetre. A mezőgazdaság a tájtalakításokkal (fakivágások, a hosszirányú lejtőművelés nyomán kialakuló talajerózió) okozta a legszembetűnőbb változásokat. A mezőgazdasági területhasználat az elmúlt időszakban csökkent, ami kedvező a természetes ökoszisztémák fennmaradása szempontjából. A műtrágya-felhasználás a korábbi igen magas szintről 1990 után drasztikusan visszaesett, majd az 1995-ös mélypont óta folyamatosan enyhe emelkedést mutat. Az 1990-es évektől fokozatosan terjed az ökológiai gazdálkodás, ami kedvezően befolyásolta a termőterületek termőképességének fenntartását.

A **közlekedés** légszennyezése az emberi egészségre különösen káros koncentrált levegő- és talajszennyezést okoz. Az ágazatban az elhasznált akkumulátorok, gumiabroncsok, leselejtezett járművek, stb. miatt folyamatosan nagymennyiségű, részben veszélyes hulladék keletkezik. A többsávos utak elvágják egymástól az egyes életközösségeket, a kialakuló kis, belső övezetekben alacsonyabb a fajgazdagság, s ezzel csökken a biodiverzitás. A közlekedés okozta túlzott mértékű zaj nemcsak az emberi egészségre ártalmas, de az állandó rezgések a közeli épületállomány állagát is veszélyeztetik. A jövőben várható a közúti közlekedés fokozódása, s ezért ennek légszennyező hatását mérséklő fellépésre lesz szükség.

Az **energetika**, ezen belül a hőerőművek légszennyező hatása a magas kén-dioxid és szén-dioxid kibocsátásban mutatható ki.. A közép-dunántúli és dél-dunántúli régióban a

széntüzelésű, míg a közép-magyarországi régióban az olajtüzelésű erőművek okoznak jelentős levegőszennyezést. 1999-ben az összes nem veszélyes termelési hulladék 42%-a, és az összes felhalmozott nem veszélyes termelési hulladék 73%-a az energetikai ágazatból származott.

Az évente keletkező termelési hulladék mintegy 5%-a veszélyes hulladék. 1999-ről 2000-re az összes veszélyes termelési hulladék mennyisége 11,5%-kal csökkent. Az erőművek zagyterei és lerakói súlyos talajszennyező források. A zagyterek rekultivációját az erőművek folyamatosan végzik. Különleges problémát jelent a paksi atomerőmű radioaktív hulladékainak elhelyezése, valamint a létesítmény jövőbeni bezárásával kapcsolatos környezetvédelmi feladatok ellátása.

A **turizmus** általában a környezeti terhelés növekedését eredményezi (a természeti erőforrások esetenként pazarló felhasználása, levegő- és vízszennyezés, hulladéktermelés révén). Az ágazat legfontosabb károsító hatása az ökológiai rendszerekbe történő strukturális beavatkozás (utak építése, a természetes környezet mesterségesé alakítása). Ennek legkiemelkedőbb példája a Balaton érzékeny ökörendszere, amely az évszakhoz kötött tömeges turizmus legkedveltebb célállomása. Az ökoturizmus terén az utóbbi időben elért fejlesztések a turizmus és a fenntartható fejlődés összehangolásának sikeres példái.

10.1.7. A kommunális infrastruktúra hiányosságai

Ivóvíz

2000 végén a lakosság 98%-ának ivóvízellátása volt vezetékes rendszerről biztosított. A hálózatba kötött lakások aránya 92%, ami megfelel az európai átlagnak. Ennek ellenére, regionális szinten jelentős eltéréseket állapíthatunk meg, ebben a tekintetben a legelmaradottabb terület Észak Magyarország, míg a Dunántúl nyugati része számít a legfejlettebb régióknak (lásd az alábbi táblázatot). A mennyiség tekintetében az ivóvízellátás mértéke megfelelő, ellenben a vízellátás minősége néhány területen jóval elmarad a követelményektől. A szolgáltatott ivóvíz 42%-ának egyes komponensei azonban nem felelnek meg az EU minőségi követelményeit átvevő új hazai szabályozásnak. Az egészséget közvetlenül befolyásoló, a határértékeket meghaladó eleműszulások a lakosság 27,4%-át érintik, ennek jellemző példája a Nagyalföld arzén és nitrát szennyeződése.

Csatornahálózat

2000. év második feléből származó adatok szerint a közcsatornával ellátott lakosok aránya 62,9%, a bekötött lakások aránya 51,4 %, ez utóbbi az EU átlagánál (65%) alacsonyabb. A közcsatorna-hálózat hossza folyamatosan nő, de az új rákötések száma ennél kisebb mértékben emelkedik. A népesség azon része, akik csatornahálózattal nem rendelkező területeken laknak szeptikus tartályokat használnak, melyek mintegy 90% nem megfelelő, illetve káros a környezetre. Az idevonatkozó EEC Direktívának megfelelően Végrehajtási Program került kidolgozásra, melynek keretében minden 2000 lakosegyenértéket meghaladó település lesz megfelelő gyűjtőrendszerrel ellátva.

Szennyvízkezelés

A legtöbb szennyvizet a közép-magyarországi régió, ezen belül Budapest bocsátja ki, amelynek 60%-át tisztítatlanul vezetik a Dunába. A csatornázottság a keleti országrészben és Dél-Dunántúlon az országos átlag alatt van.

Budapesten kívül számos vidéki városnak van szüksége egyrészt a biológiai feldolgozása kapacitásának növelésére, másrészt a biológiai vagy harmadik fokozatú kezelés bevezetésére. Különleges támogatást szereztek 2000-ben és 2001-ben azok a megyei jogú városok, melyek sérülékeny vízbázisok mentén helyezkednek el (Győr, Szeged, Sopron és Pécs). Jelenleg az összegyűjtött szennyvíz 62%-a kerül biológiai feldolgozásra. A vonatkozó EEC Direktívákat követve Magyarország kifejlesztett egy 2015-ig szóló Végrehajtási Programot. A program prioritásai közt vannak az érzékeny területek agglomerációi (harmadfokú kezeléssel). A program általános célja, hogy 2015-re a 2,000 lakosegyenértékűnél nagyobb településeket bekapcsolják a második fokozatú (biológiai) feldolgozásba.

Sok kis településsel rendelkező területen, számos esetben a csatlakozás a regionális szennyvízgyűjtő és feldolgozó rendszerekhez a magas beruházási költségek miatt nem

indokolt. Ezeken, a 2,000-nél kisebb lakosegyenértékű települések által jelzett területeken a legésszerűbb megoldásnak a helyi alternatív szennyvízkezelési módszerek kifejlesztése mutatkozik.

A lakossági közműellátottság (gáz, víz, szennyvíz) nagy területi különbségei az elmúlt évtizedben ugyan jelentősen mérséklődtek, de még mindig számottevőek.

10.2 táblázat A lakosság közműellátottsága régiók szerint 1994, 2001						
Régió	A vezetékes vízellátásba bekapcsolt lakások aránya (%)		A szennyvíz-csatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)		Háztartási gázellátottság (%)	
	1994	2001	1994	2001	1994	2000
Közép-Magyarország	86,7	95,6	67,7	74,8	78,9	88,8
Közép-Dunántúl	89,2	95,8	42,9	59,3	40,3	62,4
Nyugat-Dunántúl	88,9	94,6	41,8	58,9	49,3	70,6
Dél-Dunántúl	80,7	93,4	39,1	49,3	37,7	53,2
Észak-Magyarország	67,2	87,3	33,4	41,6	44,9	67,5
Észak-Alföld	65,8	91,5	25,6	35,3	48,5	70,2
Dél-Alföld	62,6	87,7	24,7	31,8	64,1	86,1
Országos átlag	77,3	92,6	49,1	53,5	52,0	71,3

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH)

Hulladék

A képződő **hulladék** csökkenése (tíz év alatt évi 106 millió tonnáról 72,5 millió tonnára) inkább a gazdasági visszaesés következménye volt, mint a tudatos megelőző intézkedéseké.

A nem veszélyes hulladéknak közel a fele a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban képződő, döntő hányadában hasznosuló szerves hulladék. A nem veszélyes ipari hulladéknak azonban csak közel 30%-a hasznosul, több mint 60%-a lerakóba kerül. 2001-ben a rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya Közép-Magyarországon a legmagasabb (95,1%), míg Észak- és Dél-alföldön a legalacsonyabb (72,3%). 1999-ben a települési szilárd hulladéknak több mint 90%-át begyűjtötték. A közműszolgáltatások keretmunkája eredményeképpen 665 lerakó áll működésben. A működő lerakók 85%-ának műszaki védelme elmarad az uniós normáktól. A 15%-nyi megfelelő, többségében regionális jellegű lerakó összességében 5,5 millió lakost lát el. Ehhez járul hozzá a mintegy 2,000-re becsült elhagyott, bezárt vagy illegális szemétkerakó. A népesség 4%-a által lakott 468 településen nincs szervezett hulladékgyűjtés. A települési szilárd hulladék energetikai hasznosítása az ország egyetlen kommunális hulladék-égetőjében és a 8-10 hulladéklerakó helyen kialakított biogáz kinyerő és hasznosító létesítményben történik. A hulladékgazdálkodással

kapcsolatos prioritásokat, területi és országos programokat az Országgyűlés által elfogadandó, 2008-ig szóló Országos Hulladékgazdálkodási Terv tartalmazza.

A **veszélyes hulladék** 80%-át ártalmatlanítják, és csak 20%-át hasznosítják. A veszélyes hulladékok lerakására egy általános gyűjtőkörű hulladéklerakó üzemel 15 ezer tonna/év kapacitással. Emellett 12 üzemi tároló-lerakó működik. Az országban 13 legalább 1000 tonna/év kapacitású veszélyes hulladékégető üzemel. A kisebb égető-berendezések jelentős része nem felel meg az uniós környezetvédelmi követelményeknek, ezért e kérdéssel foglalkozni kell.

A közúti közlekedés **zajkibocsátása** a lakosság 50–55%-át, a nagyvárosokban 60–65%-át, a vasúti közlekedése a lakosság 8–10%-át érinti. A légi közlekedés zajterhelése területileg korlátozott. Az ellenőrzött ipari üzemek mintegy 30%-ánál tapasztalható a megengedettnél nagyobb zajkibocsátás. A határértéket túllépő üzemek száma az észak- és dél-alföldi régióban a legmagasabb, míg Nyugat-Dunántúlon a legalacsonyabb.

10.1.8. Környezettudatosság fokozása

A Nemzeti Alaptanterv (NAT) követelményeinek megfelelően a környezeti nevelés minden tantárgy és minden pedagógus feladatává vált. A környezet- és természetvédelmi ismeretek minden szinten beépültek az iskolarendszerű és iskolán kívüli képzési programokba. A környezettudatosság növelése érdekében eredményesen fejlődik a partneri viszony a gazdasági élet szereplőivel, a szakmai érdekcsoportokkal, a nem kormányzati szervezetekkel, illetve az állampolgárokkal.

10.2. A KÖRNYEZET- ÉS TERMÉSZETVÉDELEM INTÉZMÉNYRENDSZERE

A környezet- és természetvédelem intézményrendszere viszonylag rövid, néhány évtizedes múlttal rendelkezik. Az elmúlt évtizedben az intézményrendszer minőségi változáson ment keresztül.

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium a felelős az átfogó rövid, közép- és hosszútávú környezeti stratégiai tervezésért, csakúgy, mint a környezeti politikák irányának meghatározásáért, illetve a nemzeti és nemzetközi környezetvédelmi tevékenységek koordinálásáért. Elsődleges felelősségi körébe tartozik a környezetvédelem, a vízgazdálkodás és a természeti értékek megőrzése. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium munkáját a Környezetgazdálkodási Intézet a Vízügyi Tudományos Kutató Intézet és a Környezet-, és Természetvédelmi Felügyelőségek támogatják. Ezen kívül három különböző környezetvédelemmel, természeti értékek megőrzésével és vízgazdálkodással foglalkozó, regionális hatóság (12 Regionális Környezetvédelmi Felügyelőség, 10 Nemzeti Park, 12 Regionális Vízgazdálkodási Igazgatóság), melyek első fokú hatósági jogokat gyakorolnak. A jövőben az Országos Meteorológiai szolgálatot is a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium felügyeli.

Az állami vízgazdálkodási feladatok – kivéve a külön jogszabályi rendelkezésekben meghatározott feladatokat – a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium hatáskörébe tartoznak, s azokat az Országos Vízügyi Főigazgatóság és regionális szervezetei (12 vízügyi igazgatóság) látják el.

A környezetvédelem általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény alapján a tudományos, a gazdasági és a civil szféra képviselőiből alakult Országos Környezetvédelmi Tanács – a kormány tanácsadó testületeként – állást foglal a különböző környezetvédelmi programok elvi kérdéseiben, a környezetvédelemmel összefüggő jogszabályokkal és döntésekkel kapcsolatban

A központi költségvetés és más előirányzatok által finanszírozott környezetvédelmi beruházások a GDP egy százalékát teszik ki. A környezetvédelem költségvetésének nagy része származik központi állami bevételekből. A helyi önkormányzatok által beszedett környezetvédelmi adó mértéke azonban jelentéktelen összeget képvisel. A környezetvédelmi termékdíj bevezetésének köszönhetően a központi célelőirányzat nagysága megkétszereződött az elmúlt évtizedek alatt. A központi költségvetés támogatást nyújt számos környezetvédelmi beruházáshoz, főként a víz-szennyezés elleni küzdelem, a hulladékgazdálkodás, természetvédelem, a levegőszennyezés mérése és a levegő- és talajszennyezés, illetve a zajterhelés elleni küzdelem területén.

10.2.1. A helyi életminőség és a helyi közigazgatás különbségei

A helyi életszínvonal eltérései elsősorban nem regionális szinten, hanem a kistérségek és a települések szintjén szembeötlőek. A kedvezőtlen szocio-ökonómiai helyzet a *települések környékének* állapotában megfigyelhető romláshoz vezet az ország más részein is. Az elhanyagolt városi kerületek (szabályozatlan közterek, funkciójukat veszített település-központok, elszlömösödő lakótelepek) elsősorban olyan területen található, ahol hátrányos helyzetű emberek élnek. A munkanélküliség aránya igen magas, és ugyanez igaz azok arányára is, akik szociális segélyből élnek, ami miatt a fejlesztési projektek megvalósítása nehezebb.

Nem megfelelő a kevés lakosú és gyenge infrastruktúrával rendelkező települések lakóövezeti környékének minősége. A Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország és Észak-Alföld perifériáin található aprófalvas térségek vannak a legrosszabb helyzetben. Ezekben a falvakban általában alacsony képzettségű emberek – gyakran többnyire romák – élnek, akik szociális helyzete egyébként is igen szegényes. A rossz közlekedési infrastruktúra (zsákfalvak, gyenge tömegközlekedés stb.), az intézményi rendszer hiányosságai az alapszolgáltatások területén (főként oktatás és szociális funkciók).

Nagy számban léteznek elhagyott, lepusztult iparterületek és volt katonai területek, amelyek igen rossz állapotúak és potenciális környezeti veszélyforrást jelentenek. Ezen területek legtöbbje még mindig használaton kívül van, és az új ipari beruházások inkább a zöldmezős területekre koncentrálnak a régi, leromlott és elszennyezett közösségi *barna zónák* helyett. Született néhány javaslat arra, hogy ezeket a területeket ipari parkokká, inkubátor házakká, egyetemi területekké vagy lakóterületekké alakítsák, de

ezek szocio-ökonómiai hasznosítása gyakran még mindig megoldatlan, aminek oka a lepusztultságuk mértéke és a szennyezett környezet.

Az alulfejlett területeken a megoldatlan *szennyvízkezelés* súlyos problémákat okoz. A magyarországi települések struktúrája miatt sok 2000-nél alacsonyabb lélekszámú falu létezik (826 ilyen faluból 165 található érzékeny területen). Ezeknek kevesebb, mint 20%-a rendelkezik szennyvízrendszerrel. A szennyvízkezelés módszereinek hatékonysága és környezetvédelmi szempontjai a kis falvakban és az elszórt település-struktúrával rendelkező területeken gondos figyelmet kíván. Ezeknek a területeknek nem feltétlenül van szüksége szennyvíz-rendszerre vagy központi szennyvíz-kezelésre, itt az egyszerűbb, egyéni tisztítási módszereket kell megfontolni.

A lakosság életszínvonalának emelése, továbbá a fenntartható fejlődés és a környezeti szempontok figyelembe vétele megköveteli a környezet szempontjából barátságosabb *megújuló energiaforrásokat* használatát. Magyarország jelentős mennyiségű kihasználatlan megújuló energiaforrással rendelkezik, de ezek a teljes energiafogyasztásnak csak 3,6%-át nyújtják, ami elmarad az EU 5,9%-os átlagától. A regionális és helyi erőforrások szempontjából a megújuló energia fontos szerepet játszhatna a kisebb mértékű, helyi hő- és elektromosenergia-termelésben.

11. KORÁBBI PROGRAMOK TAPASZTALATAI

11.1. SZÉCHENYI TERV

A magyar fejlesztéspolitika nagyszabású programja a gazdaságfejlesztési célú Széchenyi Terv. A Széchenyi Terv hat fő programterülete a Vállalkozáserősítési-, a Lakás-, a Turizmus Fejlesztési-, a Kutatási, Fejlesztési és Innovációs, az Információs Társadalom és Információs Gazdaság Fejlesztési, az Autópálya Építési és kapcsolódó infrastrukturális, valamint a Regionális Gazdaságfejlesztési Program. A Terv keretében eddig összességében 120 milliárd forint támogatást ítéltek oda, ami a 2002. évi várható GDP-nek 0,7%-a. Az egyes pályázatok céljainak elemzése alapján 1 Ft-nyi támogatás mintegy 4 forintnyi beruházás beindulását segíti elő, 442 milliárd forint összértékben.

Minden második magyarországi településen megvalósul valamilyen beruházás, fejlesztés a Széchenyi Terv keretében. Egyúttal igyekeznek mérsékelni az ország keleti és nyugati fele között kialakult egyenlőtlenségeket is: az egyes programok nyomán keletkező új munkahelyek legnagyobb része a Dunától keletre jön létre.

A számítások szerint a Széchenyi Terv hatására a 2001. évi GDP 0,9%-kal növekedett, mely növekedés főleg az építőiparnál, építőanyag-iparnál, a gépiparnál és a kohászatnál jelentkezett, de jelentős még a hatás a gazdasági szolgáltatások terén is.

Az első jól érzékelhető eredmények a programok beindítását követő 3-4 év után fognak jelentkezni, az egyszeri keresletnövekedés hatása mellett ekkorra bontakoznak ki az újonnan létrejövő infrastrukturális és gazdasági kapacitások versenyképesség növelő hatásai. Öt százalékos hatékonyságjavulást feltételezve a gazdasági növekedés ütemét 0.4-0.6 százalékponttal gyorsíthatja fel a Terv. A fejlesztési programok várhatólag 30-40 ezer új munkahelyet hoznak létre.

A Terv egyszeri közvetlen és közvetett hatásában 400 millió €-ra becsülhető importvonzatával szembe állítható a beruházások révén keletkező kapacitások exportnövelő és devizaszerző képessége, aminek révén hosszú távon a Terv külgazdasági egyensúlyhoz való hozzájárulása egyértelműen pozitív.

11.1 A Széchenyi Terv erősségei és gyengeségei

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> • Pályázati rendszer közelít az Európai Unió gyakorlathoz • Pályázati kiírások és útmutatók egységesítésére törekvéssel és a pályázat kiírási és pályázatkezelési funkciók szétválasztásával • A pályázatkezelő szervezetek létrehozása, ezen belül a központi pályázatkezelési funkciók egy szervezetbe összpontosítása • Pályázatkezelés folyamatát támogató számítógépes rendszer bevezetése, amely lehetővé teszi a pályázatkezelés minden munkaszakaszának nyilvántartását • Alkalmassá tehető a pénzügyi, számviteli rendszerekkel és az államháztartás más számítógépes rendszereivel való közvetlen összekapcsolásra, • Alkalmos a vezetés és a nyilvánosság tájékoztatására • Az EU követelményeknek megfelelő, nemzeti sztenderddé tehető, pályázatkezelési kézikönyv elkészítése • Kialakult tudásbázis, munkakultúra és szervezeti rend – elsősorban az MVF Kht.-nál -, amellyel nagytömegű, szabványosított pályázat eredményesen és költséghatékonyan kezelhető • Pályázati rendszer marketingje és PR tevékenysége mind a rendszer bevezetése, mind az eredmények nyilvánossá tétele tekintetében • Az ellenőrzési rendszer kiépítésének megkezdése • Széles körben pályázói gyakorlatot szerzett vállalkozások, önkormányzatok, magánszemélyek • Pályázatkezelők és pályázók számára megszerzett tapasztalatok hasznosíthatók az uniós támogatások pályázati felhasználására való felkészülés során 	<ul style="list-style-type: none"> • Késedelmes, nem eléggé átlátható, nem egyértelmű és hézagos jogi szabályozás gyakori változással • Kizárólagos miniszteri döntés a támogatások odaítélésében • Hiányoznak a pályázati célokhoz kapcsolódó és a források felhasználására vonatkozó előzetes hatásvizsgálatok • Nincsenek megtervezve sem a programoknál, alprogramoknál, sem a pályázatokban az output-ok, az eredményesség és hatékonyság mutatószámai • Mutatószámok hiánya miatt nem értékelhető sem program, sem pályázati szinten a célok megvalósításának mértéke • A jellemzően vissza nem térítendő támogatási forma és a folyamatos pályázattal rendszer • Sem a pályázatkezelők, sem a pályázók nem ismerik az adott pályázatra felhasználható keretet • Az alkalmazott pályázatértékelés a források puha költségvetési pénzként való felhasználásához vezetett • A Minisztériumban a Széchenyi Terv programok és a pályázatkezelés operatív irányítását, koordinálását végző, megfelelő hatáskörű szervezet hiánya • Nehezen átlátható, sokszereplős pályázat-kezelés nem kellően tisztázott feladatmegosztással és kapcsolatokkal • A pályázati űrlapok tartalma és kialakítása nem megfelelő sem a pályázatok értékeléséhez, megszervezéséhez, sem a hatékony informatikai feldolgozáshoz • A pályázat értékelési rendszer hiányosságai: előzetesen elfogadott szempontrendszerek nélkül, nagyobb részt a kiírás formai megfelelése alapján, a pályázatok értékelő összevetését, esélyegyenlőségét korlátozottan biztosító rendszer • A Minisztérium és a közreműködő szervezetek közti szerződések nem tisztázzák a kellő részletességgel a feladatmegosztást és a kapcsolatokat • A számítógépes támogatás jelenlegi integráltsága, adatainak megbízhatósági szintje, ebben a felelősség tisztázatlansága • A tájékoztatásokban az adatok csoportosítása elfed lényeges összefüggéseket, különbségeket; a részletes adatok nyilvánossága, elérhetősége korlátozott • A monitoring és az ellenőrzési rendszer hiányosságai miatt korlátozottak a kár elhárítás, kármegelőzés lehetőségei

Forrás: KEHI

A pályázati rendszer 5 fő célcsoportot emelt ki:

- gazdasági társaság
- önkormányzatok
- egyházak
- egyéni vállalkozók
- egyéb

A 2001. évben mintegy 13.371 pályázatot fogadtak be, és ebből 10.710 nyertes volt. Közöttük mintegy 118, 915 milliárd forintot osztottak ki. A legsikeresebben pályázó megye/megyei jogú város Budapest volt, sorrendben az utána következő Pest megye. A legkevesebb támogatást Nógrád megye nyerte el. A 2002. évben mindkét létszám drasztikusan csökkent: összesen 3.437 pályázóból 2.990 nyert és mintegy 34,844 milliárd értékben. Ez évben is Budapest kapta a legtöbb támogatást és nyújtotta be a legtöbb pályázatot, utolsó helyen ismételtén Nógrád megye végzett.

11.2. PHARE PROGRAMOK

A PHARE az Európai Unió közép- és kelet-európai országok számára vissza nem térítendő támogatást nyújtó programja, amelynek célja a társadalmi-gazdasági reformok végrehajtásának segítése és az integrációs felkészülés támogatása. A PHARE program 1989-ben indult és az 1990. szeptemberében elfogadott Keretmegállapodás szabályozza a támogatás odaítélésének, illetve felhasználásának általános jogi, pénzügyi és adminisztratív kérdéseit, valamint a fogadó ország jogait és kötelezettségeit.

A segítségnyújtás tényleges tartalma a magyar kormány és az EU Bizottság között évente folytatott tárgyalások során dől el. A fő támogatási irányok alapján évente egy ún. Országprogram (1998. óta Éves Nemzeti Program) kerül összeállításra.

A PHARE program eddigi tizenkét éves története két fő szakaszra osztható. 1990 és 1997 között a programok előkészítésének elsősorban a kedvezményezett állam saját gazdaság- és intézményfejlesztési prioritásai szabtak keretet. A segélyprogramok tartalmával szemben támasztott fő követelmény a javasolt projekt és a kormányprogram közötti összhang volt.

A nemzeti programok évenkénti támogatásának mértékét a nevezett időszakban az alábbi táblázat mutatja be.

11.2 táblázat PHARE támogatás Magyarországon 1990 és 1997 között	
Év	millió ECU
1990	90,0
1991	119,5
1992	97,5
1993	99,0
1994	84,5
1995	92,0
1996	101,0
1997	104,0
Összesen	787,5 (kb.175 md Ft)

1998-tól PHARE-támogatás csak a Közösségi Joganyag (Acquis) magyarországi végrehajtásához közvetlenül kapcsolódó programok végrehajtására vehető igénybe. A csatlakozási folyamattal szoros kapcsolatban lévő programként csak azok a kezdeményezések számíthatnak az EU támogatására, melyek a felelős szaktárca támogatása mellett az Európai Unió és Magyarország között létrejött Csatlakozási Partnerségi dokumentumban, illetve a Közösségi Joganyag átvételét szolgáló Nemzeti Programban szereplő prioritások megvalósítását szolgálják. A két említett dokumentum – melyek közül az elsőt az Unió, a másodikat a társult állam kormánya készítette el – alapjában véve azonos célt szolgálnak: felsorolják és részletezik azokat a prioritásokat és konkrét feladatokat, amelyeket az érintett tagjelölt országnak a csatlakozásig teljesítenie kell. Ez a “csatlakozás által meghatározott” programozás.

Az elmúlt 10 évben a különböző szektoroknak nyújtott PHARE támogatások a következőképpen alakultak:

11.3 A PHARE első 10 évében a szektoroknak nyújtott támogatások	
Gazdaságfejlesztés, szerkezet-átalakítás	36%
Infrastruktúra, környezetvédelem	22%
Humán szféra, közigazgatás fejlesztése	22%
Szolgáltatói szféra, egyéb területek	13%
Integrációs felkészülés	3%
Határmenti együttműködés (CBC)	4%
Összesen:	100%

A gazdaságfejlesztés és a szerkezet-átalakítás területén a legnagyobb súllyal a privatizáció és az ehhez kapcsolódó vállalati szerkezet-átalakítás támogatása szerepelt. Az agrárgazdaság fejlesztéséhez kapcsolódó támogatás az ágazati reformok, a piacgazdaságra való áttéréshez szükséges intézményfejlesztés, szabályozás korszerűsítését, továbbá a mezőgazdasági termelők hitelforrásainak bővítését segíti. Az infrastruktúra fejlesztés és a környezetvédelem támogatása magában foglalja az energiaszektor, a közlekedés, a hírközlés, a vízgazdálkodás és a környezetvédelem terén az ágazati fejlesztési politikák kialakításához nyújtott szakértői segítséget és a társfinanszírozás biztosítását az energiatakarékossági programokhoz. A humán szféra és a közigazgatás fejlesztése területén a legnagyobb mértékű támogatást az oktatás és szakképzés kapta. A szolgáltatói szférában és egyéb területeken a PHARE segélyek elsősorban a pénzügyi szektor modernizációját, a kutatás-fejlesztés feltételeinek javítását, a vám- és statisztikai rendszer fejlesztését szolgálták. Az integrációs felkészülés 1996-ig viszonylag kis mértékű támogatásban részesült.

1992-99 között öt területfejlesztési PHARE programot indítottak. Az öt program a CBC programokkal együtt összesen mintegy 124 millió euró támogatást jelentett.

A 2000. évtől kezdődően két irányban módosultak a PHARE támogatási lehetőségei.

1. Az Agenda 2000 értelmében a társult országok támogatása a 2000. évtől kezdve a PHARE-program mellett két új "csatlakozás előtti támogatási eszközzel" - az infrastrukturális és környezetvédelmi programokat finanszírozó ISPA, illetve a mezőgazdasági és vidékfejlesztési célra igénybe vehető SAPARD programmal - bővült. Ezzel egyidejűleg a 1266/1999 Európai Tanácsi rendelet értelmében mind a végrehajtás, mind a támogatási területek tekintetében a három eszköz közötti összhangot meg kellett teremteni.
2. Külön fejezetként jelent meg az ún. Gazdasági és Szociális Kohéziót erősítő program, amely az Európai Regionális Fejlesztési Alapra és az Európai Szociális Alapra való felkészülést hivatott támogatni. A programok végrehajtása folyamatos, ezért konkrét gazdasági hatásuk még nem mérhető. A már lezárult programok értékelése jelenleg zajlik.

A gazdasági és szociális kohézió keretében a 2000. évtől kezdődően 2003-ig várhatóan 312 millió eurót, mintegy 78 milliárd forint támogatást kapunk. A rendelkezésre álló források az alábbi területekre koncentrálnak: a helyi gazdaság támogatására, az emberi erőforrások fejlesztésére és az üzleti szektor szempontjából fontos infrastrukturális projektekre.

A komplex beruházási programok keretét az ún. Előzetes Nemzeti Fejlesztési Terv adja. A három évre – 2000-2002 – kidolgozott dokumentum az EU szempontrendszerét, módszertanát veszi alapul, tulajdonképpen a gazdasági és szociális kohézió erősítésének stratégiai dokumentuma.

A 2000. évtől kezdve a PHARE programban a korábbinál is nagyobb hangsúlyt kaptak a területfejlesztési programok. A rendelkezésre álló források szűkössége miatt a támogatást csak az ország "korlátozott területén", azaz egyes kijelölt célterületeken lehet igénybe venni, vagyis az Észak-Magyarország, az Észak-Alföld és a Dél-Alföld

régiókban. Tekintettel arra, hogy a struktúrapolitikai felkészülést a többi régióban is meg kell kezdeni, a kormány úgy döntött, hogy a 2001. évi költségvetéstől kezdődően a költségvetés terhére a többi négy régió számára is lehetővé kell tenni hasonló nagyságrendű és tartalmú regionális programok megindítását. Ezek az ún. *tükörrégiós programok*.

A 2001. évi PHARE keretből 7 projekt valósul meg. A humán erőforrás-fejlesztését célzó projektek szintén a célrégiók területére koncentrálnak. A gazdasági és társadalmi kohéziót szolgáló projektek tekintetében a 2002-es esztendő újabb áttörést hozott. A PHARE keretében a Strukturális Alapokhoz minden addiginál jobban közelítő programcsomagot indíthattunk útjára - az integrált infrastrukturális és humán erőforrás fejlesztést tartalmazó "ORPHEUS" programot, amely rekordnak számító, várhatóan 200 millió eurónyi forrást mozgathat meg. Ennek az összegnek a felét adja a PHARE, 40%-át a költségvetés, 10%-át pedig saját részként a pályázatokon győztes projektgazdától várjuk.

Az ún. ORPHEUS program a megszokottnál jóval nagyobb költségvetésen túlmenően – több újdonságot is hozott. Ilyenek mindenek előtt:

- *a több éves programozás* – a támogatást nyert pályázati alapokat a PHARE most először nem egy, hanem két programéven keresztül finanszírozza, így a 2003-as esztendő PHARE forrásait – újabb tárgyalások nélkül – automatikusan a 2002-ben elindított programokra fordíthatjuk.
- *a nagyobb földrajzi kiterjedés* – először nyílik lehetőség arra, hogy a PHARE területfejlesztési támogatásokból egyszerre részesedjék az összes magyar régió.
- *a pályázati alapok túlsúlya* – míg a korábbi években a PHARE a nagyprojekteket állította előtérbe most már – igazodva a Strukturális Alapok rendszeréhez – a támogatás döntő része nyílt pályázatokon talál gazdára.

Az ORPHEUS program keretében a pályázati alapok tendereztetése 2002. utolsó negyedévében kezdődik, ezért az egyes projektek eredményeiről és területi-ágazati hatásairól részletes elemzést legkorábban 2004 második felében lehet.

Az uniós források kezelésében szerzett tapasztalatok jelentősek mind a projekteket menedzselő intézmények, mind a projektgazdák számára. Az 1996-os területfejlesztési programtól kezdve a menedzsment részben decentralizáltan, a Regionális Fejlesztési Ügynökségeken közreműködésével zajlik. A programok végrehajtásában a humán erőforrás fejlesztés területén az érintett helyi szervezetek is közreműködnek.

Az *1998-as Speciális Felkészülési Program* (Special Preparatory Programme, SPP) 7 millió eurós PHARE kerete *intézményfejlesztést* támogatott mindazon központi államigazgatási szerveknél, melyek az ISPA és SAPARD programok végrehajtásában, illetve a majdani Strukturális Alapok felhasználásban szerepet kapnak. A keretből 5 millió euró szakértői segítségnyújtást, 2 millió euró kisebb, demonstrációs projekteket finanszírozott. A program keretében az érintett minisztériumok megfelelő szakembereit uniós tagállami szakértők készítették fel hosszú távú szakmai segítségnyújtás keretében az említett pénzalapok kezelésére, különös tekintettel a programozásra (Nemzeti Fejlesztési Terv készítése), a jogi és pénzügyi ismeretekre, az intézményi keretekre, az

ügyviteli kérdésekre, a koordinációra, valamint a jelentési és monitoring követelményekre.

Ennek mintegy logikus kiegészítőjeként a 2000. évi nemzeti program hasonló típusú projektje a regionális intézményrendszer fejlesztését szolgálja. A *Regionális Felkészítő program* (Regional Preparatory Programme – RPP) 4 millió eurós támogatással lehetőséget nyújt arra, hogy külföldi szakértők segítsék a regionális végrehajtó kapacitások megerősítését. A csatlakozás időpontjának közeledtével kirajzolódtak azok a területek – első körben a központi államigazgatás szintjén - ahol további intézményfejlesztési igények jelentkeznek. A Strukturális és Kohéziós Alapok által támogatott programok vonatkozásában világosak az intézményrendszerre vonatkozó követelmények. A korábbi program eredményeire, illetve a beazonosított igényekre építve ezen intézményfejlesztési típusú programok harmadik generációjának tervezése 2001. őszén indult el. A 6 millió eurós, *a Strukturális és Kohéziós Alapokra való felkészülés befejezésére* szánt program már közvetlenül az Európai Területfejlesztési Alap (ERDF), az Európai Szociális Alap (ESF) és a Kohéziós Alap (CF) forrásaiból támogatott programok végrehajtásában részt vevő minisztériumi szervek megerősítését, szakértőinek gyakorlati képzését, az adminisztrációs- és ellenőrzési rendszerek kiépítését célozza. Úgynevezett twinning program keretében tagállami hosszú távú szakértők folyamatosan segítik a munkát a kijelölt államigazgatási egységekben. A program eredményeként 2003 nyarára működőképes intézményi struktúra fog rendelkezésünkre állni a Strukturális és Kohéziós Alapok menedzselésére az ún. Irányító Hatóságok, illetve Végrehajtó Testületek formájában.

11.3. ISPA PROGRAM

Az ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) program a Kohéziós Alap előfutára. Az ISPA program jogi háttérét az „ISPA Regulation” 1267/1999. számú, 1999. június 21-i Európai Tanácsi Rendelet adja. Fő céljai:

- a csatlakozásra váró országok felkészítése a Kohéziós Alap támogatásainak fogadására, valamint
- *az infrastruktúra (közlekedés és környezetvédelem) területén a csatlakozást hátráltató konkrét problémák megoldása.*

Magyarország 2000. évtől évi 88 millió euró ISPA támogatást kap az Európai Bizottságtól, amely egyenlő mértékben oszlik meg a környezetvédelmi és közlekedési ágazat között. A támogatás olyan célok megvalósulását segíti, amelyeket a csatlakozási partnerségi dokumentumok rögzítenek, és összhangban vannak a környezet javításának, valamint a közlekedési infrastruktúra-hálózat fejlesztésének országos feladataival.

2000. év folyamán az EU Bizottsága összesen 6 környezetvédelmi és 3 közlekedési projektet valamint 6 technikai segítségnyújtás céljára igénybe vehető támogatásról döntött Magyarország javára. A projektek összköltsége 518,3 M euró, amelyhez az Európai Unió 50-75% támogatást folyósít.

A 2001. évi ISPA keret terhére benyújtott projektek közül az Európai Bizottság öt környezetvédelmi és egy közlekedési projektet, valamint három technikai segítségnyújtás céljára igénybe vehető támogatást fogadott el. A beruházások összköltsége mintegy 136 M. euró, ebből az ISPA támogatás mértéke 50-75%.

A 2002. évben a környezetvédelem terén öt hulladékgazdálkodási projektet és két közlekedési projektet, valamint egy technikai segítségnyújtás igénybe vételére vonatkozó pályázati anyagot nyújtunk be az Európai Bizottságnak. A projektek összköltsége 296,5 millió euró, 50-75%-os ISPA támogatás mellett.

Az ISPA program a Kohéziós Alap előfutára. Így azok a projektek, amelyek még a csatlakozásig nem fejeződnek be, a Kohéziós Alapból részesülnek további finanszírozásban. A 2003-as év legnagyobb feladata a Kohéziós Alap projektjeinek előkészítése, ugyanis az eddigi források megduplázódására számítunk.

Az ISPA program hatásait még korai lenne mérni, mivel a projektek végrehajtása még csak most kezdődik. Ugyanakkor a minden projekthez készül egy megvalósíthatósági és egy környezeti hatástanulmány, amelyek felméri a projekt várható gazdasági és környezeti hatásait.

A Kohéziós Alap fogadásához és menedzseléséhez szükséges intézményrendszer kiépítésének első lépéseként 2001 végén és 2002 elején a KEHI felmérte az ISPA program lebonyolításával foglalkozó intézményekben azokat a hiányosságokat, amiket addig feltétlenül pótolni kell. Ezzel párhuzamosan az Európai Unió Bizottsága is készített egy vizsgálatot az ISPA végrehajtásához szükséges minimum követelményeknek való megfelelésről. Amennyiben a Végrehajtó Szervezetek ezeket a követelményeket teljesítik és a versenytárgyalási felhívásokra, a pályázatok elbírálására és értékelésére, a szerződések jóváhagyására, a Közösség közbeszerzési irányelveinek alkalmazására vonatkozó speciális rendelkezéseket pénzügyi megállapodásban rögzítik, akkor az említett folyamatok előzetes jóváhagyása a magyar hatóságok jogkörébe kerül az Európai Bizottság ex-post ellenőrzése mellett. Ennek várható időpontja 2003. június.

11.4. SAPARD PROGRAM

A SAPARD program (Különleges Segélyprogram a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Számára) az 1999. június 26-án kihirdetett 1268/1999 tanácsi rendelet értelmében 2000. január 1-jén lépett életbe.

A SAPARD célja kettős:

- segítséget nyújtani a tagjelölt országnak az uniós jogrend (acquis communautaire) átvételéhez, beleértve a Strukturális Alapok, különös tekintettel pedig az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) fogadására való felkészülést is, valamint
- hozzájárulni egy fenntartható mezőgazdaság és vidékfejlesztés kialakításához.

A magyar kormány döntése alapján a SAPARD program keretében a következő intézkedések és akciók támogathatóak:

1. Agrárstruktúra fejlesztési intézkedések

- mezőgazdasági vállalkozásokkal kapcsolatos beruházások (épületfejlesztés; egyéb gazdasági épületekkel kapcsolatos beruházások), továbbá - 2000-ben - gépek,
- *mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése [hús, tej és tejtermékek, tojás, gyümölcs- és zöldségfélék, egyéb és vegyes termékek, (méz)]*
- *termelői csoportok felállítása (állattenyésztés, szántóföldi növénytermelés, zöldségfélék, gyümölcsök, egyéb termékek).*

2. Agrár-környezetvédelmi intézkedések

- agrár-környezetvédelmet és tájfenntartást szolgáló termelési módszerek.

3. Vidékfejlesztési intézkedések

- szakképzés,
- falvak megújítása és fejlesztése, vidéki értékek védelme,
- a tevékenységek diverzifikálása alternatív jövedelemszerzések érdekében,
- a vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása.

A SAPARD révén Magyarország évente 38 millió € (mintegy 10 milliárd Ft) vissza nem térítendő támogatásban részesül.

A nemzeti költségvetésből történő társfinanszírozás aránya a program, valamint a támogatás formájától függően változó. Számolnunk kell azonban azzal, hogy az Unió által biztosított mintegy 10 milliárd Ft mellé a magyar költségvetésből - amennyiben az összes segélyt jövedelemtermelő beruházásokra fordítjuk - hozzávetőleg 3,3 milliárd Ft-ot kell évente erre a célra biztosítani, mivel a SAPARD Rendelet szerint a beruházásokra fordított közpénzek aránya 75% uniós segély és 25% nemzeti támogatás.

A SAPARD program beindításához szükséges alapkövetelmények a SAPARD Ügynökség akkreditációjával – bár csupán három intézkedés vonatkozásában – 2002. őszén teljesültek, így e három intézkedésre a pályázatok kiírása megtörtént.

Tekintettel a SAPARD Program esetében bevezetett speciális pénzügytechnikai lehetőségekre, Magyarország 2002. december 31-ig használhatja fel a 2000. évre esedékes közösségi támogatásokat. Az Európai Bizottság legújabb javaslatai szerint azonban - melyeket a 2001 évi pénzügyi megállapodás szövegtervezete is tartalmaz – lehetőség nyílik a 2000. évi támogatási összegek 2003 végéig történő felhasználására.

1. SZ. MELLÉKLET

AZ EGYES RÉGIÓK KARAKTERE

Közép-Magyarország

Magyarország legdinamikusabb, a fővárost is magába foglaló régiójának fejlődését alapvetően a népesség és a termelési erőforrások nagyfokú koncentrációja, az ország többi térségénél lényegesen fejlettebb infrastruktúrája alapozza meg. A régió gazdasági átalakulását az üzleti, pénzügyi szolgáltatások, a kereskedelem dinamikája vezérli. Budapest ma már Közép-Európa egyik legdinamikusabb pénzügyi, kereskedelmi, és legvonzóbb turisztikai centruma. A régió minden gazdasági mutató tekintetében kiemelkedik az országban, itt képződik a GDP 42%-a, itt található a külföldi tőke kétharmada és a működő vállalkozások 40%-a, ami lehetőséget teremt arra, hogy a főváros „gateway” funkciókat töltsön be a modernizáció és az innováció fogadása és a térségszervezés területén. A régió által nyújtott életlehetőségeket nagyban meghatározza a fejlett gazdaság által biztosított magasabb foglalkoztatási szint.

Budapest az ország centralizált közlekedési rendszerének központja, emellett három-három transzeurópai közlekedési folyosó, illetve folyosó ág halad át rajta. Jórészt ennek eredményeként jelentős gondot okoz a főváros és agglomerációjának közlekedési túlterheltsége, illetve az ebből eredő zaj- és légszennyezettség. A kiváló turisztikai adottságokkal és fejlett infrastruktúrával rendelkező régió kiemelkedő részesedést mondhat magának a minőségi turizmus terén, az ország külföldi vendégforgalmának több mint a felét bonyolítja.

Budapesten egyre feszítőbb problémát jelent az, hogy a tömegközlekedési rendszer túlterhelt, rohamosan csökken a zöldfelületek aránya, rossz állagú az épületállomány, a keletkező szennyvíz mintegy háromnegyede pedig tisztítatlanul ömlik a Dunába. A szociális problémák elsősorban a hajléktalanokat, a roma kisebbséget és az időskorúakat sújtják. A régióon belül a gazdaságilag dinamikusan fejlődő 1,8 millió lakosú főváros és agglomerációs gyűrűje határozottan elkülönül a régió északi és keleti-délkeleti szélén fekvő felzárkózó kistérségektől.

Közép-Dunántúl

Az 1994-2000 között a legnagyobb ütemű fejlődést felmutató régió ipari centrumaiban korszerű iparágak települtek meg. A zöldmezős beruházások elősegítették az ipar megújulását és az innováció-orientált fejlesztést, a korszerű iparvállalatok által teremtett

munkalehetőségeknek köszönhetően a térségnek jelentős bevándorlási többlete van. A további fejlődés gátját képezheti, hogy felsőoktatási kapacitások a gazdaság fejlettségéhez képest szűkösek. Kiemelkedő idegenforgalma döntően a Balatonhoz - Közép-Európa legnagyobb édesvízű tavához - kapcsolódó tömeges, szezonális jellegű vízparti turizmusra és a történelmi borvidékekre épül.

A régió közlekedés-földrajzi helyzete rendkívül kedvező – három transzeurópai folyosó is érinti, ezáltal Budapestről és Nyugat-Európa felől egyaránt jól megközelíthető. A belső kohéziót szolgáló közlekedési infrastruktúra kiépítettsége viszont nem megfelelő. A régió belső tagoltságát tekintve heterogén. Egyaránt magában foglalja a fő közlekedési tengelyek mentén található dinamikusan fejlődő ipari területeket (Székesfehérvár), a Balaton körüli idegenforgalmi térséget, illetve a leszakadóban lévő rurális térségeket is.

Nyugat-Dunántúl

Az Európai Unióval határos régió nyugati határ menti fekvésének, kulturális kapcsolatainak és a nagymértékű külföldi tőkebeáramlásnak köszönhetően a piacgazdaság feltételeihez az egyik legsikeresebben alkalmazkodó térsége az országnak. Gazdaságában egyre növekszik a jelentős külföldi tőkét vonzó, nagyszámú munkahelyet teremtő, export-orientált, korszerű iparágak (autógyártás, elektronika) súlya. Ennek következtében itt a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta – habár jelentős helyi különbségek tapasztalhatók, és a jövedelmi viszonyok is kedvezőbbek az átlagosnál. A (multinacionális) nagyvállalatok és a hazai kis- és közepes vállalkozások közti üzleti kapcsolatok még gyengék, viszont több területen (autóipar, faipar) is megfigyelhetők klaszter-kezdemenyezések. A gazdasági fejlettség ellenére a tudományos és felsőoktatási kapacitások szűkösek. A legjelentősebb vendégforgalmat a nemzetközi hírű termálfürdők és a Balaton vonzzák a térségbe.

A nyugat-dunántúli régió elhelyezkedése kedvező, viszont a nemzetközi úthálózatba való bekapcsolódása nem megfelelő, ezért nem képes megfelelő módon levezetni a tranzitforgalmat. A régió belső kohéziójának erősítése szempontjából alapvető jelentőségű az észak-déli irányú összeköttetés javítása. A területi különbségek is elsősorban a dinamikusan fejlődő északi- és aprófalvas déli térségek között jelentkeznek. Az aprófalvas településszerkezet következményeként a régió kistelepülésein jórészt megoldatlan a kommunális szennyvíz- és hulladék kezelése.

Dél-Dunántúl

A Dél-Dunántúl a kevésbé fejlett régiók közé sorolható. Ennek oka elsősorban a régió nagy részének rossz megközelíthetősége a külföldi és hazai gazdasági centrumokból, valamint a déli határ menti perifériális fekvése. Gazdaságát súlyosan érintette a délkelet-európai válság, a nehézipar és a bányászat leépülése, amit a külföldi tőkebeáramlás kirívóan alacsony aránya (az országba befektetett tőke alig 2%-a került a régióba) nem tudott ellensúlyozni. Hiányzik az a nagyvállalati kör, amely köré kialakulhatna a kisebb

vállalkozások beszállítói köre. A ténylegesen aktív KKV-k aránya országos viszonylatban itt a legalacsonyabb, és nincsenek olyan nagyvállalatok, amelyek körül beszállító kisvállalkozói csoportok alakulhatnának ki. A régió jelentős, országos szinten is kiemelkedő K+F kapacitással rendelkezik, ez azonban főleg a pécsi egyetemi központra korlátozódik. A régió agrár-ökológiai potenciálja kiváló, termelési hatékonysága a tökehiány és az elaprózott birtokszerkezet miatt mégis alacsony. Leginkább versenyképes ágazata a tradicionális szőlő-, borkultúra. Habár a turizmus erősen szezonális jellegű, elsősorban a Balatonra, a gyógy- és borturizmusra, valamint a pécsi Világörökségre alapozva fontos szerepet játszik a régió gazdaságában.

A Dél-Dunántúl mind hazai, mind nemzetközi értelemben perifériális helyzetű. Közlekedési helyzetét a kelet-nyugati és észak-déli gyorsforgalmi utak teljes hiánya, a rossz minőségű vasúthálózat, a hidak, valamint a határátkelőhelyek elégtelen száma jellemzi. A regionális úthálózat fejletlensége gyengíti a belső kohéziót; hiányoznak a megyeszékhelyeket összekötő jó minőségű utak és magas az elszigetelt és megközelíthetetlen települések aránya.

Észak-Magyarország

A rendszerváltoztatás előtt a régió gazdaságát elsősorban a nehézipar és a bányászat határozta meg. A kilencvenes évek elején az ipari termelés visszaesése miatt a térség egésze depressziós jellegűvé vált, s azóta országosan itt a legmagasabb a munkanélküliség. A külföldi tőke segítségével korszerűsített néhány nagyvállalat azonban megőrizte a régió ipari (gép- és vegyipari) karakterét. A felsőoktatás - különösen a műszaki képzés - szerepe meghatározó, a vállalkozó szférával való kapcsolatrendszer egyelőre kezdetleges. A térség idegenforgalmi vonzerejét a változatos természeti adottságok, néprajzi hagyományok, gyógyvizek valamint a híres szőlő és borkultúra adják, de a turisztikai potenciálban rejlő lehetőségek jórészt kihasználatlanok.

Az észak-magyarországi régió belső közúti elérhetősége a hegyvidék által nehezített közlekedés miatt kedvezőtlen. Az autópálya mentén és a Közép-Magyarországhoz legközelebb fekvő nyugati térségekben már érezhető a gazdasági fejlődés, de a régió kistérségeinek fele stagnáló, vagy elmaradott terület. Az északi határ menti aprófalvas térség az ország legszegényebb területe, melyet jelentős elvándorlás sújt.

Észak-Alföld

A régió népességének közel fele társadalmi-gazdasági szempontból stagnáló vagy lemaradó térségben él, ahol a munkaerő-piaci és jövedelmi helyzet az átlagnál rosszabb, a külföldi tőke és a vállalkozói aktivitás aránya alacsony. Természeti adottságai révén a térség jelentős szerepet tölt be az ország mezőgazdaságában. Iparában a feldolgozóipar, azon belül az élelmiszer-, a gép- és a textilipar a domináns. Debrecen, Nyíregyháza jelentős felsőoktatási hagyományokkal rendelkezik, ami

megfelelő alapot jelent a tudásbázis fejlesztéséhez. Észak-Alföld legnagyobb turisztikai vonzereje a gyógyturizmus és a Hortobágyi Nemzeti Park.

A régió középső és északi területein a nagy kiterjedésű és lélekszámú települések, míg keleti határ menti részén az aprófalvas településszerkezet a jellemző, ami részben magyarázza a térség elmaradottságát. A hosszan elnyúló és egy közlekedési vonalra felfűzött régió elérhetősége a gyorsforgalmi utak hiánya miatt rendkívül rossz. Nyugati területeinek régióon kívülre irányuló kapcsolatai – a közép-magyarországi régió gazdasági súlya miatt – erősebbek, mint a Debrecen felé irányulók. A régió kiemelkedő tranzitszereppel rendelkezik, határai a csatlakozást követően schengeni határrá válnak.

Dél-Alföld

Az ország déli, délkeleti részén elhelyezkedő régió országos jelentőségű mezőgazdasággal és arra épülő élelmiszeriparral rendelkezik. Legfőbb természeti kincse a termőföld, melynek minősége a legjobb az országban. A régió nemzetközileg is ismert jó minőségű hungarikumjairól, amelyek jelentős exporttermékek. Az ipar szerkezetében az országos átlaghoz képest felülreprezentált az élelmiszer- és a textilipar. A beáramló külföldi tőke térségi hatásai még nem jelentősek. A határ menti fekvés ösztönözte a KKV-k létrejöttét, kevés viszont az innováció-orientált, beszállítói hálózatot működtető közép- és nagyvállalat. A régió egyetemi hagyományainak, nemzetközi jelentőségű biológiai és agrárkutató bázisainak köszönhetően az ország egyik meghatározó kutatás-fejlesztési centruma. Dél-Alföld gazdag gyógy- és termálvíz készletekben, ami lehetőséget biztosít a gyógyturizmus számára. A tanyasi és falusi turizmus fejlesztésében is nagy lehetőségek rejlenek.

A régió elérhetőségi viszonyai nagy területe és az elégtelen kelet-nyugati összeköttetések miatt kedvezőtlenek. Az autópályától távolabb eső nyugati és keleti térség nemcsak közlekedés-földrajzi helyzetét tekintve periférikus, hanem társadalmi-gazdasági adottságait illetően is elmaradott. Településrendszerére az óriásfalvak és a tanyákkal körülvett mezővárosok jellemzőek. Az elszigetelt falusi lakóhelyek és a tanyák súlyos infrastrukturális és ellátási gondokkal küzdenek.

2. SZ. MELLÉKLET

2.1 táblázat Főbb makrogazdasági mutatók alakulása, 1995-2001									
Mutatók	Magyarország							EU-15	
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995	2001
Egy főre jutó vásárlóerő paritáson mért GDP az EU átlag %-ában	45,6	45,7	46,9	48,0	49,0	49,7	51,9	100,0	100,0
Változás az előző évhez képest %-ban								2001/1995 (%)	
								Mo.	EU-15
GDP	1,5	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2	3,7	126,4	115,6
Fogyasztói árszínvonal	28,2	23,6	18,3	14,3	10,0	9,8	9,2	220,4	115,5
Foglalkoztatottak száma	-1,9	-0,8	-0,1	1,4	3,1	1,0	0,3	105,6	107,8
Munka termelékenysége	3,5	2,1	4,7	3,5	1,1	4,2	3,5	120,5	107,4
Bruttó reálkeresetek	-8,9	-2,6	3,4	3,5	5,5	3,4	8,0	122,8	
Egy főre jutó fogyasztás	-6,8	-3,1	2,1	5,3	5,1	4,4	5,2	120,3	
Bruttó államadósság a GDP %-ában	85,2	71,9	62,9	61,1	60,4	55,3	52,1	70,2	62,8
Általános kormányzati deficit*	-6,4	-3,0	-4,8	-6,6	-5,3	-3,0	-4,7		
Folyó fizetési mérleg a GDP %-ában	-3,6	-2,5	-1,4	-4,7	-5,1	-6,2	-3,4	1,5	1,0
Bruttó állóeszköz felhalmozás a GDP %-ában	20,0	21,4	22,2	23,6	23,9	24,3	23,7	23,7	20,6**
Nettó külföldi adósság (tulajdonosi hitelekkel, md. €)	11,7	10,4	9,1	9,5	10,1	12,8	13,6		
Külföldi működő tőke beáramlás (privatizációs bevételek-vel, md €)	3,5	1,4	1,6	1,3	1,6	1,5	1,1		
Munkanélküliségi ráta (%)	10,2	9,9	8,7	7,8	7,0	6,4	5,7	10,2	7,4

II. FEJLESZTÉSI STRATÉGIA

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégia fejezetének célja, hogy lefedesse Magyarország számára a 2004-2006 közötti időszakban lehívható Strukturális Alapokból támogatott fejlesztéspolitikai célkitűzéseket és prioritásokat. A mindössze három éves időszak meglehetősen korlátozott egy átfogó nemzeti fejlesztési stratégia megvalósítására, valamint a Helyzetelemzésben feltárt legfontosabb kérdések kezelésére. A jelen Nemzeti Fejlesztési Terv célja a Magyarország és az Európai Unió tagállamai között fennálló fejlettségbeli különbségek mérséklése. A hosszú távú fejlesztési politika pilléreit már most le kell fektetni, emellett gondoskodni kell a következő tervezési időszakra vonatkozó stratégia felállításáról is. A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája hosszabb távú célokat is nevesít, amelyek tehát túlmutatnak a jelenlegi, azaz a 2006-ig tartó programozási időszakon. A stratégia eredményeként érezhetően javul Magyarország lakosságának életminősége. Ebben a fejezetben először Magyarország legfontosabb erősségeit és gyengeségeit mutatjuk be, ezután térünk át a Nemzeti Fejlesztési Terv céljainak meghatározására, valamint a kitűzött célok megvalósításához szükséges intézkedési területekre.

1. SWOT ELEMZÉS

A SWOT elemzés Magyarország jelenlegi állapotának elemzéséből indul ki, és alapul szolgál a fejlesztési stratégia céljainak kidolgozásához, illetve a fejlesztési célok és prioritások kitűzéséhez. Magyarország legfontosabb erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és az országot érintő lehetséges veszélyeket az alábbi négy táblázat összegzi.

1. Táblázat – Magyarország legfontosabb erősségei és gyengeségei

Erősségek	Gyengeségek
<i>Gazdaságfejlesztés</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Gazdasági és politikai stabilitás • Dinamikusan fejlődő gazdaság • Sikerek a közvetlen külföldi befektetések vonzása terén • Erős integráció az európai gazdaságba • Erős beszállító iparágak a feldolgozóipar terén • Lendületes ipari szerkezetváltás • Befejezett privatizációs folyamat • Dinamikus szolgáltató szektor • Jó kínálat ingatlanfejlesztési földterületből • Jó minőségű alapvető üzleti infrastruktúra, pénzügyi szolgáltatások • Gazdag természeti és kulturális örökség • Két nagy múltú idegenforgalmi célállomás (Budapest és a Balaton) • Kedvező földrajzi fekvés • Az egészségturizmusnak kedvező, gazdag termál- és gyógyvíz-készlet • Gazdag hazai tudományos és kulturális örökség amely a digitalizálás után könnyen hozzáférhetővé és használhatóvá válik • A közösségi Internet hozzáférési helyek viszonylag nagy száma, mely elősegíti a digitális képzettséget és tudást 	<ul style="list-style-type: none"> • A technológiai szakadék felszámolásához emelni kell a befektetések volumenét • A hazai és a külföldi cégek között erős teljesítménykülönbség van • Kevés technológiai transzfer a külföldi cégek részéről • A termelésben alacsony a helyi hozzáadott érték • A KKV szektorban hiányoznak a megfelelő menedzsment és marketing képességek • A kis- és közepes vállalkozások nem aknázzák ki eléggé az üzleti szolgáltatásokat • A KKV szektor finanszírozási rendszere nem kielégítő • A kis- és közepes vállalkozások nincsenek eléggé felkészülve a szigorúbb környezetvédelmi szabályozásra • Az idegenforgalmi szolgáltatások szűkösek • Az idegenforgalom erős regionális koncentrációt mutat • Nincs elegendő megfelelő minőségű, turistákat kiszolgáló szálláshely • Látogatónként az átlagos költés, illetve a tartózkodás hossza alacsony • Az idegenforgalom iparágban kevés a megfelelő képzettség • Szezonon kívül alacsony a máskor népszerű turisztikai célállomások kihasználtsága • A legfőbb idegenforgalmi célállomásokon kívül a létesítmények és szolgáltatások mennyisége és minősége általában nem elégséges • Alacsony az Internet penetráció és kevés üzleti és kulturális adat érhető el a neten • Alacsony a valós üzleti szoftverek alkalmazása

2. Táblázat – Magyarország legfontosabb erősségei és gyengeségei

<i>Mezőgazdaság és vidékfejlesztés</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • A természeti adottságok komparatív előnyt jelentenek a mezőgazdasági termelésben • Gazdag és változatos természeti örökség (búza, kukorica/növény és állatvilág) • A mezőgazdaság jelentős átalakításon ment keresztül • Általában jók a mezőgazdasági képességek • A természeti feltételek kedveznek az értékes termények előállításának (bor, élelmiszer, zöldség, speciális termények) • Kulturális örökség és tradíciók a kézműves iparban 	<ul style="list-style-type: none"> • Tőkehiány a mezőgazdaságban • A beszerzési, értékesítési szövetkezetek, valamint a termelési együttműködés formái szórványosak a mezőgazdaságban • A bérleti szerződések túl rövidek • A mezőgazdasággal foglalkozó lakosság korösszetétele kedvezőtlen • A gazdák képzettsége, készségei megfelelőek, de a tanácsadói rendszer még nem alakult ki megfelelően • Az élelmiszer-feldolgozással foglalkozó kis- és közepes vállalkozások tőkehiánnyal küzdenek • Az erdőgazdaságok száma alacsony • A halászati létesítmények elavultak, de a halfeldolgozás színvonala kielégítő • A vidéki térségeket hátrányosan érintik a demográfiai és foglalkoztatási folyamatok • A vidéki lakosság szempontjából fontos szolgáltatások színvonala gyakran gyenge
<i>Regionális fejlesztés</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Az ország nagy része sikeresen integrálódott az európai piacokba • Budapest a régió dinamikus fejlődő központja • A fő közlekedési folyosók mellett virágzó területek alakultak ki • Minden régióban vannak dinamikus városok • Minden régióban megtalálhatók az erős hagyományokkal rendelkező egyetemek 	<ul style="list-style-type: none"> • Nagyok az egyenlőtlenségek Kelet és Nyugat között, a főváros és az ország többi része között és az egyes régiókon belül • A közlekedési infrastruktúra gátja a régiókon átnyúló és a kistérségek közötti hatékony hálózatok kialakulásának • Sok régió idegenforgalmi potenciálja nincs kihasználva • A közösségi épületek és környezet, az emberi és vállalkozói potenciál gyakran nem kielégítőek • A roma népesség problémája regionálisan koncentrált
<i>Technológia és innováció</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Nemzetközileg elismert, magas szintű kutatási tradíció az egyetemeken (főiskolákon) • Nagy múltú tevékenység a természettudományok, mérnökség és orvostudomány terén • A nemzetközi vállalatok számos K+F tevékenységet helyeznek Magyarországra • A kutatások szervesen illeszkednek a nemzetközi kutatás-fejlesztési hálózatokba (Hatodik Keretprogram) 	<ul style="list-style-type: none"> • A kutatás-fejlesztésre fordított kiadások alacsonyak • A K+F döntően állami támogatásban valósul meg • A kutatás-fejlesztési infrastruktúra elavult, a kutatói személyzet előregszik • A vállalati szektor innovációs tevékenysége alacsony • A K+F és az üzleti szektor közötti kapcsolat gyenge
<i>Közlekedési infrastruktúra</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • A közlekedés szempontjából kedvező körülmények • Kedvező topográfia • Jól szervezett helyi/távolsági tömegközlekedés 	<ul style="list-style-type: none"> • Kevés a gyorsforgalmi út • A meglévő úthálózat korszerűsítésre szorul • A vasút szintén korszerűsítést követel, a hálózatot bővíteni kellene • Gyenge repülőtéri kapacitás • A Duna-folyosó fejlesztésre szorul

3. Táblázat – Magyarország legfontosabb erősségei és gyengeségei

<i>Humán erőforrások</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Nő a felsőfokú végzettséggel rendelkező lakosság aránya • Az oktatásra fordított GDP alapkiadás megegyezik az Unió átlagával • Minőségi munkaerő az informatikai szektorban, a mérnöki és orvosi ágazatokban • Általánosságban a munkaerő minősége megfelelő (nagy regionális eltérésekkel) • A nők magas képzettségi szintje 	<ul style="list-style-type: none"> • Az oktatás, a képzés és a munkaerő-piac között nem megfelelő a kapcsolat • Az iskolarendszer nem képes megfelelően megbirkózni a társadalmi egyenlőtlenségekkel, nem biztosít egyenlő esélyeket • Az oktatás fizikai infrastruktúrája szegényes • A munkaerő aktivitási szintje alacsony • Számos csoport (romák, fiatalok, idősebb munkavállalók, fogyatékkal élők, képzetlen munkások) számára egyre kisebb a munkaerő piachoz való hozzáférés lehetősége • Nagy regionális különbségek a foglalkoztatottság és a munkanélküliség tekintetében • Szakképzés és a munkaerő-piaci igények különbözősége
<i>Szociális körülmények, esélyegyenlőség</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • A 3-6 éves gyermekek 92 százaléka esetében megoldott az óvodai elhelyezés • Javuló szociális szabályozás • Széles körű szociális védőháló • Meghosszabbított gyermekgondozási segély 	<ul style="list-style-type: none"> • A roma lakosság és a társadalmi többség között mély oktatásbeli szakadék húzódik • A romaság rossz egészségi feltételek mellett, rossz életkörülmények között él • A roma kisebbség kirekesztéssel és nagy arányú munkanélküliséggel küzd • Diszkriminatív munkahelyi gyakorlat; a nők magas munkahely-megtartási bére • A nők horizontális és vertikális szegregációja a munkaerő-piacon • Alacsony hatékonyságú a nemek esélyegyenlőségére irányuló politika • Kevés családbarát politika
<i>Egészségügy</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • 100.000 lakosra 362 orvos jut (megközelíti az EU átlagát) • Nagy számú kórházi férőhely 	<ul style="list-style-type: none"> • A lakosság egészségügyi állapota rossz • Az egészségügyi rendszer alulfinanszírozott • A primer egészségügy alulfejlett • Az egészségügyi berendezések gyakran elavultak • A munkafeltételek az egészségügyben szegényesek • A kórházakban túl sok beteget kezelnek
<i>Környezetvédelem</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Nagy biodiverzitás • Intézményes védelmet és elismerést élvező természetes tájak • Természetes vízforrások gazdagsága (ásvány- és ivóvíz) • A megújuló energiaforrások felhasználásának feltételei jók, különösen a biomasszáé és a geotermikus energiáé 	<ul style="list-style-type: none"> • Magas a légszennyezés • Javítani kell az ivóvíz minőségét és a talajvízvédelmet • További befektetések szükségesek a szennyvízkezelés és a hulladékkezelés terén • Sok a szennyezett földterület • A gazdasági tevékenység nagy terhet ró a környezetre • A települési infrastruktúra fejlesztésre szorul • A lakosság környezettudatossága alacsony • Alacsony a megújuló energiák felhasználásának szintje • Alacsony energiahatékonyság

4. Táblázat – A magyarországi fejlődés lehetőségei és veszélyei

Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Szorosabb gazdasági integráció az Unió tagállamaival • Szorosabb határmenti együttműködés • Az uniós csatlakozás javítja Magyarország nemzetközi megítélését • Bővülő szolgáltató szektor • A kommunikációs és az informatikai szektor fejlődése • Növekvő igény az informatika eredményeinek gyorsabb terjedése iránt • A csúcstechnológias szektorok gyors növekedése • Széles kínálatot nyújtó modern információs- és médiaszolgáltatások kialakítása • Kulturális és tudományos tartalom fejlesztése az információs társadalom keretében • A tudás-intenzív szektorok növekvő súlya • Növekvő igény a minőségi szolgáltatások és élelmiszerek iránt • A kulturális örökség fenntartható fejlesztése • A vidék felértékelődése • A társadalmi szolidaritás erősödése • Környezettudatosság erősödése • Az egészség felértékelődése • A szociális kohézió erősítése 	<ul style="list-style-type: none"> • Kedvezőtlen külső makrogazdasági feltételek • Szélesedő információs szakadék az informatikai eszközök használatában a társadalom egyes rétegei között • Erősödő regionális különbségek • Agyelszívás • A globális felmelegedés káros hatásai • A közlekedési infrastruktúra hiányos összhangja • Magyarország földrajzi helyzetből fakadó sebezhetősége • A népesség öregedése • Környezetet fenyegető, növekvő urbanizáció és motorizáció • A szegénység állandó veszélye • A mezőgazdasági termelők erőteljesen hátrányos helyzete; leszakadó vidéki régiók

A magyar gazdaság erősségei a harmonikus fejlődés ösztönzésének kiinduló pontjait jelentik, míg a gyengeségek leküzdése érdekében további fejlesztéspolitikai lépésekre van szükség.

2. CÉLKITŰZÉSEK

A Nemzeti Fejlesztési Tervben és a hazai fejlesztési elképzelésekben foglalt intézkedések hosszú távú célja a **lakosság életminőségének javítása**. E folyamat természetesen függ a népesség jövedelmének szintjétől, és még számos más körülménytől. Ilyen például a környezet állapota, a közszolgáltatások minőségi szintje, és az is, hogy a fejlesztéspolitika mennyire sikeresen éri el a régiókat és a társadalom különböző csoportjait.

E területek többségén hazánk nagy hátrányban van az Európai Unió átlagával történő összehasonlításban. Így az életminőséget meghatározó tényezők terén átfogó jelleggel és széles körben szükséges lépéseket tenni. Mindemellett a csatlakozás után első három évben a nemzeti stratégia elsősorban a jövedelmekben mutatkozó szakadék csökkentésére koncentrál, ám nem hagyja figyelmen kívül az ország modernizációs folyamatának fenntarthatóságát befolyásoló tényezőket sem.

A jelenlegi tervezési időszak általános célkitűzése ezért az egy főre eső jövedelem szintjében az Uniós átlaghoz képest mutatott jelentős elmaradás mérséklése. E szakadék áthidalása elsősorban annak függvénye, hogy Magyarország mennyire képes a jövedelmi szint emelésére, ezért a beavatkozási területeknek az említett felzárkózás általános célját kell szolgálniuk.

A specifikus célok megválasztása segít a szükséges beavatkozási területek meghatározásában is, így könnyebb azonosítani a Nemzeti Fejlesztési Terv szempontjából leglényegesebb megfontolásokat.

A jövedelmi különbségek mérsékléséhez mindenképp előtérbe kell tartani a tartós és kiegyensúlyozott gazdasági növekedést. Ennek előfeltétele egy nemzetközi viszonylatban is jól teljesítő, versenyképes gazdaság megteremtése. Egy olyan viszonylag kis méretű, nyitott gazdaság esetében, mint a magyar, jól működő vállalkozásokra és az ilyen jellegű tevékenységeknek kedvező feltételek biztosítására van szükség. Ezért a fejlesztési stratégia első **specifikus célkitűzése a versenyképesebb gazdaság**.

A gazdasági versenyképesség mellett egy másik előfeltétel a **humán erőforrások jobb kihasználása**. Ennek a célkitűzésnek két oldala van. Egyfelől jobb minőségű humán tőkét jelent, amely a munkaerő megfelelő képességét, készségeit és tudását takarja, így a meglévő munkaerő hatékonyabb felhasználását teszi lehetővé. Másfelől a foglalkoztatásból kieső emberek tehetségét, tudását és munkaképességét termelő jellegű tevékenységekre kell fordítani, azokban kamatoztatni. Ennek következtében jobban ki lehet aknázni a meglévő humán tőkét és munkaerőt, így nő az egy főre eső jövedelem is.

A versenyképesség fokozása és a humán erőforrások jobb kiaknázása egymást kölcsönösen erősítő tényezők. A jobb gazdasági versenyképesség keresletet teremt a képzettség és a tudás iránt, emeli a foglalkoztatottságot és az aktivitási rátát. Ugyanakkor az emberek munkaerő-piaci integrálása és készségeik gyarapítása erősíti a gazdasági versenyképességet és a magas hozzáadott értéket képviselő tevékenységek meglepedését.

Mindemellett a növekvő gazdasági versenyképesség nem jelenti szükségszerűen a környezet állapotának javulását, vagy a **regionális egyenlőtlenségek** automatikus mérséklődését.

A magyarországi életszínvonal jelentős eltéréseket mutat. Ennek következtében megfelelő intézkedésekre van szükség annak érdekében, hogy olyan feltételeket teremthessünk, amelyekből valamennyi régió saját potenciáljára és erőforrásaira támaszkodva egyaránt profitálhat. Ennek előfeltétele az életkörülmények, és a régiókat összekötő hálózatok javítása. Az emberek régióban történő megtartása érdekében támogatni kell a vállalkozások létrejöttét, a munkalehetőségek teremtését, valamint erősíteni kell a képzést. A regionális különbségek csökkentése emeli az ország jólétét és a társadalmi kohéziót.

Ugyanakkor a jobb minőségű környezet szintén emeli a lakosság életszínvonalát. Magyarországon a környezet állapota jelentős eltéréseket mutat. Azokban a térségekben, ahol legrosszabb a helyzet, a Nemzeti Fejlesztési Terv akciói nagymértékben hozzájárulhatnak a lakosság életszínvonalának növekedéséhez. Ezen kívül a jobb környezet a fenntartható fejlődés feltétele, ezért az NFT Stratégia csökkenteni kívánja a természetes erőforrásokra gyakorolt negatív hatásokat és támogatja a források ésszerűbb felhasználását. A harmadik specifikus célkitűzés ezért a **jobb környezetet és a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődést** irányozza elő.

A fenti specifikus cél elérése nemcsak a reáljövedelmek Európai Unióhoz viszonyított emelkedéséhez járulnak hozzá, hanem a többi specifikus célkitűzésre is hatással vannak. A környezet minőségének javítása ugyanis kedvezően hat a munkakörülményekre és a lakosság egészségi állapotára. Javulása esetén nő a gazdasági versenyképesség is. E cél ugyanakkor a humán erőforrások hatékonyabb kiaknázását is előmozdítja.

A regionális egyenlőtlenségek mérséklése a közszolgáltatások terén például emeli a teljes vállalkozói szektor versenyképességét, és növeli a munkaerő-piaci részvételt is.

A többi specifikus célkitűzésekhez kapcsolódó lépések szintén kihatással vannak a harmadik célkitűzésre: a versenyképesség és a humán erőforrások sikeres javítása

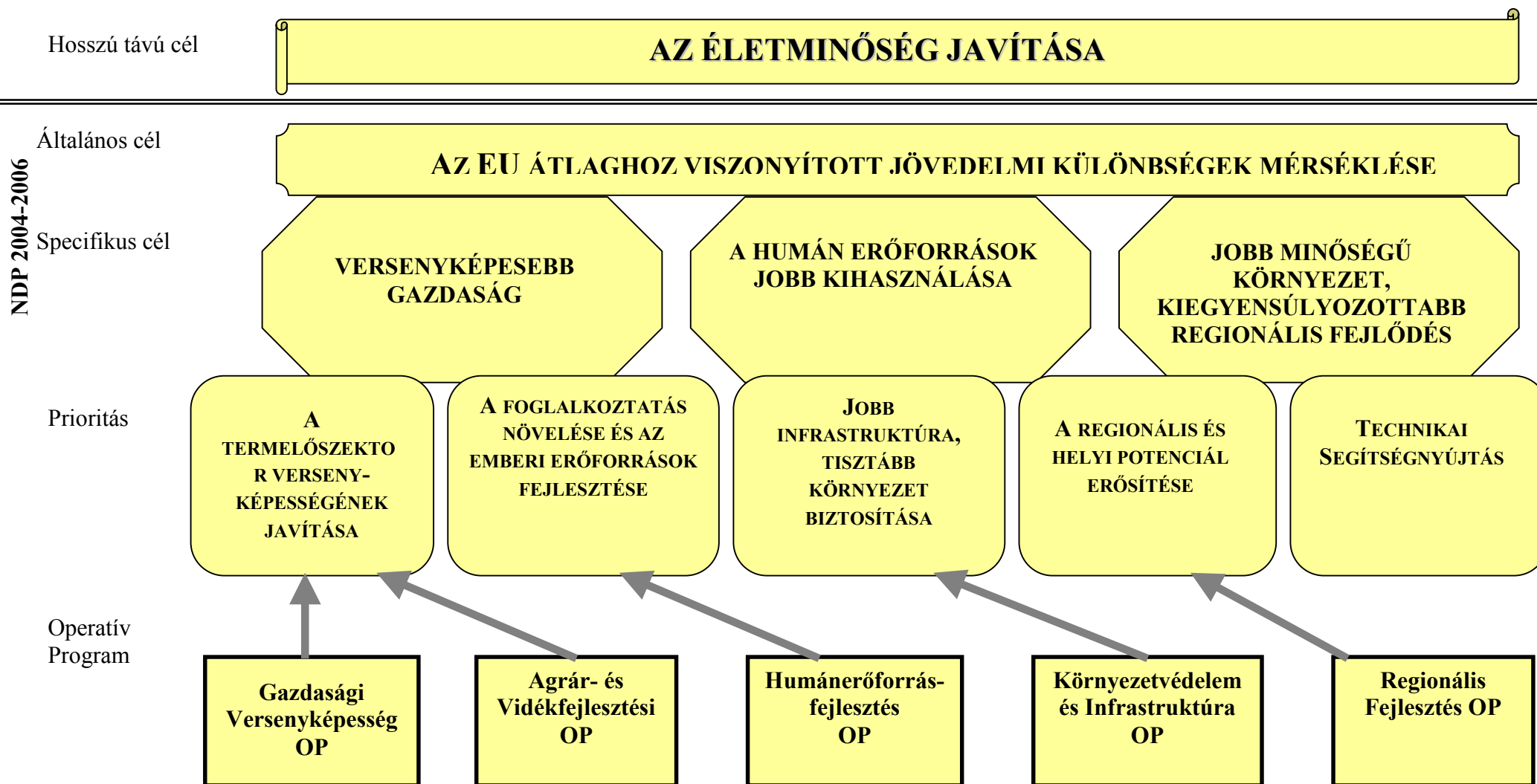
kedvezően hathat a regionális egyenlőtlenségek mérséklésére, és a környezet állapotára is. A növekvő gazdasági versenyképesség forrásokat teremt a környezet javításához és a regionális különbségek mérsékléséhez. Mindamelllett a versenyképesség számos nem gazdasági tényező függvénye, így a Nemzeti Fejlesztési Tervben mindenképpen gondoskodni kell, hogy a versenyképesség forrásai valóban megfeleljenek például a környezetvédelmi elvárásoknak, és ne pusztítsák a környezeti értékeket. Ennek folytán az intézkedéseknek eleget kell tenniük a fenntartható fejlődés horizontális elvének is.

A jobb versenyképesség a regionális teljesítménytől függően csökkentheti, vagy akár elmélyítheti a regionális különbségeket. Ezért a Nemzeti Fejlesztési Terv szem előtt tartja az intézkedések ilyen irányú következményeit, és az egyenlőtlenségek elmélyítése helyett azok felszámolására koncentrálna.

Amint az a Helyzetelemzésből is kitűnik, Magyarország messze elmarad az Európai Unió Tagállamainak átlagos teljesítmény és életminőség-mutatóitól. A három, egymást kiegészítő specifikus célkitűzés dinamikus, ugyanakkor fenntartható fejlődést tesz lehetővé Magyarországon, amely a humán erőforrások és a természeti adottságok jobb kiaknázásához vezet és segít csökkenteni e különbségeket.

2.1 ábra Az NFT céljai, prioritásai és Operatív Programjai

3. STRATÉGIA

A Nemzeti Fejlesztési Terv Stratégia fejezete az előző bekezdésekben vázolt három specifikus cél alapján épül fel.

3.1. VERSENYKÉPESEBB GAZDASÁG (1. CÉL)

A Nemzeti Fejlesztési Terv első célja az ország és régiói versenyképességének erősítése nemzetközi és EU szinten egyaránt. E cél kiválasztását az alacsony termelékenység, a tőkehiány, az alacsony technológiai szint, a gyenge KKV szektor, a mezőgazdasági potenciál rossz kiaknázottsága, és a modern információs technológiai alkalmazások alacsony kihasználtsága, az információs társadalom eredményeinek gyenge felhasználása, a szórványos K+F tevékenység, az elavult közlekedési infrastruktúra, valamint az ország idegenforgalmi adottságainak nem megfelelő kihasználtsága indokolja.

Az Egységes Európai Piachoz való csatlakozással a magyarországi vállalkozásoknak korábban nem tapasztalt éles versenyben kell helytállniuk. Magyarország belátható időn belül csatlakozik az euró-övezethez is, ami majd tovább növeli az európai konkurencia nyomását. Ezért tehát kiemelt feladat a termelői szektor versenyképességének erősítése.

A cél olyan feltételek megteremtését igényli, amelyek a **termelői szektor** jövedelemteremtő képességét erősítik Magyarországon. A jobb termelékenység és hatékonyság a felzárkózási folyamat elengedhetetlen eleme. A termelékenység fokozása számos tényező függvénye. Következetes szabályozói és makrogazdasági környezetre, valamint a piacgazdaság jól működő intézményi kereteire van szükség. Ezek megteremtésére az előző évtizedben került sor. Ezen túl, a versenyképesség erősítését célzó strukturális intézkedéseket a Nemzeti Fejlesztési Tervben kell támogatni.

A versenyképesség erősítésének feltétele a termelői kapacitás korszerűsítése, a tőkefelhalmozás ösztönzése, az új technológiák átvétele, a termékek minőségének javítása, az üzleti infrastruktúra kiépítése, hiszen ezek mindegyike kedvező hatással lesz a célkitűzés megvalósítására. Az új technológiák bevezetésére nemcsak ezért van szükség, hanem a környezeti kockázat és a szennyezés csökkentése érdekében is. A Nemzeti Fejlesztési Terv a **befektetés ösztönzés** keretében támogatja ezeket a területeket, mivel ezek a beavatkozási területek tekintélyes mennyiségű fizikai befektetést igényelnek. Különösen fontos ez azokon a területeken ahol a munkaerő kihasználtsága alacsony.

A magyarországi versenyképesség különösen függ a **KKV szektor** helyzetétől. A kis- és közepes vállalkozások megújult technológiája, menedzsmentkészségei, jobb tőkepiaci pozíciója, fejlettebb üzleti infrastruktúrája és fejlődő elektronikus kapacitása – ezáltal a környezetükkel és üzleti partnereikkel folytatott sokrétű kommunikáció – magas hozzáadott értéket teremt, és alapjaiban erősíti az általános versenyképességet. A támogatások jelentősen ösztönzik a nagy cégek és a kis- és közepes vállalkozások mint beszállítók közötti kapcsolatok megszilárdítását, így a KKV szektor jobban illeszkedhet majd a nemzetközi

piacokba. A nők részvétele úgy ösztönözhető az ágazatban, hogy egyenlő eséllyel jutnak hozzá az üzleti támogató intézkedésekhez és a vállalkozói képzési lehetőségekhez. Az intenzívebb innováció, a munkavállalók új tudása és a megfelelő menedzsment egyaránt növeli a termelékenységet. Az új termékek, technológiák fejlesztésének támogatása a vállalati és a civil szektor **kutatás-fejlesztési** központjaiban hozzájárul a cél eléréséhez. Ezen lépések a fővároson kívül a leginkább fontosak, ahol a K+F tevékenység alacsony és a helyi kutatási potenciál nincs kihasználva (pl. egyetemek). A kutatási eredmények terjesztése különösen hasznos, hiszen az eredmények csak igen lassan kerülnek át a termelői szektorba Magyarországon.

Az informatikai vívmányok széles körű társadalmi elfogadottsága, valamint kiterjedt használata a vállalati szektorban elősegíti az új technológiák átvételét és a tanulást, ezért az ehhez kapcsolódó intézkedések erősítik a versenyképességet. Az elektronikus kereskedelem, adminisztráció, valamint az **információs társadalom** hálózatai és tartalma kedvez a tudás felhalmozásának, amely emeli a hozzáadott értéket. Befektetési oldalon a távközlés fejlesztése, az infokommunikációs szolgáltatások minősége és biztonsága, illetve az elmaradottabb térségekben kiépített hálózatok emelik a helyi versenyképességet. Az infokommunikációs technológiák fokozzák a termékek piacképességét és gyakran a termelési költségek csökkenésével járnak együtt. A gazdasági fejlődés szorosan kötődik a kapcsolatokhoz, amely biztosítja az üzleti szereplők és a közigazgatás közötti hatékony együttműködést.

A magyarországi **idegenforgalom** nagy lehetőségeket rejt. A nemzetgazdasági versenyképességet emeli az ágazat képzettségi állapotából, a szálláshelyek minőségéből, valamint szűk kapacitásokban megjelenő korlátok oldása, illetve az ország kulturális, természeti örökségének jobb kiaknázása. Mindez kedvezően hat a turisták által elköltött összeg és a tartózkodási idő alakulására. Megfelelő gondot kell fordítani a környezet megóvására annak érdekében, hogy a fejlesztési folyamatok ne az ország természetes erőforrásainak károsulásával valósuljanak meg.

A **helyi és regionális potenciál** hatékonyabb kiaknázása érdekében jobb elérhetőségre van szükség mind a régiókon belül, mind a térségek között – ez ismét emeli a versenyképességet. Ennek folytán új társadalmi és üzleti kapcsolatok létesülhetnek, amely erősíti a helyi versenyképességet. A helyi közigazgatás, a barnamezők rehabilitációja, valamint a helyi egyetemek és az üzleti szféra közötti megfelelő hálózatok kialakítása szintén a cél elérését segíti elő.

A jobb minőségű **környezet** – legyen bár a környezetvédelem (szennyvíz és hulladékkezelés, a víz- és levegőminőség javítása) vagy a természet megóvásának eredménye – vonzó turisztikai célállomássá teszi a vidéket. A jobb környezet emeli az életminőséget, segíti az egészséges életet és így javítja a versenyképességet. Döntő fontosságú befektetés vonzás szempontjából is. Az energiaforrások hatékonyabb kiaknázására irányuló lépések szintén kedvezően hatnak a termelői szektorra.

A gazdasági versenyképességet közvetlenül befolyásoló tényezők közül az egyik legfontosabb az európai hálózatba kapcsolt, hatékony **közlekedési rendszer**. Felgyorsítja az Egységes Európai Piacba való integrálódást és elősegíti új tevékenységek megjelenését a hazai piacon. Magyarországnak a közlekedéshez kapcsolódó nagy értékű szolgáltatások térségünkbe való vonzásával kell kiaknáznia a földrajzi adottságaiban rejlő lehetőségeket. Sajnos jelenleg a közlekedési infrastruktúra állapota, különösen annak minősége, azzal fenyeget, hogy gátjává válik az ország fejlődésének.

Az ágazat fejlesztése továbbá javítaná az ország és régiói elérhetőségét a turizmus számára. Azonban a közlekedési infrastruktúra kiépítését természetesen oly módon kell megvalósítani, hogy az ne veszélyeztesse a környezeti erőforrásokat.

A gazdasági versenyképesség emelése minőségi **humán erőforrásokat** igényel. Az aktív munkaerő-piaci politikák támogatják a foglalkoztatás javítását, a munkanélküliség mérséklését. Magyarországon az oktatás és a munkaerő-piac nem kapcsolódik megfelelően. E helyzet javítása emelné a termelékenységet és emelné az aktív arányát. Az oktatás és képzés fejlesztése az egész életen át tartó tanulás koncepcióján belül folyamatosan javítja a munkavállalók és az iskolai képzésben résztvevők készségeit. Az Internet elérés és a web alapú adatbázisok és információk használata csökkenti a tanulási költségeket és ezáltal elősegíti az egész életen át tartó tanulást, az önképzést, a tudás és szakképzettség elsajátítását. A jobb versenyképesség a társadalom hátrányos csoportjainak hatékonyabb bevonását is feltételezi. A nők például kifejezetten nehezen tudnak visszatérni a munkaerő-piacra, holott képzettségi szintjük meglehetősen magas. A romák magas inaktivitásának mérséklése, a munkanélküliek arányának csökkentése nagy kiaknázatlan lehetőséget jelent. Nagyobb részvételük a vállalkozói szektorban az ország humán potenciáljának felhasználásával jár.

A **mezőgazdaság** részesedése a GDP-ben a kilencvenes évek folyamán drámaian csökkent. Az agrár szektor természeti adottságai nagyon jók, ezek azonban még nincsenek kellőképpen kiaknázva. A magyar mezőgazdaságnak azonban az Egységes Európai Piacon versenyképesebbnek kell lennie, mint jelenleg. A tőkehiány, valamint a technológia, a hatékonyság fejlesztésének és a korszerűsítésnek az elmaradása esetén tovább hanyatlana az ágazat (a GDP-ben mérve), ezért nagymérvű befektetésekre van szükség. Ennek hiányában a mezőgazdaság – a benne rejlő potenciál ellenére is – nagy terhet jelentene a gazdaság egészére. Az élelmiszer-feldolgozás, erdőgazdálkodás és halászat modernizációja olyan lehetőségeket teremt, amely lehetővé teszi magasabb hozzáadott értékű termékek előállítását, és egy jobb versenyképesség kialakítását.

Számos **vidéki térség** igen szegény, és ezeket különösen hátrányosan érintette a mezőgazdaság hanyatlása. Az alapvető szolgáltatások javítása és a készségek fejlesztése révén helyettesíthetők a hagyományos mezőgazdasági tevékenységek (pl. idegenforgalom, tradicionális tevékenységek, kézművesség) a régió életében, így növelhető a jövedelemtermelő képesség ezekben a gyakorta szegény térségekben. A mezőgazdasági termelés korszerűsítésének sikere, és más tevékenységek előtérbe kerülése versenyképesebb vidéki térségek kialakulásához vezet.

3.2. HUMÁNERŐFORRÁSOK JOBB KIHASZNÁLÁSA (2. CÉL)

Az NFT második célja a foglalkoztatás növelése és a humán potenciál fejlesztése. A cél kiválasztását számos tényező indokolja: az alacsony aktivitási ráta, a tartós munkanélküliség állandósulása, a társadalmi kirekesztettség (a fogyatékkal élők és romák között), a nők hátrányos megkülönböztetése, az oktatás és szakképzés a munkaerő-piaci elvárásokkal szembeni rugalmatlansága és infrastrukturális elmaradottsága, valamint a foglalkoztathatóságot segítő szociális szolgáltatások kiépítlensége.

A humántőke fejlesztése révén Magyarország könnyebben beilleszkedhet az európai térbe, hiszen az itt élő emberek és az itt működő vállalkozások, civil és kormányzati intézmények eredményesebb nemzetközi együttműködésre lesznek képesek. A képzettebb munkaerőt és minőségi humán tőkét felvonultató országoknak jobbak a felzárkózási esélyeik, ezért Magyarország sem hanyagolhatja el az emberi erőforrások fejlesztését. Ezen túlmenően, a világgazdaságban megfigyelhető fejlődési folyamatok, a magas fokú szakismereteket megkövetelő technológiai változások azt mutatják, hogy azok az országok képesek kihasználni a technológiai fejlődésből fakadó előnyöket, amelyek erőforrásaik meghatározó részét a humántőke fejlesztésére fordítják.

A humán tőke bizonyítottan a világgazdaság **hosszú távú növekedésének kulcstényezője**, és ez a tendencia várhatóan a jövőben is érvényes lesz. Ennélfogva Magyarországnak ezen a téren is fejlődnie kell, ha nem akar leszakadni az Európai térségektől. Ugyanakkor a képzettebb társadalom révén az ország a világgazdaság ciklikus ingadozásaival is könnyebben megbirkózhat.

A széles körben érvényesített akciók a humán erőforrások jobb felhasználását eredményezhetik. Az **aktív munkaerő-piaci politikák** javítása és előmozdítása, a munkanélküliség további csökkentése és a munkaerő-piaci intézmények megerősítése, együttesen emelik a foglalkoztatást.

A **hátrányos helyzetű csoportok** – például romák – társadalmi, foglalkoztatásbeli diszkriminációjának felszámolása erősíti a társadalmi kohéziót. Ezen társadalmi csoportok leginkább a fejlődésben visszamaradott kistérségekben találhatók meg. Ha már az iskolarendszerben biztosítható az esélyegyenlőség, és erősítik a társadalmi befogadást, akkor nőnek ezen csoportok jövőbeli munkaerő-piaci lehetőségei. A közvetlen intézkedések erősítik a hátrányos helyzetűek jelenlegi munkaerő-piaci pozícióit, javítják a foglalkoztathatóságot és általánosságban megszilárdítják e csoportok társadalmi helyzetét. Az elmaradott térségek távközlésének fejlesztése – hiszen itt nagyobb számban élnek hátrányos helyzetű csoportok – hozzájárul a helyi közösségek erősödéséhez, emellett elősegíti az említett rétegek információs társadalomban való részvételét, a társadalmi integráció megszilárdítását.

A nők szerepe a gazdasági fejlődés folyamatában úgy erősíthető meg, ha könnyebben hozzáférnek az oktatási, képzési és foglalkoztatási lehetőségekhez. Emellett támogatni kell az **esélyegyenlőség** érvényesülését előmozdító munkaadókat és képzési intézményeket, valamint a munka és a családi élet összeegyeztethetőségével kapcsolatos munkahelyi gyakorlat terjedését. A nők munkaerő-piaci visszatérését előmozdító intézkedések különösen hatékonyak lehetnek, hiszen a női munkaerő magasan képzett, mégis nagy arányban képviselteti magát az inaktívak között.

A tudás és az ismeretek gyors fejlődése miatt minden embernek folyamatosan képeznie kell magát. Ennek következtében a tanulás **egész életen át tartó tanulássá**, tevékenységgé válik, amelynek alapjait már az általános iskolai képzésben le kell fektetni. Az egész életen át tartó tanulás segíti a munkaerő-piaci részvételt, hiszen nem engedi elavulni a megszerzett képzettséget, és javítja az érintettek foglalkoztatási kilátásait. Annak érdekében, hogy az ezzel kapcsolatos intézkedésekből mindenki jobban profitálhasson, az oktatás és a képzés tartalmát és módszertanát egyaránt meg kell újítani. A szakképzésnek és a továbbképzésnek is meg kell felelnie a munkaerő-piaci követelményeknek.

Magyarországon igen magas a kis- és közepes vállalkozások, valamint az egyéni vállalkozók száma. Azok az lépések, amelyek növelik ezen vállalkozások munkaerő-keresletét, javítják

rugalmasságát, bővítik a **vállalkozók ismereteit** és emelik a vállalkozás sikerének esélyeit, nemcsak a jobb foglalkoztatás, hanem a jobb minőségű humán tőke megteremtését is előmozdítják.

A magyar **oktatás infrastruktúrája** helyenként kifejezetten gyenge, és az elavult, rossz, minőségű épületek és berendezések miatt az oktatás számos térségben nem képes megfelelni az elvárásoknak. A helyzet csak megfelelő infrastrukturális befektetések révén orvosolható, mert ez közvetlenül is hozzájárul az oktatás minőségi megújításához.

A lakosság rossz **egészségi** állapota komolyan akadályozza a foglalkoztathatóságot, így magas inaktivitási rátához és a munkában eltöltött évek rövidüléséhez vezet. Az egészségügyi szolgáltatásokat nyújtó intézmények közötti kommunikációt és a berendezések korszerűsítését előmozdító akciók felszámolhatják az egyik legfontosabb szűk keresztmetszetét az ágazatnak. Ezen intézkedések így hozzájárulnak a minőségi munkaerő biztosításához és a termelőszektor versenyképességének emeléséhez.

A vonzóbb **befektetési környezet**, a jobb felvevőképesség, a termelési technológia korszerűsítése és az üzleti infrastruktúra fejlesztése növeli a vállalati szektor teljesítményét. A nagyobb befektetéssel járó sikeres intézkedések emelik a foglalkoztatást a vállalati szektorban.

A **kis- és közepes vállalkozások** a termelői szektor többi képviselőjéhez képest meglehetősen munkaintenzívek, ezért a vállalatfejlesztés, a KKV-k menedzsment képességeinek gazdagítása, a technológiai váltás előmozdítása, pénzügyi forrásokhoz való hozzáférésük elősegítése, valamint a más cégekkel kialakított együttműködés elmélyítése a kis- és közepes vállalkozások munkaerő-igényét egyaránt jelentősen emelik.

A **kutatás-fejlesztés** – amely szintén előmozdítja a munkaerő-tartalékok jobb felhasználását – szerepe sokrétű lehet. Az alacsony állami és vállalati K+F tevékenység és a kevés forrás gátat vet a magyarországi versenyképesség kibontakozásának. A kutatás-fejlesztésre fordított kiadások, illetve az eredmények hasznosításának folyamata fokozza a versenyképességet és növeli a munkaerő iránti keresletet. A jól működő kutatás-fejlesztési rendszer közvetlenül is javítja a munkaerő minőségét és foglalkoztathatóságát. A K+F eredmények gyorsabb átkerülése a gazdaság szektorába új tevékenységeket szülnek, amelyek magasan képzett munkaerőt igényelnek és magasabb hozzáadott értékű tevékenységek kialakulásához vezetnek.

A **környezethez** kapcsolódó akciók elősegítik a foglalkoztathatóságot, mert javítják a lakosság egészségét. Számos területen van szükség a környezet és a környezetvédelem fejlesztésére. Az ehhez kapcsolódó intézkedések előmozdítják a foglalkoztathatóságot, mert minőségi környezetet teremtenek az országban élő munkaerő számára.

A **közlekedési infrastruktúra** kiépítése javítja az elmaradott térségek és régió országon belüli és külföldről történő elérhetőségét, ugyanakkor új munkalehetőséget teremt, hiszen emeli a projektekből profitáló térségek versenyképességét. A potenciálisan betölthető állások számának emelésével hozzásegítik az embereket a megfelelő állás gyorsabb megtalálásában, hiszen a kapcsolódó projektek elősegítik az ingázással elérhető munkalehetőségek bővülését.

A munkavállalási lehetőségek terén nagy **regionális és helyi különbségeket** találunk. Számos intézkedési terület segít az egyenlőtlenségek mérséklésében. Ezzel együtt a helyi tudást természetesen helyi szinten lehet legjobban kamatoztatni, ezért a helyi szintű intézkedések

révén hatékonyabban aknázhatók ki a humán erőforrások. A szociális gazdaság hangsúlyozása a hátrányos helyzetű csoportok és a tartós munkanélküliek munkaerő-piaci visszatérését is előmozdítja. A helyi kis- és közepes vállalkozások foglalkoztatási erejének és rugalmasságának fokozása szintén olyan terület, ahol a kapcsolódó akciók nagy valószínűséggel célt érnek. Ez különösen igaz az idegenforgalom esetében, ahol a helyi potenciál kiaknázása a legtöbb lehetőséget rejt magában.

A **mezőgazdaság** területén is számos módon lehet a humán erőforrások jobb kiaknázását biztosítani. A technológia és a hatékonyság emelése, a termelőképeség korszerűsítése növeli a versenyképességet, ezért a munkaerő-piacon érvényes egyenlőtlenségek felszámolását is előmozdítja. Az új technológiák megjelenése nagy mennyiségű munkaerőt szabadít fel. Ez szükségessé teszi a korábban a mezőgazdaságban foglalkoztatottak helyben tartását, képzését. Ezzel párhuzamosan támogatni, képezni kell a fiatal gazdákat annak érdekében, hogy nekik már ne kelljen ugyanazokkal a problémákkal szembesülniük, mint elődeiknek.

A **vidéki térségekben** a foglalkoztatási lehetőségek bővüléséhez a mezőgazdaságtól eltávolodó helyi tevékenységek diverzifikálására van szükség. Ennek érdekében ki kell képezni az embereket az újszerű tevékenységek végzésére, és új bevételi forrásokat kell megismertetni velük. A helyi kulturális és természeti örökség megőrzése kedvez az idegenforgalom fejlesztésének, amely dinamikus iparágként további foglalkoztatási lehetőségeket teremt.

A humán erőforrás fejlesztés potenciális hatását tovább emeli a Humán Erőforrás Fejlesztési Intézkedési Keret (lásd a Mellékletben a fejezet végén). Ez adja ugyanis a Strukturális Alapokból érkező, humán erőforrás fejlesztésre fordítható támogatás keretét. Az Európai Foglalkoztatási Stratégia érvényesülése révén erősíti Magyarországon a társadalmi és a gazdasági kohéziót.

3.3. JOBB MINŐSÉGŰ KÖRNYEZET, KIEGYENSÚLYOZOTTABB REGIONÁLIS FEJLŐDÉS (3. CÉL)

A harmadik cél a környezet minőségének javítása, a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás, valamint a regionálisan kiegyenlítettebb fejlődés biztosítása. A célkitűzés kiválasztását általánosságban a környezeti terhelés csökkentése, valamint az országban az életminőség tekintetében tapasztalható hatalmas regionális egyenlőtlenségek indokolják.

A gazdasági versenyképesség fokozása és a jövedelmi különbségek mérséklése nem jelenti automatikusan a környezet javulását. A célkitűzésre azért van szükség, hogy szavatolható legyen: a gazdasági tevékenységek önmagukban nem vezetnek a környezeti erőforrások nem fenntartható kiaknázásához. A célkitűzés másik aspektusa a regionális egyenlőtlenségeket érinti. Míg egyes térségekben a reáljövedelmek megközelítik az Unió átlagot, mások alig harmadát sem érik el. A feltárt különbségek számos okra vezethetők vissza, a Nemzeti Fejlesztési Tervnek pedig foglalkoznia kell ezekkel a kérdésekkel.

Noha általánosságban a **környezet és a természetvédelem helyzete** az Európai Unióhoz képest nem rossz, még számos területen kell előrelépni. Ezek a beavatkozási területek szorosan kapcsolódnak a települési környezethez. A szennyvíz- és hulladékkezelés, a vízminőség javítása, a levegőszennyezés csökkentése nagymértékben javítja a helyi

közösségek jólétét. A közösség számára további fontos intézkedési terület az árvízvédelem és a vízszennyezés megakadályozása.

A környezet fejlesztésének elengedhetetlen feltétele a helyes **energiagazdálkodás**. Jelenleg egy GDP egység előállítása jóval több energiát igényel, mint az Európai Unióban. Ha a tendencia folytatódik, az komolyan veszélyeztetheti az energiatartalékokat, és az erőforrások nem fenntartható használatához vezet. A környezeti állapotot nem szabad a **biodiverzitás** veszélyeztetésével sem megzavarni. A csökkenő biodiverzitás nem kívánatos, hiszen a cél a megóvás, emellett sérülése az idegenforgalomra és az ahhoz kapcsolódó tevékenységekre is komoly következményekkel jár. A tervezett lépések javítják a környezet minőségét.

A települési környezet bizonyos, a **közlekedési infrastruktúra** fejlesztését célzó akciókkal tovább javítható. A forgalmat el kell terelni a környezeti szempontból érzékeny területekről, így csökken a környezetterhelés. Az elkerülő utak megépítése pedig a települések közösségeit védelmezi a környezeti ártalmakkal szemben.

Az életminőségben mutatkozó **regionális egyenlőtlenségek** számos okra vezethetők vissza. A helyi és regionális adottságok, az elérhetőség és a többi régióval folytatott kapcsolat és kommunikáció különbségei nagy eltéréseket mutatnak, akár csak a közszolgáltatások minősége, valamint a hátrányos helyzetű csoportok részvétele a helyi lakosságon belül. Az egyenlőtlenségek felszámolására irányuló akciók sikeréhez javítani kell a helyi vállalkozások tőkefelvő, befektetéseket vonzó képességét, és olyan munkalehetőségeket kell teremteni, amelyek igazodnak a helyi munkaerőhöz. Nagy figyelmet kell fordítani a nemek közötti esélyegyenlőség biztosítására a társadalom minden rétegében. A hazai potenciál jobb kiaknázása olyan egyetemeket igényel, amelyek szoros együttműködést tartanak fenn a helyi vállalkozásokkal, és a versenyképesség új forrásait tárják fel. Ez különösen a szegényebb országrészekben lehet különösen hatékony. A barnamezők hasznosítása és a regionális és helyi életminőséget javító települési környezet fejlesztése szintén jelentős helyi potenciált rejt magában. Az erőforrások hatékonyabb felhasználása érdekében, fel kell számolni a közlekedésben mutatkozó, helyi és regionális termelési tevékenységeket fenyegető szűk keresztmetszeteket. Helyi szinten az elkerülő utak és körgyűrűk építése tehermentesíti a helyi közlekedést, javítja az életminőséget és emeli a lakosok biztonságát, ezért fejlesztésükre mindenképpen szükség van.

Azokon a területeken, amelyek idegenforgalmi potenciállal rendelkeznek, a turisztikai vonzerőket úgy kell fejleszteni, hogy versenyképesebbek legyenek a nemzetközi piacokon. Ugyanakkor az elmaradott térségekben a kulturális és természeti értékek kihasználása előmozdítja az új munkahelyek teremtését és a szolgáltatások kiszélesítésével és minőségének javításával növeli a gazdasági tevékenységet. Mindemelletl ügyelni kell annak biztosítására, hogy a kapcsolódó fejlesztések ne károsítsák a környezetet és a természetes erőforrásokat.

A **vidéki térségekben** a helyi potenciálok kiaknázása nem csak az idegenforgalmon nyugszik; fontos terület a mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás, az erdőgazdálkodás és a halászat is. A tevékenységek diverzifikálása, a kézművesség, a speciális helyi termékek előállítása és a helyi kultúra megőrzése a fellendülés új forrásait jelentik. Az alapvető helyi szolgáltatások fejlesztésének támogatása kedvezően hat az új vállalkozások létrejöttére, és a helyi lakosság érdekeit is szolgálja.

Általánosságban a versenyképesség a **termelői szektor** modernizálása, valamint az üzleti infrastruktúra kiépítésének támogatása révén történő emelése hozzájárul a környezet javulásához, mert pénzügyi forrásokat teremt hozzá. Mindemelletl a Nemzeti Fejlesztési Terv

előnyben részesíti a versenyképességet meghatározó tényezők közül azokat, amelyek csökkentik a környezetre nehezedő terheket. Az ilyen jellegű politikák célpontjában a **kutatás-fejlesztés** szerepének és a termelés technológia-intenzív voltának megerősítése, valamint az **információs társadalom** eredményeinek elterjesztése áll annak érdekében, hogy a termelés környezeti terhelése csökkenjen, ugyanakkor emelkedjen a hozzáadott érték.

A **KKV szektor** modernizációja ebben a tekintetben elkerülhetetlen, hiszen a környezetbarát technológiával nem rendelkező vállalatok csak nehezen lesznek képesek megfelelni az *acquis* környezetvédelmi előírásainak. Ezen a téren a sikeres intézkedések javítják a környezet minőségét.

A regionális és helyi **humán erőforrások** jobb kiaknázása elősegíti a regionális különbségek mérséklését. Ezen erőforrások kihasználásának mindenképpen a helyi lakosság oktatási és képzési szükségleteit kell tükröznie, és meg kell könnyítenie a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok (roma kisebbség) befogadását, és visszatérését a helyi közösségbe és a munkaerő-piacra. Ezzel párhuzamosan gondoskodni kell a nők munkaerő-piaci beilleszkedéséről is, ezáltal a humán potenciál a korábbinál nagyobb mértékben hasznosítható. Általánosságban a magasabb szintű humán tőke jobb környezetet teremt, mert emeli a környezettudatosságot, és képzetesebb munkaerő formájában többletforrást nyit meg a környezetvédelem számára is. A képzetesebb társadalomban pedig könnyebben lehet emelni a környezettel szembeni tudatosságot, és érvényesíteni a környezetbarát elképzeléseket.

A fentiekben azonosítottuk azokat a beavatkozási területeket, amelyek a specifikus célok megvalósítását szolgálják, és segítenek a reáljövedelmekben mutatkozó különbségek felszámolásában a jelenlegi tervezési szakaszban. Ezzel egyidejűleg előmozdítják a hosszabb távú célkitűzés megvalósulását is, azaz a magyarországi lakosság életminőségének javítását.

4. PRIORITÁSOK

A Nemzeti Fejlesztési Terv célkitűzéseinek azonosítása és különböző intézkedési területekkel való kapcsolatuk alapján a stratégia négy fő intézkedési területet nevesít, az alábbiak szerint:

- a termelői szektorban a termelékenységet fokozó lépésekre van szükség; amely figyelembe veszi az innováció és a versenyképesség egyéb tényezőit;
- a humán erőforrások oktatást, képzést, egészséges életkörülményeket és széles munkaerőpiaci lehetőségeket igényelnek;
- az infrastruktúra a közlekedési rendszer javítását és a jobb környezetvédelem biztosítását célzó intézkedéseket kívánja meg;
- a regionális egyenlőtlenségek kiegyensúlyozottabb fejlesztést, valamint a helyi és regionális erőforrások jobb kiaknázását teszik szükségessé.

A fentiek alapján a 2004-2006 közötti időszakra kitűzött beavatkozások prioritásai:

- A termelőszektor versenyképességének javítása
- A foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése
- Jobb infrastruktúra és tisztább környezet biztosítása
- A regionális és helyi potenciál erősítése

A négy prioritás mellett egy ötödik is meghatározásra került. Ez azokat az akciókat fedi le, amelyek a közpénzek hű és hatékony felhasználását garantálják a Nemzeti Fejlesztési Terv megvalósítása során. Ez a prioritás a:

- Technikai segítségnyújtás

Amint azt már a stratégiában jeleztük, számos területen van szükség az esélyegyenlőséget és a fenntartható fejlődést biztosító lépésekre. Ezért a fent említett prioritásokat e két horizontális elv figyelembe vételével kell megvalósítani.

4.1. A TERMELŐSZÉKTOR VERSENYKÉPESSÉGÉNEK JAVÍTÁSA (1. PRIORITÁS)

Magyarország termelékenysége tekintetében minden ágazatban erőteljesen le van maradva az Európai Unió átlagától, és így nehéz lesz lépést tartania versenytársaival az Egységes Európai Piacon. Számos intézkedési terület közvetlenül erősíti a versenyképesebb termelő szektor kialakulását, ezért kívánatos ezeket együtt, egyetlen prioritásként kezelni.

Ennek keretében emelni kell Magyarország helyzetéből fakadó nem fiskális eszközökből származó versenyelőnyeit a tőkebefektetések megszerzésében. További beavatkozási területek: a befektetési aktivitás ösztönzése, a kis- és közepes vállalkozások fejlesztése, a kutatás-fejlesztési tevékenységek támogatása, az információs társadalom feltételeinek megteremtése és a mezőgazdasági teljesítmény fokozása.

A teljesítőképesebb termelő szektor jól felszerelt munkaerőt és korszerű gépparkot igényel. Az első elemhez emelni kell a **befektetési szintet** a gazdaságban, a második kitétel pedig a magasabb szintű technológia beszerzését teszi szükségessé. A befektetés-ösztönzés, az **üzleti infrastruktúra**⁵ fejlesztése, a **magas színvonalú technológia** alkalmazása, illetve a termelők támogatása az innovatív tevékenységek terén mind emeli a versenyképességet. A sikeres innovációs tevékenység magas hozzáadott értéket képviselő termékeknek nyújt lehetőséget, erősíti a hazai termékek nemzetközi pozícióit, és csökkenti a környezet kihasználtságát. A kibocsátás hozzáadottérték-tartalmának emeléséhez nemcsak az új technológiák és termékek, hanem más tevékenységek (mint például a know-how használata, a franchising) is hozzájárulnak. Az információs és kommunikációs technológiák mind szélesebb felhasználása nagymértékben képes növelni a versenyképességet. A versenyképesség fokozásának egy hatékony tényezője a modern információs technológiák használata és az általuk biztosított információk felhasználása. A jobb marketing képességek és a cégek menedzsment tudása ismét kedvez a magas hozzáadott értéket képviselő termékek megjelenésének és a jobb versenyképességnek.

Az intézkedések célja a gazdaság „duális” jellegének gyengítése. Ennek érdekében olyan lépésekre van szükség, amelyek előmozdítják a nagyvállalatok és a kis- és közepes vállalkozások közötti együttműködést úgy, hogy a KKV-k könnyebben eleget tudjanak tenni az alvállalkozói követelményeknek. A befektetési és technológiai szint különösen alacsony a **KKV** szektorban. Ezt jelzi az is, hogy súlyuk a hozzáadott érték és az export terén sokkal alacsonyabb mint a foglalkoztatásban. A főként külföldi, multinacionális vállalatok által uralt ágazatokban a nagymértékű termelékenységi növekedés csak csekély lehetőségeket hozott a kis- és közepes vállalkozások számára. A nagyvállalatoktól érkező technológiai transzfer meglehetősen kicsi volt, így az ennek emelésére irányuló lépések komolyan emelhetik az általános termelékenységet. A kis- és közepes vállalkozásokat általában alacsony technológiai szint jellemzi, az új környezetvédelmi szabványokra nincsenek megfelelően felkészülve, a munkaerő és a vezetők képzettsége is gyakran hiányos. Nemzetközi összehasonlításban kutatás-fejlesztési tevékenységük meglehetősen alacsony. A fenti problémák megoldása jelentősen elősegíti a termelői szektor versenyképességét.

A vállalatok teljesítményének másik kulcseleme az adminisztratív és szabályozói környezet leegyszerűsítése a kisvállalkozások számára. Fel kell számolni az üzleti és pénzügyi szolgáltatások és a kisebb vállalkozások számára nyújtott finanszírozás piaci hiányosságait. Ennek eredményeként a kisebb vállalatok emelhetik a versenyképességet, könnyebben jutnak piacra, termékfejlesztésbe fognak, így munkahelyet teremtenek.

A termelői szektor számára különösen problematikus, hogy nagyon alacsony az innovációs és a **kutatás-fejlesztési tevékenység**. Az intenzívebb kutatás-fejlesztést felvonultató országokban, ahol a non-profit és a vállalati kutatási tevékenységek egyaránt lényegesen magasabbak, a K+F eredmények is könnyebben kerülnek gazdasági hasznosításra. Az új

---

⁵ ipari parkok, vállalkozási övezetek és logisztikai központok

eredmények, technológiák és termékek kifejlesztése a magas hozzáadott értéket képviselő, technológia-intenzív termelés kialakulásához vezet. Erősíteni kell a vállalati és a civil szektor kutatás-fejlesztési aktivitását, és a közöttük levő kapcsolatokat.

A fentiekén túl mindenképpen támogatni kell az **információs társadalom** kialakulását, hiszen az általa képviselt új technológiák a versenyképesség jövőbeli forrásait jelentik. Ezek a technológiák a jövő motorjait jelentik és a gazdaság és társadalom minden szektorára kihatással vannak. A fejlett, tudás alapú menedzsment, marketing és termelési technikák, ügyfélszolgálat jelentős mértékben növelhetik a termelékenységet, az új piacokra történő belépést és az üzleti lehetőségek kiszélesedését. A partnerhálózatok, az elektronikus kereskedelem és tartalom fejlődése jótékonyan hat a termelői szektor alakulására. Az informatikai iparág fejlődése és az elektronikus szolgáltatások tartalmának bővítése alapvetően járul hozzá a kapcsolódó beavatkozási területek sikeréhez. Az új technológiák emelik a hozzáadott értéket, és a kialakuló ipari struktúra nemcsak átláthatóbb, hanem hatékonyabb is.

A **mezőgazdasági termelés és a halászat** korszerűsítése mindenképpen fontos, mert a termelékenység a gazdag potenciál ellenére is messze elmarad az Uniós átlagtól. Az itt megvalósítandó intézkedések a gazdaság egyik gyengén teljesítő ágazatát célozzák, ezáltal növelik a versenyképességet. Ennek keretében a termelékenység, a hatékonyság és a termelési struktúra fejlesztésére kerül sor. A magas hozzáadott értéket képviselő termékek előállítását lehetővé tevő új technológiák bevezetését mindenképpen támogatni kell. Ezen túlmenően a környezeti, higiénés és állat-jóléti feltételek javítása olyan terület, ahol a beavatkozás különösen indokolt. A termelékenyebb és jobb minőségű mezőgazdaság gyümölcseit csak akkor lehet learatni, ha a mezőgazdasági termékek feldolgozását és eladhatóságát segítő infrastruktúra lépést tart a fejlődéssel. Emelni kell a halászati létesítmények befektetéseit, javítani kell a haltermelés és a halfeldolgozás szabványait.

Amennyiben az ország jobb mezőgazdasági termeléssel magas hozzáadott értéket képviselő és versenyképesebb élelmiszereket kíván előállítani, elengedhetetlen az **élelmiszerfeldolgozás** korszerűsítése. Ennek érdekében új technológiákat kell bevezetni a termelésben, ezek ugyanis nemcsak a termelékenységet és a teljesítményt növelik, hanem a megfelelő befektetésekkel kiegészítve óvják a környezetet is. Az intézkedéseket a termékek minőségi fejlesztésével, a jobb élelmiszerbiztonsággal és marketinggel kell kiegészíteni. Ennek következtében termelékenyebb lesz az élelmiszer-előállítás, jobb, minőségi termékek születnek, ugyanakkor a környezetet is kisebb mértékben veszik igénybe.

A **vidéki térségekben** javítani kell az alapvető szolgáltatásokat, fejleszteni kell a képzettséget. Ez segítheti a mezőgazdaságban foglalkoztatottak beilleszkedését más tevékenységekbe, például olyan tevékenységek által, mint az idegenforgalom vagy a kézművesség. E lépéseket a mezőgazdasági termelés korszerűsítésének kell kísérnie. Az elérhetőség, a hálózatok fejlesztése és az új tevékenységek diverzifikálása révén jobban kiaknázható a vidéki potenciál.

A fenti beavatkozási területek egy csoportba való helyezését az indokolja, hogy hosszabb távon a termelői szektor megújulását hozzák Magyarországon. A termelői szektor jelenleg ugyanis duális gazdasági struktúrában működik, alacsony hozzáadott értéket képviselő tevékenységeket takar. A jövőbeli termelői szektor viszont úgy dinamikus, hogy megfelelő technológiával, termelékenyebben működik, és nagymértékben támaszkodik az információs társadalom vívmányaira és a kutatás-fejlesztési eredményekre. Egy ilyen típusú termelői

ágazatban a hazai cégek – főleg a kis- és közepes vállalkozások – jobban előnyükre tudják fordítani a nagy külföldi vállalatok jelenlétét.

Az 1. Prioritás keretében a befektetésekhez, kis- és közepes vállalkozásokhoz, kutatás-fejlesztéshez és információs társadalomhoz kapcsolódó akciókat az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) támogatja. A mezőgazdasághoz és a vidékfejlesztéshez kapcsolódó intézkedéseket az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA), a halászatot pedig a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz (HOPE) támogatja.

A prioritás megvalósítására a Gazdasági Versenyképesség Operatív Program és az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program keretében kerül sor.

4.2. A FOGLALKOZTATÁS NÖVELÉSE ÉS AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK FEJLESZTÉSE (2. PRIORITÁS)

A második prioritás a foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése. A humántőke magasabb színvonala növeli a termelékenységet és a versenyképességet. A magyarországi munkaerőpiac és az oktatási rendszer, valamint a foglalkoztathatóságot segítő szociális szolgáltatások és infrastruktúra jelenlegi helyzetének hiányosságai azonban egy sor olyan problémát vetnek fel, amelyek megfelelő intézkedéseket igényelnek.

A munkaerő magas képzettségi szintje ellenére a megszerzett képzettség sokszor kevésnek bizonyul a piacgazdaság igényeihez képest, amely az alacsony képzettség és bérek helyett a nagy hozzáadott értékű tevékenységekre alapul. A gazdaság növekedésével nem oldódnak meg automatikusan a humán tőkekészlet hiányosságai. A **humán tőke fejlesztésére** irányuló fejlesztések képesek áthidalni a képzettségbeli hiányosságokat.

A stratégia **aktív munkaerő-piaci intézkedéseket** foglal magában a foglalkoztatás kiszélesítésére, valamint a munkaerő-piaci szükségletek és az oktatás nem megfelelő kapcsolatából eredő következmények enyhítésére. A foglalkoztatottak számának növelése mellett biztosítani kell, hogy a rendelkezésre álló munkaerő kielégítse a hatékonysági és minőségi elvárásokat. Azért hogy fenntartható eredményeket érjünk el a munkaerő-piaci követelményeknek megfelelő képzések hatékonyságát, a munkaközvetítést és az Állami Foglalkoztatási Szolgálat szolgáltatásait fejleszteni kell.

A foglalkoztatottság növekvő szintje megkívánja a munkahelyteremtés előmozdítását, elsődlegesen az ön-foglalkoztatás és a kezdő vállalkozások közvetlen vagy közvetett támogatása valamint befektetési képzési programok útján.

Az ezen a téren végzendő tevékenység magában foglalja a fiatalok képzését is. Kívánatos a magasabb szintű és a középfokú képzést követő szakmai tanfolyamok választékának növelése, hogy növekedjen az ezen képzést választó fiatalok száma is, megkönnyítve ezzel a középfokú oktatást követően munkába állásukat.

A vállalkozók képzése növeli az ilyen cégek foglalkoztatási kapacitását, javítja rugalmasságukat, bővíti vállalkozási ismereteiket és fokozza a vállalkozások fennmaradásának esélyeit, amivel hozzájárul a magasabb foglalkoztatottsághoz és a humántőke minőségének javításához.

A leginkább hátrányos csoportok (beleértve a tartós munkanélkülieket, a fiatal és az idős korosztályt, a fogyatékosokat és a roma népességet) oktatási/foglalkoztathatósági esélyeinek növelése a foglalkoztatás további növelésének előfeltétele. A **társadalmi kirekesztés** felszámolásának egyik eszköze a fogyatékosok, a roma kisebbség és más hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztathatóságának javítása. Ezen erőfeszítéseket a foglalkoztatás ösztönzésére és a szociális körülmények javítására irányuló akcióknak kell kísérniük. A beavatkozás különösen a romák esetében elengedhetetlen, hiszen ez a csoport igen nagy hátrányt szenved a munkaerő-piacon, a romák elégtelen beilleszkedése pedig gyengíti a társadalmi kohéziót.

Különös figyelmet szentelünk a **nők munkaerő-piaci** belépésének és fokozódó részvételének. Intézkedések történnek az új álláshelyekhez történő hozzájutásuk megkönnyítésére, üzleti vállalkozások beindításának elősegítésére, csökkentve a munkaerőpiacon a nemek szerinti vertikális és horizontális megkülönböztetést és növelve a nők részvételét az ön-foglalkoztatásban. A nők, nem egyszer magasabb képzettségi szintjük ellenére, gyakran találkoznak diszkriminatív alkalmazási gyakorlattal és nehéz számukra a visszatérés a munkaerőpiacra. Lépéseket teszünk a nők egyenlő esélyek mellett történő jobb munkaerő-piaci teljesítményének elősegítésére.

A foglalkoztathatóság javítása és a munkaerő-piaci szükségletek az **egész életen át tartó tanulás** koncepcióján belül olyan terület, amely a humán tőke fejlesztéséhez járul hozzá. Az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként modernizálni kell az oktatást, a szakképzést, az oktatók szakképzését és fejleszteni kell az oktatási segédanyagokat és elő kell mozdítani mindezek elterjedtségét. Ezen intézkedések támogatják az alapvető képességek és szaktudás fejlesztését. Az oktatás és képzés – strukturális fejlesztés révén – képesek lesznek megfelelni a társadalom támasztotta elvárásoknak. Az oktatási és szakképzési tanácsadás fejlesztése is elengedhetetlen feltétele ezen stratégiának.

Az alkalmazkodóképesség javítása és a **vállalkozói ismeretek** fejlesztésének elősegítése a vállalati szféra teljesítményét és a munkaerővel kapcsolatos minőségi igényét is növeli. A vállalati szféra megnövekedett igényeit oktatással és képzéssel kell kielégíteni. Ezekhez az intézkedésekhez járul hozzá a felnőttoktatás javítása, ami tovább növeli a foglalkoztathatóságot. Az **oktatás épületállománya és felszereltsége** az ország számos területén gyakran sürgős javításra és fejlesztésre szorul; az ezt célzó intézkedések az oktatás hatékonyságát javítják.

A magyar lakosság általános **egészségi** állapota meglehetősen gyenge, és ez komolyan gátolja a munkaerő-piaci teljesítményt. A helyzet sok embert arra kényszerít, hogy korán inaktívvá váljanak. A kórházak felszereltsége rossz, az egészségügyi szolgáltatók közötti kommunikáció gyenge, ezért a területen eszközölt befektetések jelentősen javítják az egészségügyi szektor hatékonyságát. Ezek a beavatkozások segíthetnek abban, hogy az egészségügy rendszer képes legyen megbirkózni az előregedő magyar népesség egészségügyi problémáival.

Az intézkedési területek átfogó képet adnak az aktív munkaerő-piaci és képzési stratégiáról. Együttesen hozzájárulnak a munkaerőpiac igényei és az oktatás által kibocsátott munkaerő közötti eltérések felszámolásához és a foglalkoztatás növekedéséhez, a munkanélküliség csökkentéséhez, illetve az egészségesebb, jobb minőségű munkaerő kialakulásához, amely szükséges feltétele a magas hozzáadott értékű termelő szektor létrejöttének is. Az így kialakuló munkaerőpiacon és az oktatásban a hátrányos csoportok a korábbinál nagyobb esélyeket élveznek. Az intézkedési csomag munkaerőpiacra és oktatással kapcsolatos

területei arra irányulnak, hogy a társadalmi kirekesztettség problémájának kezelésével csökkenthető legyen a romák munkaerő-piaci és oktatási diszkriminációja. Ez hozzájárul szociális integrációjukhoz és társadalmi helyzetük javításához. Az intézkedések hatékonyságát tovább fokozzák a hosszú távon jótékony hatással járó akciók, mint az egész életen át tartó tanulás támogatása, az oktatás fizikai infrastruktúrájának és felszereltségének fejlesztése.

A második prioritást két Strukturális Alap segíti. A foglalkoztatás, oktatás és képzés támogatását az Humán Erőforrás-fejlesztési Operatív Program biztosítja, és finanszírozása elsődlegesen az Európai Szociális Alapból (ESZA) történik. A humán erőforrás-fejlesztéssel összefüggő infrastrukturális fejlesztések megvalósításához az Operatív Program az ERFA támogatását is igénybe veszi. Ez a prioritás szorosan kapcsolódik az Európai Foglalkoztatási Stratégia magyarországi megvalósításához.

4.3. JOBB INFRASTRUKTÚRA, TISZTÁBB KÖRNYEZET BIZTOSÍTÁSA (3. PRIORITÁS)

A harmadik prioritás az infrastruktúra és a környezet integrált fejlesztése. A prioritás szükségességét az indokolja, hogy az ország komoly lemaradásban van az Európai Unióhoz képest a **közlekedési infrastruktúra** terén, emellett a környezetvédelem is sok tekintetben elmarad az Unió átlagától. A két terület együttes kezelése azon felismerésen alapszik, hogy mindkettő elengedhetetlen az ország fejlődése szempontjából, és egymással szoros összefüggésben állnak. A két terület közös kezelése szavatolja, hogy Magyarország modernizációja – amelyben sarkalatos szerepet játszik a közlekedési infrastruktúra – környezeti szempontból fenntartható módon menjen végbe.

A magyarországi úthálózat nem képes az ország fejlődését szolgálni. A gyorsforgalmi utak, autópályák hálózata még a gazdaság viszonylag kis méretéhez képest is alacsony, csak részben biztosítja a nemzetközi partnerekkel való összeköttetést és a belföldi igényeknek sem felel meg. Az úthálózat sűrűsége általában elfogadható, ám minősége annyira rossz, hogy nem képes a régiókat hatékonyan összekapcsolni, ezért azok nem képesek megfelelően kiaknázni potenciáljukat. A vasúthálózat is hasonló helyzetben van: sűrűsége megfelelő, ám minősége nem éri el az EU szintjét. A légi közlekedést illetően az ország repülőtere elérkezett kapacitása határára, a regionális repülőterek pedig szinte semmilyen szerephez nem jutnak, pedig Magyarország légi forgalma nemzetközi összehasonlításban amúgy három ilyen jellegű repülőtér működését indokolná. A vízi szállítás terén a Duna nemzetközi közlekedési folyosóként történő hasznosítása elégtelen, ezért mindenképpen befektetésekre van szükség a helyzet javításához.

Ebben az ágazatban tehát a fejlesztés főbb területét az autópálya-hálózat bővítése és a meglévő úthálózat fejlesztése képezi. Néhány fontos vasútvonal építése vagy rekonstrukciója is tervbe van véve. A Duna közlekedési folyosó infrastruktúrájának jelentős fejlesztésére (egy Budapesttől délre fekvő kikötő korszerűsítése és bővítése várható) és a légi közlekedési létesítmények bővítésére is sor kerül, hogy kielégíthessék a megnövekedett légi személy- és teherszállítási szükségleteket. A nemzeti repülőtér és két regionális repülőtér kibővítése van tervbe véve.

Miután a megnövekedett közúti forgalom elkerülhetetlenül növeli a környezeti terhelést, alapvető fontosságú, hogy a közlekedés fejlesztése úgy történjen, hogy a lehető legkisebb

terhelést jelentse a környezet számára. Ennek érdekében a települések környezetét javító elkerülő utak építését és a közúti szállítást kiváltó vasúti fejlesztések végrehajtását kell szorgalmazni. A fejlett közúti hálózat létrehozása megkívánja, hogy az infrastruktúra-fejlesztés a lakossággal és a környezetvédelemben érdekelt civil szervezetekkel együttműködésben történjen.

A Kohéziós Alap finanszírozásával tervezett fejlesztések a Helsink-i közúti és vasúti folyosókra koncentrálnak. A Kohéziós Alap olyan fejlesztési projektek számára is nyitva áll amelyek a Duna, mint nemzetközi közlekedési folyosó kiaknázását mozdítják elő. A Környezetvédelmi és Infrastruktúra Operatív Program keretében ERFA-ból megvalósuló fejlesztések ezeket a beavatkozásokat kísérik: a közúti főfolyosókra felvezető gyorsforgalmi- és főút-szakaszok korszerűsítését, az elkerülő utak építését, valamint a regionális repülőterek fejlesztését finanszírozzák. Szintén ERFA-ból finanszírozzák a Regionális Operatív Program keretében az intra-regionális elérhetőség javítását szolgáló fejlesztéseket. Ennek következtében a **közlekedési hálózat fejlesztésére** és a finanszírozási források elosztására világos feladatmegosztás mellett kerül sor.

A Nemzeti Fejlesztési Terv hosszú távú célja az életminőség javítása, amit nem lehet a fenntarthatóságra és a **környezetvédelemre** vonatkozó megfontolások érvényesítése nélkül végrehajtani. A környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése nagymértékben hozzájárul ehhez a célkitűzéshez. Az intézkedési területek a fontosabb városok környezetvédelmét is felölelik. A lépések olyan területekre koncentrálnak, ahol jelentős lemaradás tapasztalható az Európai Unió átlagához képest. A befektetések a szennyvízkezelő létesítményekre, a felszíni és földalatti vizek minőségének javítására, a komplex szilárdhulladék gyűjtési és kezelési rendszerek kialakítására valamint a levegő- és zajszennyezés csökkentésére irányulnak. Elengedhetetlen a **környezetbiztonság** (árvízvédelem, vízszennyezés) javítása, hiszen a környezetben és a természetben az elmúlt években végbement változások komolyan veszélyeztetik az ország nagy térségeiben az életminőséget. A **természetvédelem** megerősítése érdekében befektetéseket kell eszközölni a biodiverzitás megőrzésére.

A Kohéziós Alap négy területre koncentrálnak: a szennyvíz és a szilárdhulladék kezelése a nagyobb városokban, az ivóvíz minőségének javítását célzó nagyberuházások és a talajszennyezések megszüntetése. A Kohéziós Alap keretében a szilárdhulladék és az ivóvíz kezelését célzó beruházások a regionális jelentőségű rendszerek kiépítését szolgálják, míg a Strukturális Alapokból az olyan egyedi kiegészítő rendszerek finanszírozása történik, amelyek a regionális rendszerekhez kapcsolódnak. A szennyvízkezelés területén a két alap között a tevékenység úgy oszlik meg, hogy a nagy városokban megvalósuló projekteket a Kohéziós Alap finanszírozza, míg a Strukturális Alapokból történik a kisebb városok beruházásainak finanszírozása. A jelentős talajszennyezések megszüntetése a Kohéziós Alap támogatásával történik, míg a kisebbeket a Strukturális Alapokból finanszírozzák. Megjegyzendő, hogy a Strukturális Alapok a természetvédelmi, környezetbiztonsági és kisebb jelentőségű ivóvízellátási beruházásokhoz vehetők igénybe. Ugyancsak a Strukturális Alapokból finanszírozhatók a városok és az ipari központok levegő- és zajszennyezését csökkentő beruházások. Ezen túlmenően a Strukturális Alapok befektetései a természetvédelemre, a környezetbiztonságra és a megújuló energiaforrások szerepének növelésére irányulnak.

A természetes erőforrások védelme és a biológiai sokféleség megőrzése mellett a **környezetbarát energiaszektor** fejlesztése is a környezeti szempontból fenntartható fejlődés kulcseleme. A megújuló energiaforrások használatának ösztönzése, és az energiamegtakarítási rendszerek támogatása jelentősen hozzájárul a Nemzeti Fejlesztési Terv hosszú távú céljainak megvalósításához.

Ez a prioritás azért koherens, mert összehangolt erőfeszítéseket tesz a közlekedési infrastruktúra fejlesztésére, és ezzel együtt biztosítja, hogy az ország fejlődése során a környezetvédelmi szempontok kellően érvényesüljenek. A közös problémakezelés elejét veszi annak, hogy az Uniós jövedelmi szinthez történő felzárkózás esetleg a környezet túlzott igénybevétele mellett valósuljon meg, ami egyértelműen veszélyeztetné a környezeti állapotot. A stratégia így biztosítja, hogy a gazdasági felvirágzáshoz szükséges és tervbe vett közlekedési fejlesztések a környezet és a természet messzemenő figyelembe vételével valósuljanak meg.

A prioritást a Kohéziós Alap és az ERFA finanszírozza. Ami az utóbbit illeti, a prioritás intézkedései a Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program keretében valósulnak meg.

4.4. A HELYI ÉS REGIONÁLIS POTENCIÁL ERŐSÍTÉSE (4. PRIORITÁS)

A prioritást a Magyarországon belül tapasztalható jelentős regionális egyenlőtlenségek indokolják. Míg bizonyos régiók megközelítik az Uniós átlagot, mások annak harmadát sem érik el. Az egyenlőtlenségek kialakulása számos tényezőnek tudható be: földrajzi fekvés, a megörökölt ipari struktúra, gyenge gazdasági és humán feltételek, a természeti és kulturális örökség gazdagsága vagy korlátozottsága, vagy a rossz elérhetőségi viszonyok mind felelősek a jelenlegi helyzetért. Nagyok a regionális különbségek az ország keleti és nyugati fele között, a főváros és az ország többi része között. Emellett nagyok az eltérések a régiókon belül is és a kistérségek között is. Ennek következtében a prioritásnak rugalmasan kell kezelnie a különleges, helyi és regionális igényeket.

Fejlesztési lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy csökkentsük a regionális, a társadalmi és gazdasági különbségeket, fokozzuk a régiók gazdaságát, hogy a fejletlen régiókban stabilizáljuk a közepes méretű városokat az életszínvonal és a foglalkoztatottsági szint növelésével. Kiemelten fontos, hogy ezeket a régiókat támogassuk abban, hogy erőforrásaikkal jobban gazdálkodjanak és elkerüljék a teljes leszakadást.

Az **idegenforgalom** olyan tevékenységi terület, ahol a regionális és helyi különbségek lehetőségeket rejtenek magukban. A turisztikai helyszínek fejlesztését a marketing tevékenység javításával kell ötvözni. A helyi természeti és kulturális örökség előnyeinek kiaknázására befektetéseket kell eszközölni. A vonzóbb idegenforgalmi helyszínek kialakítását és a marketing-tevékenység támogatását a szálláshelyek és szolgáltatásaik fejlesztésének kell kísérnie. Az ilyen jellegű integrált turizmusfejlesztés teljesebb, jobb minőségű szolgáltatásokat eredményez, amely emeli a szektor hozzáadott-érték teremtő képességét.

Az idegenforgalommal kapcsolatos infrastruktúra fejlesztése és hatékonyságának növelése alapvető fontosságú. Az infrastruktúrafejlesztés (pl. jobb tömegközlekedési kapcsolatok, a helyi utak és az útjelzések fejlesztése, összetett idegenforgalmi termékkínálat, karbantartott gyalogos és kerékpárutak) jobb kiszolgálást és a meglévő adottságok hatékonyabb kiaknázását teszi lehetővé. Az infrastruktúra fejlesztését ki kell egészítse a már létező látnivalók hatékonyabb kommunikációja és jobb karbantartása (pl. hagyományőrző ösvények, a kulturális látnivalók védelme és magyarázata stb.). A kiegészítő szolgáltatások, például a

mozgáskorlátozottak részére alkalmas berendezések és a hatékonyabb tájékoztatás, a modern turisztikai ipar részét kell képezzék.

A regionális és helyi életminőség főként a meglévő **hálózatok** minőségének függvénye. Az egyik ilyen hálózat a településszintű közlekedési **infrastruktúra**. Az eszközölt befektetések segítik a helyi erőket az ipari parkokhoz és logisztikai központokhoz vezető 4 és 5 számjegyű utak korszerűsítésében, a tömegközlekedés feltételeinek javításában és a kerékpárutak létesítésében. Természetesen nemcsak az ipari térségekhez vezető utak szorulnak korszerűsítésre, hanem gyakran maguk az ipari központok is. A rehabilitált barnamezők – korábbi iparterületek – és katonai bázisok a gazdasági tevékenység új forrásait jelentik. Ugyancsak ennek a prioritásnak a keretében valósulnak meg a falvak szennyvízkezelésének javítását célzó intézkedések.

A hálózatfejlesztés egy másik útja sokkal társadalmibb megközelítésű. Az NFT ezen intézkedései azon közösségi épületeket hivatottak fejleszteni, amelyek nagy idegenforgalmi potenciállal rendelkező de mégis pusztuló félben lévő térségekben találhatók. Napirenden van a középületek, zöldövezetek, sport létesítmények fejlesztése és a leromlott állapotban lévő lakóházak rehabilitációja. Ezen lépések hivatottak segíteni az utóbbi évtized változásaitól sújtott közösségek regenerálódásában.

A különbségek jól láthatóak a közösség környezetének minőségében. Az elmúlt évtizedben a befektetések nagy mértékben visszaestek. A gazdasági aktivitás másik forrása a barnamezős rehabilitáció a volt iparterületeken és katonai bázisokon. A falvak szennyvíz kezelését célzó lépések is e prioritáson belül kerülnek végrehajtásra.

A különböző régiókban más és más **energiaforrások** használata lehet optimális. Ez nagymértékben függ az energiaszolgáltatóktól és a helyi szinten hozzáférhető természetes erőforrásoktól. A települések hamar felismerték, hogy sokszor kedvezőbb saját (kis méretű) energiatermelő létesítményeket kialakítaniuk, amelyek megújuló energiával látják el a közösséget, ezért javítják a helyi életminőséget is.

A gazdasági aktivitás sok térségben éppen azért gyenge, mert a helyi vállalkozásoknak alig van kapcsolata az egyetemekkel, ezért nem képesek közvetlenül a felsőoktatási intézmények közelségéből profitálni. Budapesten kívül az egyetemi oktatás a szegényebb térségekben koncentrálódik, és a potenciálokat jelenleg nem használják ki megfelelően. Az egyetemek és a vállalati szektor közötti szokásos interakció a legtöbb régióban meglehetősen gyenge. A kutatási eredmények nehezen kerülnek át a gazdaságba, a tudásalapú vállalkozások száma csekély, és az egyetemek száma is kevés. Ezért mindenképpen elő kell segíteni az egyetemeken alapuló regionális tudásközpontok kialakulását, amelyekre a helyi és regionális vállalkozások támaszkodhatnak, és amelyek a helyi felvirágzás motorjai. A megfelelő kapcsolatokat az egyetemek által nyújtott szolgáltatások terén eszközölt befektetések ösztönözhetik.

Jelentős különbségek vannak a **munkaerőpiac** tekintetében a régiók, megyék és kistérségek között. Azokon a területeken, ahol a foglalkoztatás szintje igen alacsony és a munkanélküliség az átlag fölött van, a szociális gazdaság kialakításának, azaz a helyi kezdeményezéseken alapuló tevékenységek megjelenésének speciális szerepet kell biztosítani, megfelelő támogatások nyújtásával. Mostanában a bejelentett álláshelyek száma növekedett. Azonban csak néhány régióban és ágazatban tapasztalható jelentősebb növekedés, ami részben annak a ténynek tudható be, hogy a regisztrált munkanélküliek szakismeretei nem felelnek meg a munkaadók igényeinek.

A jelenlegi gazdasági folyamatok a korábbiaktól eltérő nehézségeket mutatnak. Nagy igény mutatkozik a szakképzett és rugalmas munkaerőre. Míg egyes térségekre a szakképzett munkaerő hiánya a jellemző, addig másokra pedig az egyre növekvő számú nem piacképes szaktudással rendelkező munkaerő kínálat. Különösen fontos a regionális munkaerőpiacokon meglévő egyenlőtlenségek csökkentése érdekében a leszakadó térségekben a nagyszámú tartós munkanélküli elhelyezkedési képességének javítása. Miután a munkaerő iránti kereslet növekszik, elsősorban a helyi vállalatok szükségleteihez igazodó átképzésben történő részvételt és az alkalmazkodási képesség javítását kell támogatni.

Egy másik fejlesztési irány inkább társadalmi jellegű. Ezek az intézkedések a nagy turisztikai potenciállal rendelkező, ám leszakadó térségek közösségi létesítményeit erősítik meg. Napirenden szerepel a közösségi házak, települési zöldfelületek, sportlétesítmények fejlesztése, a lakókörnyezet rehabilitációja. Az akciók segítenek azon közösségek regenerálásában, amelyek csak keveset profitáltak az elmúlt évtized átalakulási folyamataiból.

A tehetetlenség egyes társadalmi rétegeknél a legmagasabb (elsődlegesen a romáknál és a hátrányokkal élőknel) és bizonyos térségekben koncentráltan jelenik meg. Az ezekben a csoportokban jelen lévő magas munkanélküliségi aránnyal és alacsony foglalkoztatottsággal kapcsolatos problémák az alacsony gazdasági aktivitást mutató térségekben jellemzőek.

Nemcsak a közösségi épületek és a fizikai infrastruktúra fejlesztésére van szükség. Ezek a beavatkozások ugyanis csak akkor lehetnek sikeresek, ha azokat a **humán erőforrások fejlesztése** kíséri: egyfelől támogatni kell a helyi közösségek hátrányos helyzetű társadalmi csoportjait, másrészt a kis- és közepes vállalkozásokat meg kell tanítani arra, hogyan használhatják ki legjobban saját lehetőségeiket.

A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kiemelkedően fontos szerepet játszanak a helyi közösségek életminőségének javításában. A működési hatékonyságuk szegényessége és egymás közötti együttműködéseik alacsony volta az egész országra jellemző probléma. Továbbá a helyi közigazgatást ki kell képezni, hogy képes legyen megbirkózni a Strukturális Alapok programjaiban való részvétel támasztotta kihívásokkal. Mindehhez szervezői, nyelvi és informatikai ismeretekre van szükség.

A prioritás azért is indokolt, mert a regionális fejlesztés integrált megközelítését tükrözi. Ezen kívül számos területet kell kezelni, így az akciók csak együttesen lehetnek hatékonyak. A beavatkozások régióról régióra változhatnak, de a szükségletek arra mutatnak, hogy a helyi potenciálok fejlesztése elsősorban az üzleti infrastruktúrán, a hálózatok fejlesztésén, a közlekedésen, a közigazgatáson és a társadalmi befogadáson nyugszik, ugyanakkor a regionális felvirágzását is biztosítja.

A fenti prioritások általában olyan fejlődési pályát irányoznak elő Magyarország számára, amely elég dinamikus ahhoz, hogy rövid idő alatt csökkentse az Európai Unióhoz képest meglévő elmaradásainkat. E stratégia a magas hozzáadott értéket képviselő termelésen és képzetesebb lakosságon alapul. Segíti Magyarország természeti és kulturális örökségének megőrzésében is, és előmozdítja a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felemelkedését és életkörülményeinek javulását.

A prioritás egy sor intézkedést tartalmaz, amelyek többségét az ERFA finanszírozza. Ezen befektetések az idegenforgalomba, valamint a települési és az elérhetőséget biztosító infrastruktúrába irányulnak. A településfejlesztés humánfejlesztési és szociális oldalát azonban az ESZA finanszírozza. Ide tartozik a települések helyi adminisztrációjának, a

vállalkozóknak és a hátrányos helyzetűeknek a képzése. A prioritás intézkedéseit a Regionális Fejlesztés Operatív Program kezeli.

4.5. TECHNIKAI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS (5. PRIORITÁS)

A 1260/99 sz. Közösségi Szabályozás 23. paragrafusával összhangban technikai segítséget kell nyújtani a Strukturális Alapok felhasználásához szükséges intézkedések előkészítésének, monitorálásának, értékelésének és ellenőrzésének finanszírozásához.

Technikai segítségnyújtási stratégia került kidolgozásra annak biztosításához, hogy a Technikai segítség keretében biztosított források hatékonyan támogassák a Strukturális Alap intézkedéseit.

A technikai segítségnyújtás főbb területei az alábbiak:

- A Strukturális Alapok és a nemzeti illetve a regionális stratégiák közötti összhang és koherencia biztosítása, illetve – ha ezek a stratégiák nem kerültek még teljes egészében kifejtésre – azok elkészítésének előmozdítása.
- A fejlesztés és a Strukturális Alapok átadásának támogatása érdekében kutatási megbízások kiadása.
- A horizontális témák kidolgozásának és beágyazásának támogatása.
- A programok hatékony és elszámolható módon történő megvalósításának és végrehajtásának támogatása.
- A programok hatékony monitorálása és értékelése.
- A programok minőségének és hatásának optimalizálása.
- A programok számára megfelelő kommunikációs csatornák és nyilvánosság biztosítása.
- A megvalósításban részt vevő intézmények támogatása és megerősítése a Strukturális Alapok kezelése során megfelelő teljesítményszint elérése érdekében.

A fentiekén túl ez a prioritás foglalkozik egy másik területtel is, amely a gazdasági és szociális fejlődés alapvető feltételének tekinthető. Ez pedig a hatékony jogi szabályozás és bűnmegelőzés. Az említett horizontális követelmény biztosítása érdekében, olyan intézkedések kapnak finanszírozást, amelyek célja:

- a jogi szabályozás elősegítése és támogatása,
- a bűnmegelőzési képesség erősítése.

A Technikai Segítségnyújtás prioritás az öt Operatív Programon keresztül valósul meg.

A fenti Prioritások és az irányelvek figyelembe vételével a kormányzat először azonosította a Szabályozásnak azon intézkedéseit, amelyek leginkább képesek ezeket a Prioritásokat kezelni. Másodszor pedig – figyelembe véve az általános finanszírozási szintet, és, ahol vannak, a nemzeti célok eléréséhez rendelkezésre álló egyéb pénzeszközöket – meghatározta az alkalmazandó intézkedések sorrendjét és a források elosztását.

4.6. AZ NFT MAKROGAZDASÁGI HATÁSAI

Az NFT magyar gazdaság teljesítményére gyakorolt hatásait modellezéssel próbálta megbecsülni. Ennek az elemzésnek az alapjául egy Magyarország számára készített makrogazdasági modell szolgált.

A makrogazdasági modell meghatározásánál egy célt követtek: a modell legyen képes az NFT különféle eszközeinek makrogazdasági hatásait értékelni. Az NFT intézkedései első sorban a gazdaság kínálati oldalát célozzák és a strukturális változásokat, a GDP növekedést, a konvergenciát, foglalkoztatást kívánják támogatni. Az NFT hatásainak teljes körű elemzésénél azonban tekintettel kell lenni mind a kínálati, mind a keresleti oldalon jelentkező hatásokra, és a kettő közötti kölcsönhatásokra is.

A Magyarországot leíró modell két fő modellezési módszeren alapul. Az első egy olyan modell, ami Nyugat-Németországra lett kifejlesztve, és széles körben alkalmazták sikeresen a regionális befektetési támogatások, regionális politikai reformok, és a technológiai hatékonyság változásának a munkaerő- és beruházási keresletre, a kibocsátásra, és munkatermelékenység növekedésére kifejtett hatásainak szimulálására a nyugat-német területeken. Ezt a modellt a Münsteri egyetemen fejlesztették ki, ezért a Münster-modell nevet kapta.

Ez egy parciális modell, és a gazdaságnak csak a keresleti oldalát fedi le, ezért nem alkalmas az NFT keresletoldali hatásainak megragadására. Ezen probléma megoldására az OECD-INTERLINK Magyarországgal foglalkozó almodellje beleépíthető a rendszerbe. Az OECD INTERLINK elemei változtatások nélkül nem vihetők át a modellbe. A Münster-modell integrációjának következtében számos másik egyenletet kell módosítani vagy bővítésként felhasználni.

A Magyarországot leíró makromodell teljes egyenletrendszere három fő blokkból épül fel:

- Kínálatoldali blokk: magába foglalja a munkaerőpiacot, leírja az üzleti szektor gazdasági tevékenységét, a termelést, a termelékenységet (munkaerő-hatékonyságot), a beruházásokat, a foglalkoztatást és munkanélküliséget, a termelési költségeket és az inflációt.
- Keresletoldali blokk: meghatározza a háztartások legfontosabb viselkedésbeli viszonyait, a fogyasztást, és a végső kereslet más komponenseit (állami fogyasztás, külkereskedelem, stb.) reál és nominál értékben, és deflátorukat.
- Jövedelemeloszlási blokk: meghatározza a magán és állami jövedelmeket (munka-és tulajdonosi jövedelmek, profitok), a háztartások és a kormányzati szektor közötti jövedelemtranszfereket (adók, társadalombiztosítási transzferek, és más transzferek a két szektor között).

A fenti makrogazdasági modellbe egy harmadik szempont is beépítésre került. Az alapinfrastruktúra, humán erőforrások és kutatás-fejlesztés beruházásai külön hatással járnak a kínálati oldalon, mivel hatást gyakorolnak a technológiai szintre. Ezért a modellt ki kellett terjeszteni a Teljes Tényezőtermelékenység (Total Factor Productivity -TFP) modelljével.

A TFP modellezése három prioritás alapján történt:

- 1) A modell Teljes Tényezőtermelékenység (TFP) blokkjának kifejlesztése a különböző beavatkozások (pl. infrastrukturális beruházások támogatása, az oktatás és képzés támogatása) és a hagyományos makroökonometriai modell közötti kapcsolat megjelenítéséhez volt szükséges. A munka ezen fázisában egy a makroökonómián alapuló elméleti keretet és egy empirikus keretet fogalmaztunk meg a magyar NFT számára.
- 2) Össze kellett állítani egy idő-tér (panel) adatbázist a TFP blokk számára. A munka folyamán be kellett azonosítani az adatforrásokat és fel kellett állítani az adatbázist. Eredményképpen felépült a Magyar gazdaság idő-tér adatkészlete, melyet az elemzéshez felhasználtak.
- 3) Az NFT makrogazdasági hatásainak vizsgálata is megtörtént.

Az egyes politikákat a TFP-függvénnyel kiegészített makromodell segítségével szimulálták. A különböző NFT-intézkedéseket feldolgozták a modellel, majd kialakult egy „politikák hatásaira épülő” forgatókönyv. Ezt a forgatókönyvet összehasonlították az „NFT politika nélkül” nevet kapott, a szimulációs időszakra (2004-2006) vonatkozó alapvető előrejelzésekkel (alappálya). Az eredmények, melyek az alappálya eredményeinek a politikákat tartalmazó forgatókönyv eredményeiből való kivonásával születtek, jelentik az NFT beavatkozásainak a magyar gazdaságra kifejtett hatását.

A teljes tényezőtermelékenység NFT által kiváltott változása jelenti a beavatkozások együttes hatását. A modellben használt TFP paraméterérték a TFP regionális elosztása alapján került meghatározásra, és ezt az értéket (1,5 százalékpont) állandónak vették a makrogazdasági modellben.

Az NFT beavatkozásokat tartalmazó forgatókönyvben az utóbbi értéket feltételezték. Ezáltal a beavatkozások hatásainak becsült értéke se nem túl optimista, se nem túl pesszimista. A szimulációk az NFT pénzügyi táblái alapján készültek.

4.2 táblázat A Nemzeti Fejlesztési Terv szimulált hatásai a fő gazdasági mutatókra, keresleti és kínálati hatások

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bruttó hazai termék, Volumen (1)	2,43	3,23	4,05	4,88	5,72	6,56	7,40
GDP növekedési ráta (2)	2,40	0,77	0,80	0,79	0,79	0,79	0,79
Magánfogyasztás (1)	1,41	2,27	3,17	4,15	5,21	6,33	7,51
Bruttó állóeszközfelhalmozás (1)	6,33	7,14	7,90	8,61	9,27	9,90	10,52
Foglalkoztatás, ezer fő (2)	75,50	92,20	107,10	119,30	128,80	135,60	139,70
Munkanélküliségi ráta (2)	-0,20	-0,15	-0,13	-0,12	-0,11	-0,09	-0,07
Munkaerő aktivitási ráta (2)	0,92	1,18	1,40	1,57	1,71	1,81	1,88
Munkatermelékenység növekedési rátája (2)	0,50	0,37	0,37	0,52	0,58	0,65	0,71
Az üzleti szektor munkatermelékenysége (1)	0,23	0,55	0,55	1,47	2,06	2,73	3,47
GDP deflátor (2)	-0,82	-0,96	-0,96	-1,35	-1,48	-1,58	-1,66

(1) százalékos eltérés az alappálya megfelelő mutatószámától

(2) az NFT-forgatókönyv mutatószámából az alappálya megfelelő mutatószámát kivonva

Az NFT szimulált hatásai a 4.2 táblában láthatók összesítve. Három alapváltozó kerül bemutatásra: a GDP növekedése, a tőkeképződés, és a foglalkoztatás.

4.6.1. A GDP növekedése

A kezdeti ugrás (a táblázat második sorában) az NFT politikák által okozott keresleti sokkot tükrözi. Ezután a GDP növekedési rátája körülbelül 0,8 százalékkal magasabb minden évben, összehasonlítva az (NFT nélküli) alapforgatókönyvvel. Ez azt jelenti, hogy a kínálati oldalon jelentős növekedési hatás indul meg, ami állandósul, és nem tűnik el vagy csillapul le, ahogy az csak keresleti hatások esetében történne. Ez növekvő különbséget okoz az NFT politikákkal és anélkül számított GDP szintek között (ez a táblázat első sorában látható). Az előrejelzések szerint a 2006 évi GDP szint az NFT-t tartalmazó forgatókönyv esetén 4,05 százalékkal lenne magasabb, mint az NFT nélküli esetben.

4.6.2. Beruházások

A táblázatban található értékek erős és növekvő hatást jeleznek időben előre haladva. A forgatókönyv és az alappálya közötti különbség 2004-től 2006-ig 7,9 százalékkal nő. Ezért a tőkefelhalmozás gyorsabb. Ennek legfőbb oka az alacsonyabb effektív tőke-munkaerő költség, melyet a TFP növekedése vált ki, a másik ok pedig a gyorsabb kibocsátásnövekedés, melyet a magasabb TFP növekedés okoz. Ily módon a teljes tényezőtermelékenység

növekedése által előnyös gazdasági feltételek alakulnak ki, melyek növelik a termelést, termelékenységet, és a tőkefelhalmozást.

4.6.3. Foglalkoztatás

A GDP-hez és a beruházásokhoz hasonló hatások figyelhetők meg a foglalkoztatás esetében. A különbség a foglalkoztatottak számában az NFT-t feltételező és azt nem feltételező forgatókönyvek között időben előre haladva egyre nagyobb. 2006-ig az alappályához mért pótlólagos foglalkoztatás egy nagy szám (107.000 dolgozó). A növekedés a munkaerőpiaci részvétel arányának emelkedésével párhuzamosan történik.

4.1 táblázat NFT indikátorok
Indikátorok
Egy főre eső GDP
Egy munkavállalóra eső GDP
Foglalkoztatottsági arány
A legmagasabb és a legalacsonyabb GDP-vel rendelkező régiók GDP-jének hányadosa
Kezelt szilárdhulladék aránya
Kezelt szennyvíz aránya

1. MELLÉKLET: SZAKPOLITIKAI REFERENCIA KERET A HUMÁN ERŐFORRÁSOK TERÜLETÉN

1. BEVEZETÉS

A szakpolitikai referencia keret célja, hogy biztosítsa a Közös Értékelésben és ennek Követő Jelentésében meghatározott magyar foglalkoztatási célok, és a Strukturális Alap támogatás céljából a Nemzeti Fejlesztési Tervben meghatározott prioritások közötti koherenciát, továbbá, hogy kapcsolatot teremtsen az Európai Foglalkoztatási Stratégiával a Strukturális Alapok felhasználásáról szóló 1260/1999/EU számú rendelet 9. cikkelyével összhangban. Éppen ezért a Szakpolitikai Referencia Keret az emberierőforrás-fejlesztés területén eszközölt Strukturális Alap beavatkozások keretében szolgál Magyarországon az ország 2004. május 1-én az Európai Unióhoz történő csatlakozásától a programozási időszak 2006-ban bekövetkező végéig.

2. AZ EMBERIERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS EURÓPAI KONTEXTUSA

Az 1997-es luxemburgi foglalkoztatási csúcson elindított Európai Foglalkoztatási Stratégia négy tartóoszlopra és az ezek köré csoportosított éves foglalkoztatási irányelvekre épül, amelyek együttesen adják egy-egy tagország nemzeti foglalkoztatási akcióterveiben megtestesülő nemzeti foglalkoztatási stratégiák politikai háttérét. A Lisszaboni Európai Tanácson (2000) megfogalmazásra került az Európai Unió azon hosszú távú célja, hogy 2010-re a legversenyképesebb tudásalapú gazdasággá váljon. Az emberi erőforrásokba történő befektetés központi eleme az ezen ambiciózus cél elérésére irányuló erőfeszítéseknek, éppen ezért az Európai Foglalkoztatási Stratégia (EFS) kulcsfontosságú szerepet játszik e cél elérésének előmozdításában. Az Európai Bizottság 2002-ben felülvizsgálta az EFS-t és megállapította, hogy a stratégia jelentős mértékben hozzájárult a foglalkoztatás szintjének növeléséhez és fenntartásához a tagországokban. Mindazonáltal felismerték azt is, hogy szükségessé vált az EFS egyszerűsítése, valamint kevesebb számú és stabilabb irányelvek megállapítása. Az "Európai Foglalkoztatási Stratégia jövője" című Európai Bizottsági közlemény (COM 2003 6 Final) három új célt és az új irányelvekre vonatkozó tizenegy prioritást állapít meg, amelyeket az Európai Tanácsnak 2003 tavaszán kell elfogadnia. Az EFS három új célja a következő:

- teljes foglalkoztatás,
- a munka minősége és termelékenysége,
- társadalmi kohézió és befogadás a munkaerőpiacon.

A Közlemény tizenegy prioritást állapít meg a célok támogatására. A Strukturális Alapok szempontjából a következő prioritások a legfontosabbak:

- aktív és megelőző intézkedések a munkanélküliek és inaktívak részére,
- a vállalkozó kedv ösztönzése több és jobb munkahely teremtése érdekében,
- időskori aktivitás ösztönzése és munkaerőpiaci alkalmazkodóképesség,

- befektetés a humántőkébe és az egész életen át tartó tanulás stratégiái,
- nemek közötti esélyegyenlőség,
- a hátrányos helyzetűek munkaerőpiaci diszkriminációja elleni küzdelem és integrációjuk elősegítése
- regionális egyenlőtlenségek kezelése.

Az új EFS célja, hogy a jövőbeni tagországokban is ösztönözze a változást és a strukturális reformokat, és ezeket a szakpolitikában bekövetkezett változásokat a 2004-2006-ra szóló magyar szakpolitikai referencia keretben is figyelembe kell venni.

A Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv kulcsfontosságú dokumentum lesz az Európai Foglalkoztatási Stratégia megvalósításában, míg a csatlakozásig a Kormány elkészítette a Közös Értékelést és a Követő Jelentéseket, amelyekben meghatározza a csatlakozásig érvényes foglalkoztatási stratégiát.

3. NEMZETI FOGLALKOZTATÁSI CÉLOK

A csatlakozási partnerség ajánlásainak megfelelően a Magyar Köztársaság Kormánya az Európai Bizottsággal közösen elkészítette a "Közös Értékelést" (JAP) melyben leírja a magyar foglalkoztatási és munkaerőpiaci politikát; továbbá vállalta, hogy a Kormány "Követő Jelentés" formájában figyelemmel követi a JAP megvalósítását. Ez utóbbi dokumentum rögzítette a 2001. áprilisa és 2002. májusa között elért eredményeket és meghatározta a jövőbeli feladatokat. A Magyar Kormány 2003 első felében készíti el a Közös Értékelés következő követő jelentését, amely szükség esetén új hangsúlyokat határozhat meg a foglalkoztatáspolitikában, figyelembe véve a 2002-es jelentés óta eltelt időszak tapasztalatait és az átdolgozott Európai Foglalkoztatási Stratégiát.

3.1 A munkaerőpiaci helyzet elemzése alapján a JAP az alábbi öt célkitűzést fogalmazza meg:

- a foglalkoztatási ráta növelése,
- a munkanélküliségi ráta csökkentése,
- befektetés az emberi erőforrások fejlesztésébe,
- az intézményi és jogi keretek megerősítése,
- rugalmasabb munkaerőpiac megteremtése és foglalkoztatásbarát környezet kialakítása

3.1.1 A foglalkoztatás növelése

A *foglalkoztatási ráta általános növelésére* vonatkozó célkitűzés kulcsfontosságú a fenntartható gazdasági növekedés szempontjából, valamint megfelel az új EFS első célkitűzésének, illetve annak a célnak, hogy a foglalkoztatás szintje az Európai Unióban 2010-re 70%-ra nőjön. A foglalkoztatás arányának növelése rugalmasabb munkaerőpiacot és a foglalkoztatást támogató környezet megteremtését követeli, ideértve az adó és járulék rendszer felülvizsgálatát és monitoringját - különös tekintettel ezek munkahelyteremtő és munkavállalást ösztönző hatására.

A gazdaság növekvő versenyképessége és a társadalombiztosítási rendszer fenntarthatósága a munkaerő lényegesen nagyobb munkaerőpiaci részvételét feltételezi. Ennek előmozdítására a mind munkaerőpiac kínálati, mind a keresleti oldalán intézkedésekre van szükség.

A munkaerőpiac kínálati oldalán az inaktív csoportok a foglalkoztatás jelentős forrását nyújthatják. A foglalkoztatási politika egyik legsürgetőbb feladata az, hogy ezeket a csoportokat újra integrálja a munkaerőpiacra azáltal, hogy segíti őket szakképesítés és olyan képességek megszerzésében, amelyek megfelelnek a fejlődő gazdaság igényeinek.

A keresleti oldalon a növekvő foglalkoztatási ráta munkahelyteremtést, illetve a kis- és közép vállalatok és a szolgáltató szektor foglalkoztatási kapacitásának növelését követeli meg, különös tekintettel az információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatásokra. Továbbá ki kell aknázni az Európai Unióhoz történő csatlakozáshoz kapcsolódó környezetvédelmi, munkabiztonsági és munkaegészségügyi beruházásokból eredő lehetőségeket.

A hatékony aktív munkaerőpiaci politika megköveteli az állami foglalkoztatási szolgálat modernizációját és fejlesztését, különös figyelemmel ennek munkaközvetítő szolgáltatására.

3.1.2 A munkanélküliség megelőzése és az inaktív személyek integrálása

A munkanélküliség megelőzése és az inaktív személyek integrálása fontos szerepet játszik a gazdasági növekedés által igényelt munkaerő biztosításában. Mivel a munkanélküliségi ráta az Európai Unió átlagához képest kedvező, a már munkanélküliek szükségleteinek kezelése mellett fontosak az olyan intézkedések, amelyek a tartós munkanélküliek számának növekedését akadályozzák meg, és javítják az inaktív munkaerőpiaci részvételét.

A munkaerőpiacon megtalálható hátrányos helyzetű csoportok további célzott segítségre szorulnak a munkaerőpiacra való belépés és bennmaradás érdekében. A támogatás indoka nemcsak az, hogy biztosítsuk a megfelelő munkaerő ellátást a gazdaság számára, hanem a munkaerőpiaci részvétel és az esélyegyenlőség a munkaerőpiacra történő belépés tekintetében alapvetően fontos ezen csoportok társadalmi integrációja szempontjából. Mindehhez átfogó módon kell kezelni a problémát az EFS harmadik új céljának megfelelően. Jelenleg készül a Társadalmi Befogadásról szóló Közös Memorandum, mindazonáltal ennek eredményeit és céljait a társadalmi integráció területén kidolgozott beavatkozások során is figyelembe kell venni.

3.1.3 Befektetés az emberi erőforrások fejlesztésébe

A humántőke fejlesztése szükséges ahhoz, hogy javítsuk a gazdasági versenyképességet, illetve biztosítsuk, hogy a munkavállalók tudása és képességei megfeleljenek a munkaerőpiac követelményeinek, így tehát a munkaerő kínálata lefedje a gazdaság igényeit. Ezen célok eléréséhez közép- és hosszú távú munkaerőpiaci előrejelzések elkészítésére, valamint a munkáltatók és a képzési intézmények közötti szorosabb kapcsolatok kiépítésére van szükség. Fejleszteni kell az alap-, középfokú és felsőfokú oktatás és szakképzés rendszereit, és képezni kell a tanárokat annak érdekében, hogy rendelkezzenek a munkaerőpiac által igényelt és az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges tudással és képességekkel. Javítani kell a felnőttoktatást és a folyamatos szakképzést, hogy ezek a munkavállalóknak a munkaerőpiaci követelményeket lefedő készségeket tudják nyújtani.

A tudásalapú gazdaság által kínált lehetőségek kiaknázása, illetve a foglalkoztatás szintjének és minőségének javulása a *munkaszervezet* következetes adaptációját követeli meg. A

vállalkozások versenyképességének erősítése érdekében segíteni kell őket az információhoz és tanácsadáshoz való hozzáférésben, továbbá a vállalkozói és vezetői képességek fejlesztésében.

3.1.4 Az intézményi és jogi keretek megerősítése és a rugalmasabb munkaerőpiac kialakítása érdekében, a munkahelyteremtés elősegítésére az adó- és járulékrendszer további reformjára van szükség, valamint meg kell teremteni az EFS végrehajtására és a Strukturális Alapok támogatásainak kezelésére képes intézményrendszert.

3.2 A nemzeti foglalkoztatási célok regionális dimenziója

A regionális munkaerőpiacok közötti egyenlőtlenség csökkentése érdekében különösen fontos az elmaradott területeken élő nagy számú tartós munkanélküliek foglalkoztathatóságának javítása; a munkaerő iránti kereslet növekedésével pedig első sorban az átképzésben való részvételt, illetve az új vállalkozások igényeihez való alkalmazkodási képességet kell támogatni. Azokon a területeken, ahol a foglalkoztatás aránya különösen alacsony, és a munkanélküliségi ráta meghaladja az átlagot, nagy figyelmet kell szentelni a helyi foglalkoztatási kezdeményezésekre és a szociális gazdaság létrehozására.

3.3 A főbb célok elérése érdekében a Közös Értékelés és a Követő Jelentés az alábbi fejlesztési területeket határozta meg:

- munkahelyteremtés és vállalkozásfejlesztés ösztönzése foglalkoztatáspolitikai eszközökkel – különös tekintettel a regionális egyenlőtlenségre,
- emberi erőforrások fejlesztése,
- preventív programok a foglalkoztatási kapacitás növelése érdekében,
- a társadalmi kirekesztéstől fenyegetett lakossági csoportok munkaerőpiaci integrációjának ösztönzése, ezek foglalkoztathatóságának javításával,
- a munkaerő alkalmazkodóképességének és rugalmasságának javítása,
- a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés elleni küzdelem,
- támogatott munkahelyek biztosítása a versenyszférából kizárt csoportok számára,
- nemek közötti esélyegyenlőség biztosítása,
- a munkaerőpiaci szervezet szolgáltatásainak modernizációja és bővítése.

4. EMBERERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS ÉS A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV PRIORITÁSAI

A Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) általános célja, hogy csökkentse az Európai Unióhoz képest fennálló jövedelmi különbséget (2013-ig), és csökkentse a regionális egyenlőtlenségeket. A 2004-2006-os időszakra vonatkozó NFT korlátozott időhorizontja miatt csak szerény eredményeket tud elérni ezen a területen, azonban rendkívül fontos, hogy létrejőjenek a szükséges keretek és feltételek ahhoz, hogy a 2007-től 2013-ig tartó időszakban folyamatos legyen a fejlődés. Az NFT három konkrét célt tűz ki ezen általános cél elérése érdekében:

- a gazdasági versenyképesség javítása,
- *emberi erőforrások használatának javítása*, és
- jobb környezet és kiegyensúlyozottabb regionális fejlesztés.

Az itt leírt célok elérésére az NFT a következő prioritásokat határozza meg:

- versenyképes termelőágazat,
- *nagyobb foglalkoztatás és humán kapacitások*,
- jobb infrastruktúra és tisztább környezet,
- erősebb regionális és helyi potenciál.

Ezek a célok támogatják *a JAP és a Követő Jelentés legfontosabb céljait*, illetve a foglalkoztatási ráta növelését, és az inaktív és hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci integrációját, az emberi erőforrásokba történő nagyobb befektetéseket, és a hatékony megvalósításhoz szükséges intézményi keretek megerősítését fogják eredményezni. Az *emberi erőforrások fejlesztésére vonatkozó* konkrét célkitűzés *összhangban van az új EFS céljaival*, hiszen ösztönzi a foglalkoztatás növelését, illetve hozzájárul a társadalmi integrációhoz a hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci integrációjával. Az emberi erőforrásokba történő befektetés, a vállalkozói kedv ösztönzése és a munkaszervezet modernizációja révén segítheti a munkahelyek minőségének és a munkaerő termelékenységének javítását is.

4.1 A prioritások hozzájárulása az emberi erőforrások jobb kihasználásához.

A termelőágazat javuló versenyképessége és jövedelmezősége elősegíti a növekedést és ennek következményeként a vállalkozások hozzájárulnak a foglalkoztatás növekedéséhez és a munkahelyteremtéshez. Ez egyszerre igényli és teszi lehetővé, hogy a vállalkozások többet fordítsanak a munkavállalók képzésére, illetve hozzájárulhatnak az állami képzési programokban való részvételhez.

Az emberierőforrás-fejlesztést célzó intézkedések közvetlenül, a foglalkoztathatóság és a munkahelyteremtés javításával emelik a foglalkoztatás szintjét.

Az infrastruktúrára vonatkozó prioritás alapján hozott intézkedéseknek inkább közvetett befolyása van a foglalkoztatás szintjére, amennyiben a termelőágazat nyereségesebbé válik, és így növelni képes befektetéseit a humántőkébe. Az ezen prioritás keretében támogatott új infrastrukturális szolgáltatások létrehozása az emberi erőforrások fejlesztését feltételezi.

Az egészségügybe történő befektetés fontos, ugyanis ez csökkenti a munkaerőpiacról egészségügyi okok miatt távolmaradó személyek számát – és végső soron az ebből eredő GDP kiesést. Az infrastruktúra fejlesztése csökkenti a regionális egyenlőtlenségeket a munkaerőpiacon, és növeli a munkaerő mobilitását. A megerősített regionális és helyi kapacitások hozzájárulnak a regionális egyenlőtlenségek mérsékléséhez, illetve specifikusan regionális igényeknek leginkább megfelelő megoldások megtalálásához.

4.2 Az emberi erőforrásokba történő befektetés segíti az NFT céljainak elérését

Az NFT *növekvő foglalkoztatásra és emberierőforrás-fejlesztésre* vonatkozó prioritása alapján hozott intézkedések nem csupán emelik a foglalkoztatás szintjét, de *előmozdítják a teljes NFT hatékonyságát* is. Az emberi erőforrásokba történő befektetés javítja a vállalkozások versenyképességét, csökkenti a kereslet és kínálat különbségét a készségek területén vagy a megfelelő képességek hiányát bizonyos ágazatokban, ösztönzi a tudást és az IT-képességek használatát, hozzájárul a hatékony K+F intézkedésekhez, továbbá fontos eleme a közvetlen külföldi befektetések az országba történő vonzásának és megtartásának. Így tehát jelentősen támogatja a *versenyképesebb termelőszektor* prioritását, és a gazdasági versenyképesség javítására vonatkozó célkitűzést.

A környezet állapotában bekövetkező tartós változások és a fenntartható fejlődés eléréséhez fontos, hogy elősegítsük a tanulók és a dolgozók környezettudatos magatartását az oktatás és munkahelyi képzés segítségével.

A foglalkoztatást ösztönző és az emberi erőforrásokba történő befektetéseket támogató intézkedések kivétel nélkül rendelkeznek helyi dimenzióval. A Strukturális Alapok támogatják a közvetlenül helyi igényeket kiszolgáló beavatkozásokat, például a szociális gazdaság területén a helyi igényekre szabott munkahelyteremtő képzések támogatását, vagy a régiókba történő tőkeberuházást vonzó emberi erőforrásokba történő befektetéseket.

4.3 A foglalkoztatás javítását és az emberi erőforrások fejlesztését szolgáló beavatkozási területek

A fent leírt összefüggéseken túl a *növekvő foglalkoztatást és az emberierőforrás-fejlesztést közvetlenül szolgálják a növekvő foglalkoztatásra és az emberi erőforrások fejlesztésére vonatkozó prioritás alapján kidolgozott fejlesztési területek és célok*. Az ezen prioritás alapján meghatározott beavatkozási területek összhangban vannak a JAP-ban és a Követő Jelentésben meghatározott főbb célokkal, ahogy azokat fentebb leírtuk. Az ezen prioritás alapján eszközölt intervenciókat elsősorban az Európai Szociális Alapból történő támogatással valósulnak meg, amit az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatása egészít ki. Fontos, hogy a két alapból érkező beavatkozásokat szinergiában és koordinált módon valósuljanak meg, ahogy arról a 6. szakaszban írunk.

A magyarországi munkaerőpiac hiányosságai és a foglalkoztatást ösztönző állami szolgáltatások tökéletlensége felhívja a figyelmet egy sor olyan területre, ahol megfelelő intézkedésre van szükség a foglalkoztatás és a társadalmi integráció ösztönzésére, illetve ahhoz, hogy a fenntartható gazdasági növekedéshez szükséges képzett munkaerő kínálata biztosított legyen. Ez a prioritás szorosan kapcsolódik az Európai Foglalkoztatási Stratégia magyarországi megvalósításához, illetve a JAP és a Követő Jelentések érvényesítéséhez. A prioritás a következő elemekből áll, amiket a Strukturális Alapokból kell támogatni:

- **Aktív munkaerőpiaci politikák** a foglalkoztatás ösztönzése, illetve a munkaerőpiac igényei és az oktatás kínálata közötti eltérés következményeinek csökkentése érdekében, tekintettel a tudásalapú gazdaság munkaerőpiaci követelményeire, illetve – többek között – az állami foglalkoztatási szolgálat fejlesztése révén.
- A **társadalmi kirekesztés** kezelése a fogyatékosok, a roma kisebbség és más hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztathatóságának javításával, kiemelt figyelemmel a nők munkaerőpiaci belépésére és nagyobb részvételére.
- A foglalkoztathatóság javítása az **egész életen át tartó tanulás** részeként olyan terület, ami a humántőke javításához a tanárok képzésével, a tananyagok modernizációjával, a

szakképzés, oktatás tökéletesítésével, és a munkaerőpiacra történő belépés ösztönzésével járul hozzá.

- Az alkalmazkodóképesség növelése és a jobb **vállalkozói képességek** ösztönzése növeli a foglalkoztatás iránti igényt. Mindezt jobb, a foglalkoztathatóságot növelő felnőttoktatás egészíti ki.
- Az **oktatási és szociális szolgáltatások épületállománya és berendezései** fizikai szempontból gyakran igen rossz állapotban vannak, ezeket javítani kell az ország sok területén, illetve az ezen a területen hozott intézkedések javítják a tanítás hatékonyságát, és a társadalmi integrációt növelő intézkedéseket.
- Magyarország lakosságának általános **egészségi állapota** rossz, ami súlyosan hátráltatja a munkaerőpiac teljesítményét. Sokakat arra kényszerít, hogy korán inaktívvá váljanak és általában is csökkenti a munka termelékenységét. A kórházak felszereltsége és a szolgáltatók közötti kommunikáció annyira gyenge, hogy az ezen a területen történő beruházások jelentősen javítják az egészségügyi szolgáltatás működését.

5. AZ EMBERIERŐFORÁS-FEJLESZTÉS TÁMOGATÁSA A STRUKTURÁLIS ALAPOKBÓL AZ NFT-N KERESZTÜL

Az előző fejezet a Strukturális Alapok támogatására kiválasztott fejlesztési területeket mutatta be. Ezek elsősorban az Európai Szociális Alapot érintik és az ERFA fontos szerepet játszik majd a tágabb emberi erőforrás célkitűzések előmozdításában. Az ESZA által e területeknek nyújtott hozzájárulás indokolásához most a beavatkozási területeket és a mögöttes indoklást az ESZA szakpolitikai területei szerint mutatjuk be, amelyeket az Európai Szociális Alapról szóló 1784/1999 rendelet 2 cikke határoz meg.

5.1 Aktív munkaerőpiaci politikák fejlesztése és ösztönzése

5.1.1 A helyzetelemzés e területen a következőket tekinti kulcskérdésnek: foglalkoztatás alacsony szintje és inaktivitás magas szintje bizonyos csoportok körében, az emberi erőforrás fejlesztésbe és a foglalkoztatáspolitikai megvalósításába történő befektetés és annak ösztönzése, valamint az intézményi keretek megerősítése. A foglalkoztatás és aktivitási arányok jelentősen elmaradnak az Európai Közösség adataitól (7% illetve 9%-kal), míg a foglalkoztatottak képzettségi struktúrája azt tükrözi, hogy a képesítéssel vagy megfelelő képesítéssel nem rendelkezők nagyobb valószínűséggel szorulnak ki a munkaerőpiacról. E csoportokban a foglalkoztatás és a munkanélküliség aránya is rosszabb a közösségi átlagnál. A munkaerőpiacon vannak olyan különleges csoportok is, amelyeket mindez jobban súlyt, pl. a fiatalok között a foglalkoztatási arány jelentősen elmarad az EU átlagától (2001-ben 31,4%, szemben a 40,7%-kal), és a munkanélküliség is jobban érinti a fiatalokat a felnőtteknél. Ezt részben az okozza, hogy jelentős számú fiatal a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő képesítés vagy készségek nélkül lép be a munkaerőpiacra. Az 55 év felettiek körében a korábbi tömeges nyugdíjazások eredményeképpen jelentősen kevesebben találnak állást a munkaerőpiacon (23,7%, szemben az EU 38,5%-os arányával 2001-ben). Az utóbbi évek gazdasági növekedése ugyan biztosított lehetőségeket idősebb munkavállalók számára, nekik azonban még mindig nehézséget okoz a munkaerőpiac változó kihívásaihoz alkalmazkodni, s így nagyobb hátrányos megkülönböztetéstől szenvednek.

5.1.2 A fentiekben ismertetett munkaerőpiaci problémák csökkentése érdekében a JAP és a Követő Jelentés a foglalkoztatási arány növelését, az inaktívak integrációját tűzte ki célul, és ehhez a következő feladatokat határozta meg: megelőző programok a foglalkoztathatóság javítása érdekében, a munkaerőpiaci szervezet szolgáltatásainak korszerűsítése és bővítése, valamint emberi erőforrás fejlesztés.

5.1.3 Aktív munkaerőpiaci politikák támogatása a Strukturális Alapokból

A munkanélküliek foglalkoztathatóságának előmozdítása érdekében a Strukturális Alapok támogatást nyújtanak a képzéshez és átképzéshez, az egyénre szabott tanácsadási és pályaaorientációs szolgáltatásokhoz és a munkahelyi tapasztalat megszerzését biztosító programokhoz. E területen eszközölt beavatkozások közé tartozik a fiatalok, az idősebb munkavállalók és a nők, azaz a különleges helyzetű munkaerőpiaci csoportok képzése, mivel az aktív munkaerőpiaci politikának kiemelt figyelmet kell fordítania e csoportok foglalkoztathatóságának javítására és munkaerőpiaci integrációjára a „kohézió és befogadó munkaerőpiac” című EFS célkitűzésnek megfelelően. Az aktív munkaerőpiaci politikák eredményes megvalósításához, valamint a foglalkoztatás szintjének és minőségének javításához az állami foglalkoztatási szolgálatok következetes javítására is szükség van. E lépések hozzájárulnak a tartós munkanélküliség csökkentéséhez. A foglalkoztatás szintjének növelése az önfoglalkoztatók támogatása révén a munkahelyteremtés ösztönzését is szükségessé teszi.

E lépések hozzájárulnak az NFT második célkitűzésének, valamint az új EFS első célkitűzésének, azaz a foglalkoztatás növelésének megvalósításához. E terület hozzájárul az EFS új, „*aktív és megelőző intézkedések a munkanélküliek és az inaktívak számára*” és „*idősek aktív munkaerőpiaci részvétele*” prioritásához. Másrészt viszont a foglalkoztathatóság javítására irányuló programok javítják a munkaerő képzettségét, ami szintén hozzájárul az NFT első célkitűzéséhez, így hozzájárul a versenyképességhez.

5.2 Esélyegyenlőség előmozdítása

5.2.1 Az NFT helyzetelemzése felhívta a figyelmet bizonyos társadalmi csoportok – a romák, a tartós munkanélküliek, a fogyatékkal élők, a szenvedélybetegek és az elmaradott térségekben élők – rendkívül kedvezőtlen munkaerőpiaci helyzetére. Megemlíti e különleges csoportok gyenge munkaerőpiaci lehetőségeit, az iskolarendszer gyengeségeit a társadalmi egyenlőtlenségek elleni küzdelemben és az esélyegyenlőség előmozdításában. A társadalmi kirekesztés a fogyatékkal és súlyos egészségi problémákkal élőket is érinti – ezek számát összesen 900,000 főre becsülik. Munkaerőpiaci helyzetük igen gyenge az EU-ban tapasztalható helyzethez képest, mivel csupán mintegy tizedük talál foglalkoztatást (EU: 40%), és helyzetüket tovább súlyosbítja alacsony képzettségi szintjük.

A munkaerőpiacra belépő minden személynek egyenlő esélyeket kellene biztosítani és különös figyelmet kell fordítani a társadalmi kirekesztésnek kitett személyekre.

5.2.2 E területen a JAP és az Követő Jelentés a következő feladatokat határozta meg:

- társadalmi kirekesztés és diszkrimináció elleni fellépés,
- támogatott munkahelyek biztosítása a munkaerőpiacról kiszorult csoportoknak,
- a foglalkoztathatóság növelésével elősegíteni a társadalmi kirekesztéssel fenyegetett csoportok munkaerőpiaci integrációját.

Ennek eléréséhez az NFT célul tűzte ki a fogyatékkal élők, a roma kisebbséghez tartozók és más kirekesztett csoportokhoz tartozók segítségét. Ez hozzájárul az NFT második célkitűzéséhez, s egyben a társadalmi kirekesztettség elleni küzdelemről szóló Községi Cselekvési Program célkitűzéseivel, valamint az új EFS harmadik célkitűzéséhez. Az e területre vonatkozó intézkedések támogatják az EFS új, „hátrányos helyzetűek munkaerőpiaci integrációjának támogatása és diszkriminációjuk elleni küzdelem” prioritását.

5.2.3 Az esélyegyenlőség előmozdításához a Strukturális Alapokból nyújtott támogatás

A leghátrányosabb helyzetű csoportok (köztük a tartós munkanélküliek, a pályakezdők, az idősebb munkavállalók, a fogyatékkal élők, valamint a romák) képzéshez való hozzáféréseinek illetve foglalkoztathatóságának javítása a foglalkoztatás további növelésének előfeltétele. E csoportok és munkaerőpiaci helyzetük foglalkoztathatóságának javításához számos különböző eszközre van szükség, többek között oktatási és képzési, foglalkoztatási és szociális szolgáltatásokra. Támogatni kell továbbá a foglalkoztatás és szociális szolgáltatások minőségének és hozzáférhetőségének javítására, valamint a társadalmi kirekesztés jobb kezelésére irányuló programokat.

A hátrányos helyzetűek foglalkoztatási lehetőségeinek megteremtése érdekében fontos támogatni a szociális gazdaságra és helyi foglalkoztatásra irányuló kezdeményezéseket.

5.3 Az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként a képzés és oktatás előmozdítása és javítása

5.3.1 A helyzetelemzés az oktatás és képzés területén két kulcsfontosságú területet emel ki: a képzés, oktatás és a munkaerőpiac közötti elégtelen kapcsolatot és az oktatási rendszer fizikai infrastruktúrájának rossz körülményeit.

A helyzetelemzés alapján fejlesztésre van szükség az iskolarendszerű oktatás és képzés területén – ez alapozza meg az egész életen át tartó tanulást és támogatja a munkaerőpiac igényeinek megfelelő készségek és képességek elsajátítását különös tekintettel az informatikai ismeretekre. Csak a képzettebb munkaerővel és jobb humán tőkével rendelkező gazdaságok tudnak megfelelni a nemzetközi versenyben, így az emberi erőforrások fejlesztése különösen fontos feladatot jelent Magyarország számára az Európai Unión belül.

5.3.2 A JAP és az Követő Jelentés kiemelte továbbá az emberi erőforrás-fejlesztéshez kapcsolódó beruházásokat, amelyekben az oktatási és képzési rendszerek korszerűsítése és javítása létfontosságú szerepet játszik – ahogy erre a helyzetelemzés is rámutatott.

Ennélfogva az egész életen át tartó tanulás támogatása hozzájárul az NFT második célkitűzésének megvalósításához, mivel elősegíti a munkaerő képzettségi szintjének megfeleltetését a munkaerőpiaci kereslettel és lehetővé teszi a felmerülő igényekhez való rugalmas alkalmazkodást. Javítja továbbá a munkaerő képzettségét és ennél fogva versenyképességét – ami az NFT első számú célkitűzése. Az e politikai területére irányuló befektetések hozzájárulnak az EFS három új célkitűzéséhez, valamint az EFS „befektetés a humán erőforrásba és egész életen át tartó tanulási stratégiák” prioritásához.

5.3.3 A képzés, oktatás és tanácsadás támogatása a Strukturális Alapokból

A foglalkoztathatóság elősegítése az egész életen át tartó tanulás részeként olyan terület, amely az oktatószemélyzet fejlesztésével és az oktatási anyagok javításával és korszerűsítésével hozzájárul a humán tőke fejlesztéséhez. Az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként támogatásban kell részesíteni a szakképzés, oktatás és tanácsadás támogatását és tökéletesítését, a munkaerőpiacra történő belépés megkönnyítését, a foglalkoztathatóság javítását és fenntartását, valamint a foglalkoztatási mobilitás támogatását. E lépések célja a foglalkoztatási lehetőségek előmozdítása, a szakismeretek fejlesztése és a mobilitás ösztönzése (a képzési kínálat bővítése és javítása, az iskolarendszerű és szakképzési oktatási rendszer minőségének javítása és az informatikai ismeretek terjesztése). A felsőfokú és felsőoktatási szakmai képzések bővítése szükséges annak érdekében, hogy az ezt a pályát választó fiatalok számát növeljük, és megkönnyítsük munkakeresésüket a középiskola után.

5.4 Képzett és alkalmazkodóképes munkaerő, az innováció és alkalmazkodóképesség előmozdítása a munkahelyi szervezetben, a vállalkozókedv és munkahelyteremtést megkönnyítő feltételek kialakítása, valamint a készségek elmélyítése és az emberi potenciál élénkítése a kutatás, a tudomány és a technológia területén.

5.4.1 A legnagyobb munkaerőpiaci problémák az alacsony foglalkoztatottság és a magas inaktivitás, egyes foglalkozásokban és térségekben hiány van a képzett munkaerőből és a szakképzettséggel rendelkező dolgozók kereslete és kínálata gyakran nem felel meg egymásnak. Ez az oktatási és képzési rendszer és a gazdaság közötti megfelelő kapcsolatok hiányának, valamint az e területeken belüli rugalmatlanságnak tudható be. A munkaerő és vállalkozások versenyképességének és alkalmazkodóképességének fejlesztésében jelentős szerepet játszik a felnőttképzés és a vállalaton belüli képzés. Elsősorban a társaság mérete határozza meg azt, hogy szerveznek-e továbbképzést a munkavállalók számára, a kis társaságok jelentősen kevesebbet fektetnek a képzésbe a nagyoknál. Az egyéni vállalkozók, mikrovállalkozások, kis- és középméretű vállalkozások 2,5 millió munkahelyet biztosítanak és ezek a munkavállalók nem részesülnek megfelelő képzésben. A tudásalapú társadalom és a gyorsan változó gazdasági körülmények újfajta követelményeket állítanak a munkaerő és a vállalkozók elé. A versenyképességnek fontos feltétele annak biztosítása, hogy a munkaerő jól képzett és képes az alkalmazkodásra.

5.4.2 A JAP és a Követő Jelentés a munkaerő alkalmazkodóképességének és rugalmasságának javítását is fontos fejlesztési területként jelölte meg. E téren a befektetések fokozzák a munkaerő termelékenységét és a munkahelyek minőségét, amely egyben az EFS egyik új célkitűzése és hozzájárul az EFS „munkaerőpiaci alkalmazkodás előmozdítása” és „vállalkozókedv ösztönzése a több és jobb munkahely teremtése érdekében” prioritásokhoz is.

5.4.3 Az alkalmazkodóképesség és a vállalkozási kedv ösztönzéséhez nyújtandó támogatás a Strukturális Alapokból

A vállalkozók képzése elősegíti azok foglalkoztatási kapacitásának növelését, javítja rugalmasságukat, vállalkozói készségeiket, továbbá javítja piaci fennmaradási esélyeiket, és hozzájárul a növekvő foglalkoztatáshoz és a humántőke jobb minőségéhez. Ezt a foglalkoztathatóságot előmozdító, javuló felnőttképzés egészíti ki.

5.5 Intézkedések a nők munkaerőpiacra történő bejutásának és ottani részvételének javítására

5.5.1 A helyzetelemzés rámutat, hogy noha a nők munkaerőpiaci helyzete kedvezőbb az EU átlagánál (munkanélküliségi ráta, a nők és férfiak foglalkoztatási arányának különbsége),

továbbra is jelentős a nemek közötti szakadék e tekintetben, s a nőknek nehézséget okoz a munkaerőpiacra való visszatérés. A nők foglalkoztatásának szintje a férfiakénál gyorsabban nőtt 1997 óta (a foglalkoztatási arány 2001-ben 49,6% volt), ezzel a nemek mutatói közötti eltérés 13,7%-ra csökkent (EU: 18,1%). A nők alacsonyabb foglalkoztatási aránya azonban részben a gyermeknevelés miatti alacsonyabb munkaerőpiaci részvételének, részben alacsonyabb nyugdíjkorhatárúknak tudható be.

5.5.2 A nők munkaerőpiaci és társadalmi integrációja és esélyegyenlősége az NFT-ben horizontális célként is megjelenik, ahol minden beavatkozási területen esélyegyenlőséget biztosítanak a nők számára, azt a JAP és a Követő Jelentések egyaránt fontos feladatként határozzák meg, valamint támogatja az EFS új "Nemek közötti esélyegyenlőség" prioritása is.

5.5.3 A nők munkaerőpiaci részvételének előmozdításához nyújtandó támogatás a Strukturális Alapokból

Különös figyelmet fordítunk a nők munkaerőpiacra jutásának és fokozott részvételük támogatására - ideértve az új munkahelyekhez való hozzáférésüket, vállalkozások indítását megkönnyítő, a munkaerőpiacon a nemek szerinti vertikális vagy horizontális elkülönülést csökkentő, valamint a nők részvételének és önfoglalkoztatásának növelését elősegítő intézkedéseket. Annak ellenére, hogy a nők általában jól képzettek, gyakran hátrányos munkahelyi gyakorlattal kerülnek szembe, és csak nehezen tudnak visszatérni a munkaerőpiacra. A nők munkaerőpiaci lehetőségeinek javítására, valamint az esélyegyenlőség gyakorlati alkalmazásának biztosítását szolgáló intézkedésekre kerül sor.

5.6 Horizontális területek

5.6.1 Helyi foglalkoztatási kezdeményezések

A felmérés felhívja a figyelmet, hogy az utóbbi évtizedben a munkaerőpiacon jelentős eltérések alakultak ki a régiók között. Ezek a különbségek a kistérségek szintjén megsokszorozódtak, és a regionális adatok többszörösét is elérik. A munkahelyteremtő beruházások elsősorban az ország fejlettebb térségeire összpontosítanak és az elmaradottabb térségekben a munkaerő nem mobilis. Ennélfogva a Strukturális Alapokból érkező segítségnyújtás támogatja helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket, különösen az olyan megállapodásokra irányuló kezdeményezéseket, amelyek a helyi foglalkoztatás és a térségi foglalkoztatás célját szolgálják. Támogatja továbbá a szociális gazdaságot, amely potenciálisan képes a helyi foglalkoztatás növelésére, és a munkahelyteremtés és az emberierőforrás-fejlesztés területén történő beavatkozásokat. Ezek az ágazati programokat kiegészítő tevékenységek, azonban az ágazati programoknak is figyelembe kell venniük a regionális igényeket. Az e területen végrehajtott cselekvések az EFS "Regionális foglalkoztatási eltérések kezelése" prioritását támogatják.

5.6.2 Az információs társadalom szociális és munkaerőpiaci dimenziói

Az információs társadalom technológiájának területén a humán tőke fejlesztése a változás fő hajtóereje. Az informatikai készségek ismerete és használata elengedhetetlen a munkaerőpiacon, az információtechnológiai ágazat pedig jelentős munkahelyteremtő kapacitással rendelkezik. Az informatikai oktatók száma és az oktatók informatikai képzettsége igen alacsony. Az egész életen át tartó tanulásnak még be kell ágyazódnia és szükség van az oktatók folyamatos képzésére, valamint a munkavállalók, különösen a felnőttek képzésére. A vállalkozók képzése szintén kiemelendő, mivel az üzleti szférában

részben az informatikai ismeretek hiánya miatt nem alkalmazzák a korszerű információs rendszereket. A Strukturális Alapok támogatásának itt az oktatási rendszerben az informatikai készségek átadásának fejlesztését, valamint a hátrányos helyzetűek, a munkanélküliek és a kis- és középméretű vállalkozások alkalmazottjainak szóló informatikai képzését, valamint a távoktatás területén alkalmazott információs technológiák – pl. e-oktatás – és a munkaerőpiaci szolgáltatások elterjesztését kell támogatniuk.

5.6.3 Nők és férfiak közötti esélyegyenlőség

A helyzetelemzés az esélyegyenlőség területén a következő kulcskérdésekre mutatott rá: a nők horizontális és vertikális elkülönülése a munkaerőpiacon, nem eléggé családbarát politikák, hátrányos foglalkoztatási gyakorlat és alacsony keresőképesség, a munkaerőpiac által megkívánt versenyképes készségek hiánya vagy elégtelensége, valamint hatástalan "gender mainstreaming" politikák.

A Strukturális Alapok támogatását a nők munkaerőpiaci szegregációjának csökkentésére, valamint arra lehet fordítani, hogy a nők megszerezzék a megfelelő állás megtalálásához szükséges készségeket.

A Strukturális Alapok a nők munkaerőpiaci integrációjához a "Nők munkaerőpiacra jutásának és ottani részvételének javítására szolgáló intézkedések" politikaterülethez nyújtanak közvetlen támogatást. Ezen kívül fontos az esélyegyenlőség megfelelő figyelembe vétele a Strukturális Alapokból támogatott összes programban, amit az eredményes monitoring és ellenőrző rendszerek biztosíthatnak.

6. AZ EMBERIERŐFORRÁS-FEJLESZTÉST TÁMOGATÓ ALAPOK ÖSSZEANGOLÁSA

Az emberi erőforrások témakörében a Strukturális Alapok, főként az ESZA támogatják a fentebb leírt területeket, valamint a "növekvő foglalkoztatás és humán erőforrás" prioritás alatti területeket.

Az Európai Szociális Alap támogatása az 1784/1999 rendelet 2. cikkében szereplő területekre irányul, és a politikai referencia keret 5. cikke ismerteti a Magyarország területén 2004 és 2006 között sorra kerülő beavatkozások területeit. Az ESZA támogatását különféle operatív programok útján lehet biztosítani, feltéve, hogy az intézkedések egymást kiegészítik és biztosítják a finanszírozás hatékony és koncentrált elosztását.

Az ERFA támogatása az ESZA támogatását hivatott teljeskörűvé tenni egy adott területen az infrastruktúrába eszközölt befektetés révén, amely hatékonyra teszi az ESZA támogatás felhasználását illetve egy adott területen csökkenti a regionális egyenlőtlenségeket. Az ERFA támogathatja a szociális és oktatási infrastruktúrába eszközölt, az oktatás korszerűsítését és a társadalmi beilleszkedés előmozdítását célzó intézkedések végrehajtását kísérő és megkönnyítő befektetéseket, valamint a betegség és a munkából való távolmaradás megelőzéséhez hozzájáruló, az egészségügyi infrastruktúrában eszközölt befektetéseket, e területen a fennálló regionális egyenlőtlenségek csökkentését.

Az ESZA és az ERFA támogatásának összehangolását és kiegészítő jellegét az operatív programok, valamint az eredményes és összehangolt végrehajtási rendszer révén lehet biztosítani.

III. A STRATÉGIA KOHERENCIÁJA ÉS KONZISZTENCIÁJA

---

1. KOHERENCIA A KÖZÖSSÉGI POLITIKÁKKAL

A Strukturális Alapokról⁶ szóló általános rendelkezések 10. cikke értelmében a Bizottság Irányelveket⁷ tett közzé annak érdekében, hogy segítse a tagállamokat a Strukturális Alapokból megpályázható támogatásokra vonatkozó stratégiai terveik elkészítésében. A gazdasági és szociális egyenlőtlenségek csökkentése érdekében az Irányelvek a tagállamok számára egységes és következetes stratégiát javasolnak, amelyek három fő célkitűzésen alapulnak:

- a regionális versenyképesség erősítése fenntartható munkahelyek megteremtése céljából;
- növekvő foglalkoztatottság és társadalmi kohézió; elsősorban az emberi erőforrások fejlesztése által; valamint
- a városi és vidéki területek kiegyensúlyozott fejlődésének támogatása.

A Nemzeti Fejlesztési Terv fejlesztési stratégiája a gazdasági és szociális kohézió erősítését a fenntartható, endogén regionális fejlődés alapjainak megteremtésén, a foglalkoztatás növelésén keresztül kívánja elérni. Ehhez elsősorban a gazdasági infrastruktúra és az üzleti környezet javítására, az emberi erőforrások fejlesztésére, valamint a fejletlen régióknak a helyi sajátosságokat figyelembe vevő támogatására összpontosít.

1.1. REGIONÁLIS VERSENYKÉPESSÉG

A regionális versenyképességet támogató infrastrukturális fejlesztéseket célzó javasolt beavatkozások elsősorban a szállítás, a kutatás-fejlesztés és az üzleti szolgáltatások infrastruktúrájának, valamint az információs társadalom feltételeinek területeire helyezik a hangsúlyt.

---

⁶ 1999. június 21-én kelt 1260/1999 számú Tanácsi Rendelet (EK) a Strukturális Alapokról szóló általános rendelkezések lefektetéséről.

⁷ A Strukturális Alapok és ezek Koordinációja a Kohéziós Alappal: Irányelvek a 2000-2006 közötti időszak programjaihoz (BIZ(1999)344).

A **közlekedési-szállítási infrastruktúra** fejlesztésére vonatkozóan a Bizottság Irányelveinek elsődleges megfontolásai a szállítási rendszerek hatékonyságának növelése, a szállítási módok közti egyensúly megerősítése, a szállítási hálózatokhoz való hozzáférés javítása és a fenntartható növekedés biztosítása.

Magyarország gazdasági fejlődésének egyik legfontosabb korlátozó tényezője egyes térségek rossz elérhetősége. A Bizottság Irányelvei alapján a Terv biztosítja a hozzáférés javítását, alapul véve a Bizottság TINA stratégiájával összhangban lévő út- és vasúthálózat másodlagos kapcsolódásainak bővítését, regionális repülőtér kialakítását, valamint környezetbarát közlekedési és szállítási módszerek megerősítését. A NFT biztosítja a szükséges koordinációt a Kohéziós Alapból finanszírozott, az elsődleges út- és vasúthálózat (Transzeurópai Hálózatok) bővítését és a közlekedési-szállítási hálózatok minőségének fejlesztését célzó nagyberuházásokkal. A fejlesztési tervek egy része az ISPA stratégia elfogadott elemeként már most élvezzi a Bizottság támogatását.

Egy hatékony, diverzifikált és versenyképes **energia** szektor nagyban hozzájárul a fenntartható regionális fejlődéshez. A Strukturális Alapok hálózatfejlesztéssel, a hatékonyabb energiahasznosítás, valamint a megújuló energiaforrások használatának támogatásával nyújtanak segítséget ennek eléréséhez. Magyarország esetében a külső energia-szolgáltatóktól való függőség és a nemzetközi kapcsolódások alacsony átteresztő képessége nem tekinthető az energiapiaci versenyt korlátozó vagy a regionális fejlődést hátráltató szűk keresztmetszetnek. Ezért a Terv az energiahálózatok fejlesztését nem tekinti beavatkozási célterületnek.

Az NFT stratégia ugyanakkor figyelembe veszi az olyan térségek nehézségeit, amelyeket nehéz a közműhálózatokhoz kapcsolni, és a megújuló energiaforrásokon alapuló fejlesztéseket javasol a helyi energiaellátásban. A környezetvédelmi megfontolások mellett az ország egész területére kiterjedően magukban foglalják a megújuló energiaforrások, valamint a hatékony energiahasznosítási beruházások támogatását.

A Bizottság Irányelvei kiemelt hangsúlyt fektetnek az **Információs Társadalom** kialakítására. A NFT stratégiája összhangban van az Irányelvekkel, az „e-Európa: Információs Társadalom mindenkinek” kezdeményezés ajánlásaival, a lisszaboni akciótervvel és a Bizottság 2. számú technikai útmutatójával⁸, azáltal, hogy elsőbbséget ad a potenciális felhasználók felkészítésének és az új szolgáltatások és felhasználások elterjesztésének, ahelyett, hogy csupán a hálózati fejlesztésre összpontosítana. Az Információs társadalom célkitűzéseinek más területeken (úgy mint telekommunikációs alap-infrastruktúra, oktatás és képzés, mezőgazdaság vagy vidékfejlesztés) történő végrehajtása kiegészíti a „*Termelő szektor versenyképessége*” prioritás erőfeszítéseit, és hatékonyan járul hozzá a „digitális szakadék” csökkentéséhez.

Az Európai Tanács 2002. márciusában, Lisszabonban megtartott értekezlete leszögezte, hogy a dinamikus és versenyképes tudásalapú gazdaság olcsó, jó minőségű hírközlési infrastruktúra meglétét igényli. Üzleti alapon a hazai hírközlési piac erre nem mindenütt biztosít elfogadható megoldást. A kialakult digitális szakadékok miatt az NFT stratégiának szinte mindegyik célkitűzése tekintetében számolni kell a sikeres megvalósításhoz nélkülözhetetlen IKT alapok megteremtésének szükségességével.

---

⁸ 2. számú Technikai Útmutató: Információs társadalom és regionális fejlesztés. ERFA Intervenciók 2000/2006. Program értékelési kritériumok.

A regionális versenyképesség és a fenntartható fejlődés kulcseleme a magas szintű és minőségű **kutatás-fejlesztés és innováció**. A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája erős koherenciát mutat a Bizottság közleményeiben („Európai Kutatási Térség felé”, „Európai Kutatási Térség regionális dimenziói”, „Több kutatás Európának. A 3%-os GDP arányos finanszírozás felé”) megfogalmazottakkal. A stratégiában megjelennek a közlemények ajánlásai az új termékek, szolgáltatások és technológiák fejlesztésére, a kutatóhelyek kutatási feltételeinek, infrastruktúrájának, intézményi együttműködési formáinak javítására, valamint a vállalkozások és hálózataik, a régiók innováció-teremtő képességének megerősítésére. A koherenciát erősíti, hogy Magyarország teljes körben csatlakozott az EU 5. Kutatási, Technológiafejlesztési és Demonstrációs Keretprogramjához és az EURATOM 5. Kutatási és Továbbképzési Keretprogramjához (együttesen: Keretprogram) 1999-ben. Magyarországnak a 6. Keretprogramhoz (2002-2006) történő társulása már a tagállamokkal teljesen azonos jogokat biztosít.

A „*Termelő szektor versenyképessége*” prioritás alatt javasolt beavatkozások magukban foglalják a nemzeti és regionális kutatási infrastruktúra fejlesztését, az üzleti és kutatási kapcsolatok erősítését, valamint a versenyszféra innovációs tevékenységének fokozását, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra.

Az emberi erőforrások terén az innovációt elősegítő feltételek megteremtését célzó beavatkozások mind a vállalkozások, mind pedig a munkavállalók képességeinek, készségeinek javítását magukban foglalják. Az innovációnak a technológiai fejlesztésre összpontosító horizontális megközelítését a stratégia többek között az „*Agrár- és vidékfejlesztés*” prioritáson belül alkalmazza. A hatékonyság növelésére bevezetett innovatív megoldások fontos szerepet játszhatnak az egészségügyi rendszer megreformálásában is.

Magyarország termelő ágazatának belső gyengeségeire tekintettel a stratégia, figyelemmel a regionális versenyképesség növelésére, nagy hangsúlyt fektet a vállalkozások – különösen a **kis- és középvállalkozások** – közvetlen támogatására, a vállalkozásokat segítő üzleti környezet fejlesztésére, és fenntartható munkahelyek teremtésére. A Nemzeti Fejlesztési Terv célja, a Kisvállalkozások Európai Chartájának prioritásait figyelembe véve a technológiai megújulás támogatása, a kis- és középvállalkozások számára hozzáférhető üzleti szolgáltatások fejlesztése, a piacra lépés elősegítése és a helyi gazdasági fejlődés erősítése az alacsony foglalkoztatottsági rendelkező küszködő régiókban, valamint az innovációs és vállalkozói készségek fejlesztése és a tudás- és technológia-transzfer elősegítése. A vállalkozásfejlesztés regionális dimenzióját a stratégia szintén számításba vette, elsősorban azért, hogy a támogatást a nagy munkahelyteremtő képességgel rendelkező szektorokra (idegenforgalom) és a különösen kevés munkalehetőséggel rendelkező régiókra összpontosította.

Ahogy az Irányelvek említik, a **turizmus** jelentős potenciállal bír a munkahelyteremtés, valamint a kiegyensúlyozott és fenntartható regionális fejlődés támogatása terén. A Terv javasolt beavatkozásai új gazdasági lehetőségek és munkahelyek teremtését fogják szolgálni a termék- és szolgáltatásfejlesztéssel, a marketingtevékenység erősítésével, az infrastruktúra javításával, a hálózatépítés elősegítésével, a szakmai készségek növelésével, valamint a többdimenziós kapacitásfejlesztéssel.

1.2. NÖVEKVŐ FOGLALKOZTATOTTSÁG, EMBERI ERŐFORRÁSFEJLESZTÉS

A Strukturális Alapokról szóló 1260/1999-es EU Tanácsi rendelet 9. és 16. cikkével összhangban, a Szakpolitikai Referenciakeret (ld. a 2. fejezet melléklete) jelenti a Nemzeti Fejlesztési Tervben a humán erőforrások területén megjelenő beavatkozások keretét, illetve a Strukturális Alapok humán erőforrásra irányuló támogatásainak stratégiai alapját.

A **foglalkoztatottság** növelése, a teljes foglalkoztatottság megteremtése az Európai Unió alapvető céljainak egyike, ezt a lisszaboni csúcs fogadta el 2000 tavaszán. Az NFT elfogadja ezt a célkitűzést és célul tűzi ki a hazai foglalkoztatási ráta emelését. A Nemzeti Fejlesztési Terv figyelembe veszi az Európai Foglalkoztatási Stratégia és más vonatkozó közösségi politikák prioritásait. A stratégián belül a 2. *”Növekvő foglalkoztatás és az emberi erőforrások”* prioritás alatt javasolt fejlesztések összhangban vannak az ESZA beavatkozási területeivel:

- Aktív munkaerő-piaci politikák támogatása és elősegítése a munkanélküliség megelőzése és a munkanélküliség elleni küzdelem, a tartósan munkanélküliek munkaerőpiacra való visszatérésének elősegítése, valamint a fiatalok foglalkoztatási integrációjának és a munkaerőpiacról egy ideig távol maradók visszatérésének támogatása érdekében;
- A társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerőpiacra történő belépés biztosításával;
- Az oktatás és a képzés fejlesztése az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként, a munkaerőpiacra való belépés és integráció elősegítése és javítása, a foglalkoztathatóság fenntartása és javítása és a munkaerő mobilitása érdekében;
- A megfelelő készségekkel rendelkező, képzett és alkalmazkodóképes munkaerő, a munkaszervezet innovációjának és alkalmazkodóképességének, a vállalkozókészségének és a munkahelyteremtést elősegítő feltételek támogatása, valamint a készségek és a humán potenciál növelése a kutatás, a tudomány és a technológia területén;
- A nők munkaerőpiaci belépésének és részvételének javítását szolgáló intézkedések, ideértve a karrierfejlesztést, az új munkalehetőségekhez való hozzájutást és az önálló vállalkozás elindítását, a vertikális és horizontális munkaerőpiaci szegregáció csökkentését.

Az NFT humán erőforrásra vonatkozó célkitűzései összhangban vannak az Európai Élethosszig tartó Tanulás Stratégiával, amely a lisszaboni stratégia kulcseleme. Ez hangsúlyozza, hogy a tudásalapú társadalom az oktatással és képzéssel kapcsolatban teljesen új jellegű megközelítést igényel és az élethosszig tartó tanulásra fókuszál, magában foglalva az iskolarendszerű, nem formális és informális tanulást.

A magyar NFT tükrözi a 2002. februári Európai Tanácsi ülésen elfogadott, az európai Oktatási és Képzési Rendszerek Jövőbeni Célkitűzései című dokumentum megállapításait.

A társadalmi befogadás erősítését célzó támogatások tükrözik a társadalmi befogadásra irányuló politikák európai koordinációjának folyamata keretében elfogadott prioritásokat.

Az Európai Szociális Alap támogatásainak hatékonyságát és eredményességét biztosítandó, ezeket a beavatkozásokat az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásai fogják kiegészíteni, az oktatási, képzési szociális és egészségügyi infrastruktúra területén.

1.3. KIEGYENSÚLYOZOTT VÁROSI ÉS VIDÉKI FEJLŐDÉS

A Bizottság Irányelveiben és az „Európai területi fejlődés távlatai” c. dokumentumban megfogalmazott alapelvek szerint a Strukturális Alapoknak, hogy előmozdítsák az Európai Unió területének kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődését, egyaránt hozzá kell járulniuk a városhálózat erősítéséhez, a vidéki területek fejlődéséhez és a városok és falvak közti együttműködés javításához. A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája figyelembe veszi a városok különleges szerepét, mint a gazdasági fejlődés és a munkahelyteremtés motorjai. Ezért tehát a stratégia célul tűzi ki a **városi központok fejlődéséhez** való hozzájárulást azáltal, hogy fejleszti – egységes megközelítésben – a régiók vezető városainak kapcsolatát a nemzeti és nemzetközi hálózatokkal, megerősíti a regionális innovációt és technológiai központokat, valamint a közepes méretű városokban fejleszti az üzleti infrastruktúrát, az oktatást és a szakmai képzéseket.

Az innovatív vállalkozásoknak (elsősorban kis- és középvállalkozások) kínált célzott támogatások vagy a munkahelyteremtés szintén nagyrészt a városi területekre koncentrálódnak, ahol a megfelelő feltételek és együttműködési hálózatok részben már megvalósultak. A szilárd hulladék kezelésének, a szennyvízkezelési rendszereknek, valamint ezekhez hasonlóan a tömegközlekedési rendszereknek a fejlődése az „*Infrastruktúra*” prioritáson belül hozzájárult a kifejezetten városi problémák megoldásához.

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája a **vidékfejlesztés** kettős célját is megvalósítja azáltal, hogy támogatja a harmonikus területi fejlődést és fenntartja az európai mezőgazdasági modellt, mint a KAP második pillérét. A vidéki területeken a strukturális támogatás legfontosabb feladatai – a Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Programon belül – a helyi gazdaság, és különösen a mezőgazdasági szektor versenyképességének erősítése diverzifikáció és infrastruktúra-fejlesztés által, továbbá tágabb értelemben az életkörülmények javítása, beleértve a helyi lakosok számára az alapszolgáltatások nyújtását, a környezetvédelmet és a kulturális örökség megőrzését. Utóbbi a *Regionális Fejlesztési OP*-ból kiegészítő forrásokhoz jut. A tervezett beavatkozások elsősorban az EMOGA Orientációs részlegének társfinanszírozásában valósulhatnak meg, míg az ERFA és az ESZA forrásai sajátos irányultságuk figyelembe vételével főként az infrastruktúra fejlesztésére, a gazdasági diverzifikációt lehetővé tevő vállalkozói és humánfeltételek megteremtésére vehetők igénybe. A helyi jellegű halászati fejlesztések modernizációs céljai, amelyek a HOPE támogatásra jogosultak, szintén a Terv részét képezik.

A beavatkozások számos esetben a PHARE programok megfelelő intézkedéseivel kapcsolódnak és összhangban vannak a SAPARD stratégiával. A stratégia – egy policentrikus európai tér megteremtése érdekében – törekszik a **városi és vidéki területek közötti együttműködés** erősítésére azáltal, hogy ösztönzi a kistérségek társulásokon alapuló együttműködését. A vidékfejlesztés intézményi kapacitásainak erősítésére és az együttműködés elősegítésére irányuló beavatkozások a *Regionális Fejlesztési OP*-n belül találhatóak.

A Nemzeti Fejlesztési Terv regionális programjában – összhangban az Európai Unió regionális politikájával – alapvető prioritást kap a területi egyenlőtlenségek csökkentése, a gazdasági és társadalmi kohézió erősítése.

Magyarország regionális politikájának stratégiai céljait, cselekvési irányait a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvényben előírtak alapján az Országos Területfejlesztési Konceptió (1998) határozza meg, amely a területi fejlettségi különbségek mérséklését az innováció és tudás térbeli terjedésének elősegítését, különböző természeti és földrajzi adottságú térségekben az erőforrások fenntartható használatát biztosító fejlesztéspolitika megvalósítását továbbá az ország térségeinek az európai gazdasági térbe való bekapcsolását tűzi ki alapvető célként.

Az NFT az Országos Területfejlesztési Konceptióban megfogalmazott átfogó célkitűzések többségének eléréséhez hozzájárul. A Regionális Operatív Program prioritást ad a helyi szintű alapvető infrastruktúra létrehozásának, az ahhoz való hozzáférésnek és hangsúlyozza az innováció erősítését valamint az információs technológia szélesebb körű alkalmazásának elterjesztését. A Terv figyelembe veszi a fenntartható regionális fejlesztés szükségességét azzal, hogy támogatja a környezet minőségének védelmét és javítását célzó helyi akciókat. A területi egyenlőtlenségek mérséklését szolgálja továbbá, hogy az NFT egyes specifikus céljainak elérése során mindvégig tekintettel kell lenni az adott témakörben meglévő területi különbségekre, az egyes régiók eltérő, speciális területi adottságaira.

1.4. HORIZONTÁLIS ALAPELVEK

Az Irányelvekben a fejlesztési programokra meghatározott két horizontális alapelv a fenntartható fejlődés és a nemek közti esélyegyenlőség biztosítása, amelyek Magyarország esetében különleges figyelmet és egyedi megközelítést igényelnek. Mint a Közösség egyik legfontosabb horizontális alapelve, a **fenntartható fejlődés** elősegítését a Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája célként tűzi ki. Összhangban az EU környezetvédelmi politikájával, a Terv megfelel annak a követelménynek, hogy a Strukturális Alapokkal kapcsolatos tervezés során a környezetvédelmi politika elemeit a beavatkozások valamennyi területén integrálja.

A stratégia harmadik specifikus célja, nevezetesen „a környezet és az egészségi állapot javítása”, ill. a fenntartható fejlődés horizontális elv érvényesítése összhangban van a Közösség 6. számú Környezetvédelmi Akcióprogramjával – amely közép és hosszú távú minőségi és mennyiségi célokat tartalmaz, és amelyek kötelező erővel bírnak a tagállamok számára – valamint a vonatkozó tanácsi irányelvekkel. A stratégia tartalmazza a fejlesztési szükségességeket és a közös finanszírozás prioritásait, figyelembe véve a Strukturális és Kohéziós Alapokból folyó támogatás logikáját.

A stratégiában megjelenő vertikális és horizontális célok, amelyek kimondják, hogy az élet minőségének javítása csak a gazdaság fejlődésével biztosítható, együtt a természetes örökség megőrzésével, a természetes források védelmével és fenntartható kihasználásával, valamint megfelelő minőségű környezet létrehozásával, összhangban vannak a Közösség Fenntarthatósági Stratégiájának követelményeivel, valamint a Rio-i nyilatkozat alapelveivel („szennyező fizet” elve, gondosság elve, hatékonyság elve).

Az 1260/1999 rendelet horizontális elvként állapítja meg a **férfiak és nők közötti esélyegyenlőség** elősegítését. A Nemzeti Fejlesztési Terv az esélyegyenlőség elvét a női egyenjogúsítás értelmében, az összes fejlesztési területet érintő horizontális elvként határozza meg.

Az Amszterdami Szerződés megerősítette a Bizottság elkötelezettségét az esélyegyenlőség elősegítése terén. Az NFT a női egyenjogúsítás általános érvényű alkalmazása mellett támogatja az egyenlőtlenségek csökkentését és a nők munkaerőpiaci részvételét elősegítő intézkedéseket.

2. KOHERENCIA A NEMZETI POLITIKÁKKAL

A Nemzeti Fejlesztési Terv általánosságban illeszkedik Magyarország gazdaságpolitikájához, valamint a gazdasági és szociális kohézió szempontjából releváns legfontosabb szakpolitikáinak filozófiájához. A kijelölt célok és a megvalósítás prioritásai összhangban vannak a kormány gazdaságpolitikai törekvéseivel, és több területen kiegészítik a szakpolitikák által meghatározott strukturális beavatkozásokat.

A **gazdaságipolitika** hosszú távú célja - ahogyan ezt a Bizottságnak 2002 augusztusában benyújtott *Középtávú Gazdaságpolitikai Program, 2002 (Pre-Accession Economic Policy - PEP)* megfogalmazta az ország modernizálása, valamint felzárkóztatása az európai fejlettségi szintre. Ennek elérése érdekében a kormánynak arra kell koncentrálnia, hogy a gazdasági növekedésnek olyan feltételeit teremtsen meg, melyek a fenntartható, export- és beruházás által irányított fejlődést teszik lehetővé anélkül, hogy az általános egyensúlyt veszélyeztetnék. Ezen időszak alatt az elsődleges hangsúlyt a következőkre kell helyezni:

- a gazdaság **versenyképességének erősítése**, kivált a kis- és középvállalkozások területén a keretfeltételek és az infrastruktúra javításán keresztül, egy rugalmasabb munkaerőpiac létrehozásával és az oktatás és képzés fejlesztésével az információs társadalom igényeinek megfelelően;
- a pénzügyi és **árstabilitás** megőrzése egy óvatosabb fiskális és jövedelempolitikával a versenyképesség fenntartásának biztosításával; és
- a gazdasági-társadalmi **kohézió** növelése, kivált a foglalkoztatás bővítése és a szociális politika javítása révén

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája tiszteletben tartja a gazdasági fejlesztés fent megfogalmazott elveit. A tervezett beavatkozások támogatják és kiegészítik a gazdaságpolitikát a fejlesztési területeken, figyelembe véve a különböző Strukturális Alapok speciális irányultságát.

2.1. FEJLESZTÉSI TERÜLETEK

Tekintettel az erős, export- és beruházás által vezérelt olyan növekedés igényére, mely megőrzi a makro-gazdasági stabilitást, a **beruházás ösztönzés** melyben a fókuszban a külföldiek közvetlen beruházásai állnak- marad Magyarország strukturális politikájának a legfőbb célja, beleértve az információs rendszerek modernizálását valamint az infrastruktúra fejlesztését és a képzést, ahogyan azt a kormány *Középtávú Gazdaságpolitikai Programja* valamint a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium *“SMART Magyarország középtávú befektetés fejlesztési programja* 2002-ben megfogalmazta.

A stratégia azonban figyelembe veszi az Európai Unió regionális politikai prioritásait is, számba veszi és kiegészíti a gazdaságpolitika erőfeszítéseit azáltal, hogy nagyobb hangsúlyt helyez a belső jellegzetességekre épülő regionális növekedésre az üzleti környezet javítása, a

vállalatok modernizációja és a vállalatok felállításának és működésének egyszerűsítése érdekében.

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája különös figyelmet szentel a **kis- és középvállalkozások** működési feltételeinek és általános versenyképességének javítására, - ami ugyancsak a Középtávú Gazdaságpolitika elsődleges célja- elsősorban az innováció ösztönzése és az emberi erőforrások fejlesztése révén. Az intervenció fő irányai megfelelnek a PEP-nek valamint a 2002 októberében “*Közép távú feladatok a kis- és közép méretű vállalatok fejlesztésében*” címen kiadott miniszteri rendeletnek csak úgy, mint az ezt megelőző 1999 évi, a kis és közepméretű vállalatokkal és fejlődésük támogatásával foglalkozó 1999 évi XCV számú törvény rendelkezéseinek. Azonban ezek a szektor stratégiájával összehasonlítva nagyobb prioritást adnak a képzési programoknak, a tudásátvitelnek, a hálózatok létrehozásának, beleértve az üzleti élet és a kutatás közötti együttműködést. Az a beruházási támogatás, melynek célja az EU normáinak való megfelelés a környezetvédelem és munkabiztonsági előírások terén, ugyancsak kulcsszerepet játszik az üzleti szektor modernizálásában. A regionális különbségek csökkentése is szerepel a megcélzott beavatkozások között.

Nemzeti Fejlesztési Tervnek ugyancsak fontos célja a **turizmus** fejlesztése mint olyan területé, melyben különösen nagy lehetőségek rejlenek. Az évszakoktól való nagy mértékű függés és a regionális koncentráció csökkentése céljából a Terv stratégiája az idegenforgalom infrastruktúrájának a fejlesztését irányozza elő, valamint magas színvonalú szolgáltatások kialakítását különösen az idegenforgalom prioritásos célterületein, és ennek megfelelően konzisztenssé válik a 2001 évi *Széchenyi Terv* Turizmusfejlesztési Programjával és a regionális idegenforgalom fejlesztési stratégiáival.

A Terv a kutatás-fejlesztés (K+F) és az innováció tekintetében illeszkedik a kormány tudomány- és technológiapolitikai célkitűzéseikhez, amely kiemelt fontosságot tulajdonít a K+F szféra támogatásának és az innováció előmozdításának. A Magyarország 2002-2006 című kormányprogrammal összhangban előírja az innovációt segítő eszközrendszer fejlesztését és a régiók felkészítését a regionális K+F-t és az innovációt támogató nemzetközi (EU-s) és hazai források fogadására.

A 2000-ben elfogadott „Tudomány és Technológiapolitika 2000” című dokumentumban megfogalmazott céloknak megfelelően a Tervben hangsúlyt kap a K+F intézmények és az üzleti szféra közötti együttműködés erősítése, a kis- és középvállalkozások innovációs képességének fejlesztése és a regionális innováció előmozdítása. A Terv összhangban van Magyarország Középtávú Gazdaságpolitikai Programjával is, mely célul tűzi ki az innovációbarát szabályozási környezet megteremtését, Magyarország mint K+F színhely vonzóvá tételét, a szellemi tulajdon védelmének erősítését, valamint a kis- és középvállalkozások innovációs forrásainak bővítését.

A Kormány programja szerint az Információs Társadalommá alakulás elősegítése kiemelt állami feladat. A kormányprogram ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy a társadalom túlnyomó többsége még nem jut hozzá az informatika biztosította előnyökhöz, és ezért a digitális szakadék kialakulása fenyeget. A Terv ugyancsak felismerte a Magyarországon az **Információs Társadalomban** levő jelentős hiányosságait. A stratégiában és a javasolt intervenciók terén megfogalmazott integrált megközelítés megfelel a Középtávú Gazdaságpolitikai Programnak, valamint az Informatikai és Hírközlési Minisztérium által készített *Információs Társadalom Stratégiája* (ITS) dokumentumnak, mely megcélzza a hozzáférés megkönnyítését, a felhasználók felkészítését és az új alkalmazások terjesztését. A

készségfejlesztés területén és azért, hogy megakadályozzák a “digitális szakadék ” bővülését, különös figyelmet szentelnek a KKV-kre valamint az olyan hátrányos helyzetű társadalmi csoportokra, mint a romák. Az állami és közintézmények valamint a nem-kormányzati szektorok adminisztrációjának modernizálása az információs technológiák alkalmazása révén és az Információs Társadalom létrehozása egyéb fejlesztési területeken megfelel az ITS általános megközelítésének és prioritásainak. A Kormány a 1188/2002. (XI. 7.) számú határozatában döntött az Informatikai Közháló kialakításáról a helyi közigazgatási szervek, közintézmények, közfeladatot ellátó egyéb szervek, civil szervezetek, és más közösségi hozzáférési pontok informatikai ellátásának biztosítására. Az ország minden településéig kiépülő Közháló hozzájárul a digitális szakadék megszüntetéséhez, és az NFT stratégiában megfogalmazott számos célkitűzéshez megteremti a megvalósításukhoz nélkülözhetetlen IKT alapokat.

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája hangsúlyozza a minőségi **környezetvédelmi infrastruktúra** szükségességét. A javasolt beruházások megfelelnek a szektor politikai környezetvédelmi prioritásainak, a Középtávú Gazdaságpolitikai Programnak valamint a *2003-2008-ra kitűzött Második Nemzeti Környezetvédelmi Programnak* (NKP II.), amit a közeljövőben fognak elfogadni, és előtérbe helyezi a komplex programokat és az aktív részvételi tevékenységeket, melyek elsősorban a következőkre koncentrálnak:

- a hulladékkezelés és újrafeldolgozás;
- a levegő minőségének a védelme, a nagy légszennyezettség csökkentése; és
- a szennyvízkezelés megoldásai, kivált a városi szennyvíz-kezelési rendszerek, szennyvíztisztítás és a csatornahálózatok bővítése révén.

A beruházási prioritások mellett a PEP egyéb célokat is megfogalmaz, úgymint “*a szennyező fizet*” elv szigorúbb érvényesítését, illetve azt, hogy 2003 és 2004 során megemeljék a környezetvédelmi alap költségvetését (a GDP 1%-ról) a GDP 1,15 %-ára, feltehetően a Közösség segítségével is.

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája integrált módon tartalmazza a vonatkozó törvényi rendelkezéseket, nemzetközi trendeket és követelményeket, valamint a korábbi programok szakmai és megvalósítási tapasztalatait, és tovább koncentrálna az erőforrásokat, sürgeti a szektoron belüli együttműködést és a környezetvédelmi és iparági politikák nagyobb mérvű integrálódását.

Felismerték, hogy a **közlekedési infrastruktúra** fejlesztése a regionális versenyképesség egyik legfontosabb tényezője. A Nemzeti Fejlesztési Terv speciális prioritást ad a TEN-ek további létrehozásának, másodlagos csatlakozások létrehozásának és az úthálózat minősége javításának, a PEP céljainak, a “*Magyar Közlekedési Politika 2002-2015*” koncepcionális dokumentum valamint a “*Magyar Közlekedéspolitikai 2003-2006* ” négy éves tervének megfelelően. A Kohéziós Alap által támogatott jelentősebb beruházások elsősorban a közút fejlesztési programra és a vasúti szállítás fejlesztésére koncentrálnak, míg a Strukturális Alapok által támogatott nagyobb projektek az *Országos Területfejlesztési Koncepció* megvalósítását valamint az *NKP II.*-ben megfogalmazott célok megvalósítását segítik. A hatékony közlekedés- menedzselési rendszer bevezetése és a városi tömegközlekedés javítása hozzájárulhat a fenntartható növekedés megvalósításához.

A gazdasági és szociális kohézió elősegítése érdekében a **foglalkoztatás növelése** a Nemzeti Fejlesztési Terv stratégia integrált része, amelyet valamennyi fejlesztési terület támogat. A

javasolt intervenciók összhangban vannak a Nemzeti Foglalkoztatási Stratégiával, ahogyan azt az Európai Bizottság és a Magyar Kormány meghatározta a 2001 novemberében aláírt *A magyar foglalkoztatáspolitikai prioritásainak Közös Értékelése (Joint Assessment Paper, JAP)* című dokumentumban – ezeket az összefüggéseket részletesen a Szakmapolitikai Referenciakeret ismerteti.

Az NFT hozzájárul a **társadalmi befogadás** elősegítéséhez, azáltal, hogy elősegíti a hátrányos helyzetű csoportok – különös tekintettel a romákra és a fogyatékkal élőkre – munkaerőpiaci integrációját és reintegrációját, foglalkoztathatóságuk és alkalmazkodóképességük javítása révén. Ezek a beavatkozások összhangban vannak a Társadalmi Befogadásról szóló Közös Memorandumban megfogalmazott célokkal. A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája hangsúlyozza a társadalmi befogadás fontosságát, mint olyan célt, amit különböző fejlesztési területeken kell megvalósítani, köztük elsősorban a „*Humán erőforrás-fejlesztés OP*”-n belül. A Kormány hangsúlyt fektet az olyan programokra, melyek célja a társadalmi befogadás erősítése a szegénység és diszkrimináció elleni küzdelem révén, bár egyelőre nem fejlesztettek ki olyan integrált nemzeti stratégiát, mely figyelembe venné az Európai Tanács göteborgi értekezletének a döntéseit a szegénység és társadalmi elkülönülés elleni küzdelemben. Magyarország nem valósított meg EU szabványoknak megfelelő társadalmi statisztikai rendszert sem, mely adatokat és indexeket szolgáltatna a szegénységre és társadalmi kirekesztésre vonatkozóan. A fogyatékosok társadalmi integrációjának a tárgyában a Terv hozzájárul az 1998. évi XXVI. törvény alapján 1999-ben elindított *Országos Fogyatékosügyi Program* céljaihoz, melyek a rehabilitációra koncentrálnak és megkönnyítik a fogyatékos személyek aktív részvételét a társadalom életében, valamint integrálódásukat a munkaerőpiacon, javítva életük minőségén azzal, hogy könnyebbé válik számukra a szolgáltatásokhoz és közlekedéshez való hozzájutás, valamint az őket érintő társadalmi előítéletek elleni küzdelem.

Az **oktatás és képzés** fejlesztése a stratégia részeként egyrészt a foglalkoztatást bővíti, másrészt erősíti a társadalmi kohéziót. A „*Növekvő foglalkoztatás és humán erőforrások*” prioritás alatt, az oktatás és képzés területén tervezett beavatkozások célja az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolat erősítése, az egész életen át tartó tanulás támogatása, az alkalmazkodóképesség és a vállalkozói készségek erősítése, az oktatás és képzés minőségének és infrastruktúrájának a javítása. Az elmaradott régiókban a közoktatási infrastruktúra fejlesztése az ERFA-val történő közös finanszírozás segítségével megfelel a PEP-ben megfogalmazott azon prioritásnak, hogy csökkenteni kell az oktatás és képzés terén a regionális különbségeket. Ezt a célt fogalmazza meg kiemelten az *Országos Területfejlesztési Koncepció* is.

Az **egészségügyi** szektor modernizálása és területi kiegyenlítése céljából a stratégia törekszik az ERFA forrásainak a felhasználására, tekintettel azokra a Közösségi átlaghoz hasonlítva jelentős egyenletlenségekre és azoknak az alkalmazhatóságra és kohézióra gyakorolt negatív hatásaira, melyek a rossz egészségi állapotból adódnak.

Mind a *Kormányprogram* mind pedig a *Johan Béla Nemzeti Egészségügyi Program* szektor politikája nagy hangsúly fektet az ágazat modernizálására, ami egyúttal a hozzáférés javítását és a regionális különbségek csökkentését is jelenti. A Nemzeti Fejlesztési Terv azzal járul hozzá a fenti célokhoz, hogy segíti az épületek, berendezések és gépek korszerűsítését, hogy ezáltal javuljon a hozzáférés lehetősége, megerősödjenek a regionális kapacitások és bővüljenek a hálózatok és az információs technológia alkalmazása. Az NFT környezetvédelmi programok ugyancsak szolgálják a közegészségügyi célokat.

A Terv felismeri a **roma** lakosság foglalkoztathatóságának és általános életkörülményei javításának a fontosságát. A stratégia megerősíti ezt a célkitűzést egy olyan horizontális megközelítéssel, melyet számos fejlesztési területen alkalmaz, elsősorban pedig a „*Humánerőforrás-fejlesztés*” és a „*Regionális Fejlesztési Operatív Programon*”, belül. A Terv hozzájárul a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999 (V.5.) kormányhatározat integrált erőfeszítéseivel, mely egy egységes stratégiát határoz meg az oktatás, kultúra, foglalkoztatás, regionális fejlesztés, társadalmi kérdések, egészségügy és lakhatási programok területein, és megfogalmazza az anti-diszkriminációs programok és társadalmi kommunikáció fő irányait.

Tekintettel a **mezőgazdaságnak és vidékfejlesztésnek** a gazdasági és társadalmi kohézióra, valamint harmonikus európai térre gyakorolt sajátos hatására, a Terv prioritásként kezeli e területek fejlesztését. A mezőgazdaságra jelenleg érvényes fejlesztési stratégiát az 1997. évi CXIV törvény fogalmazza meg, mely elsődleges célként olyan mezőgazdasági szektor létrehozását célozza meg, mely az európai mezőgazdasági modellbe integrálható, mely versenyképes munkalehetőségeket teremt és védi a természeti környezetet. A nemzeti mezőgazdaság-fejlesztési stratégiával összhangban, a jóváhagyott magyar SAPARD Terv három nagy prioritáson alapszik:

- Növelni a mezőgazdasági szektor versenyképességét;
- Nagyobb hangsúlyt adni a környezetvédelemnek; és
- Erősíteni a vidéki területek gazdasági alapját és bővíteni ott a foglalkoztatási lehetőségeket a versenyképesség feltételeinek a megteremtése révén.

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája a SAPARD Terv és a mezőgazdasági fejlesztési terv megközelítését követi, tükrözve a kormány azon álláspontját, hogy a vidékfejlesztést a Közös Agrárpolitika második pillérének kell tekinteni. A „*Agrár- és Vidékfejlesztési*” prioritás alatt tervezett intervenciók hozzájárulnak a nemzeti politikák azon céljához, hogy javuljon a mezőgazdasági szektor versenyképessége. Az Információs Társadalom létrehozásával vagy az emberi források fejlesztésével kapcsolatos célok között külön számba vették a vidékfejlesztésre vonatkozó speciális teendőket. A *Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program*, mely 2002-ben indult, támogatja a környezetbarát fejlesztések megvalósítását.

A **regionális fejlesztés** átfogó célkitűzése jelentősen hozzájárul a *Középtávú Gazdaságpolitikai Program* és az *Országos Területfejlesztési Koncepció* céljainak a megvalósításához. A fenti dokumentumokban megfogalmazott intézkedések megfelelnek a SAPARD Tervben szereplő intézkedéseknek, és tekintetbe veszik a PHARE programban megvalósított projektekkkel elért eredményeket és az azokban megszerzett tapasztalatokat.

A fentieknek megfelelően, annak érdekében, hogy vonzó feltételek keletkezzenek a regionális versenyképesség megteremtéséhez és a bővülő foglalkoztatási lehetőségek létrehozásához, a Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája előtérbe helyezi a helyi szintű alapvető infrastruktúra létrehozását, a hozzáférést, és hangsúlyozza az innováció erősítését, valamint az információs technológia szélesebb körű alkalmazásának a szükségességét. A Nemzeti Fejlesztési Terv ugyancsak figyelembe veszi a fenntartható regionális fejlesztés szükségességét azzal, hogy támogatja a környezet minőségének védelmét és javítását célzó helyi akciókat

2.2. HORIZONTÁLIS ELVEK

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiája világosan meghatározza a **fenntartható fejlődés** elvét. Az *NKP II.* mint a vonatkozó nemzeti fejlesztéspolitika speciális hangsúlyt ad annak, hogy be kell avatkozni a prioritást élvező szektorokba, tekintettel arra, hogy a környezetvédelem feladatainak a többsége azokból az erőfeszítésekből származik, melyek célja, hogy a gazdasági szektorok terheit környezetvédelmi szempontból fenntartható irányba vezesse. Ennek eléréséhez a leghatékonyabb eszköz a környezetvédelmi megfontolásoknak a szektor politikákba és intervenciókba történő integrálása. Ennek kulcsfontosságú területei az energia-gazdálkodás, a közlekedés, az ipar, a mezőgazdaság, az idegenforgalom és kereskedelem. Ennek megfelelően, a fenntartható fejlődés elve – különös tekintettel a hulladékgazdálkodásra vonatkozó irányvonalra, a környezeti biztonságra és a nagyobb környezeti tudatosságra - szerepel a Nemzeti Fejlesztési Terv céljai és intervenciók területeire vonatkozó intézkedései között. Az NFT a következő prioritásokon keresztül támogatja a fenntartható fejlődést:

- A természeti erőforrások fenntartható kezelése és a környezetminőség javítása
- A környezeti szempontok integrálása az ágazati és regionális szakpolitikákba
- A természeti örökség védelme és javítása a természet és a biodiverzitás megőrzése érdekében
- A környezeti oktatás és információterjesztés elősegítése

Az NFT a következő területeken járul hozzá közvetlenül a fenntartható környezethez:

- A minőségi vízellátásban részesülő lakosság arányának növelése
- A kezelésen átmenő lakossági és ipari szennyvíz arányának növelése
- A szilárd települési hulladék összegyűjtésének és kezelésének racionalizálása
- Egy integrált és ágazatközi természetvédelmi politika elősegítése
- A természetvédelem területeinek - nemzeti parkok és természetvédelmi területek - meghatározása
- A vízgazdálkodás és vízi erőforrások tervezésének javítása, az árvízvédelmet is beleértve
- A légszennyezés ellenőrzése
- A környezetbarát megoldások választásának elősegítése

Az NFT a fenntarthatóság elvét nem csak a környezet és a természet védelmének területén érvényesíti, hanem ennél szélesebb értelemben is. Hozzájárul a településhálózat fenntarthatóságához, ennek fejlesztése és újrastrukturálása révén és a társadalmi befogadást erősítő magatartás támogatása által. Az innováció és minőség támogatása a termelés területén és a humán erőforrások fejlesztése az NFT átfogó elemei, amelyek a fenntarthatóság kulcsfontosságú aspektusát jelentik. Az NFT illeszkedik a szélesebb értelemben vett fenntarthatósághoz, mivel gazdasági értelemben elősegíti a versenyképesség új forrásainak használatát, amelyek nem az alacsony költség- és technológiaszinten alapulnak. Egyúttal támogatja ezeknek a növekedési irányoknak a társadalmi beágyazódását.

Az 1260/1999-es rendelet 1. cikkelyének megfelelően a Nemzeti Fejlesztési Terv **a férfiak és nők egyenlő esélyeinek** általános megvalósítását horizontális elvként határozza meg. Ennek értelmében a nők és férfiak igényei és körülményei közötti különbségeket az NFT összes intézkedésének tervezésekor, végrehajtásakor és értékelése során figyelembe kell venni. A női egyenjogúsítás mellett támogatni kell a nők munkaerőpiaci részvételét és foglalkoztathatóságát javító, valamint a gyermekellátási szolgáltatások fejlesztését támogató intézkedéseket. Támogatni kell továbbá azokat a beavatkozásokat, amelyek munkaalkalmakat teremtenek új vállalkozások és kezdeményezések indítása révén, hogy csökkenjen a nemek között a munkaerő-piaci vertikális és horizontális szegregáció.

A stratégia a fenti elvet elsősorban a „*Növekvő foglalkoztatás és humán erőforrás-fejlesztés*” prioritáson belüli beavatkozásokkal igyekszik elérni, ahol a prioritások meghatározásánál figyelembe vették *Közös Foglalkoztatáspolitikai Értékelés* következtetéseit.

IV. PÉNZÜGYI TÁBLÁK

---

1. A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV PÉNZÜGYI TERVE

A Strukturális Alapokról szóló 1260/1999/EK tanácsi rendelet 16. cikk (1) bekezdés c) pontja alapján a Tervnek tartalmaznia kell az egyes Strukturális Alapokból és – indokolt esetben – az Európai Beruházási Banktól (EIB) és más közösségi pénzügyi forrásokból származó pénzügyi hozzájárulás tervezett alkalmazásának és formájának megjelölését, ideértve a várható technikai segítségnyújtási igényt is. Az Európai Bizottság módszertani útmutatójában⁹ részletesen előírta, hogy a pénzügyi táblákat milyen tartalommal kell elkészíteni. A tervezés során ezt mindvégig figyelembe vettük.

A számítások során az Európai Bizottság által kiadott, a strukturális kiadásokra fordítható forrásokról szóló tájékoztató adataiból indultunk ki¹⁰. A bemutatott és hivatkozott összegek minden esetben kötelezettségvállalási szintet jelentenek, a tényleges kifizetések a programok, projektek megvalósításának ütemétől függenek. A táblázat az EIB képviselőivel egyeztetetten jelenleg nem tartalmazza a bank által biztosítható forrásokat, ennek meghatározására a Közösségi Támogatási Keret és az operatív programok véglegesítése során nyílik lehetőség.

---

⁹ *The New Programming period 2000-2006: methodological working papers, Working Paper 1: Vademecum for Structural Funds Plans and Programming Documents*

¹⁰ *INFORMATION NOTE, CHAPTER 21: "REGIONAL POLICY AND CO-ORDINATION OF STRUCTURAL INSTRUMENTS" - FINANCIAL ALLOCATIONS TO THE NEW MEMBER STATES (D(2002) 70238 - Brussels, 19 December 2002)*

1.1 ábra Az NFT indikatív pénzügyi táblája prioritásonként és évenként 2004-2006

millió euro 1999-es árszinten																
Prioritás	Összes költség	Közösségi												Magán	EIB hitelek	Kohéziós Alap
		Összesen	EU támogatás					Nemzeti államháztartási finanszírozás								
			Összesen	ERFA	ESZA	EMOGA	HOPE	Összesen	Központi	Regionális	Helyi	Egyéb				
2004	A termelősszektor versenyképességének javítása	591,8	233,3	175,0	100,5	0,0	73,4	1,1	58,3	55,7	0,0	2,6	0,0	358,5	0,0	0,0
	A foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése	159,2	159,2	119,4	43,2	76,1	0,0	0,0	39,8	36,2	0,0	3,6	0,0	0,0	0,0	0,0
	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet biztosítása	72,2	62,2	46,6	46,6	0,0	0,0	0,0	15,5	12,3	0,0	3,2	0,0	10,0	0,0	342,8
	A regionális és helyi potenciál erősítése	113,8	104,2	77,1	69,3	7,8	0,0	0,0	27,1	22,9	0,0	4,2	0,0	9,6	0,0	0,0
	Technikai segítségnyújtás	16,8	16,8	12,6	7,0	2,7	2,9	0,0	4,2	4,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Összesen	953,8	575,7	430,7	266,7	86,6	76,3	1,1	145,0	131,3	0,0	13,7	0,0	378,1	0,0	0,0
2005	A termelősszektor versenyképességének javítása	814,8	321,2	240,9	138,3	0,0	101,0	1,5	80,3	76,7	0,0	3,6	0,0	493,6	0,0	0,0
	A foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése	219,2	219,2	164,4	59,5	104,8	0,0	0,0	54,8	49,8	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet biztosítása	99,4	85,6	64,2	64,2	0,0	0,0	0,0	21,4	17,0	0,0	4,5	0,0	13,8	0,0	281,9
	A regionális és helyi potenciál erősítése	156,7	143,5	106,1	95,5	10,7	0,0	0,0	37,3	31,5	0,0	5,8	0,0	13,2	0,0	0,0
	Technikai segítségnyújtás	23,2	23,2	17,4	9,7	3,7	4,0	0,0	5,8	5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Összesen	1313,2	792,6	593,0	367,2	119,2	105,1	1,5	199,6	180,8	0,0	18,8	0,0	520,6	0,0	0,0
2006	A termelősszektor versenyképességének javítása	1019,1	401,7	301,3	173,0	0,0	126,4	1,9	100,4	95,9	0,0	4,5	0,0	617,4	0,0	0,0
	A foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése	274,1	274,1	205,6	74,5	131,1	0,0	0,0	68,5	62,3	0,0	6,2	0,0	0,0	0,0	0,0
	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet biztosítása	124,3	107,1	80,3	80,3	0,0	0,0	0,0	26,8	21,2	0,0	5,6	0,0	17,2	0,0	369,7
	A regionális és helyi potenciál erősítése	196,0	179,4	132,8	119,4	13,4	0,0	0,0	46,7	39,5	0,0	7,2	0,0	16,6	0,0	0,0
	Technikai segítségnyújtás	29,0	29,0	21,7	12,1	4,6	5,0	0,0	7,2	7,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Összesen	1642,5	991,4	741,7	459,3	149,1	131,4	1,9	249,7	226,1	0,0	23,5	0,0	651,2	0,0	0,0
	A termelősszektor versenyképességének javítása	2425,6	956,1	717,1	411,9	0,0	300,8	4,4	239,0	228,3	0,0	10,7	0,0	1469,5	0,0	0,0
	<i>ebből versenyképesebb agrár szektor</i>	<i>1204,4</i>	<i>407,0</i>	<i>305,2</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>300,8</i>	<i>4,4</i>	<i>101,7</i>	<i>93,1</i>	<i>0,0</i>	<i>8,7</i>	<i>0,0</i>	<i>797,5</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>
	A foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése	652,5	652,5	489,4	177,2	312,1	0,0	0,0	163,1	148,2	0,0	14,9	0,0	0,0	0,0	0,0
	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet biztosítása	295,9	254,9	191,2	191,2	0,0	0,0	0,0	63,7	50,5	0,0	13,3	0,0	41,0	0,0	994,4
	A regionális és helyi potenciál erősítése	466,6	427,1	316,0	284,2	31,8	0,0	0,0	111,1	93,9	0,0	17,2	0,0	39,4	0,0	0,0
	Technikai segítségnyújtás	69,0	69,0	51,7	28,8	10,9	12,0	0,0	17,2	17,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Végösszeg	3909,5	2359,7	1765,4	1093,3	354,8	312,8	4,4	594,3	538,2	0,0	56,0	0,0	1549,9	0,0	0,0
	EMOGA	1200,8	417,1	312,8	0,0	0,0	312,8	0,0	104,3	95,6	0,0	8,7	0,0	783,7	0,0	0,0
	ERFA	2216,0	1463,5	1093,3	1093,3	0,0	0,0	0,0	370,2	324,6	0,0	45,6	0,0	752,4	0,0	0,0
	ESZA	473,1	473,1	354,8	0,0	354,8	0,0	0,0	118,3	116,6	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0
	HOPE	19,6	5,9	4,4	0,0	0,0	0,0	4,4	1,5	1,5	0,0	0,0	0,0	13,7	0,0	0,0

2. AZ ADDICIONALITÁS ELŐZETES IGAZOLÁSA

A Strukturális Alapokról szóló 1260/1999/EK tanácsi rendelet 11. cikk 2. pontja alapján az Európai Bizottság és az érintett tagállam meghatározza az állami vagy annak megfelelő strukturális kiadás szintjét, melyet a tagállam fenn kíván tartani az 1. célkitűzés hatókörébe tartozó régiókra fordítandó összeg tekintetében a tervidőszakban. Ez által biztosítható az a követelmény, hogy a Strukturális Alapok forrásai ne helyettesítsék a tagállam közkiadásait vagy egyéb egyenértékű strukturális ráfordításait.

A táblában kimutatható kiadások típusát és körét Bizottsági útmutatás határozza meg¹¹. Hangsúlyozni kell, hogy a táblázatban a zárszámadási törvények alapján tényadatok azaz kifizetési szintek jelennek meg, míg az NFT pénzügyi táblázatában kötelezettségvállalási adatok szerepelnek.

A Bizottság dokumentuma alapján a tagállamok az előző programozási időszak (94-99) éves átlagát hasonlították össze a következő programozási időszak (2000-2006) éves átlagával. A tagjelölt országokban azonban előző programozási időszak nem volt, így a jövőbeli mutatókat az általunk megválasztott időszak tényadataival hasonlítjuk össze. Tekintettel arra, hogy három év (2004-2006) átlagát kell egy korábbi időszak adataival összehasonlítani, és tekintettel a rendelkezésre álló tényadatokra, a referencia időszaknak három évet választottunk, az 1999., 2000., és 2001. év előirányzat teljesítésének átlagát. Az 1999-2001. évek kiválasztását és azok összemérését a 2004-2006 időszakkal azért tartottuk indokoltnak, mert véleményünk szerint így realisabb kép nyerhető annál, mintha csak egy év adatai (például 2001) szolgálnának alapul három év átlagának megítéléséhez.

---

¹¹ *Working Paper 5: Ex-ante verification of additonality*

2.1 táblázat Az adicionalitás előzetes igazolása

	1999. 2000. 2001. Költségvetési évek átlaga					2004-2006. Költségvetési évek átlaga				
	Összesen	Phare programok		Phare programon kívüli nemzeti finanszírozás	Összesen	Összesen	Közösségi Támogatási Keret		KTK-n kívüli nemzeti finanszírozás	Összesen
		EU+államházt (központi+helyi)	EU államházt (központi+helyi)	államházt. (központi+helyi)			államházt (központi+helyi)	EU+államházt (központi+helyi)	EU államházt (központi+helyi)	
1	2	3	4	5	6=4+5=2-3	7	8	9	10	11=9+10=7-8
1. Alapinfrastruktúra	899,38	28,30	1,56	869,52	871,08	1 091,79	66,03	22,01	1 003,75	1 025,76
Közlekedés	526,15	17,28		508,87	508,87	610,62	12,17	4,06	594,39	598,45
Telekommunikáció	22,01	0,29		21,72	21,72	41,88	16,34	5,45	20,10	25,54
Energia	0,78	0,45		0,33	0,33	6,93	5,20	1,73	0,00	1,73
Környezetvédelem és vízellátás	234,31	9,33		224,98	224,98	283,50	18,91	6,30	258,28	264,59
Egészség	116,13	0,96	1,56	113,61	115,17	148,86	13,41	4,47	130,98	135,45
2. Humán erőforrás	700,95	2,70	0,29	697,96	698,25	924,14	102,97	34,32	786,84	821,16
Oktatás										
Képzés										
K+F										
3. Termelő szféra	621,28	15,47	4,56	601,24	605,81	807,96	95,51	31,84	680,61	712,45
Mezőgazdaság/Vidékfejlesztés/Halászat	241,55	5,22	1,84	234,49	236,33	332,21	54,28	18,09	259,84	277,93
Ipar	110,39			110,39	110,39	153,37	23,54	7,85	121,97	129,82
Szolgáltatás	241,70	10,13	2,73	228,84	231,57	274,77	2,43	0,81	271,52	272,33
Turizmus	27,64	0,12		27,52	27,52	47,61	15,25	5,08	27,28	32,36
4. Egyéb	73,27	22,92	9,07	41,27	50,35	96,75	37,55	12,52	46,69	59,21
Összesen	2 294,88	69,40	15,49	2 209,99	2 225,48	2 920,64	302,06	100,69	2 517,89	2 618,58

V. AZ OPERATÍV PROGRAMOK RÖVID LEÍRÁSA

Az Nemzeti Fejlesztési Terv és az Operatív Programok prioritásai közötti összefüggéseket a 2.4-es alfejezet tárgyalja. Az alapok pénzügyi hozzájárulása az Operatív Programokhoz és a prioritásokhoz megtekinthető a Nemzeti Fejlesztési Terv pénzügyi tábláiban (4. fejezet).

Az Operatív Programok közül a GVOP-t és a KIOP-ot egyalapos finanszírozású, mindkettőjüket az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) finanszírozza. A HEFOP és az RFOP-t az ERFA-n kívül az Európai Szociális Alap (ESZA) finanszírozza, azonban míg a HEFOP esetében az ESZA van túlsúlyban (64,6%), addig az RFOP esetében ez 9,9%. Az AVOP finanszírozása elsősorban az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapon (EMOGA) keresztül történik, kisebb részben járul hozzá a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz (HOPE).

1. GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉG OPERATÍV PROGRAM

A Gazdasági Versenyképesség Operatív program célja a magyar gazdaság európai fejlettségi szinthez való felzárkózása, melyet közvetlenül a gazdasági versenyképesség erősítése, közvetve pedig a vállalkozások modernizációja, valamint a fejlett gazdasági környezet kialakítása segíti elő.

Magyarország az erősödő nemzetközi versenyben is építhet adottságaira, és az eddig elért eredményeire. Így többek között a fővárosban és a dinamikus, fejlődésre képes gazdasági centrumokban (Budapesten, Nyugat Magyarországon) meghonosodott, túlnyomórészt külföldi tőkével működő, modern feldolgozóipari ágazatok teljesítményére. A felértékelődő földrajzi elhelyezkedés révén a versenyképességet tovább erősítheti, hogy Magyarország jó eséllyel pályázhat a dél-kelet-európai régió üzleti, szolgáltató központjának szerepkörére. Másrészt szükség van a fejlődést gátló akadályok mérséklésére, így a kis- és középvállalkozások tőke- és korszerű menedzsment ismeretei hiányának oldására, a K+F és az innovációs tevékenységek fejlesztésére, valamint a kutatás-fejlesztési szektor és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítésére. A gazdasági versenyképesség növelése érdekében az országnak fokozottan ki kell használnia a fejlődő információs technológiai alkalmazások által nyújtott lehetőségeket. A hozzáférést biztosító távközlési infrastruktúra fejlettsége területileg erősen differenciált. A gazdasági versenyképesség erősítése során tekintettel kell lenni a kiegyensúlyozott területi fejlődésre, a jelentős területi fejlettségi különbségek mérséklésére, valamint a gazdaság regionális sajátosságaira.

Célok:

- A tudásgazdagság, tudásbázis fejlesztése és az innovációs képesség színvonalának emelése
- A technológia-intenzív iparágakra és szolgáltatásokra épülő gazdaság kiépítése
- A gazdaság duális jellegének oldása a kis- és középvállalatok fejlesztésével

A célrendszert kiegészítik bizonyos horizontális célok, úgymint a környezetminőség javítása, fenntartható erőforrás gazdálkodás, illetve a kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítése.

Stratégia:

A tudásgazdagság, tudásbázis fejlesztése és az innovációs képesség színvonalának emelése egyrészt a kutatás-fejlesztés, az innováció, másrészt az információs technológiák alkalmazásának, az információs gazdaság és társadalom előmozdításának kiemelt támogatását indokolja. A kutatás-fejlesztés és az innováció a tudásalapú gazdaságra történő átállásnak, a hosszú távú, fenntartható növekedésnek, a gazdasági versenyképesség fokozásának és a versenyelőnyök kiaknázásának egyik meghatározó, dinamikus eleme. A fejlesztéshez jó alapot jelent a fontos K+F területeken meglévő erős tudományos kultúra, a viszonylag fejlett oktatási rendszer. A tudásgazdaság kibontakozását, a tudás hasznosulását biztosítják az információs társadalommal, az elektronikus gazdasággal kapcsolatos fejlesztések is. E területeket az EU is kiemelten fontosnak tartja a versenyképesség szempontjából, ugyanakkor itt Magyarország lemaradása a jelenlegi EU-tagországok átlagos mutatóitól még a termelékenység terén tapasztalható különbségeknél is nagyobb.

A technológia-intenzív iparágakra épülő gazdaság kiépítése a modern feldolgozóipar, valamint a **magas hozzáadott-értékű szolgáltatások terén történő beruházásokat** tesz szükségessé. Magyarország beruházási vonzereje ugyanakkor az utóbbi időben, a munkaerő-költségek emelkedésével és a verseny más, alacsony költségű gazdaságok részéről történő erősödésével csökkent. Mindez hangsúlyeltolódást tesz szükségessé a beruházás-ösztönzési politikában: a cél a magas hozzáadott-értékű tevékenységek megjelenésének, megtartásának és a hazai gazdaságba való beágyazódásának elősegítése. A beruházás-ösztönzés a beruházások közvetlen, célzott támogatása mellett a feltételek megteremtésével és az üzleti környezet fejlesztésével, így a tudásbázis már említett fejlesztésével, a megfelelő üzleti infrastruktúra és szolgáltatások biztosításával, illetve a GVOP-n kívül eső infrastruktúra- és humán erőforrás-fejlesztésekkel lehet igazán sikeres. A GVOP monofund típusú program, ezért kiemelten fontos a sikeres megvalósítás érdekében a koherencia és integráltság a többi operatív programmal, ami biztosítja, hogy a megcélzott szektorok és területek fejlesztése átfogó szemléletben valósuljon meg. Fontos, hogy a beruházás-ösztönzés hozzájáruljon a regionális fejlettségbeli különbségek mérsékléséhez, és a beruházások növekedést indukáló, munkahely-teremtő, felzárkóztató hatásukat a kevésbé fejlett térségekben is kifejtsék.

A gazdaság duális jellegének oldása, a kis- és középvállalatok fejlesztése a KKV-szektor, a gazdaság nagyon fontos szektorának jelentős támogatása, a helyzetértékelésben is feltárt hiányosságainak, gyengeségeinek orvoslása útján valósulhat meg. A műszaki-technológiai modernizáció elősegítése, a vállalatirányítási képességek fejlesztése, az együttműködések, beszállítói tevékenységek, az információ-technológiai eszközök alkalmazásának ösztönzése révén elérhető, hogy a modernizálódó gazdaság, a fejlődő tudásbázis, a technológia-intenzív tevékenységek által kiváltott növekedésből a kis- és középvállalatok is profitáljanak. A nagy-

és kisvállalatok gazdasági teljesítményének közelítése, az egészségesebb gazdasági környezet kialakulása az egész stratégia, azaz a gazdasági versenyképesség javulása szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hiszen a KKV-szektor a gazdaság – nem csupán foglalkoztatási szempontból - jelentős szegmensét adja.

A stratégia alapján az OP céljai az alábbi **négy prioritáson** keresztül valósulnak meg, melyeket az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszíroz:

1. Befektetés-ösztönzés
2. Kis- és középvállalkozások fejlesztése
3. Kutatás-fejlesztés és innováció
4. Információs társadalom- és gazdaságfejlesztés

A fenti prioritásokat kiegészíti egy ötödik, az OP végrehajtását elősegítő “szakértői segítségnyújtás” prioritás. A fenti prioritások integráns részét képezik az ország átfogó gazdaságfejlesztési stratégiájának, amely a Magyarország gazdasági versenyképességének javítását fenntartható növekedési pályán, az állami szerepvállalás mértékének csökkenésével párhuzamosan kívánja elérni.

KTK prioritások					
	Versenyképesebb termelő-szektor	Növekvő foglalkoztatás és az emberi erőforrások fejlesztése	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet	Erősebb regionális és helyi potenciál	Technikai Segítségnyújtás
Gazdasági Versenyképesség Operatív Program	XXX	X	X	X	XXX
Befektetés-ösztönzés	XXX		X		
Kis- és középvállalkozások fejlesztése	XXX		X		
Kutatás-fejlesztés és innováció	XXX	X			
Információs társadalom- és gazdaságfejlesztés	XXX	X	X	X	
Technikai Segítségnyújtás					XXX

1.1. BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS

A magyar gazdaság korszerűsítésében, a gazdaság tökemegtartó és -vonzó képességének javításában, a munkaerő-piaci gondok enyhítésében a közeljövőben is kulcsszerepe lesz a vállalkozói szektor beruházásainak. A vállalkozások versenyképességének javítása, *a vállalkozások modernizációjának és a vállalkozói környezet fejlesztése* elősegíti a munkahelyteremtést, valamint hozzájárul tartós munkahelyek kialakításához. A vállalkozói környezet javítása érdekében egyszerűsíteni kell a vállalkozások alapításának és működésének jogi szabályozását is. A beruházások erősítésének előfeltétele a *korszerű termékeket előállító*

feldolgozóipari kapacitások bővítéséhez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése, különösen a kevésbé fejlett, munkaerő-felesleggel rendelkező térségekben. A vállalati szektor korszerűsítésének elősegítésére van szükség a környezetvédelmi, munkavédelmi, információvédelmi, vagyonvédelmi normatívák teljesítése miatt, valamint az európai regionális vállalati központok kialakítása érdekében. A vállalkozói szektor infrastrukturális feltételei a fejlesztendő terület keretében leginkább a magas szintű szolgáltatásokat nyújtó ipari parkok, és logisztikai szolgáltató központok fejlesztésével javíthatók. Ezzel egyidejűleg a lehetséges beruházói kör figyelmének Magyarország irányába terelése a korábbiaknál kiterjedtebb, célra-orientáltabb és hatékonyabb marketing tevékenységet igényel.

A beruházás-ösztönzést célozza a gazdasági környezetnek, a helyi infrastruktúrának a Regionális Fejlesztés OP keretében megvalósuló fejlesztése is, melyet össze kell hangolni a GVOP tartalmával.

1.2. KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK FEJLESZTÉSE

A kis- és középvállalkozások gazdasági, szociális és foglalkoztatásban betöltött meghatározó szerepe indokolja, hogy fejlesztésük önálló prioritásként legyen kijelölve. A szektor fejlesztésében rejlő kiaknázatlan források magukban hordozzák a foglalkoztatási szint emelésének, a verseny- és alkalmazkodóképesség javításának, a társadalmi beilleszkedés elősegítésnek lehetőségét. Figyelembe kell venni, hogy a különböző méretű, tevékenységű, helyzetű vállalkozások más és más jellegű, mértékű beavatkozást igényelnek, a GVOP ennek megfelelő intézkedéscsomagot tartalmaz ezen szükségleteknek megfelelően. A *kis- és középvállalkozások eszközeinek, technológiai folyamatainak korszerűsítése, az innovációs tevékenységük erősítése* szükséges az EU-ban is piacképes termékek előállításához. A modernizáció keretein belül kiemelt fontosságú *az üzleti szolgáltatások elterjedése, a korszerű minőségbiztosítási rendszerek bevezetése, illetve a nemzetközi szabványoknak megfelelő és korszerű géppark beszerzése, az üzleti tapasztalatok hozzáférhetővé tétele.* A kis és középvállalkozások sikeres piaci helytállásának kulcsa az *együttműködésük, továbbá a multinacionális, regionális vállalatokkal való beszállítói kapcsolataik fejlesztése.* A közös fellépés növeli a részt vevő vállalkozások gazdasági erejét, elősegíti az információáramlás, az üzleti szolgáltatásokhoz való hozzájárulás költségeinek csökkentését. Fejlesztendő terület az alapvető működéshez *szükséges vállalkozói ismeretek széleskörű elterjesztése, valamint az üzletmenet hatékony megszervezéséhez szükséges szakmaspecifikus tudás mennyiségének, minőségének növelése* és ezek hozzáférhetőségének biztosítása a vállalkozások számára. Ez teremti meg a lehetőséget annak, hogy a kis- és középvállalkozások vezetői a piaci folyamatokat felismerjék és a saját javukra fordítsák. Ugyancsak *tanácsadással* kell segíteni a kis- és középvállalkozásokat a *pályázati lehetőségekbe való bekapcsolódás esélyeinek növelése* érdekében.

1.3. KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

A hosszú távú gazdasági versenyképesség és a fenntartható növekedés biztosításához jelentős szellemi hozzáadott értéket tartalmazó termékek, szolgáltatások és technológiák kifejlesztése szükséges. Ennek érdekében fokozni kell a kutatás-fejlesztési ráfordításokat, és erősíteni kell a K+F célú együttműködések. Az erőforrásokat a nemzetgazdaságilag fontos területeken

összpontosítani szükséges, amely lehetővé teszi új eredmények létrehozását és gazdasági hasznosítását. Kiemelten kezelendők például a jelenkori kihívásokra választ adó generikus technológiák területei (információs és kommunikációs technológiák, biotechnológia és új anyagok technológiája), valamint új eljárások, termékek és szolgáltatások fejlesztése. Az Európai Kutatási Térséghez csak hatékony kutatás-fejlesztési tevékenységgel és korszerű K+F kapacitásokkal lehet eredményesen csatlakozni. Ennek érdekében szükséges a *közfinanszírozású és non-profit kutatóhelyek (például egyetemek, akadémiai kutatóintézetek és alapítványok) viszonylag elmaradott kutatási infrastruktúrájának korszerűsítése*. Erősíteni kell az *egyetemek és a vállalatok közötti komplex együttműködést közös kooperációs kutatóközpontok létrehozásával*. A nemzetgazdaság versenyképességének erősítéséhez javítani kell a *vállalatok, elsősorban a KKV-k innovációs képességét és kapacitásait*. Ösztönözni kell őket a K+F munka végzésére vagy megrendelésére, illetve a tudás- és technológiatranszfer folyamatokban való részvételre. Kiemelten kell támogatni az *induló és tudás- és technológia-intenzív vállalkozások (spin-off) létrehozását és megerősítését*. A vállalati szektor K+F tevékenységét közvetlenül segíti a *meglévő kutatóhelyek fejlesztése, illetve új kutatóhelyek létesítése, az ehhez kapcsolódó beruházások és infrastruktúrafejlesztések támogatása*

1.4. INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉS

Az információs és tudásalapú társadalom fejlesztése elsősorban a hatékonyságra gyakorolt pozitív hatással növeli a versenyképességet, ami tovább gyorsítja a technológiai fejlődést. Megváltoznak a munkavégzés formái, és az új típusú – képzett munkaerőt igénylő – szolgáltatások terjedése növeli a munkahelyek számát, az értéklánc létrehozása mentén a magasabb értékű és minőségű termékek és szolgáltatások előállítását segíti.

A nemzetközi gazdasági és kulturális versenyben való helytálláshoz elengedhetetlen az új szolgáltatásokat, és az azokat közvetítő magas minőségű és gyors *szélessávú infrastruktúra* fejlesztése, a felhasználást támogató programok megvalósítása. Az elmaradott, a fejlődési centrumoktól távol eső területeken a piacnak nem profitábilis az ilyen típusú infrastruktúra kiépítése, noha ezek fejlődését alapvetően befolyásolná meglétük, ezért itt állami szerepvállalásra van szükség. Az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának, az általuk elérhető gazdasági-gazdálkodási, piaci, marketing ismereteknek, információknak, adatoknak nagy szerepük van valamennyi iparág jövőbeni versenyképességében. Ennek keretében az e-gazdaság és e-kereskedelem, az infrastruktúra, az e-közigazgatás, a szolgáltatások, az alkalmazások, valamint a tartalom fejlesztésével összefüggő beruházásokra összpontosít.

Az *elektronikus gazdaság* kiépüléséhez nélkülözhetetlen a korszerű gazdálkodási, termelési és tevékenységi viszonyok kialakítása, a hatékony tudásmenedzsment fejlődésének ösztönzése, támogatása. Állami eszközökkel ösztönözni kell tehát a könnyen elérhető információs hálózatok kiépülését, a web-technológia alkalmazását, az aktív, naprakész, a gazdálkodás számára releváns információk tudatos, eredményes használatát a teljes gazdálkodási folyamatban. Az e-Gazdaság egyik perspektivikus területe világszerte az intelligens és dinamikus *elektronikus kereskedelem*, vagyis a minőségi, sokoldalú fogyasztó-centrikus kereskedelmi tevékenység. Az e-kereskedelem fejlesztéséhez szükséges támogatások segítik elő a fogyasztók számának növekedését, s azt, hogy biztonságosnak tartsák, bizalommal vegyék igénybe vásárlásaikhoz és pénzügyi műveleteikhez az elektronikus formát.

A vállalkozások a rendelkezésükre álló naprakész, üzleti ismereteket nyújtó digitális tartalom felhasználásával tudják kihasználni az Internet nyújtotta lehetőségeket. Magyarország jelenleg nem rendelkezik elegendő digitális tartalommal a vállalatok és a lakosság igényeinek kielégítéséhez. Megfelelő mennyiségű és széles körben hozzáférhető hálózati tartalom, adatok és ismeretek, a digitális tudásbázis teremti meg az IT technológia használatának vonzerejét a vállalkozások és a lakosság számára egyaránt. Az információs társadalom, az e-gazdaság kiépülésének tehát nélkülözhetetlen eleme a digitális üzleti, tudományos és kulturális tartalom megléte. A *digitális tartalom iparág* fejlesztését elősegítő állami támogatás a tartalom előállítását segítő szoftverek, a magyar és idegen nyelvű üzleti, tudományos, kulturális tartalom kialakítására, a forgalmazás, elosztás szerveződésére irányul. A fejlett digitális tartalom iparág a nyitott magyar gazdaság versenyképességének nélkülözhetetlen eleme, különösen az EU egységes, szabadpiacán.

Az e-közigazgatás bevezetése a szolgáltató állam kiépülésének nélkülözhetetlen eleme, melynek idő- és költségtakarékos használatával a piaci szereplő és a közigazgatási intézmény egyaránt nyer. E fejlesztés révén a közigazgatás - a legnagyobb digitális adatvagyonnal rendelkező, begyűjtő, kezelő és szolgáltatóként - egyben hozzájárul az IT-piac növeléséhez, hatékonyabbá tételéhez. Gyors, hatékony ügyintézésel megkönnyíti új az üzleti tevékenységek indítását, a piaci szereplők ügyintézési tevékenységét (adó-, vámügyek, engedélyek beszerzése, stb.), ezzel növelve a hatékonyságukat. A kényelmes, elektronikus közigazgatási ügyintézés ösztönözheti a lakosságot az IT használat elsajátítására, s így ügyfélként, fogyasztóként, sőt partnerként egyre többen jelennek meg, bővítve a gazdaságot, a piaci lehetőségeket, s a képzett humán erőforrást egyaránt.

A Gazdasági Versenyképesség OP intézkedései szoros kapcsolatban állnak a többi OP fejlesztéseivel, mint pl.: külső infrastruktúra-fejlesztéssel; az esélyegyenlőség eléréséhez szükséges képzéssel, átképzéssel, továbbképzéssel; az IT készségek fejlesztésével; a regionális megközelítésű intézkedésekkel; valamint a mezőgazdaság fejlesztésével.

Állami feladat a szabályozás olyan típusú fejlesztési, ami csökkenti a vállalatok bürokráciával szembeni terheit. Az állami szerepvállalás az e-közigazgatási szolgáltatások kiépítésén túl az azt megalapozó és a piac számára kedvező jogszabályi feltételekkel is hozzájárul a gazdasági versenyképesség növeléséhez.

2. HUMÁN ERŐFORRÁS FEJLESZTÉS OPERATÍV PROGRAM

A foglalkoztatás szintje jelentősen elmarad az Európai Unió átlagától, magas az inaktivitás, míg egyes régiókban és foglalkozásokban a szakképzett munkaerő hiánya okoz munkaerő-piaci feszültségeket. A munkaerő-piaci és társadalmi kirekesztődés fokozottan sújtja a leghátrányosabb helyzetű csoportokat, köztük a romákat, a hátrányos helyzetű térségekben élőket, a fogyatékkal élő embereket. Az aktív korú népesség rendkívül rossz egészségi állapota, a rehabilitáció fejletlensége komoly veszteségeket okoz a munkaerő versenyképessége és termelékenységének tekintetében. Bár a népesség iskolázottsága folyamatosan nő, a társadalom tudásszintje, tudásbázisa, a munkaerő alkalmazkodóképessége elmarad a változó gazdasági körülmények által támasztott követelményektől. Az iskolarendszerű képzés nem biztosítja kielégítően az alapkészségek, a kulcskompetenciák elsajátítását. Az oktatás és képzés rendszere nem igazodik kellőképpen a gazdaság igényeihez. Ugyanakkor az ország jelentős humán potenciállal rendelkezik. Ehhez a humán tőke fejlesztésébe való befektetések növelése, a munkaerő képzettségének javítása és tudásának fejlesztése, innovációs készségének fokozása, és a humán erőforrás-fejlesztést szolgáló intézményi és infrastrukturális háttér fejlesztése szükséges. Az aktív korúak foglalkoztathatóságának javításához elengedhetetlen az egészség megőrzését és helyreállítását segítő egészségügyi szolgáltatások fejlesztése.

Célok:

- A foglalkoztatási szint emelése,
- A munkaerő versenyképességének javítása,
- A társadalmi beilleszkedés elősegítése.

A célrendszert kiegészítik bizonyos horizontális célok, úgymint a *nők és férfiak esélyegyenlőségének biztosítása*, illetve a *romák esélyegyenlőségének általános érvényesítése*.

Stratégia:

A gazdaság versenyképességének javítása a potenciális munkaerő nagyobb munkaerő-piaci részvételét feltételezi. A foglalkoztatás és a humán erőforrás-fejlesztés területén legfontosabb cél a **foglalkoztatási szint emelése**, összhangban a Foglalkoztatáspolitikai Közös Értékelésben (JAP) foglaltakkal. A munkaerő iránti kereslet növelését elsősorban a gazdaságpolitika eszközei segíthetik elő, új munkalehetőségek létrehozásához azonban a humán erőforrás-fejlesztés is hozzájárulhat az újonnan létrejövő munkahelyek igényének megfelelő munkaerő biztosítása révén. A munkaerő-kínálat oldaláról a foglalkoztatás bővítését a **munkanélküliek és az inaktív népesség munkaerőpiacra való visszatérésének** lehetővé tételével kell elősegíteni. Ennek legfontosabb eszköze a **gazdaság igényeinek megfelelő képzettség és készségek megszerzésének támogatása és az egyéni adottságokhoz, igényekhez és lehetőségekhez igazodó szolgáltatások biztosítása**.

Ugyancsak a foglalkoztathatóságot növeli az **egészségi állapot gyors helyreállítása**, illetve a rehabilitálhatók számának növelése. Az egyes szakmákban és régiókban jelentkező munkaerőhiány leküzdése érdekében meg kell könnyíteni, és ösztönözni kell a munkavállalók szakmai és területi mobilitását.

A tudásalapú gazdaság megteremtéséhez versenyképes, képzett, a társadalmi változásokhoz és a munkaerőpiac új kihívásaihoz alkalmazkodni képes munkaerő szükséges. **A munkaerő versenyképességének javítása** szempontjából stratégiai fontosságú az oktatási rendszer és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése. Az oktatás és képzés rendszerének biztosítania kell a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő képzettség, tudás és készségek megszerzését. Annak érdekében, hogy a gazdasági fejlődést minél kevésbé korlátozza tudás- és ismerethiány, alkalmazkodási nehézségek, növelni kell a humán tőke fejlesztésére irányuló befektetéseket. Ezért az Operatív Program az **emberek minél szélesebb körének képzését, továbbképzését, a versenyképes tudás és a munkaerőpiacra való sikeres beilleszkedéshez szükséges készségek fejlesztését** szolgálja. A versenyképesség fontos tényezője az egészségi állapot, ezért a versenyképesség javításához a **munkaerő egészségének megőrzését szolgáló fejlesztések** is szükségesek.

A humán erőforrás-fejlesztésnek a **társadalmi beilleszkedés elősegítését** is szolgálnia kell az esélykülönbségek csökkentésével, a társadalmi-gazdasági helyzetből fakadó hátrányok leküzdésének segítségével. A munkaerő-piaci esélyteremtés és a társadalmi kirekesztődés megelőzése érdekében nagyobb figyelmet kell szentelni az esélyegyenlőség biztosítására az oktatásban és képzésben való részvétel, valamint a szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés tekintetében. Az Operatív Program beavatkozásainak ezért elő kell segíteniük a **társadalom leghátrányosabb helyzetű csoportjainak társadalmi és munkaerő-piaci beilleszkedését**, a szolgáltatások hozzáférhetőségének és minőségének javítását, **a szociális és az egészségügyi szolgáltatások területi különbségeinek csökkentését**.

-

A stratégia alapján az OP céljai az alábbi **öt prioritáson** keresztül valósulnak meg, melyeket az Európai Szociális Alap és az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszíroz:

1. Aktív munkaerő-piaci politikák támogatása
2. Társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerő piacra történő belépés segítségével
3. Oktatás, képzés támogatása az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként
4. Alkalmazkodóképesség és vállalkozói készségek fejlesztése
5. Humán erőforrás-fejlesztéshez kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztés

A fenti prioritásokat kiegészíti egy hatodik, az OP végrehajtását elősegítő “szakértői segítségnyújtás” prioritás.

KTK prioritások					
	Versenyképebb termelő-szektor	Növekvő foglalkoztatás és az emberi erőforrások fejlesztése	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet	Erősebb regionális és helyi potenciál	Technikai Segítségnyújtás
Humán erőforrás fejlesztés Operatív Program	XX	XXX	X	X	XXX
Aktív munkaerő-piaci politikák támogatása	X	XXX		X	
Társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerő piacra történő belépés segítésével		XXX			
Oktatás, képzés támogatása az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként	X	XXX		X	
Alkalmazkodóképesség és vállalkozói készségek fejlesztése	XX	XXX		X	
Humán erőforrás-fejlesztéshez kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztés		XXX	X		
Technikai Segítségnyújtás					XXX

2.1. AKTÍV MUNKAERŐ-PIACI POLITIKÁK TÁMOGATÁSA

Magyarországon nemzetközi összehasonlításban alacsony a foglalkoztatottság, és magas a munkaerőpiacról tartósan kiszoruló inaktívak aránya. A foglalkoztatási szint növeléséhez az aktív munkaerő-piaci politika eszközei többek között a *munkanélküliség megelőzésével, a munkanélkülieknek a munkaerőpiacra való visszailleszkedésének elősegítésével* járulhatnak hozzá. Mindennek nélkülözhetetlen előfeltétele, hogy az állástalanokkal elsőként kapcsolatba kerülő *munkaerő piaci szervezet* megfelelő információval rendelkezzen az országos, regionális, térségi munkaerőigényekre vonatkozóan, hozzájáruljon az oktatási és képzési rendszer és a gazdaság közötti kapcsolatok erősödéséhez, és biztosítani tudja a munkaerő-piaci képzéseknek a gazdaság igényeihez való igazodását. A munkaerő-piaci szolgáltatások hatékonyságának és eredményességének javítása érdekében a *helyi igényekhez, illetve az egyéni adottságokhoz, lehetőségekhez igazodó szolgáltatási rendszert* kell kialakítani.

2.2. TÁRSADALMI KIREKESZTÉS ELLENI KÜZDELEM A MUNKAERŐ PIACRA TÖRTÉNŐ BELÉPÉS SEGÍTÉSÉVEL

A társadalmi beilleszkedés elősegítésének, a szegénység és a társadalmi kirekesztődés megelőzésének és leküzdésének egyik legfontosabb eszköze az *oktatási rendszer integrációs kapacitásának megerősítése és a munkaerő-piaci részvétel elősegítése*. Ezen túl a kirekesztés és szegénység elleni küzdelem magába foglalja a *forrásokhoz, jogokhoz, javakhoz és*

szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítását, a kirekesztés kockázatainak elkerülését, a legelesettebbek segítségét, minden érintett bevonását ezekbe a folyamatokba, valamint a társadalmi kirekesztődés jobb megértését szolgáló tevékenységek támogatását. A társadalom leghátrányosabb helyzetű csoportjai – különösen a roma népesség, a hátrányos helyzetű térségekben élők, és a fogyatékkal élők – számára mind az oktatásban, mind a munkaerő-piaci és szociális szolgáltatások hozzáférhetősége tekintetében biztosítani kell az egyenlőséget. Ezen társadalmi csoportok helyzetének, életminőségének tartós javítását az oktatással, képzéssel és a reintegrációt segítő szolgáltatásokkal megalapozott munkaerő-piaci részvétel biztosíthatja.

Az intézkedések célja a társadalmi kohézió, a beilleszkedés elősegítése a tanulási nehézségekkel küzdő fiatalok oktatásának támogatásával, a család és a munkahely összeegyeztetését segítő ellátások fejlesztésével, a hátrányos helyzetű csoportok – iskolázatlanok, szakképzetlenek, fogyatékkal élők, roma kisebbséghez tartozók, veszélyeztetett gyermekek és fiatalok, hajléktalan emberek, hátrányos helyzetű térségekben élők – részére célzott foglalkoztatási, szociális, közösségfejlesztő és a társadalmi szolidaritást erősítő programok biztosításával, a társadalmi kirekesztés folyamatainak jobb megértésével és megelőzésével.

2.3. OKTATÁS, KÉPZÉS TÁMOGATÁSA AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁS POLITIKÁJÁNAK RÉSZEKÉNT

Az iskolarendszerű oktatás minősége meghatározó módon befolyásolja a munkaerőpiacra belépő fiatalok munkavállalási esélyeit és lehetőségeit. Ezért *az oktatás-képzés rendszerének átfogó fejlesztésével* biztosítani kell, hogy a fiatalok az iskolarendszerű képzésben megszerezhessék azokat a *kulcsfontosságú készségeket és ismereteket, amelyek nélkülözhetetlenek a munkaerőpiacra való sikeres beilleszkedéshez, és egyben az egész életen át tartó tanulás megalapozását is jelentik.* A munkanélküliség megelőzése szempontjából stratégiai fontosságú *az oktatási rendszer és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése és a képzésből a munka világába való átmenet segítése.* A gazdaság és a munkaerőpiac változó igényeihez igazodó ismeretek és készségek folyamatos fejlesztése szükségessé teszi az egész életen át tartó tanulás lehetőségének biztosítását minden társadalmi csoport és korosztály számára.

A fejlesztendő terület alatt megjelenő intézkedések célja olyan tartalmi, szerkezeti és működésbeli változások bevezetése az oktatás teljes vertikumában, amelyek e szektornak az egész életen át tartó tanulás politikájához való jobb illeszkedését szolgálják. Az intézkedések további célja az oktatási-képzési rendszer színvonalának, hatékonyságának javítása, az igényekhez igazodó képzések támogatásával a munkaerő-piaci integráció megkönnyítése. Az intézkedések megvalósulása a kulcskompetenciák és nyelvtudás fejlesztésével a munka világába való belépést is elősegíti. Az információs társadalomba való bekapcsolódás szükségessé teszi, hogy az oktatás teljes vertikumában elterjedjen az információs és kommunikációs technológiák alkalmazása.

2.4. ALKALMAZKODÓKÉPESSÉG ÉS VÁLLALKOZÓI KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE

A tudásalapú társadalom, a gyorsan változó gazdasági körülmények új típusú követelményeket támasztanak a munkaerővel szemben. A szakmailag jól képzett, és alkalmazkodó képes munkaerő biztosítása a versenyképesség fontos feltétele. A munkavállalóknak a vállalkozások alkalmazkodását, az *egész életen át tartó tanulás* lehetőségének biztosításával és a *gazdaság igényeihez igazodó képzés-kínálat* kialakításával kell segíteni. A mikro-, kis- és középvállalkozások jelentős foglalkoztatási potenciálja miatt különösen fontos a *vállalkozói készségek* fejlesztése és a *változó gazdasági környezethez való igazodás* segítése.

A prioritás a humán erőforrás-fejlesztés eszközeivel hozzájárul a munkahelyteremtéshez, *beruházásokhoz kapcsolódó képzési programok* támogatásán keresztül. Mindez a *gazdaság* folyamatosan változó igényeihez igazodó, megfelelő színvonalú és tartalmú *képzés-kínálattal és infrastruktúrával rendelkező képzési rendszert* feltételez. A munkavállalók és a vállalkozások alkalmazkodó-képességének fejlesztésében fontos szerepet töltenek be a beruházásokhoz kapcsolódó és a KKV-k versenyképességének javítását szolgáló képzési programok. A Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Programnak a munkaerő alkalmazkodóképességének és versenyképességének javítását szolgáló intézkedéseit a Regionális Operatív Program intézkedései is kiegészítik, a munkavállalók és a vállalkozók ágazat-specifikus képzési programjainak támogatásával.

2.5. HUMÁN ERŐFORRÁS-FEJLESZTÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ INFRASTRUKTÚRA-FEJLESZTÉS

Az Európai Szociális Alap által támogatott humán erőforrás-fejlesztési beavatkozások eredményességének és hatékonyságának biztosítása érdekében infrastrukturális fejlesztések is szükségesek. Az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásával megvalósuló prioritás azon intézmények infrastrukturális fejlesztését szolgálja, amelyek nélkülözhetetlenek a versenyképes, képzett és egészséges munkaerő biztosításához. Az oktatási és képzési, valamint a szociális és egészségügyi ellátórendszer területi különbségeinek csökkentése, a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés és az ellátások minőségének javítása, hozzájárul a hátrányos helyzetű emberek munkaerő-piaci és társadalmi beilleszkedéséhez.

A hatékony oktatási technikák és módszerek alkalmazásának, a megfelelő szintű készség- és képesség-fejlesztés feltételeinek biztosításának számottevő intézményi infrastrukturális beruházási vonzata van. A tervezett intézkedések a *közoktatási intézmények épületállományának és a kapcsolódó szolgáltatások háttér-infrastruktúrájának a korszerűsítését, illetve bővítését* támogatják. Kiemelt figyelmet kell fordítani a kistelepülések és a ritkán lakott és hátrányos helyzetű térségek oktatási infrastruktúrájának javítására.

A *szociális intézmények infrastrukturális* fejlesztése hozzájárul a társadalmi kirekesztés elleni közösségi stratégia megvalósításához. A szociális és gyermekvédelmi szolgáltatások fejlesztésének célja az egyes hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációjának megkönnyítése. A társadalmi integráció sikerének egyik feltétele a munkaerő-piaci esélyek növelése, amelynek sikeréhez a munkahelyteremtésen és a képzéseken kívül speciális intézményi szolgáltatásokat is létre kell hozni a valamilyen okból erre rászorulóknak számára. A

humánerőforrás-fejlesztéshez kapcsolódóan azokat az ellátásokat célszerű fejleszteni, amelyek a munkaerőpiacon különféle okból hátrányos helyzetű csoportok rehabilitációját, sikeres társadalmi és munkaerő-piaci beilleszkedését, visszailleszkedését szolgálják.

Az egészségügyi ellátórendszer fejlesztése az intézmények felszereltségének számottevő területi (régiók közötti és régiókon belüli) különbségeinek csökkentését szolgálja. A korszerű szolgáltatások elérhetőségét biztosító orvostechnikai eszköz-fejlesztés a járóbeteg ellátásban lehetővé teszi, a korai, gyors és pontos diagnózis felállítását és kedvezően befolyásolja a gyógyítás és rehabilitáció eredményességét. A korszerű digitális eszközökkel végzett vizsgálatok rögzítéséhez és továbbításához az informatikai eszközök fejlesztése és a kommunikációs kapcsolatok kiépítése szükséges. Az egészségügyi szolgáltatók eszközfejlesztése olyan regionális programokra koncentrál majd, amelyek a régió lakossága egészségi állapotának javításával, a munkaerő munkavégző képességének megőrzésével és helyreállításával a régió versenyképességének javítását szolgálják.

3. KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS INFRASTRUKTÚRA- FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM

A környezetvédelmi és közlekedési alpinfrastruktúra Magyarországon jelentős fejlesztésre szorul. Ezt mind a környezet állapota, mind pedig a közlekedési szerkezet alátámasztja. Az elmaradott infrastruktúra a gazdasági fejlesztéseknek is kerékkötője, hiszen a hiányzó, rossz települési – környezeti – infrastruktúra, az egyes területek lassú elérhetősége, elszigeteltsége, az úthálózat túlzottan centrális jellege mind közvetlen fékező hatást fejtenek ki a gazdasági növekedésre.

A környezetvédelem szempontjait, valamint a fenntartható és kiegyensúlyozott fejlődés elvét a fejlesztések során fokozottan érvényesíteni kívánjuk. A környezetterhelés csökkentését a környezetvédelmi beruházásokon túlmenően az energetikai szektorban elsősorban a megújuló energiaforrások fokozottabb felhasználása révén, a közlekedésben környezetkímélő fejlesztések révén érhetjük el.

Célok

- Környezetbarát fejlődés elősegítése

A fenti cél elérését az alábbi két *specifikus cél*on keresztül kívánjuk elérni:

- A környezeti állapot javítása az ország egész területén
- A fő közlekedési folyósók elérhetőségének javítása és a lakott területek közlekedési terhelésének csökkentése

Stratégia:

Az állampolgárok környezetét, a lakosság túlnyomó hányadát érintő és **az ország környezeti állapotának egészét** döntően meghatározó problémák a **településeken** jelentkeznek. Ezek javítása és a környezeti értékek hosszú távú megőrzése érdekében teendő intézkedések hozzájárulnak az EU felé vállalt kötelezettségek teljesítéséhez is. Biztosítani kell a lakosság egészséges ivóvízzel való ellátását és az ivóvízbázisok védelmét, valamint meg kell oldani a keletkező szennyvizek ártalommentes elvezetését és elhelyezését. Megelőző intézkedésekkel csökkenteni kell a keletkező hulladék mennyiségét, illetve bővíteni és fejleszteni kell a települési hulladék gyűjtésének, hasznosításának és ártalmatlanításának jelenlegi rendszerét. A légszennyező anyagok kibocsátásának mérséklésével javítani kell a települések levegőjének minőségét, és csökkenteni kell a lakosságot érő zajterhelést.

Jelentős lépéseket kell tennünk **környezetbiztonság**, így pl. az árvízvédelem terén. Magyarország gazdag természetes élővilága nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő értéket képvisel. A biológiai sokféleség megőrzésének és a hazai tájak védelmének jövőbeni feladata a természeti értékek megőrzése, azok terhelhetőségét meg nem haladó használata, állapotuk védelme és helyreállítása révén. Hatékony védelmet tesznek lehetővé a

természetvédelem hagyományos tevékenységeihez kapcsolódó ökológiai hálózat-fejlesztési törekvések.

Az importfüggőség és a környezeti ártalmak csökkentése érdekében, összhangban az EU előirányzatával, amely szerint a **megújuló energiaforrások**_arányát az összes elsődleges energiaforrás felhasználásban 2010-ig 12 %-ra kell növelni, fejleszteni szükséges a megújuló energiaforrások felhasználását, különösen a villamos energia termelésében. Vásárlóerő paritáson számolt egységnyi GDP előállításához a magyar gazdaság több mint 1,5-szer több energiát használ fel, mint az EU tagállamok. Ez lehetőségeket rejt magában a hatékonyság javítására, különösen a fűtéstechnika, a távfűtés és a mezőgazdaság terén.

A 2015-ig terjedő időszakban a gazdasági fejlődést elősegítő alap-infrastruktúra kialakítását szükséges megoldani, mely az országból induló vagy azon áthaladó közúti Helsinki folyosók még kiépítetlen szakaszait, a folyosókat összekötő – a sugaras szerkezetet kiegészítő – elemek fejlesztését, a vasúti törzshálózat vonalainak teljes rekonstrukcióját, a közúthálózat 115 kN teherbírású kialakítását jelenti.

A fő közlekedési folyosók elérhetőségének javítása a **gyorsforgalmi utak** hálózatának olyan szintre történő kiépítésén keresztül érhető el, hogy - hosszú távon - minden településről 30 perc alatt ezek valamelyike elérhető legyen. Ezek között is prioritást kell élvezni a sugaras szerkezetet oldó irányoknak. **A lakott területek közlekedési terhelésének csökkentéséhez** szükséges a **városokat-településeket elkerülő utak** programjának kiteljesedése, mely a közlekedésből származó zaj, rezgés és légszennyezettség jelentős mértékű csökkenését teszi majd lehetővé az érintett településeken. Az európai repülőterek hálózatához kapcsolódó **regionális repülőterek fejlesztése** elősegíti mind a fő közlekedési folyosók elérhetőségének javítását, mind a környezetbarát közlekedés kialakítását, s nem utolsósorban nagyban hozzájárul az adott régió gazdasági potenciáljának kiaknázásához.

Az Operatív Program kiegészíti a Kohéziós Alap támogatásait, amelyek környezetvédelmi, illetve közlekedési infrastrukturális nagyberuházásokat finanszíroznak. Mind a tervezés, mind a végrehajtás során szorosan koordináltak az Operatív Program és a Kohéziós Alap fejlesztései, a megvalósuló fejlesztések részben tematikusan, részben méreteik, területi kiterjedésük alapján jól elkülönülnek. Az intra-regionális elérhetőség javítását szolgáló fejlesztések a Regionális Operatív Programban szerepelnek.

A stratégia alapján az OP céljai az alábbi **két prioritáson** keresztül valósulnak meg, melyeket az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszíroz:

- Környezetvédelmi fejlesztések
- Közlekedési infrastruktúra fejlesztése

A fenti prioritásokat kiegészíti egy harmadik, az OP végrehajtását elősegítő “szakértői segítségnyújtás” prioritás.

KTK prioritások					
	Versenyképesebb termelő-szektor	Növekvő foglalkoztatás és az emberi erőforrások fejlesztése	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet	Erősebb regionális és helyi potenciál	Technikai Segítségnyújtás
<i>Környezetvédelmi és Infrastruktúra-fejlesztési Operatív Program</i>	X		XXX	X	XXX
Környezetvédelmi fejlesztések	X		XXX	X	
Közlekedési infrastruktúra fejlesztése	X		XXX	X	
Technikai Segítségnyújtás					XXX

3.1. KÖRNYEZETVÉDELMI FEJLESZTÉSEK

A stratégiából kirajzolódó fejlesztési irányok az alábbiak:

- a települési környezetvédelem erősítése,
- a környezetbiztonság növelése,
- az energiagazdálkodás környezetbarát fejlesztése,
- a természetvédelem erősítése.

Magyarország Európai Unió csatlakozása, a közösségi jogszabályok, követelmények alkalmazása és betartása jelentős környezetvédelmi beruházásokat tesz szükségessé. A környezetet és az embert érő terhelések csökkentése, a települések környezeti állapotának javítása és a környezeti és természeti értékek védelme érdekében a legsürgetőbb fejlesztéseket kell megvalósítani. A környezetvédelmi fejlesztési célok összhangban állnak a II. Nemzeti Környezetvédelmi Programmal.

Magyarországon jelenleg a lakosság több mint 42%-a él olyan településen, ahol az ivóvíz minősége egyes paraméterek esetében nem felel meg az EK irányelvnek, illetve a hazai kormányrendelet határértékeinek, ezért a települési környezetvédelem területén elsődleges feladat a ivóvíz minőségének javítása.

A közüzemi *ivóvízellátás* több mint 90%-át felszín alatti vízkészletekre telepített vízbázisok biztosítják, amelyek 2/3 része sérülékeny földtani környezetben van. A jövőbeni ivóvízellátás érdekében az üzemelő vízbázisokon meg kell szüntetni a szennyező forrásokat, illetőleg a távlati vízbázisokat biztonságba kell helyezni.

A *szennyvízelvezetés és -kezelés* területén szintén jelentős hiányosságok halmozódtak fel. A felszíni és felszín alatti vizek védelme érdekében ki kell építeni, ill. fel kell újítani a települések, az ipari- és mezőgazdasági telepek szennyvízelvezető és -kezelő hálózatát, korszerűsíteni kell a meglévő szennyvíztisztító telepeket, és – ahol lehet, természetközeli tisztítási, ártalommentes egyedi elhelyezési módszerekkel - biztosítani kell a szennyvizek

megfelelő mértékű tisztítását és a szennyvíziszapok elhelyezését. Különös figyelmet kell fordítani a biológiai szennyvíztisztítás arányának növelésére.

A környezetvédelmi fejlesztések közül kiemelt a *hulladékgazdálkodás* területe, ahol az infrastrukturális ellátottság és a kapcsolódó szolgáltatások színvonala jelentősen elmarad a társadalmi igényektől és az európai uniós átlagtól. Nagy súlyt kell fektetni a szelektív hulladékgyűjtési rendszerek kialakítására, a hasznosítás lehetőségeinek megteremtésére, valamint a veszélyes hulladék megfelelő kezelésére.

A döntően a közlekedésből, valamint a hő- és energiatermelésből származó *zaj- és levegőszennyezettség mérséklése* érdekében szennyezés-csökkentő beruházásokra és a mérőhálózatok fejlesztésére van szükség. Külön figyelmet kell fordítani a települések forgalmas útvonalai mentén jellemző terhelések csökkentésére.

A *környezetbiztonság* területén, az *árvízvédelmi biztonság* megteremtése érdekében sürgős feladat 552 km árvízvédelmi fővédvonal megerősítése, és a hazai árapasztó rendszert létrehozása. Rendezni kell a Tisza nagyvízi medrét, és meg kell valósítani a folyó felső szakaszán a Romániával, Ukrajnával és Szlovákiával közösen előirányzott árvízvédelmi fejlesztéseket.

Az *elmúlt évtizedekben* a főként ipari és katonai tevékenységek eredményeként *keletkezett környezeti károk* jelentősen szennyezik a talajt és a felszín alatti vizeket, maradandó tájsebeket okoztak, ezért helyreállításuk feltétlenül szükséges.

A hazai *megújuló energiaforrás* potenciál energetikai és gazdasági szempontból hatékony, fokozatosan javuló kihasználásával növelni kell az energiaellátás biztonságát, ami egyben hozzájárulást jelent a környezetterhelés csökkentéséhez és a regionális energetikai szuverenitás részleges megteremtéséhez. Támogatni szükséges a termelő-szolgáltató szféra, valamint az önkormányzatok és a lakosság *energiahatékony* beruházásait.

A *gazdag biodiverzitás és a természeti-táji örökség megőrzése és fenntartása* érdekében erősíteni kell az élő és élettelen *természeti értékek védelmi* színvonalát, és ki kell alakítani a Nemzeti Ökológiai és a Natura 2000 Hálózatot.

A fejlesztések megvalósítása az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásában történik. Az ERFA támogatások fontos kiegészítője a Kohéziós Alap környezetvédelmi nagyberuházásaira szánt fejlesztési összegei a szennyvíz- és hulladékgazdálkodás, az ivóvízminőség javítása, és a kármentesítés területén.

Közlekedési infrastruktúra fejlesztése

A stratégiából kirajzolódó fejlesztési irányok az alábbiak:

- elkerülő és tehermentesítő utak építése a települési tranzitforgalom, valamint a környezetterhelés csökkentése érdekében,
- gyorsforgalmi és összekötő utak fejlesztése (sugaras szerkezet oldása),
- regionális repülőterek korszerűsítése.

A *környezetkímélő közlekedési infrastruktúra* fejlesztés keretében *elkerülő és tehermentesítő utak* építése révén csökkenteni kívánjuk a települések tranzitforgalmát. Ez a program már megkezdődött, célunk, hogy egyre több települést vonjunk be a fejlesztésbe, amely részben új

nyomvonalak kiépítésével, részben már meglévő önkormányzati utak fejlesztésével valósul meg. Ezek növelik az adott térség gazdasági potenciálját, tőkevonzó képességét.

Az elmaradott térségek gazdasági fejlődésében jelentős szerepet játszik elérhetőségük, illetve az elérhetőségüket javító fejlesztések. Ezért elengedhetetlen olyan *gyorsforgalmi és főút szakaszok* kiépítése, amelyek a Helsinki folyosók összekötését, valamint a meglévő főutak kapacitásának növelését szolgálják. Ezek egyaránt szolgálják a hálós térszerkezet hiányzó észak-déli és kelet-nyugati irányú elemeinek kialakítását, a sugaras szerkezet oldását, valamint a gazdaságilag elmaradottabb térségek felzárkózási esélyeinek növelését. Szintén az elérhetőséget kívánjuk javítani *térségi jelentőségű repülőterek fejlesztésével*, amelyek mind üzleti, mind turisztikai szempontból pozitívan fognak hatni az adott régió forgalmára. Ez a fejlesztés szinkronban van azzal az EU-ban meghonosodott gyakorlattal, hogy egy országban 100-200 km-enként regionális repülőterek működnek.

4. AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM

Magyarországon a társadalmi-gazdasági rendszerváltást követően gyökeresen megváltoztak a mezőgazdaság tulajdoni-tulajdonosi és földhasználati viszonyai, valamint átalakult a gazdálkodás szervezeti rendszere, üzemi struktúrája is. A tulajdoni- és a szervezeti változások – többek között a kárpótlás, az állami és a szövetkezeti nagyüzemek átalakulása, a privatizáció, – jelentős tőkekivonást okoztak a mezőgazdaságban, amelynek még részleges visszapótlását sem tette lehetővé a termelés tartósan és kritikusan alacsony jövedelmezősége. A termelésre visszahatott az élelmiszerek csökkenő hazai kereslete, amit a hagyományos exportpiacok elvesztése is súlyosbított. Mindezek a mezőgazdaságra és az élelmiszerfeldolgozásra kedvezőtlenül ható tényezők együttesen korlátozzák az ország mezőgazdasági termék-előállításra kiválóan alkalmas adottságainak, komparatív előnyeinek, az agrárszakemberek korábban már nemzetközi összehasonlításban is elismert felkészültségének, szaktudásának hasznosítását.

A társadalmi-gazdasági átalakulás igen erőteljesen érintette a sérülékenyebb vidéki térségeket. A vidéki térségek rovására jelentősen nőtt a területi differenciálódás. Ennek következménye a mezőgazdaságból élők jövedelem-diszparitásának növekedése, a vidék elszegényedése, az életfeltételek kedvezőtlenebbé válása, a hátrányos helyzetű, a gazdaságilag inaktív néprétegek számottevően növekvő aránya.

Az agrárpolitika célja ebben a gyökeresen megváltozott környezetben a komparatív előnyök hasznosításával a mezőgazdasági termelés hatékonyságának növelése, a termelők verseny-, piaci és jövedelempozíciójának kedvezőbbé, biztonságosabbá tétele. Szolgálnia kell a mezőgazdaság muntifunkcionális jellegének erősítését, is, melynek lényege a versenyképes árutermelés fokozása mellett a vidéki közösségek, a táj, a környezet és kulturális örökség fenntartása, megőrzése és komplex hasznosításával a vidéki foglalkoztatási és életkörülmények javítása. Az alább megfogalmazott fejlesztések azon túl, hogy alapvető nemzeti érdekek hordozói, az Európai Unió által követett célokhoz is igazodnak. A célok megvalósulását az EU csatlakozás, az uniós és a hazai források együttes felhasználása, időben, ütemében, hatékonyságában egyaránt segítheti. A célok elérése érdekében alkalmazott intézkedések elősegítik a fenntartható fejlődést, az európai agrármodell kialakulását a mezőgazdaságban egy új vállalkozási-, üzemi struktúra megerősödését, a gazdaságilag életképes üzemek fokozódó térnyerését különösen az egyéni gazdaságok körében, a termelés hatékonyságának, a versenyképes termékek arányának növelését, és mérséklék a területi differenciálódás hátrányos gazdasági-, társadalmi- és szociális következményeit.

Célok:

- a mezőgazdasági termelés és élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítása,
- a mezőgazdaság környezetbarát fejlesztése, a földhasználat racionalizálása,
- a vidék felzárkóztatásának elősegítése.

A fenti célok közül maga az AVOP csak az első és a harmadik teljesülését szolgálja, a mezőgazdaság környezetbarát fejlesztését, a földhasználat racionalizálását az EMOGA

Garancia részéből finanszírozott, a “kiegészítő intézkedéseket” magába foglaló Nemzeti Vidékfejlesztési Program tartalmazza. A terület komplex, koherens kezelése érdekében azonban szükséges a célrendszer egységes bemutatása.

Stratégia

A stratégia a helyzetelemzésre, az ehhez kapcsolódó SWOT analízisre, valamint az agrár- és vidékfejlesztés főbb területeit megjelölő ágazatfejlesztési törvényben (1997. évi CXIV. Törvény) megfogalmazott teendőkre épül, összhangot teremtve az 1257/1999 EK Rendelet (továbbiakban: Rendelet) II. cím alatt megfogalmazott vidékfejlesztési intézkedések célkitűzéseivel. A stratégia összhangban áll a Vidéki Térségek Európai Kartájában (Európa Tanács, 1995) és a Corki Nyilatkozatban (1996) deklarált vidékfejlesztési elvekkel is. A célok eléréséhez – az addicionalitás elve szerint olyan intézkedések társulnak, melyek a nemzeti támogatásokat, a kedvezményezettek saját forrásait és az EU támogatásait összekapcsolják.

A mezőgazdasági termelés és élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítása magában foglalja: a **mezőgazdasági termelés korszerűsítését és humán feltételeinek javítását**, valamint az **élelmiszer-feldolgozás korszerűsítését**.

Ez a célkitűzés a mezőgazdaság erősségei közül különösen az agrártermelés számára kedvező ökológiai és termőhelyi adottságokra, az alacsony környezetterhelésre, a tapasztalt munkaerőre, a magas színvonalú teljesítőképességű biológiai alapokra, valamint a kutatás-fejlesztés (K+F) elismert szellemi háttérére, a nemzetközi piacba integrálódott élelmiszer-feldolgozásra, a magas minőségű élelmiszerek növekvő piaci keresletére épít. A cél megvalósításával a gyengeségek – így különösen az, hogy a földtulajdon és a földhasználat elkülönült, a birtokstruktúra elaprózódott; a melioráció, az öntözés színvonala nem megfelelő; az egyéni gazdák vállalkozói-piaci ismeretei hiányosak; az ültetvényeken elavult a faj- és a fajtaösszetétel; a műszaki-technológiai eszközrendszer és infrastruktúra színvonala nem megfelelő; az alapanyag termelésben és feldolgozásban egyaránt jelentkező tőkehiány – jelentős részben ellensúlyozhatók. A célok megvalósulását szolgáló intézkedésekkel a veszélyek – piacvesztés, korszerűtlen termékstruktúra, a foglalkoztatás-csökkenése – számottevően csökkenthetők. Az eredmények elsősorban középtávon, a versenyképesség és hatékonyság javulásában, a piaci pozíciók megerősítésében jelentkeznek. Az ültetvényfejlesztések csak a közös agrárpolitika szabályozásával és korlátozásaival összhangban történhetnek. E célkitűzés teljesítését elősegítik az AVOP, a “Nemzeti Vidékfejlesztési Terv” és a nemzeti intézkedések, valamint a félig önellátó gazdaságok kialakításának, és az EU standardoknak való megfelelés támogatása is, melyeket a “Nemzeti Vidékfejlesztési Terv” (NVT) tartalmaz,

Az élelmiszer-feldolgozásban elsősorban a kis- és közepes vállalkozások technikai-technológiai fejlesztése révén növelhető a termék-minőség, az élelmiszerbiztonság, az élelmiszerhigiéncia, mérsékelhető a környezetterhelés, valamint javíthatók a dolgozók munkakörülményei is. Ezek a fejlesztések pozitívan hatnak a vállalkozások versenyképességére és a termékstruktúra fokozatos átalakítására is.

A mezőgazdaság környezetbarát fejlesztése, a földhasználat racionalizálására irányuló célhoz sorolható intézkedések, a hozzájuk rendelhető források (EMOGA Garancia Rész) eltérő jellege miatt nem tartozhatnak az AVOP intézkedései közé, ezeket az intézkedéseket a “Nemzeti Vidékfejlesztési Terv” tartalmazza. A stratégia célrendszerének komplexitását, a koherencia elvét hangsúlyozva felvázoljuk az e célhoz kapcsolódó intézkedéseket is. A Vidékfejlesztési Terv az AVOP-pal szerves összefüggésben az EMOGA Garancia Részlegéből támogatható kísérő intézkedéseket – nevezetesen: a: agrárkörnyezet, kedvezőtlen

adottságú és környezetvédelmi megszorítások hatálya alá tartozó térségek támogatása, korai nyugdíjazás, mezőgazdasági területek erdősítése, félig önellátó gazdaságok támogatása, termelői közösségek (csoportok) létrehozása, EU standardoknak való megfelelés támogatása, technikai segítségnyújtás – fogja át.

Az AVOP részeként, a vidék felzárkóztatásának elősegítése magában foglalja: a vidéki gazdasági potenciál fejlesztését, a foglalkoztatás javítását, valamint a vidéki környezet vonzóbbá tételét. Ez a célkitűzés az egészséges környezetre, a változatos táji adottságokra és a nagyfokú biodiverzitásra, az értékes vízkészletekre, a vidéki közösségek kulturális hagyományaira, tárgyi- és szellemi értékeire épít. A cél elérését szolgáló intézkedések a gyengeségeket részben ellensúlyozzák (így a munkaalkalmak hiányát, a fejletlen infrastruktúrát, az alacsony vállalkozói potenciált, a vidéki települések túlzott függőségét a mezőgazdasági termeléstől), de a társadalom számára elősegítik az egészséges életmódra való törekvést is. További forrásbevonással enyhül a vidéki kis- és közepes méretű vállalkozások tőkehiánya, erősödnek az integrációk, javulnak a helyi egyedi (specifikus) termékek piacra-jutási esélyei. Csökkenek a vidéket érintő veszélyek, nevezetesen a kistelepülések fokozódó elnéptelenedése, a vidéki életfeltételek romlása. A cél megvalósulásával javul az egészséges vidéki környezet megőrzésének esélye, csökken a vidéki települések függősége az agrártermeléstől, erősödik a vidék alkalmazkodó képessége, kedvezőbbek lesznek a foglalkoztatás feltételei és a vidéki élet körülményei.

Az agrárgazdaság színterét is jelentő vidék fejlesztése a meglévő termelőkapacitások korszerűsítésére, a termelés életképes vállalkozásokból álló szerkezetéhez, méretéhez igazodó új termelési eszközök termelésbe vonására, a termőhelyi adottságokhoz jobban igazodó termelési szerkezet kialakítására irányul. Mindez a környezetvédelem és a környezetkímélő termelési eljárások, a minőségi és az élelmiszerbiztonsági, higiéniai előírások széleskörű alkalmazásában nyilvánul meg. A stratégia támaszkodik az egyéni és a társas vállalkozások, valamint a vidéken élők kezdeményezőkézségére, a termelés kedvező adottságainak kiaknázására, a helyi igények által motivált fejlesztések felkarolására.

Vidéken nagy számban élnek romák és más hátrányos helyzetű rétegek (nők, fiatalok) akik helyzete úgy javítható, hogy az egyes prioritásokhoz kapcsolódó intézkedéseknél (tevékenységeknél) más pályázókhöz képest kiemelten kedvezményezettek lesznek. A stratégia ez által elősegíti a nemek-és különböző társadalmi rétegek esélyegyenlőtlenségének mérséklését, tekintettel az 1257/1999 EK Rendelet 2. cikkének utolsó fordulatában megfogalmazott célra.

A stratégia alapján az OP céljai az alábbi **három prioritáson** keresztül valósulnak meg:

1. A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban,
2. Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása,
3. A vidéki térségek fejlesztése.

A fenti prioritásokat kiegészíti egy negyedik, az OP végrehajtását elősegítő “szakértői segítségnyújtás” prioritás.

KTK prioritások					
	Versenyképesebb termelő-szektor	Növekvő foglalkoztatás és az emberi erőforrások fejlesztése	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet	Erősebb regionális és helyi potenciál	Technikai Segítségnyújtás
Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program	XXX	X	X	XXX	XXX
A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban	XXX	X	X		
Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása	XXX		X		
A vidéki térségek fejlesztése	XX	X	X	XXX	
Technikai Segítségnyújtás					XXX

4.1. A VERSENYKÉPES ALAPANYAG-TERMELÉS MEGALAPOZÁSA A MEZŐGAZDASÁGBAN

A **mezőgazdasági termelés korszerűsítése** azért szükséges, mert elősegíti a versenyképesség növelését, összhangban a Rendelet 4. cikkével. A mezőgazdasági termelés versenyképességének növelésre irányuló prioritás komplex célrendszere közös keretbe helyezi a termelési eszközök és erőforrások korszerűsítését, eredményesebb hasznosítását, a költségkímélő technológiák alkalmazását ösztönző fejlesztéseket, a működtetésükhöz szükséges munkaerő mennyiségi és minőségi sajátosságainak javításával, szakképzettségének növelésével. Mindezek hatására, a mezőgazdasági termelés költségeinek csökkentése, a termelékenység javulása, a termelési- és a tevékenységszerkezet bővülése, gazdagítása érhető el. A termékek minőségben is javuló aránya kedvezően befolyásolja az értékesítést, a termelés, a termelésben résztvevő vállalkozások jövedelmezőségét, a vállalkozók és alkalmazottaik megélhetését. A célkitűzések alapján megfogalmazható intézkedés (*mezőgazdasági beruházások támogatása*) által is szolgálja a versenyképesség és hatékonyság javítását, hogy a támogatást olyan gazdaságok kapják, melyek: gazdaságilag életképesek; betartják a környezetvédelmi, higiéniai és az állatelhelyezéssel kapcsolatos minimális elvárásokat; ahol a gazdálkodók megfelelő szakmai ismeretekkel és alkalmassággal rendelkeznek, összhangban a Rendelet 5. cikkével. Nem kapnak támogatást olyan fejlesztések, melyek termékei megfelelő piaci lehetőségekkel nem rendelkeznek, összhangban a rendelet 6. cikkével, viszont előnyt élveznek azok az ágazatok, melyek termékei hosszabb távon is versenyképesek. E cél teljesítésére rendelkezésre álló források – elsődlegesen a gazdaságilag életképes üzemeknél – hozzájárulnak a mezőgazdaság általános fejlesztéséhez, modernizálásához, így a versenyképesség javításához.

A halászat korszerűsítése – mely támogatható az 1263/1999 EK Rendelet alapján – elsősorban a meglévő tógazdaságok modernizálására, az ivadék előállító halgazdaságok, keltető-házak és ivadéknevelő tavak műszaki és technológiai berendezéseinek korszerűsítésére, valamint a magas és egyenletes termék-kibocsátás érdekében a halfeldolgozás fejlesztésére irányul.

A termelés humán feltételeinek javítása a versenyképesség növelését a személyi feltételek oldaláról alapozza meg, elsősorban az egyéni gazdaságok körében. E tekintetben fontos szerepet kap *a fiatal gazdálkodók támogatása* – a Rendelet 8. cikke alapján –, mely a korstruktúra javítását és a birtokkoncentráció erősítését is szolgálja. Ehhez – hasonló célokkal – szorosan kapcsolódik a Garancia Részből finanszírozott korai nyugdíjazás (a Rendelet 10. cikke). A gazdák továbbképzése – a Rendelet 9. cikke – a gazdák szakmai felkészítésére irányul, elsősorban azoknak az ismereteknek az átadásával, melyek az Európai Unióval kapcsolatosak és a termelők számára fontosak (például: piacszabályozás, támogatási lehetőségek, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek, alternatív gazdálkodás, biotermelés).

4.2. AZ ÉLELMISZER-FELDOLGOZÁS MODERNIZÁLÁSA

Az élelmiszer-feldolgozás korszerűsítése – a Rendelet 25. cikke – a termékek minőségének javításával, az élelmiszerbiztonság és az élelmiszerhigiéna növelésével, a környezetkímélő és védő technológiák bevezetésével, közvetlenül szolgálja a versenyképesség javítását. A feldolgozott termékek értékesítési csatornáinak javítása és ésszerűsítése, új értékesítési lehetőségek feltárása alapvetően hozzájárul az élelmiszer-feldolgozók, és ezáltal a mezőgazdasági alapanyag termelők piaci pozíciójának erősítéséhez. Közvetve segítséget nyújt a melléktermékek és hulladékok megfelelő kezeléséhez, újrahasznosításához is. Ezek a fejlesztések hosszabb távon megalapozzák, előkészítik az élelmiszer-feldolgozás elkerülhetetlen szerkezeti módosítását.

4.3. A VIDÉKI TÉRSÉGEK FEJLESZTÉSE

Az elmúlt évtized társadalmi- gazdasági változásai által különösen hátrányosan érintett vidéki területek fejlesztése és a vidéki gazdaság új növekedési pályára állítása, valamint az ott élő népesség felzárkóztatása a társadalom alapvető érdeke. A vidéken élők életkörülményeinek, jövedelmi és foglalkoztatási helyzetének javítása, az elnéptelenedési, elöregedési folyamatok megállítása fontos feltételei a vidék társadalmi, gazdasági, kulturális és környezeti megújulásának.

A vidéki területek fejlesztésének egyik fontos eleme a vidéki gazdasági potenciál fejlesztése, a foglalkoztatás javítása. Ennek egyik módja a fenntartható, termőhelyi adottságokhoz alkalmazkodó *mezőgazdasági termelést és helyi feldolgozást megalapozó infrastruktúra fejlesztése* (föld minőségének javítása, mezőgazdasági vízi erőforrás-gazdálkodás fejlesztése), valamint a *gazdálkodókat segítő alapvető szolgáltatások fejlesztése*. A vidéki foglalkoztatás és jövedelemszerzési lehetőségek javításának eszköze a *vidéki gazdasági tevékenységek bővítése* (a – ROP által finanszírozottnál alacsonyabb befogadó-kapacitású - falusi- és agroturizmus, kézművesség fejlesztése, a termelés és feldolgozás diverzifikációja helyi jellegzetességű élelmiszerek és nem-élelmiszertermékek előállításával), a *vidéken előállított termékek, szolgáltatások skálájának és minőségének növelése*, valamint az *értékesítés és marketing hatékonyabbá tétele*. Ezzel biztosítható a termelés modernizációja miatt a mezőgazdasági foglalkoztatásból kiszoruló munkaerő egy részének a megélhetése. A vidéki életlehetőségek javítását a *vonzó települési környezet kialakítása (falumegújítás – a ROP által finanszírozottnál kisebb méretű beruházások)*, a *magas színvonalú és sokoldalú szolgáltatások*

(*alapvető szolgáltatások* a vidéki vállalkozások és lakosság részére) biztosíthatják. Ez több gazdasági tevékenység alapját jelentheti (kereskedelmi, turisztikai tevékenységek, stb.). A “mainstream” intézkedések individuális projektjei, a fejlesztés különböző szereplői és szektorai közötti integrációt és koherenciát a *LEADER+ intézkedés* keretein belül kialakított *térségi vidékfejlesztési stratégiák* teremthetik meg.

A támogatott fejlesztések mindegyikével szemben alapkövetelmény, hogy azok nem jelenthetnek növekvő terhelést a környezetre. A környezeti, gazdasági és társadalmi értelemben vett fenntarthatóság érvényesítése az integrált megközelítés alkalmazásának biztosításával érhető el.

A stratégia számol azoknak a kísérő intézkedéseknek a hatásaival is, melyeket “a már említett Nemzeti Vidékfejlesztési Terv” tartalmazza. Ezek az intézkedések erősítik a strukturális intézkedések hatásait.

Az NFT agrár- és vidékfejlesztéseket célzó prioritásai és intézkedései a különböző alapokból számba vehető források összehangolt felhasználására alapozódnak és ez jelentősen javíthatja mindkét tervdokumentum (AVOP, NVT) céljainak hatékony megvalósulását, valamint a források felhasználásának biztonságát. A stratégia a fejlesztések megvalósítása során a társfinanszírozás elve szerint a Strukturális Alapok (EMOGA, HOPE) támogatási lehetőségein kívül figyelembe veszi a kapcsolódó nemzeti támogatásokat, valamint a fejlesztéseket megvalósítók saját forrásait. Ezért az AVOP-ban megjelenő intézkedések egy része kizárólag nemzeti forrásból finanszírozódnak, melyek a következők: a gazdálkodókat és a vidéki lakosságot segítő alapvető szolgáltatások fejlesztése; a vidéki gazdasági tevékenységek bővítése; a vonzó települési (falusi) környezet kialakítása és az értékek védelme, illetve a mezőgazdasági termelés humán feltételeinek javítása.

5. REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM

A kilencvenes években a gazdaság fejlődése differenciáltan ment végbe az egyes régiókban, ennek következtében egyrészt a már meglévő – földrajzi fekvésből, tradíciókból, korábbi ágazati szerkezetből adódó – területi fejlettségi különbségek erősödtek fel, másrészt az új gazdaságpolitikai helyzet a régiók közötti gazdasági fejlettségbeli különbségek további növekedéséhez vezetett. A főváros kiugróan kedvező fejlettségi mutatóin túlmenően a határozott nyugat-kelet megosztottság tűnik szembe, elsődlegesen az északnyugati és középső országrész sikeres szerkezetváltása és megújulása áll szemben az ország többi részének lassabb ütemű felzárkózásával.

Kistérségi és helyi szinten vizsgálva azonban a különbségek sokkal árnyaltabb képet mutatnak, mint az egyszerű kelet-nyugat megosztottság.

A térségeknek mintegy egyharmada tekinthető *gyorsan fejlődőnek*, melyek elsősorban az ország középső és észak nyugati részén, valamint a nagy vonzáskörzetű települések környékén található. Ugyanakkor az elmaradottabb keleti és északi országrészre is igaz, hogy minden nagyváros kiemelkedik a környezetéből, helyi dinamikus centrumokat képez. Az elkövetkező időszakban térségi szervező szerepükre, hagyományosan erős felsőoktatási potenciáljukra és az EU csatlakozást követően felértékelődő földrajzi fekvésükre építve nemcsak saját, hanem környezetük fejlődését is előmozdíthatják. A dinamikusan fejlődő térségekben általában magasabb a vállalkozói aktivitás és a külföldi tőke aránya, az átlagosnál nagyobb a foglalkoztatottság és alacsonyabb a munkanélküliség, jobb az életminőség. Viszont a piaci követelményeknek sokszor nem megfelelő képzettségi szint, a kulturális és természeti értékek gazdasági célú kihasználatlansága, egyes településeket, korábbi iparterületeket érintő elmaradt fejlesztések következtében számos növekedési potenciál maradt kihasználatlan.

Ezzel szemben igen jelentős a *leszakadó, stagnáló térségek* száma. Ezekre a térségekre sokszor jellemző az ország- és régióhatár menti fekvés, a meghatározó térségközpont hiánya, az aprófalvas településszerkezet és a rossz térségi megközelíthetőség. Az elmaradottabb térségekben szegényebb, többségében hátrányos helyzetű, alacsony képzettségű lakosság él, magas a tartós munkanélküliek aránya, alacsony a gazdasági aktivitás és a roma népesség aránya is magasabb az országos átlagnál. Hiányos és rossz állapotú a közlekedési és a települési infrastruktúra, sok településen gondot okoz az elszegényedett, alacsony komfort fokozattal rendelkező, elhanyagolt lakókörnyezet. Ezen térségek többsége gazdag természeti és kulturális erőforrásokkal rendelkezik (nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek területén helyezkedik el), melyek hasznosítása javítja a vállalkozások működési környezetét, elősegítve ezzel a vállalkozási aktivitás növekedését és új munkahelyek teremtését.

A ROP céljait olyan fejlesztések megvalósításával kívánja elérni, melyek:

- helyi döntési kompetenciába, többek között a helyi önkormányzatok feladataiba tartoznak;
- egy régió, kistérség földrajzi adottságaihoz, sajátos gazdasági ágazataihoz kapcsolódnak;
- kisebb méretű, helyi kistelepüléseket érintő infrastrukturális fejlesztéseket érintenek;
- régión belüli együttműködéseket, hálózatos kapcsolatok kialakulását ösztönzik;

- egy kistérség, vagy régió sajátos gazdasági ágazatainak fejlesztéséhez közvetlenül kapcsolódó humán erőforrás fejlesztési programokat teremtenek, illetve azok infrastrukturális feltételeit javítják.

A területfejlesztés általános célja a kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítése. Ezen általános cél felé való törekvés egy olyan fejlesztés-politikai irányt határoz meg, melyben a különböző társadalmi-gazdasági adottságú térségek eltérő, sajátos fejlődési pályáikon, de egymással összhangban fejlődnek, miközben mérséklődnek a területi különbségek és az ország szervesen bekapcsolódik az európai térszerkezetbe.

A ROP céljainak megvalósításához szükséges, hogy az egyes fejlesztések lehetőleg egymást kiegészítő, integrált módon, a szinergikus hatásokat kihasználva valósuljanak meg. Ezzel egyrészt megakadályozható a fejlesztések elaprózódása, míg másrészt a támogatandó célterületeken érdemi hatás érhető el. Ahhoz, hogy a ROP érdemben segíteni tudja a területi különbségek mérséklését szükséges, hogy az ágazati operatív programok keretében megvalósuljanak mindazok a fejlesztések, melyekhez a ROP intézkedései kapcsolódni tudnak, mintegy kiegészítve és erősítve azok hatását. Ennek feltétele, hogy az ágazati operatív programok területileg pontosan értelmezhetőek legyenek, azaz területi hatásuk az egyes régiókban kimutatható és mérhető legyen.

A program szerkezete nem tartalmaz egy-egy régióra korlátozott prioritásokat és intézkedéseket, hanem az ország egészére, az összes régió számára egyformán elérhető célokat, ún. tematikus prioritásokat és intézkedéseket fogalmaz meg. A program jelen szerkezetében lehetőséget ad egy hatékonyabb végrehajtási struktúra kialakítására, mely keretében biztosítható, hogy országos szinten maximálisan felhasználható legyen a Programra nyújtandó uniós támogatás.

Célok

- A meghatározó nagyvárosi centrumtérségek gazdasági környezetének fejlesztése
- A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek, illetve a többségében hátrányos helyzetűek által lakott településrészek fejlesztése

Stratégia

A gazdasági átalakulás nagy áldozatokkal járt, ami az elmúlt időszakot tekintve nem tette lehetővé az EU átlagos fejlettségi szintjéhez való felzárkózáshoz szükséges fejlesztési források biztosítását. Ez nem csak bizonyos szegényebb térségek fokozottabb leszakadásához vezetett, hanem az elmaradt fejlesztések következtében a fejlettebb térségekben is számos növekedési potenciál maradt kihasználatlan. A területileg kiegyensúlyozott fejlődés elősegítése, valamint az életminőségben meglévő esélyegyenlőtlenségek csökkentése és a hasznosítatlan erőforrások jobb hasznosítása érdekében mindkét térségtípus fejlesztése szükséges.

A meghatározó nagyvárosi centrumtérségek gazdasági környezetének fejlesztése, hogy erősítsék nemzetközi versenyképességüket, rugalmasan alkalmazkodjanak az EU csatlakozás és a globalizálódó gazdaság változó kihívásaihoz. A fejlesztések hozzájárulnak a régiók egymás közötti és az EU átlagos gazdasági fejlettséghez viszonyított különbségének mérsékléséhez. A gazdasági centrumokban a **gazdasági tevékenységeket és az életminőséget meghatározó infrastrukturális feltételeknek**, valamint a **humán erőforrásnak** olyan

kombinációját kell kialakítani, ami rugalmasan reagál a változó piaci környezet kihívásaira és elősegíti a munkahelyek teremtését.

A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek, illetve a többségében hátrányos helyzetűek által lakott településrészek fejlesztése, az országon belüli társadalmi feszültségek csökkentése és az elfogadható életkörülmények megteremtése érdekében. A fejlesztések révén csökkenhet az országon belül a fejlettebb és fejletlenebb térségek közti gazdasági- társadalmi különbség, valamint bővül a jövedelemtermelésbe bevont fizikai és humán erőforrások köre, illetve azok hatékonysága. Az elmaradott térségekben, településrészekben olyan fejlesztéseket kell ösztönözni, melyek biztosítják az általános fejlődéshez hiányzó infrastrukturális feltételeket, javítják a térségek foglalkoztatási potenciálját és a lakosság életkörülményeit.

A fentiek alapján a kiegyensúlyozott területi fejlődést, ezen belül a fejlettebb centrumok dinamizálását, illetve az elmaradott térségek felzárkóztatását a 2004-2006-ra vonatkozó Regionális Operatív Program – a fejlesztési forrásokat is figyelembe véve – elsősorban az alábbi *specifikus célok* elérésével segíti elő:

- A természeti értékek és a kulturális örökség gazdasági, turisztikai célú hasznosítása;
- A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek gazdasági potenciáljának erősítése;
- Vonzó települési környezet kialakítása a gazdasági tevékenységek ellátása és az életkörülmények javítása érdekében;
- Megújulásra képes helyi társadalom megteremtése.

A stratégia alapján az OP céljai az alábbi **három prioritáson** keresztül valósulnak meg:

1. A regionális gazdasági környezet fejlesztése
2. Térségi infrastruktúra fejlesztése
3. A társadalom megújuló képességének javítása

A fenti prioritásokat kiegészíti egy negyedik, az OP végrehajtását elősegítő “szakértői segítségnyújtás” prioritás. A ROP gazdaságfejlesztéssel és a helyi infrastruktúra kiépítésével kapcsolatos prioritásai az Európai Regionális Fejlesztési Alapból (ERDF), míg a humán szférához kötődő prioritás az Európai Szociális Alapból (ESF) kerül finanszírozásra.

KTK prioritások					
	Versenyképesebb termelőszektor	Növekvő foglalkoztatás és az emberi erőforrások fejlesztése	Jobb infrastruktúra, tisztább környezet	Erősebb regionális és helyi potenciál	Technikai Segítségnyújtás
Regionális Fejlesztési Operatív Program	XX	XX	XXX	XXX	XXX
A regionális gazdasági környezet fejlesztése	XX		X	XXX	
Térségi infrastruktúra fejlesztése	X		XXX	XXX	
A társadalom megújuló képességének javítása	XX	XXX		XXX	
Technikai Segítségnyújtás					XXX

5.1. A REGIONÁLIS GAZDASÁGI KÖRNYEZET FEJLESZTÉSE

A regionális gazdasági környezet fejlesztése elengedhetetlen mind a fejlett, mind az elmaradott térségek fejlesztése szempontjából. A *helyi erőforrások, így a természeti és kulturális örökség értékeinek hasznosítása* szükséges a jövedelemtermelés növelése érdekében. A jelentős turisztikai potenciállal rendelkező térségekben a meglévő *turisztikai vonzerők nemzetközi piacon is versenyképes szintre való fejlesztése* szükséges, míg az elmaradott térségek *természeti, kulturális értékeinek hasznosítása* a kapcsolódó - elsősorban turisztikai, és az AVOP által finanszírozott falusi szálláshelyek befogadóképességét meghaladó projekteket érintő - *szolgáltatási szektor bővítésével* új munkahelyek teremtését, illetve a vállalkozói aktivitás növekedését segíti elő. A gazdasági feltételrendszer meghatározó tényezője a rendelkezésre álló munkaerő mennyisége, illetve minősége. Ezért szükséges, hogy a regionális szinten gazdasági szervező funkciót betöltő fejlettebb, elsősorban vidéki centrumokban *a piaci igényekhez rugalmasan alkalmazkodni képes felsőoktatási intézményrendszert megalapozó infrastruktúra kialakítása, ill. modernizálása*. A munkaerőnek a piaci igényekhez jobban illeszkedő és magasabb képzettségi szintje mellett a fejlesztések eredményeként javul a régiók innovációs potenciáljának hasznosítása, megkezdődik a jelenleg hiányzó innovációs bázisok kialakulása.

5.2. TÉRSÉGI INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSE

A térségi infrastruktúra fejlesztésének a térségi közlekedési (a KIOP által finanszírozotthoz képest alacsonyabb rendű utakat, az AVOP-ban szereplő mezőgazdasági bekötőutakhoz képest pedig alapvetően más jellegű: közutakat érintő), környezetvédelmi, valamint a települési infrastruktúra fejlesztésén keresztül elő kell segítenie a térségen belüli hálózati kapcsolatok megerősödését, a kistérségi központok gazdasági kisugárzó erejének növelését, amivel hozzá kell járulnia a vállalkozások működéséhez szükséges feltételrendszer megteremtéséhez. Az infrastruktúra hiánya alapvetően az elmaradott térségekben jelenti a

gazdasági fejlődés gátját, míg a fejlettebb térségekben szűk keresztmetszetet jelent az erőforrások magasabb szintű hasznosítása terén. Miközben az infrastruktúra meghatározza a vállalkozások működési környezetét, befolyásolja a lakosság életminőségét is. Az infrastruktúra fejlesztésekor alapvetően figyelembe kell venni a régióként eltérő adottságokat, így az épített és természeti értékeket. A zöldmezős fejlesztések és a természetbe való indokolatlan beavatkozások helyett fontos a településeken az épített értékek védelme, a lakókörnyezet és barnamezős területek rehabilitációja. Az épített lakókörnyezet minőségének fejlesztése alapvető a többségében hátrányos helyzetű, társadalmi szempontból perifériára szorult csoportok életfeltételeinek javítása érdekében.

Az aprófalvas térségek többsége a hátrányos helyzetű térségekhez tartozik. Fontos, hogy a közösségi szolgáltatások (pl. szennyvízkezelés, energiaellátás – mindkét területen a KIOP nemzeti szintű prioritásai által nem lefedett, kisebb méretű projektek esetében) ellátásában ezen településeken is a nagyobb városokhoz hasonló feltételek teremthetők meg, melyek sok esetben alapvető feltételei a vállalkozások működésének.

5.3. A TÁRSADALOM MEGÚJULÓ KÉPESSÉGÉNEK JAVÍTÁSA

A társadalom megújuló képességének javítása nélkül a gazdasági és infrastrukturális fejlesztések önmagukban nem elegendők az elmaradott térségek felzárkóztatásához. Szükséges a *humán feltételrendszer megújítása, különösen a helyi adminisztráció és fejlesztéspolitika vonatkozásban*. Ez az országban mindenütt előmozdíthatja a helyi ügyek, az önkormányzati kompetenciába tartozó feladatok - mint a településfejlesztés és a munkahelyteremtés elősegítését- hatékonyabb kezelését. Annak érdekében, hogy javuljon a vállalkozások versenyképessége, a fejlettebb térségek rugalmas reagáló képessége a vállalkozások munkaerő-piaci igényeire, valamint javuljon az elmaradott térségekben a munkaerő képzettségi szintje, *a piaci igényekhez illeszkedően szükséges a munkaerő továbbképzése, illetve a képzési kínálat fejlesztése*. Különösen az elmaradott térségekben jelent súlyos problémát, de a nagyobb településeken is társadalmi feszültséget okoz a *hátrányos helyzetűek, többségében tartós munkanélküliek* relatív nagy aránya. Ez szükségessé teszi olyan, a helyi problémákra rugalmasan reagáló *foglalkoztatási programok* indítását, mely hozzásegíti a *munkaerőpiacról kiszorult, sok esetben inaktív lakosság foglalkoztatásba való bevonását*, javítva jövedelemszerzési esélyeiket. A foglalkoztatási és képzési programok lebonyolításánál különös figyelemmel kell lenni a civil szerveződések kezdeményező szerepére.

VI. A MEGVALÓSÍTÁSRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

---

1. IRÁNYÍTÁS

1.1. KTK (KÖZÖSSÉGI TÁMOGATÁSI KERET) IRÁNYÍTÓ HATÓSÁG

Az 1999. június 21-én kelt 1260/1999. számú Tanácsi Rendelet 17. cikk 2. bek. (d) pontja értelmében a Közösségi Támogatási Keret megvalósításáért a KTK IH (Közösségi Támogatási Keret Irányító Hatóság) felel.

A Strukturális Alapok magyarországi koordinációjáért a Miniszterelnöki Hivatalon belül működő Közösségi Támogatási Keret Irányító Hatóság (KTK IH) felel. A KTK IH szintén felelős a Közösségi Támogatási Keret hatékony és hű kezeléséért az 1260/1999. számú Közösségi Szabályozás 34. cikkében foglaltak szerint. A felelősség az alábbi feladatokkal írható le:

- Olyan funkcionális rendszer kialakítása, amely megbízható pénzügyi és statisztikai információkat szolgáltat a programok megvalósításával kapcsolatban.
- A Közösségi Támogatási Keret megvalósításának biztosítása, és amennyiben szükséges, kiigazítása, szoros együttműködésben a KTK Monitoring Bizottsággal.
- A program Éves Jelentésének Európai Bizottság felé történő továbbításának koordinálása, átfogó KTK Éves Jelentés elkészítése.
- Biztosítja a Közösségi Támogatási Keret megvalósításának folyamatos ellenőrzését, illetve amennyiben szükséges javaslatot tesz a végrehajtás javítására.
- A Közösségi Támogatási Keret megvalósításának következetességét biztosító irányelvek megadása.
- Információk és nyilvánosság biztosítása a Strukturális Alapokkal kapcsolatos feladatokkal kapcsolatban.
- kapcsolattartás az Európai Bizottsággal a Közösségi Támogatási Keret tekintetében.
- Kompetencia-központként való működés KTK kérdésekben.

A 2199/2002. (VI. 26.) Kormányhatározat értelmében a Közösségi Támogatási Keret Irányító Hatósága a Miniszterelnöki Hivatalban, azon belül is a Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatalában (röviden: *Nemzeti Fejlesztési Hivatal – NFH*) kap helyet.

1.2. A KTK MENEDZSMENT BIZOTTSÁG

Jóllehet a Monitoring Bizottság megfelelően gondoskodik a segítségnyújtás technikai szempontú összehangolásáról, az adminisztratív folyamatok ugyanilyen figyelmet igényelnek. A Közösségi Támogatási Keret teljes időszaka alatt prioritást élvez annak biztosítása, hogy a megvalósítási eljárások kompatibilisek és –amennyiben ez indokolt, hasznos és megvalósítható –minden Operatív Program esetében egységesek legyenek. Ezáltal forrásokat lehet megtakarítani, a megvalósítás pedig valamennyi résztvevő számára átláthatóbbá válik. A szükséges koordinációt a KTK Irányító Hatóság biztosítja, a KTK Menedzsment Bizottsággal folytatott rendszeres megbeszélés alapján. A Bizottság 2002 szeptemberében került felállításra, működési eljárásairól is ekkor született döntés.

A Menedzsment Bizottság látja el az Operatív Programok összességéhez vagy többségéhez, a Közösségi Támogatási Kerethez mint olyanhoz, illetve a Kohéziós Alap működtetéséhez kapcsolódó horizontális irányítási és adminisztratív feladatokat. A KTK Monitoring Bizottság, az Irányító Hatóságok, valamint a Kohéziós Alap / Közreműködő Szervezetek felelősségi körének csorbítása nélkül a Menedzsment Bizottság megvitatja és a KTK Hatósághoz beterjeszti a kérdésekkel kapcsolatban kidolgozott horizontális irányelveket annak érdekében, hogy ahol szükséges, minden, a Strukturális Alapokkal vagy Kohéziós Alappal kapcsolatos művelet azonos szabvány szerint és a lehető legjobb gyakorlat szerint történjen.

A KTK Menedzsment Bizottság Közösségi Támogatási Kerettel kapcsolatos illetékessége semmilyen módon nem sérti vagy korlátozza sem a Monitoring Bizottságok döntéshozatali kompetenciáját, sem az Irányító Hatóságoknak a 1260/1999. számú Tanácsi Rendeletben meghatározott a hatékony és pontos irányítás és megvalósítás iránti felelősségét.

Az Menedzsment Bizottság köteles szavatolni, hogy – amennyiben szükséges – a horizontális irányelvek átkerüljenek a megfelelő szintű hazai törvényhozásba (pl. kormányhatározatok és rendeletek) is. A kellő rugalmasság biztosítása érdekében az Operatív Programok Irányító Hatóságai dönthetnek a saját Operatív Programjuk számára kidolgozott különleges eljárási megoldások alkalmazásáról. A következetesség biztosítása érdekében azonban a szóban forgó megoldásokat a KTK Menedzsment Bizottsággal is meg kell vitatni.

1.2.1. Összetétel

A Menedzsment Bizottság elnöke a KTK Irányító Hatóság vezetője. A Menedzsment Bizottság állandó tagjai: az Operatív Programok Irányító Hatóságainak vezetői, a Kifizető Hatóság vezetője, a Kohéziós Alap Irányító Hatóság vezetője, valamint a Kohéziós Alap működtetésében érintett Végrehajtó Testületek (szakminisztériumok) vezetői.

1.2.2. Működés

A Menedzsment Bizottság a saját maga által kialakított eljárási rend alapján működik. A Menedzsment Bizottság üléseinek gyakorisága a Közösségi Támogatási Kerettel kapcsolatos koordinációs igények szerint alakul, de általános szabály, hogy a Menedzsment Bizottság gyakrabban ül össze, mint a KTK Monitoring Bizottság. A KTK Irányító Hatóság titkársági feladatokat biztosít az Irányító Bizottság működéséhez.

1.3. AZ IRÁNYÍTÁSSAL KAPCSOLATOS FELADATOK

1.3.1. Az adatok gyűjtésére és az elektronikus adatcserére vonatkozó rendelkezések

A monitoring információs rendszert megfelelő elektronikus rendszerrel kell támogatni. Az elektronikus rendszer adatokat gyűjt és dolgoz fel a projektek, intézkedések és Operatív Programok megvalósításával, valamint a végrehajtás fizikai és pénzügyi indikátoraival kapcsolatban. A rendszer globális természetű, azaz az egyes Operatív Programokra vonatkozó adatok mellett az Európai Unióval és a hazai finanszírozással kapcsolatos információk is szerepelnek benne.

Az említett célra használt informatikai rendszer valós idejű adatokat szállít a megvalósítási rendszer minden egyes szintjéről, valamint elektronikus kommunikációs eszközként szolgál az Európai Bizottság és Magyarország között. Az információs rendszerben lévő adatok a pontosak és naprakészek, hiszen napi irányítási feladatok ellátásának szükséges részét képezi az információs rendszer használata. A monitoring indikátorok generálásán túl ez az érintett szervezet jelen rendszer adataira támaszkodva készíti el az összes egységesített dokumentumot, ami a program működéséhez szükséges.

Az informatikai rendszer teljeskörű működőképessége érdekében szükség van annak továbbfejlesztésére. A fejlesztési szükségleteket az SPP-II program keretében Magyarországon tartózkodó szakértők segítségével azonosították. A szükségletek felmérését a rendszerfejlesztés részletes akcióterve egészíti ki. Az átfogó magyar KTK monitoring stratégiába ágyazott akciótervet a Nemzeti Fejlesztési Hivatal jelenleg dolgozza ki.

1.3.2. A megvalósítás éves és végső jelentései

A Közösségi Támogatási Kerettel és az Operatív Programokkal kapcsolatos éves és végső megvalósítási jelentéseket a megvalósítás teljes naptári évét követő hat hónapon belül kell az Európai Bizottság részére benyújtani. A megvalósítási jelentést az Irányító Hatóság készíti el, és a Monitoring Bizottság hagyja jóvá.

A megvalósítási jelentésekben megkövetelt információk az alábbiak:

- az általános feltételeknek a segítségnyújtás megvalósítása szempontjából fontos megváltozása,

- az egyes prioritások és intézkedések megvalósításának előrehaladásáról szóló jelentés, különös tekintettel a program indításakor megállapított célok mennyiségi meghatározására, valamint az előmeneteli mutatószámokra,
- a pénzügyi terv előrehaladása, különös tekintettel az egyeztetett pénzügyi jelzőszámokra,
- az Irányító Hatóság és a Monitoring Bizottság által a megvalósítás minőségének és hatékonyságának biztosítására tett lépések,
- a többi közösségi irányelvnek való megfelelés biztosítása érdekében tett lépések,
- a legfontosabb projektek előrehaladása és finanszírozása a jelentés külön részében.

A végső megvalósítási jelentés a teljes 2004-2006 közötti időszak információit tartalmazza.

A KTK megvalósítási jelentés alapjául az Operatív Programok megvalósítási jelentései szolgálnak. Ezen felül a KTK megvalósítási jelentés olyan területekkel is foglalkozik, amelyek egynél több Operatív Programhoz kapcsolódnak, ide értve a horizontális kérdéseket vagy a különböző Operatív Programok keretében finanszírozott tevékenységek közötti kapcsolódásokat.

1.4. TÁJÉKOZTATÁS ÉS NYILVÁNOSSÁG (KTK KOMMUNIKÁCIÓS AKCIÓTERV)

A 2004-2006-os Községi Támogatási Kerettel kapcsolatos minden tájékoztatási és nyilvánossági intézkedést a 1159/2000 számú Tanácsi Rendelet követelményeinek megfelelően kell végrehajtani. Minden Irányító Hatóság felelős a követelményeket betartásáért.

A tájékoztatási és nyilvánossági intézkedések célja:

- Az átláthatóság biztosítása a potenciális és végső kedvezményezettek, a regionális és helyi hatóságok, a gazdasági és szociális partnerek és a civil szervezetek tájékoztatásával a Strukturális Alapokról, az összes finanszírozási lehetőségről, valamint a megfelelő pályázati eljárásokról.
- A Községi intézkedések érthetőségének javítása azáltal, hogy a közvélemény figyelmét felhívjuk a Strukturális Alapokra és az Európai Uniónak a magyarországi regionális fejlesztésben, valamint gazdasági és szociális kohézió erősítésében játszott szerepére.

A tájékoztatási és nyilvánossági intézkedések megvalósítása mind a Községi Támogatási Keret, mind pedig a különböző Operatív Programok vonatkozásában a KTK illetve OP Irányító Hatóságok által kidolgozott Kommunikációs Tervet követi. A Kommunikációs Terv határozza meg az intézkedések céljait, stratégiáját, tartalmát, célcsoportjait, ajánlott költségvetését, a megvalósításért felelős adminisztratív osztályokat vagy testületeket, valamint az intézkedés hatékonyságát mérő értékelési kritériumokat is. A Programkiegészítő Dokumentum tartalmazza azokat az tevékenységeket, melyek az Operatív Program nyilvánosságát hivatottak biztosítani.

Az információs eszközök – beleértve a hírleveleket, szórólapokat, plakátokat, internetes honlapokat és videókat – további fejlesztése szükséges ahhoz, hogy Magyarországon növekedjen a Strukturális Alapokkal kapcsolatos ismeret anyag. A 1159/2000 számú Tanácsi

Rendeletben előírtaknak megfelelően a Közösség logóját fel kell tüntetni minden kommunikációs anyagon, kérelmezési nyomtatványon, támogatási jóváhagyáson stb.

- A Közösségi Támogatási Keretre vonatkozó tájékoztatási és nyilvánossági stratégiát és intézkedéseket a Miniszterelnöki Hivatalon belüli Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatalának Társadalmi Kapcsolatok és Kommunikációs Főosztálya koordinálja.

A Társadalmi Kapcsolatok és Kommunikációs Főosztály felügyelete alatt létre kell hozni az Európai Unió Alapok Tájékoztatási Központját. Az EU Alapok Tájékoztatási Központjának feladata, hogy széles körű és átfogó információt nyújtson minden finanszírozási lehetőségről a potenciális kedvezményezetteknek (regionális és helyi hatóságok, gazdasági és szociális partnerek, illetve civil szervezetek képviselői), és a széles nyilvánosságnak. A Központ tevékenysége a következőket fedi le:

- az összes támogatási lehetőséget tartalmazó információs adatbázis létrehozása és működtetése;
- információs honlap létrehozása és működtetése;
- központi Tájékoztatási Iroda létrehozása Budapesten, illetve kirendeltségek a régiókban, az Európai Tájékoztatási Központok és más releváns szervezetek bevonásával;
- Call Center üzemeltetése.

Minden OP Irányító Hatóságnál ki kell jelölni egy személyt, aki a tájékoztatásért és nyilvánosságért felelős.

1.5. AZ OPERATÍV PROGRAMOK (OP) IRÁNYÍTÁSÁRA VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

Az Európai Strukturális Alapok programjainak hatékony és pontos irányításáról és megvalósításáról az Irányító Hatóságok gondoskodnak oly módon, hogy az, összhangban a horizontális kormányzati politikákkal a lehető legnagyobb gazdasági hasznot eredményezze az érintett területeken.

Felelősségük gyakorlása során az Irányító Hatóságok a szakminisztériumokkal és más partnerekkel együttműködve az alábbiakról gondoskodnak:

- az ágazati szükségleteknek megfelelő programok megvalósítása az illetékes Monitoring Bizottság véleményének, az OP rendelkezéseinek, valamint az odavágó Európai Unió törvénykezés figyelembe vétele mellett;
- az egyeztetett program outputok, eredmények és hatások elérése,
- a helyi partnerek ösztönzése, hogy azok stratégiai szempontból tekintsenek a programra és a minisztériumok Szakértői Politikájára; valamint annak biztosítása, hogy a program stratégiai iránya tükrözi a Magyar Kormány aktuális és alakuló politikai irányelveit.

A fentiek során az Irányító Hatóság a további feladatokat is ellátja:

- szavatolja az uniós követelményeknek való megfelelést, az értékelő projektek megvalósítását, amelyek képesek hozzájárulni az összehangolt és célzott támogatást lehetővé tevő, világos, a Strukturális Alapokkal kapcsolatos stratégiához;
- támogatja a partnereket, hogy a gazdasági stratégiák és partnerség keretében tevékenykedjenek és felismerjék a helyi végrehajtás értékét;
- számításba veszi a jelentős, közvetlen vagy közvetett hozzájárulást, amely a magánszektor hozzájárul a programok gazdasági vagy pénzügyi fejlesztéséhez. A privát szektor megfelelő mértékű hozzájárulásának biztosítása érdekében, a programokban való részvételét a lehető legmagasabb szinten kell tartani, hogy az Európai Bizottságtól megfelelő támogatást lehessen kérni;
- a kompatibilitás és szinergiahatás biztosítására megfelelő kapcsolatot teremt az azonos földrajzi térséget érintő programok között;
- egyeztetett projektértékelési módszerek alkalmazásával szavatolja a stratégiai célkitűzésekhez legjobban illeszkedő minőségi projektek kiválasztását;
- a minisztériumokkal egyetértésben figyeli és értékeli a programok megvalósítását; a maximális megtérülés, eredmény és hatás érdekében beavatkozik; gondoskodik arról, hogy a beavatkozások a program teljes fejlődése során megfeleljenek a Magyar Kormány politikai elképzeléseinek;

Az 1260/1999/EC számú Rendelet, valamint a hivatkozott jogszabályban az Irányító Hatóság számára előírt felelősségi körből fakadó követelmények értelmében, a különböző Operatív Programok Irányító Hatóságai a következő feladatokat látják el:

- olyan rendszer felállítása, amely képes a megvalósítással kapcsolatos megbízható pénzügyi és statisztikai adatok begyűjtésére, a beavatkozásokhoz kapcsolódó monitoring és értékelés jelzőszámainak rögzítésére, az adatok Európai Bizottsághoz történő továbbítására; és amennyiben lehetséges, számítógépes rendszerre támaszkodva biztosítja az elektronikus adatcserét;
- a Program-Kiegészítő Dokumentum elfogadása, módosítása, megvalósítása és bemutatása az Európai Bizottság részére;
- a megvalósításról szóló éves jelentés kidolgozása és bemutatása a Monitoring Bizottságnak, a MB jóváhagyását követően a jelentés benyújtása a Európai Bizottság részére;
- annak biztosítása, hogy az irányításba és az akciók megvalósításába bevont testületek az Operatív Programokban előirányzott akciók esetében mindenkor elkülönített elszámolási rendszert, vagy megfelelő könyvelési előírásokat alkalmazzanak;
- a pénzügyi műveletek szabályszerűségének szavatolása a hű pénzügyi irányítás elveinek megfelelő belső ellenőrző intézkedés foganatosítása révén;
- az Európai Bizottság által az igazolt szabálytalanságok kapcsán tett megfigyelések illetve korrekciós intézkedések foganatosítása;
- a közösségi politikák érvényesülésének szavatolása a beavatkozás irányítása és megvalósítása során;

- a tájékoztatásra és nyilvánosságra vonatkozó kötelezettségek tiszteletben tartásának garantálása,
- az Operatív Program Monitoring Bizottság üléseinek megszervezése, ideértve a szükséges technikai illetve logisztikai támogatás biztosítását is;
- a Monitoring Bizottság megfontolásainak gyakorlatba történő átültetése;
- éves vizsgálat elvégzése az Európai Bizottsággal együttműködve a megelőző év eredményeinek felmérésére;
- gondoskodás a megfelelő audit naplóról.

1.6. KÖZREMŰKÖDŐ SZERVEZETEK

Az Irányító Hatóságok számos olyan funkcióval rendelkeznek, amelyeket a Strukturális Alapok megvalósítása során Közvetítő Szervezetekhez lehet delegálni. Ennek megfelelően a Közreműködő Szervezetek státuszát, szerepét elsődlegesen az Irányító Hatóságtól vagy a Kifizető Hatóságtól a Közreműködő Szervezethez rendelt feladatokkal lehet jellemezni. A delegált feladatok köre Operatív Programonként más és más. Az a Közreműködő Szervezet, amely az irányítási és az ellenőrzési feladatok mellett a kifizetéssel kapcsolatos feladatokat is ellát, köteles megfelelő garanciákat bemutatni arra nézve, hogy az általa alkalmazott irányítási és ellenőrzési rendszerek biztosítják a közösségi támogatások hű pénzügyi kezelését, és minden tekintetben megfelelnek a 438/2001/EK számú Bizottsági Rendelet 3. cikkében foglaltaknak. A Közreműködő Szervezet köteles gondoskodni az alábbi feladatokról:

- a menedzsment, ellenőrzési és kifizetési funkciók világos meghatározása, felelőshöz való egyértelmű hozzárendelése és megfelelő elkülönítése a kifogástalan pénzügyi eljárások biztosítására;
- a megfelelő OP IH (Operatív Program Irányító Hatóság) tájékoztatása a feladatok elvégzéséről és az alkalmazott módszerekről;
- kommunikáció az Operatív Program Irányító Hatóságával a saját szervezeti felépítés, rendszerirányítás és ellenőrzés kapcsolatban, a Közreműködő Szervezethez delegált feladatoknak megfelelően; tájékoztatás a költségtérítési kérelmek beérkezéséről, igazolásáról és jóváhagyásáról; valamint a végső kedvezményezettek számára eszközölt kifizetések engedélyezéséről, elvégzéséről és nyilvántartásáról és az irányítás és ellenőrzés rendszereit szabályozó rendelkezésekről;
- valamennyi pénzügyi, fizikai és eljárási adat megküldése az OP IH részére a Hatóság által megállapított határidőn belül;
- annak biztosítása, hogy a független értékelő minden szükséges adatot és információt megkap az értékeléshez;
- az ellenőrzéssel megbízott hazai és közösségi testületek tevékenységének segítése, támogatása, ideértve a 438/2001. számú Rendelet 10. cikkében foglalt 5% ellenőrzésével megbízott testület munkáját is;
- annak biztosítása, hogy a hozzájárulás esetleges csökkentéséhez vagy visszavonásához vezető szabálytalanságról időben tájékoztatás történjen;

- annak biztosítása, hogy a társfinanszírozásban megvalósuló műveleteket bármilyen módon érintő, vagy azokból eredő polgári, büntetőjogi vagy adminisztratív jellegű bírósági eljárásokról időben tájékoztatás történjen.

2. MONITORING

2.1. A KTK MONITORING BIZOTTSÁG

A KTK Monitoring Bizottságot (KTK MB) a Közösségi Támogatási Keret jóváhagyását követő három hónapon belül kell kijelölni. A KTK Monitoring Bizottság felelős a segítségnyújtás felügyeletéért, és annak vizsgálatáért, hogy az Operatív Program Irányító Hatóságok (OP IH) miként kezelik a forrásokat. A KTK Monitoring Bizottság (KTK MB) általánosan felel az 1. Célkitűzéshez tartozó Programok megvalósításáért. A Monitoring Bizottság felügyeli a Közösségi Támogatási Keret hatékony és eredményes megvalósítását.

A Strukturális Alapokat megvalósító Operatív Programok mindegyike külön Monitoring Bizottsággal rendelkezik, amelyet specifikus felelősség terhel az adott programmal kapcsolatban.

A KTK MB előreláthatóan a Strukturális Alapokkal kapcsolatos műveletek megindítása előtt összeül, hogy megfelelő tapasztalatokra tegyen szert és megismerkedjen a KTK végrehajtásával kapcsolatos munkával.

A KTK Monitoring Bizottság szerepe és felelősségi köre a következő:

- A KTK célkitűzéseinek megvalósítása érdekében tett előmenetel felmérése;
- A megvalósítás eredményeinek áttekintése, különös tekintettel a KTK célok elérésére és az értékelések eredményeire;
- A KTK éves és végső jelentések áttekintése és jóváhagyása az Európai Bizottsághoz történő benyújtás előtt;
- Az Európai Bizottság pénzalapokra vonatkozó döntéseinek tartalmi kiegészítésére tett javaslatok áttekintése és jóváhagyása;
- Javaslattétel az OP Irányító Hatóságok / Monitoring Bizottságok részére a KTK prioritások olyan irányú változásairól vagy áttekintéséről, amelyek hatással lehetnek a célok elérésére;
- A Közösségi Támogatási Kerettel kapcsolatos hazai publicitás stratégiájának kidolgozása, a Strukturális Alapokkal kapcsolatos megfelelő kommunikáció szavatolása.

2.1.1. Összetétel

A KTK Monitoring Bizottság tagjai a következők:

Teljes jogú tagok:

- KTK Irányító Hatóság: Miniszterelnöki Hivatal – (Elnök)
- Az egyes Operatív Programok Irányító Hatóságainak vezetői (5)
- Oktatási Minisztérium
- Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
- Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium
- Informatikai és Hírközlési Minisztérium
- Belügyminisztérium
- MEH - Turisztikai Államtitkárság
- A régiók képviselői
- Gazdasági és szociális partnerek
- A kisebbségek és az esélyegyenlőség képviselője

Konzultatív jogkörrel rendelkező állandó tagok:

- A Kifizető Hatóság képviselője (Pénzügyminisztérium)
- Kormányzati Ellenőrzési Hivatal
- Európai Bizottság
- Az EIB képviselője – amennyiben szükséges

A jelölések és a tagok kiválasztása során, ha lehetséges, ügyelni kell a nemi és etnikai hovatartozás egyensúlyára. A folyamat során a jelöltek potenciális képességeit és hozzájárulását is figyelembe kell venni a programok irányítása tekintetében.

2.1.2. Működés

Felállítása után a KTK Monitoring Bizottság kidolgozza saját eljárási rendjét. Általánosságban – az KTK MB saját működési elveire vonatkozó döntés tiszteletben tartásával – az KTK Monitoring Bizottság az alábbi működési keretben tevékenykedik majd:

- A Monitoring Bizottság évente legalább kétszer ül össze.

- A Monitoring Bizottság napirendjét és dokumentumait az ülés előtt legalább 3 héttel kell a tagok részére kiküldeni.
- A Monitoring Bizottság lehetőség szerint egyhangú döntéseket hoz.

A Monitoring Bizottság Titkárságának működtetéséért a KTK Irányító Hatóság felel. A titkárság adminisztratív feladataira és működési szabályzatára nézve a Monitoring Bizottság döntései irányadók.

2.2. AZ OP MONITORING BIZOTTSÁG

Az OP Monitoring Bizottság az Operatív Program átfogó koordinációs és döntéshozó testülete. A Monitoring Bizottság feladat- és felelősségi körei a következők:

- a Programkiegészítő dokumentum megerősítése vagy módosítása, ideértve a támogatás figyelemmel kísérésére szolgáló fizikai és pénzügyi mutatókat is. Bármely további változtatáshoz a jóváhagyása szükséges;
- az egyes intézkedések keretén belül támogatandó tevékenységek kiválasztási követelményeinek megfontolása és elfogadása a támogatás jóváhagyását követő hat hónapon belül;
- a támogatás célkitűzéseinek megvalósítása terén tett előmenetel rendszeres felmérése;
- a megvalósítás eredményeinek áttekintése, különös tekintettel az egyes intézkedések kapcsán kitűzött célok elérésére;
- az éves és végső megvalósítási jelentések áttekintése és jóváhagyása az Európai Bizottsághoz történő benyújtás előtt;
- az Európai Bizottság pénzalapokra vonatkozó döntéseinek tartalmi kiegészítésére tett javaslatok áttekintése és jóváhagyása;
- javaslattétel az Irányító Hatóság részére a támogatások olyan irányú változásairól vagy áttekintéséről, amelyek lehetővé teszik a Strukturális Alapok céljainak elérését, illetve javítják a támogatások kezelését, ideértve a pénzügyi irányítást.

2.2.1. Összetétel

Az 1260/1999/EC Rendelet értelmében a Monitoring Bizottságot a Tagállam állítja fel az Irányító Hatósággal egyetértésben és a partnerekkel folytatott konzultációt követően; elnöke – általános szabályként – a Tagállam vagy az Irányító Hatóság; a Bizottság, és ahol szükséges, az EIB képviselteti magát a Monitoring Bizottságban. A fenti szabályok alapján az alábbi **általános séma** állítható fel az OP Monitoring Bizottság összetételére **vonatkozóan**:

Elnök:	Az OP Irányító Hatóság vezetője
Teljes jogú tagok:	A következő szervezetek képviselői: <ul style="list-style-type: none"> • KTK Irányító Hatóság • a program végrehajtásában érintett minisztériumok és főosztályok (kiemelt minisztériumi partnerek) • Az Operatív Program minden Közreműködő Szervezete • a gazdasági és szociális partnerek • a horizontális kérdéseket képviselő szervezetek (esélyegyenlőség, környezetvédelem, Roma ügyek stb.) • a régiók
Tanácskozási joggal rendelkező állandó tagok:	A következő szervezetek képviselői: <ul style="list-style-type: none"> • Európai Bizottság • EIB (ahol szükséges) • Kifizető Hatóság • a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal

A vertikális partnerséget a Regionális Fejlesztési Tanácsok képviselete biztosítja, melyek saját régiójuk helyi önkormányzatait is képviselik.

A gazdasági és szociális partnerek, valamint a horizontális jellegű ügyeket képviselő szervezetek meghívása egységesített eljárás alapján történik az egyes OP-k esetében .

Az állandó tagok mellett egyéb – az OP Monitoring Bizottságban egyébként képviselettel nem rendelkező – testületek illetve szakértők eseti meghívására van lehetőség a Monitoring Bizottság döntése alapján.

2.2.2. Működés

Felállítása után az OP Monitoring Bizottság saját eljárási rendet dolgoz ki. Általánosságban – az OP MB saját működési elveire vonatkozó döntés tiszteletben tartásával – az Operatív Program Monitoring Bizottságok az alábbi működési keretben tevékenykednek:

- A Monitoring Bizottság évente legalább kétszer ül össze.
- A Monitoring Bizottság napirendjét és dokumentumait az ülés előtt legalább 2 héttel kell a tagok részére kiküldeni.
- A Monitoring Bizottság lehetőség szerint egyhangú döntéseket hoz. Amennyiben nem születik egyhangú döntés az adott kérdésben, azt további egyeztetésre az OP IH, a KTK IH és egyéb, a kérdésben közvetlenül érintett felek hatáskörébe utalják.

A Monitoring Bizottság Titkárságának működtetéséért az OP Irányító Hatóság felel. A titkárság adminisztratív feladataira és működési szabályzatára nézve a Monitoring Bizottság döntései irányadók.

3. ÉRTÉKELÉS

A hatékonyság javítása érdekében az Európai Közösség strukturális támogatását a speciális strukturális problémákra adott válaszok és a felállított céloknak való megfelelés tekintetében értékelni kell. Az Alapokkal kapcsolatos műveletek hatékonyságát az alábbi szempontok szerint kell mérni:

- a Szerződés 158. cikkében foglalt célokra gyakorolt általános hatás, különös tekintettel az Európai Közösség gazdasági és társadalmi kohéziójának megerősítésére;
- a fejlesztési tervekben előírányzott prioritások, az egyes Közösségi Támogatási Keretekben és más segítségnyújtásokban foglalt prioritások hatása.

A Tanács 1260/1999. EK Rendelete speciális, a tervek, a segítségnyújtási konstrukciók és a Programkiegészítő Dokumentumok elkészítésében illetékes hatóság által elvégzendő ex-ante értékelést ír elő. Az ex-ante értékelés célja, hogy megfelelő alapot teremtsen a Nemzeti Fejlesztési Terv és az Operatív Programok előkészítéséhez és értékeléséhez.

A magyar Nemzeti Fejlesztési Terv ex-ante értékelése az erősségek, a gyengeségek és a lehetséges veszélyek elemzésére fókuszál. Az ex-ante értékelők részletes értékelést készítettek, melyben azt vizsgálták, hogy a fejlesztési témák a valóságnak megfelelő lettek-e megállapítva, a stratégia és a célkitűzések relevánsak-e, és hogy az EU politikákkal és irányelvekkel való összhang biztosított-e, valamint a várt hatások reálisak-e. Workshopok és az érintett hatóságokkal és az ex-ante értékelőkkel folytatott egyeztetések után az NFT tervezete véglegesítésre, majd a Bizottság felé beterjesztésre került. Az idő rövideje és a források szűkössége miatt nincs szükség **középtávú** értékelésre.

Az **ex-post** értékelés az Európai Bizottság hatáskörébe tartozik, a Tagállammal és az Irányító Hatósággal való együttműködés keretében. Az értékelés kiter a segítségnyújtásra, és független értékelők végzik. Az értékelést a programozási időszak végét követő három éven belül kell elvégezni.

4. PÉNZÜGYI GAZDÁLKODÁS ÉS ELLENŐRZÉS

4.1. KIFIZETŐ HATÓSÁG

4.1.1. Felelősségi körök

A Pénzügyminisztérium a Strukturális Alapok és Kohéziós Alap kizárólagos Kifizető Hatósága, és ezért felelős a fizetési kérelmek összeállításáért és benyújtásáért, valamint a Bizottság kifizetéseinek fogadásáért. A Kifizető Hatóság felelősségi körébe tartozik továbbá:

- Minden évben, legkésőbb április 30-ig költség-előirányzatok benyújtása a Bizottság részére (a Tanács 1260/1999 (EK) Rendeletének 32.cikk 7. bekezdése alapján);
- Az Alapok számlájára történő kifizetések intézése;
- Igazolt fizetési kérelmek összeállítása és a Bizottságnak történő benyújtása a végső kedvezményezetteknel felmerült tényleges kiadások alapján;
- Annak biztosítása, hogy a végső kedvezményezett a lehető leghamarabb hozzájusson az EU hozzájárulásához (32. cikk 1. bek.);
- Az adminisztratív hibák felfedezéséből, a program irányítása során bekövetkező eseményekből vagy a 39. cikk hatálya alá eső szabálytalanságok miatt alkalmazandó pénzügyi korrekcióknak az alapok felé történő visszatérítése. Évente egyszer nyilatkozatot terjeszt a Bizottság elé az adott időpontban visszautalásra váró összegről, a visszautalási eljárás kezdeti évének megfelelő bontásban.

4.2. PÉNZÜGYI FOLYAMATOK

4.2.1. Alapok lehívása

Az Európai Bizottság kifizetése számlára történő kifizetésből (előleg), köztes kifizetésekből és a végső kifizetésből áll.

4.2.2. Előleg

Az Alapokból a kötelezettség legfeljebb 16%-áig előleg formájában fizetik ki (Előleg), miután a Bizottság jóváhagyta az Operatív Programot (32. cikk 2. bek.). Az előleg átutalása két évre bomlik: az első évben 10%, a másodikban további 6% kerül átutalásra. Mindegyik Alap esetében az a előleg a Kifizető Hatóságon keresztül történik. Az Operatív program

működési ideje alatt a Kifizető Hatóság a számlára történő kifizetésből fedezi a Bizottság hozzájárulását az adott támogatáshoz.

Ha a Bizottság számlára történő kifizetéséről szóló döntését követő 18 hónapon belül nem nyújtanak be fizetési kérelmet (vagyis nincs nyoma annak, hogy a programot végrehajtották volna) , a számlára történő kifizetés teljes összegét vagy annak egy részét (azoknál az alapoknál, ahol ez alkalmazandó) vissza kell fizetni a Bizottság részére (32. cikk 2. bek.).

4.2.3. Köztes kifizetések

A köztes kifizetéseket a Bizottság a Kifizető Hatóságtól kapott, igazolt költségnyilatkozat alapján teljesíti, különböző feltételek teljesülése esetén, például az Irányító Hatóság által elfogadott éves megvalósítási jelentések előírt időben történő kézhezvétele. A köztes kifizetéseket a végső kedvezményezettek Kifizető Hatóság által igazolt tényköltégeinek kiegyenlítésére végzik.

A kifizetéseket évente, három csoportban kell végrehajtani, a legutolsó kérelemnek minden év október 31.-ig meg kell érkeznie. A kifizetéseket a Programkiegészítő Dokumentumban megadott társfinanszírozási ráta alapján, az intézkedési szintű kiadások figyelembevételével hajtják végre.

4.2.4. Végső kifizetés

Az Európai Bizottság a következő feltételek alapján teljesít végső kifizetéseket:

- a) A kifizető hatóság benyújtotta az igazolt költségnyilatkozatot az Európai Bizottságnak a végső fizetési határidőt megelőző hat hónapon belül, mely fizetési határidőt a Strukturális Alapoktól esedékes hozzájárulásról szóló döntésben határoztak meg,
- b) Az Irányító Hatóság a támogatás elvégzéséről készült zárójelentést az Európai Bizottságnak benyújtotta, és ez utóbbi a jelentést elfogadta,
- c) Az Európai Bizottsághoz benyújtották a támogatás megszűnéséről készült nyilatkozatot (amelyet a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal – KEHI készít el).

Amennyiben a Kifizető Hatóság nem nyújtott be kérelmet a fizetési kérelem megváltoztatására az Európai Bizottság felé a végső kifizetési kérelem benyújtásától számított kilenc hónapon belül, a tagállam további, fizetéssel kapcsolatos kiegészítő helyesbítési kérelme nem fogadható el.

4.3. ELLENŐRZÉS

4.3.1. Belső ellenőrzési egységek

Minden intézménynek vagy testületnek, amely részt vesz a Strukturális és Kohéziós Alapok révén kapott támogatás lebonyolításában, rendelkeznie kell saját belső ellenőrzési egységgel, amely hagyományos belső ellenőri feladatokat lát el. Az érvényes jogszabályok értelmében minden költségvetési intézménynek működtetnie kell saját belső ellenőrzési egységet, amely közvetlenül a felső vezetésnek jelent (15/1999. (II.5.) kormányrendelet a központi, társadalombiztosítási és köztestületi költségvetési szervek kormányzati, felügyeleti valamint belső költségvetési ellenőrzéséről). A minisztériumok belső ellenőrzési egységei (közvetlenül a miniszternek vagy a közigazgatási államtitkárnak jelentenek) és az Irányító és Kifizető Hatóságok belső ellenőrzési egységei (közvetlenül az IH/KH vezetésének jelentenek) funkcionálisan illetve szervezetenként függetlenek.

4.3.2. Műveletek ellenőrzése (a 438/2001. Rendelet 4. cikkében leírt pénzügyi ellenőrzési feladatok):

A Strukturális Alapok műveleteinek ellenőrzését (amint azt a 438/2001. Rendelet 4. cikke előírja) az Irányító Hatóságnak, ezen belül pedig az IH pénzügyi ellenőreinek kell elvégezniük.

Az Irányító Hatóságok ellenőrzik a termékek és szolgáltatások leszállítását, fizikai megvalósulását, a közösségi és nemzeti (jog)szabályoknak való megfelelést, az igényelt költségek valós voltát.

A 438/2001/EK Rendelet 4. cikke előírja azt is, hogy vezessenek nyilvántartást az illetékes hatóságok rendellenességekkel kapcsolatos eljárásainak és intézkedéseinek ellenőrzéséről. Ahol a fizikai vagy adminisztratív ellenőrzés nem teljes körű, csak a tranzakciók egy kiválasztott mintáján hajtották végre, ott a nyilvántartásban meg kell nevezni a kiválasztott tranzakciót és leírni a mintavételi módszert.

4.3.3. Helyszíni ellenőrzést végző hatóságok és szervek (pénzügyi ellenőrzési feladatok a 438/2001. Rendelet 10. cikke alapján):

Magyarország köteles gondoskodni arról, hogy az Irányító és Kifizető Hatóságok által korábban már ellenőrzött műveletek 5%-át (illetve a Kohéziós Alapból támogatott műveletek esetén 15%-át) újra, mindenre kiterjedően ellenőrizze.

A 2002 júliusában elfogadott, az Európai Unió Strukturális Alapjai és a Kohéziós Alap fogadásával összefüggő egyes lebonyolítási és ellenőrzési feladatokról szóló 2213/2002. (VII. 24.) sz. Korm. határozat kijelöli az 5%-os (és 15%-os) ellenőrzésért felelős testületeket. (Lásd az alfejezet végén található 3. Mellékletet - 2213/2002. kormányhatározat) A Pénzügyminisztérium – amely a pénzügyminiszter feladat- és hatásköréről szóló 140/2002. (VI.28.) Korm. rendeletben foglaltak szerint általános felelősséggel tartozik az államháztartási

belső pénzügyi ellenőrzési rendszer szabályozásáért és fejlesztéséért – általános felelősséggel rendelkezik a Strukturális és Kohéziós Alapokhoz kapcsolódó megfelelő és megbízható pénzügyi igazgatási és ellenőrzési rendszerek létrehozásáért és működtetéséért. A Pénzügyminisztériumon belül ezt a feladatot a Pénzügyi Ellenőrzési Főosztály fogja ellátni, mely funkcionálisan és szervezetenként független a Strukturális és Kohéziós Alapok Kifizető Hatóságának kijelölt NAO Irodától.

Az e feladat ellátásához szükséges jelentős pénzügyi ellenőrzési kapacitás miatt az ellenőrzések ellátására a 2213/2002. kormányhatározat több ellenőrzési és audit szervezetet jelölt ki e feladatra:

1. Az Irányító Hatóságok minisztériumainak felügyeleti ellenőrzési részlege

A központi, a társadalombiztosítási és a köztestületi költségvetési szervek kormányzati, felügyeleti, valamint belső költségvetési ellenőrzéséről szóló 15/1999. (II. 5.) Korm. rendelet értelmében ezek a részlegek már jelenleg is végeznek – többek között – ellenőrzéseket (és auditokat) a nemzetközi segélyek, támogatások, adományok felhasználása és nyilvántartása tekintetében. Ezek az egységek – ahogyan azt korábban a *“Belső ellenőrzési egységek”* részben jeleztük – funkcionálisan függetlenek az Irányító Hatóságok belső ellenőrzési (audit) egységétől.

2. Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI)

A KEHI eddig is végzett hasonló átfogó ellenőrzéseket (rendszer audit és utólagos teljes körű ellenőrzés), valamint közös ellenőrzéseket is lefolytatott már az EU szakértőivel. (A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal felügyeletéről, feladat- és hatásköréről szóló 61/1999. (IV. 21.) Korm. rendelet 2. §. (1) bekezdése értelmében a KEHI felhatalmazással bír a gazdálkodó szervezetek, a közalapítványoknak, az alapítványoknak, a megyei és regionális területfejlesztési tanácsoknak és - a pártok kivételével - társadalmi szervezeteknek a központi költségvetésből, elkülönített állami pénzalapokból juttatott pénzeszközök - ideértve a nemzetközi szerződések alapján kapott támogatásokat és segélyeket is – felhasználásának ellenőrzésére.)

Az 5% (15%)-os ellenőrzési és átvilágítási tevékenység megfelelő koordinálása céljából a Pénzügyminisztérium létrehozta és elnöklete alatt működteti a Nemzetközi Támogatás Ellenőrzési Tárcaközi Bizottságot. A Pénzügyminisztérium irányítása mellett ez a bizottság dolgozza ki az ellenőrző szervezetek által alkalmazandó módszertan és eljárási rend alapelveit, illetve ez a bizottság fogja ezen testületek ellenőrzési tevékenységét összehangolni.

A tárcaközi bizottság 2002 október elején kezdte meg tevékenységét. A 2213/2002. kormányhatározat azt is előírja, hogy minden, az 5% (15%)-os ellenőrzésben részt vevő felügyeleti ellenőrzési egységnek két munkatársat kell kineveznie a Strukturális Alapok kapcsán felmerülő feladatok előkészítéséhez, és két másik munkatársat a Kohéziós Alap hasonló feladataira. A tárcaközi bizottság feladatai az alábbiak:

- Az 5% (15%)-os ellenőrzés tekintetében javaslatok és módszertan kidolgozása és egyeztetése, beleértve a fenti testületek közötti munkamegosztás meghatározását, kockázatelemzési modell kiválasztását, stb.
- A különböző testületek ellenőrzési és audit feladatainak folyamatos nyomon követése és összehangolása.

- Annak vizsgálata, hogy a kiválasztott minta a tranzakciók nagysága és típusa szempontjából kiegyensúlyozott-e, illetve hogy a jelentősebb szerepet játszó Közreműködő Szervezetek és a jelentősebb támogatások végfelhasználói az egyes támogatások lezárását megelőzően legalább egyszer ellenőrzésre kerültek-e. Amennyiben probléma merül fel az ellenőrzések végrehajtása közben, a bizottság intézkedik azok megoldásáról.
- Az ellenőrzések alapján készítendő éves jelentés és az irányítási és ellenőrzési rendszerekben foganatosított módosítások jóváhagyása. Az EU Bizottságnak benyújtandó folyósított vagy folyósítandó összegekről szóló jelentés jóváhagyása.
- A Strukturális és Kohéziós Alapokkal kapcsolatos követelmények módosításainak figyelemmel követése.
- A pénzügyi ellenőrzés területén szabályozási és módszertani javaslatok kidolgozása és véleményezése.

Az ellenőrzések során az ellenőrző szervezeteknek a következőket kell vizsgálniuk:

- a menedzsment- és ellenőrzési rendszerek gyakorlati alkalmazását és hatékonyságát;
- a számviteli feljegyzések megfelelő számára nézve, ezeknek a feljegyzéseknek a megfelelését a Közreműködő Szervezetek, végső kedvezményezettek, valamint a műveleteket végrehajtó testületek vagy cégek által tartott alátámasztó dokumentumoknak;
- az elégséges ellenőrzési nyomvonal meglétét;
- a költségtételek megfelelő számára tekintve azt, hogy az adott költség jellege és ütemezése eleget tesz-e a közösségi rendelkezéseknek és megfelel-e a művelet jóváhagyott specifikációinak és a ténylegesen elvégzett munkának;
- hogy a művelet alkalmazása vagy tervezett alkalmazása megfelel-e a közösségi társfinanszírozásra irányuló kérelemben leírt alkalmazásnak;
- hogy a közösségi pénzügyi hozzájárulások az alkalmazandó közösségi rendelkezésekben előírt limiteken belül vannak-e, és a végső kedvezményezettek számára csökkentés vagy indokolatlan késedelem nélkül kerültek-e kifizetésre;
- hogy a megfelelő nemzeti társfinanszírozást ténylegesen rendelkezésre bocsátották-e;
- hogy a társfinanszírozott műveletek a közösségi előírásoknak és politikáknak megfelelően kerültek-e végrehajtásra.

A független helyszíni ellenőrzéssel kapcsolatban az Államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 122./A. paragrafusa jelenleg is tartalmaz szabályozást. Az EU programok végrehajtásáért felelős minisztérium kötelessége a kedvezményezettekkel kötött szerződésben kikötni azt a feltételt, hogy a kedvezményezett köteles az ellenőrzés érdekében a releváns magyar hatóságok, az Európai Unió Bizottsága, az Európai Számvevőszék és az általuk kijelölt szervezetek képviselőit ellenőrzési munkájukban a helyszínen is a megfelelő dokumentumok, számlák, a program megvalósítását igazoló anyagok rendelkezésére bocsátásával segíteni.

4.3.4. Nyilatkozat a támogatás lezárásakor (pénzügyi ellenőrzési feladatok a 438/2001. Rendelet 15. cikke alapján):

A zárónyilatkozat kiadására a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal került kijelölésre a 2213/2002. Kormányhatározatban.

A támogatási zárónyilatkozat kibocsátásakor a KEHI-nek egy nyilatkozatban kell összegeznie a korábban lefolytatott ellenőrzések megállapításait, és egyben értékelnie kell a záróegyenleg kifizetése iránti kérelem érvényességét, valamint a kiadások záróigazolása által fedezett tranzakciók jogszerűségét és szabályszerűségét.

Amennyiben ez a végső ellenőrzés olyan szabálytalanságokat tár fel, amelyek miatt nem érvényesíthető a végső egyenleg kifizetésére irányuló kérelem, a Bizottság további ellenőrzés lefolytatását kérheti annak érdekében, hogy megadott időn belül a szabálytalanságok orvoslásra kerüljenek.

5. A KÖZÖSSÉGI POLITIKÁKNAK VALÓ MEGFELELÉS

Az általános szabályozás 12. cikk illetve 34. cikk 1. bek. g) pont értelmében a Strukturális Alapokból finanszírozott műveletek megfelelnek a Szerződésben foglalt rendelkezéseknek, az előbbi szerint átvett jogeszközöknek, továbbá a közösségi politikáknak és eljárásoknak, ideértve a versenyre, az állami szerződések odaítélésére, a környezetvédelemre, az esélyegyenlőség megszüntetésére, valamint a nemek közötti egyenlőségre vonatkozó szabályokat.

A fenti megfelelést a támogatási kérelmek vizsgálatakor, továbbá az intézkedések végrehajtásakor ellenőrzik. Az ellenőrzést az OP IH illetve egyes esetekben az a közreműködő testület, amelynek ezt a feladatot delegálták. A Nemzeti Fejlesztési Terv és az Operatív Programok a közösségi politikákkal teljes összhangban valósulnak meg.

5.1. KÖZBESZERZÉS

A Strukturális Alapok társfinanszírozásával megvalósuló intézkedések meg kell hogy feleljenek a közbeszerzési irányelvekben foglalt követelményeknek, továbbá az irányelveknél szigorúbb nemzeti szabályozásoknak. A fenti megfelelést a következő lépésekkel biztosítják:

- A támogatási szerződésekben külön fejezet foglalkozik a beszerzésekkel. (Az egységes támogatási szerződés nyilvános, így a kedvezményezettek idejekorán tájékozódhatnak kötelezettségeiket illetően.)
- A kedvezményezettek a projekt előrehaladására vonatkozó jelentésben kötelesek információkat szolgáltatni a beszerzési intézkedésekre vonatkozóan. Nem történik kifizetés abban az esetben, ha nem fogantatosítják az előírt beszerzési intézkedéseket.
- A beszerzési intézkedéseket igazoló dokumentumokat auditok során ellenőrzik.

A figyelembe vett projektekről értesítést küldenek az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában történő kihirdetésre.

5.2. ESÉLYEGYENLŐSÉG

Az esélyegyenlőség alapvető jelentőségű a KTK és az OP-k sikere szempontjából. Következésképpen minden adódó lehetőséget megragadunk arra, hogy kiaknázzuk a Programok ez irányú lehetőségeit.

Az Operatív Programokban célzott konkrét intézkedések mellett az e célból fogantatosított fő intézkedések a következők:

- A politikák beépítése minden prioritásba, intézkedésbe és projektbe a megfelelően súlyozott kiválasztási követelmények beépítésével. Minden intézkedés meghatározza azt a tevékenységet, amely az esélyegyenlőség és az elérendő eredmények integrálására szolgál.
- A Strukturális Alap támogatását igénylők kötelesek bizonyítani, projektjük miként oldja meg a vonatkozó prioritáshoz illetve intézkedéshez tartozó kulcsfontosságú esélyegyenlőségi kérdéseket (például részletes adatokat szolgáltatnak a helyi munkaerőpiacról, a célcsoportok előtt álló akadályokról, valamint arról, hogy az egyes projektek miként nyújthatnak segítséget ezen akadályok elhárításában.)
- A Szakmai Segítségnyújtás igénybe vétele az információs bázis fejlesztésére, valamint a műveletek kimeneteinek, eredményeinek és hatásainak figyelemmel kísérésére.
- Az esélyegyenlőséggel kapcsolatos tevékenységekre vonatkozó jelentések az Operatív Programok éves jelentéseiben.
- A nemek közötti egyenlőség biztosítása a Monitoring Bizottságokban.

Ugyanazokkal az eszközökkel támogatják a közösségek egyéb hátrányos helyzetű tagjait is, ideértve a Roma közösséget, a megváltozott munkaképességűeket, valamint a tanulási nehézségekkel küzdőket.

5.3. FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS

Annak biztosításán túlmenően, hogy a Strukturális Alapok programjai ne torkolljanak környezetkárosító tevékenységekbe, szintén rendkívül lényeges a rendelkezésre álló pénzügyi erőforrásoknak a sokkal szélesebb körű környezeti hatás elérése érdekében történő felhasználása a változásoknak az ágazatok és a regionális szereplők működési módjához igazodó elősegítésével, ily módon támogatható Magyarország fenntarthatóbb fejlődése.

Az Operatív Programokban foglalt konkrét környezetvédelmi intézkedések és a Kohéziós Alaphoz tartozó főbb környezetvédelmi projektek jelentős hatást váltanak ki, ám a fenntartható fejlődés összekötő témaként működik a KTK egészében az alábbiak szerint:

- A projektek jóváhagyást megelőző környezetvédelmi értékelése a környezetvédelmi szempontok figyelembe vételének biztosítása érdekében;
- A környezetvédelmi szempontból többletet nyújtó, a természeti erőforrásokat ésszerűen felhasználó, a környezeti termékeket és szolgáltatásokat elősegítő stb. projektek nagyobb súlyozása az értékelési rendszerben;
- A barna mezős és a használaton kívüli épületekre irányuló projektek magasabb értékelése;
- Környezetvédelmi útmutatások a kérelmezők részére;
- Környezetvédelmi képviselők helyezése a Monitoring Bizottságokba;
- Szakmai Segítségnyújtás igénybe vétele az alapadatok létrehozásához és az előrehaladás figyelemmel kíséréséhez;
- Jelentéstétel a környezetvédelmi tevékenységekről az éves jelentésekben.

5.4. VERSENYPOLITIKA AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOKKAL KAPCSOLATOSAN

A Strukturális Alapokra vonatkozó Általános Szabályozás (EC 1250/1999) 12. cikke előírja, hogy a Strukturális Alapokból finanszírozott műveletek feleljenek meg a Szerződésben foglalt rendelkezéseknek, az előbbi szerint átvett jogeszközöknek, továbbá a közösségi politikáknak és eljárásoknak, ideértve a versenyre vonatkozó szabályokat.

A fenti megfelelést a támogatási kérelmek vizsgálatakor, továbbá az intézkedések végrehajtásakor ellenőrzik. Az ellenőrzést az OP IH illetve egyes esetekben az a közreműködő testület, amelynek ezt a feladatot delegálták. A Nemzeti Fejlesztési Terv és az Operatív Programok a közösségi politikákkal teljes összhangban valósulnak meg.

Az Operatív Programok kidolgozása a Állami Támogatásokra vonatkozó közösségi útmutatások figyelembe vételével történik. A Szerződés 87-88. cikkében foglalt, a versenyszabályokkal kapcsolatos rendelkezéseket teljes mértékben betartják.

A 9. cikk m) pont, a 18. cikk 2. bek. b) pont, valamint a 19. cikk 3. bek. b) pont értelmében az Operatív Programok összefoglaló leírást tartalmaznak a prioritások megvalósítására szolgáló intézkedésekről, továbbá a Szerződés 87. cikkében foglaltak értelmében ellenőrzendő állami támogatásokra vonatkozó információkat is. A fenti jogszabályi követelmények teljesítése érdekében a magyar hatóságok intézkedésenként sorolják fel az állami támogatásokat a Bizottság által előírt formában. Általános szabályként a fenti felsorolás tartalmazza a Bizottság által tudomásul vett és jóváhagyott mindenfajta állami támogatást, amely a programok különböző intézkedéseinek keretében kerül társfinanszírozásra.

Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 2001. júniusi módosítása általánosan betiltotta az állami támogatásokat. Az általános tiltás alóli, a megfelelő EU-jogszabályok alapján meghatározott kivételeket a vállalkozásoknak nyújtandó állami támogatások betiltása alóli kivételekre vonatkozó új 163/2001. (IX. 14.) Korm. rendelet tartalmazza. A pénzügyminiszter felelősségi körébe tartozik annak biztosítása, hogy Magyarországon az állami támogatások nyújtása a Közösség állami támogatásokra vonatkozó szabályainak megfelelően történjen.

Az állami támogatásokra vonatkozó monitoring-tevékenység

Általánosságban véve az összes állami támogatást a Pénzügyminisztériumon belül működő Állami Támogatások Monitoring Hivatala kíséri figyelemmel.

- Az Operatív Programokhoz tartozó tevékenységek esetében az irányító hatóságok és a közreműködő testületek felelősek az állami támogatásokra vonatkozó szabályok betartatásáért a projektek kiválasztása, a kifizetési kérelmek jóváhagyása, valamint a helyszíni ellenőrzések során. Az éves megvalósítási jelentések részletezik azokat az intézkedéseket, amelyek biztosítják, hogy minden művelet megfeleljen az állami támogatásokra vonatkozó szabályoknak.

MELLÉKLET: PARTNERSÉG

Az Európai Unió Strukturális Alapjaira vonatkozó általános rendelkezések (a Tanács 1999. június 21-i 1260/1999/EK rendelete) alapján a “partnerség” elve a közösségi támogatások előkészítésére, finanszírozására, monitoringjára és értékelésére is kiterjed. A partnerség fogalma magában foglalja az Európai Bizottság és a magyar kormány közötti, illetve a magyar központi és területi közigazgatási egységek és a szociális, gazdasági, civil, stb. partnerek közötti együttműködést is. Ez a dokumentum elsősorban ez utóbbi folyamatra koncentrál a magyar Nemzeti Fejlesztési Terv készítése során.

A partnerség elvének értelmében a Nemzeti Fejlesztési Terv kapcsán lebonyolított egyeztetési folyamat fontos szerepe játszik a Strukturális Alapokkal kapcsolatos nyilvánosság biztosításában is.

Magyarországon a rendszerváltozás során, illetve a kilencvenes évek demokratikus fejlődésének következtében az érdekegyeztetés nagymértékben intézményesült. A makroszintű szociális párbeszéd, illetve a szélesebb értelemben vett társadalmi-civil párbeszéd tradíciója kialakult és – több reform után, változó intézményi keretek között - 1988 óta folyamatosan működik. Ágazati (mezo-) szinten az egyeztetés keretei napjainkban változnak, hiszen az EU PHARE programja által is támogatott ágazati párbeszéd bizottságok kialakítása, s általában a szociális párbeszéd mezoszintjének erősítése folyamatban van. A régiók tekintetében a Regionális Fejlesztési Ügynökségek az elmúlt néhány évben olyan partnerségi (egyeztetési) gyakorlatra tettek szert 1997 óta a regionális fejlesztési koncepciók, illetve programok kapcsán, mely megfelelő alapot biztosított a Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetéséhez is.

Magyarországon a rendszerváltozás óta a különböző (gazdasági, szociális, szakmai, civil, kisebbségi, női, stb.) érdekcsoportokkal történő egyeztetés változatos fórumai alakultak ki. Ezek a fórumok – elsősorban azok, amelyek a Nemzeti Fejlesztési Terv szempontjából releváns partnerekkel működnek – részt kaptak az NFT egyeztetésének folyamatában. Ezek elsősorban a makroszintű fórumok (Országos Érdekegyeztető Tanács, Európai Integrációs Tanács, Országos Területfejlesztési Tanács), illetve az NFT operatív programjai szempontjából kulcsfontosságú ágazati fórumok (Országos Környezetvédelmi Tanács, illetve a minisztériumok által működtetett egyéb ágazati fórumok) voltak.

1. A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV EGYEZTETÉSÉNEK ELŐKÉSZÍTÉSE

1.1. AZ EGYEZTETÉSI FOLYAMAT CÉLJA, ALAPELVEI

A Nemzeti Fejlesztési Terv készítése során lebonyolított széleskörű egyeztetési folyamat kettős céllal bírt. Az 1260/1999/EK tanácsi rendelet 8. cikke rendelkezéseinek megfelelően, illetve a Magyar Kormány demokrácia felfogásával összhangban legfontosabb szociális, gazdasági és regionális partnerek véleményének megismerése és a lehetőségek szerinti beépítése az NFT elkészítésének egyik kulcsfontosságú mozzanata. A Nemzeti Fejlesztési Terv sikerének egyik kulcseleme lehet, hogy a helyi, regionális, ágazati és társadalmi csoportérdekek a lehető legteljesebb mértékben érvényesüljenek benne, hiszen a sikeres végrehajtás, a források igénybe vételének is kulcsa olyan célkitűzések, feladatok és intézkedések kidolgozása, amelyet a különböző szereplők képesek is felhasználni. Emellett, a fent említett partnerek szerepe a Strukturális Alapok felhasználásának folyamatában nem korlátozódik az előkészítés fázisára, hanem kiterjed a finanszírozásra, a monitoringra és az értékelésre is. Ebben a folyamatban az NFT előkészítésében való részvétel a partnerek számára a Strukturális Alapok fogadására való felkészülésük első fázisa volt.

A Nemzeti Fejlesztési Terv széleskörű egyeztetésének másik célja, hogy a fenti rendelet 46. cikkében megfogalmazott információval és nyilvánossággal kapcsolatos rendelkezéssel összhangban a partnerség jegyében elindított folyamat keretében az NFT-ről szóló információkat a kiemelt társadalmi-gazdasági partnereken kívül olyan intézményekhez és szervezetekhez is eljuttassa, amelyek nem feltétlenül jeleztek vissza az egyeztetést koordináló hatóságnak, de értesültek az NFT előkészületi munkáiról és folyamatáról, amely a végrehajtás folyamatában a későbbiekben jelentőséggel bír.

Az egyeztetési folyamat során az alábbi alapelvek érvényesültek:

- **Koordináció** – az NFT társadalmi egyeztetése koordináltan, a vélemények fogadása meghatározott szempontrendszer szerint, az NFT kialakításában résztvevő összes kormányzati szerv bevonásával, strukturáltan történik
- **Dokumentáció** – az egyeztetés lépései, az abban résztvevő partnerek véleménye dokumentált
- **Folyamatosság** – az NFT egyeztetése a prioritások kialakításától kezdve a végleges változat megvitatásáig folyamatosan zajlik
- **Visszacsatolás** – érdemi dialógus jön létre az észrevételek, javaslatok strukturált feldolgozása és megválaszolása során

- **Transzparencia** – az NFT társadalmi egyeztetése az Internet, írott és elektronikus média bevonásával a lehető legnagyobb nyilvánosság mellett zajlik
- **Esélyegyenlőség** – az NFT egyeztetésének teljes folyamatában a nők és férfiak közötti esélyegyenlőség érvényesül

1.2. AZ EGYEZTETÉSI FOLYAMAT KOORDINÁCIÓJA ÉS FORGATÓKÖNYVE

A Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetése alapvetően három szakaszra tagolódik. Az első szakaszban (2002. szeptember – október) az NFT stratégiája került széleskörű egyeztetésre, elsősorban a legjelentősebb gazdasági, szociális, ágazati-szakmai, regionális, civil, kisebbségi és női partner szervezetek körében. Az egyeztetés második szakaszában (2002. november-december) az operatív programok kerültek nyilvános vitára, az adott OP kialakításában és végrehajtásában leginkább érintett szakmai és ágazati szervezetek részvételével. Az egyeztetés harmadik szakaszában (2002. december – 2003. március) pedig a benyújtásra kerülő teljes dokumentum egyeztetésére került sor.

Az egyeztetési folyamat előkészítése és koordinálása során a Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatala szoros munka kapcsolatot alakított ki az érintett minisztériumokkal, és a Regionális Fejlesztési Ügynökségekkel.

A Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatalának szerepe az NFT Stratégia egyeztetése során az országos társadalmi vita lefolytatása, a regionális egyeztetés koordinálása, a szakmai háttér és a minél szélesebb körű nyilvánosság biztosítása, továbbá a beérkezett válaszok, javaslatok összesítése, feldolgozása és a tervbe történő beépítése volt. Az NFTH feladatai közé tartozott továbbá az Operatív Programok egyeztetésének koordinációja, illetve a teljes NFT egyeztetés dokumentációja.

A minisztériumok közreműködtek az egyeztetésbe bevonandó partnerek körének meghatározásában, valamint a Stratégia megismertetésében, szakmai egyeztetésében és a javaslatok feldolgozásában. Az Operatív Programok társadalmi egyeztetésének lefolytatásáért a kijelölt minisztériumok (GKM, FVM, FMM, MEH-NFTH) voltak a felelősek.

A Regionális Fejlesztési Ügynökségek az NFTH-val és az OP-felelős minisztériumokkal együttműködve központi szerepet játszottak az NFT Stratégia és Operatív Programok regionális társadalmi egyeztetésének lebonyolításában, melyet saját eljárásrend és módszer szerint, a regionális szociális, gazdasági, önkormányzati, helyi kisebbségi és női partnerek minél szélesebb körű bevonásával biztosítottak. A régiókból beérkezett válaszokat, javaslatokat összegezték és dokumentálták, valamint továbbították az NFTH, valamint az illetékes tárcák felé.

2. A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV EGYEZTETÉSE

2.1. AZ ELŐZETES EGYEZTETÉS TAPASZTALATAI

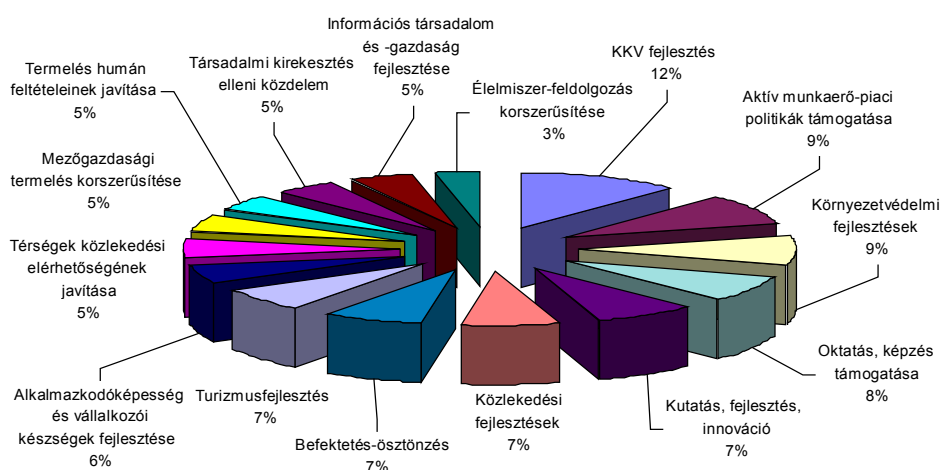
Az NFTH a Nemzeti Fejlesztési Terv 2002. nyarán elkészült helyzetelemzését és a stratégia, illetve az operatív programok vázlatát 2002. júliusában, illetve augusztusában közel 400 potenciális civil és szociális partnerrel egyeztette előzetesen. A Hivatal a partnereket levélben kérte fel a kiküldött anyagok véleményezésére.

Az egyeztetés célja elsősorban az volt, hogy a 2002. szeptember 20-a után kezdődő "hivatalos" társadalmi egyeztetéshez szükséges információkat összegyűjtse és rendszerezze, ezekből adatbázist építsen, továbbá az egyeztetés eszközeinek és módszereinek hatékonyságát előzetesen tesztelje.

Az NFTH megkeresésére közel százan reagáltak pozitívan, ezek többsége szakmai szervezet, valamint civil és regionális partner volt. A megkeresések számához viszonyítva igen aktívan reagált a gazdasági szféra.

Az NFT prioritásai közül a partnerek kiemelten fontosnak tartották a kis és középvállalkozások fejlesztését, az aktív munkaerő-piaci politikák támogatását, a környezetvédelmi fejlesztéseket, az oktatás és képzés támogatását, valamint a kutatás-fejlesztés és innováció, a közlekedési fejlesztések, a befektetés-ösztönzés és a turizmusfejlesztés kiemelt támogatását.

2.1 ábra Kiemelten fontos prioritások

Source: MEH NFTH-Partner Adatbázis

2.2. SZÉLES KÖRŰ EGYEZTETÉS

2.2.1. Partnerszervezetek

A Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetését olyan szociális, civil, szakmai, ágazati, regionális, kisebbségi, női és önkormányzati partnerek bevonásával végeztük, amelyek az NFT-ben markánsan megjelenő érdekek mentén, illetve társadalomban jelentős befolyással rendelkező csoportokat reprezentálnak. Az egyeztetés dokumentációja és a kapcsolattartás kezelhetősége céljából partneradatbázist építettünk a Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatala, a minisztériumok, a Regionális Fejlesztési Ügynökségek partnerlistái, a hatályos parlamenti lobbista lista és a Hivatal által működtetett interaktív honlapon regisztrált, összesen közel 900 partner adataiból.

A Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetése a következő csoportok bevonásával zajlott:

Szociális partnerek, gazdasági és szakmai szervezetek

A szociális partnerek – szakszervezeti és munkaadói szövetségek-, szakmai szervezetek és gazdasági érdekcsoportok azon köre került közvetlen megkeresésre, amelyek a hazai érdekegyeztetés ágazati, illetve makroszintjén hagyományosan részt vesz.

Regionális partnerek és önkormányzatok

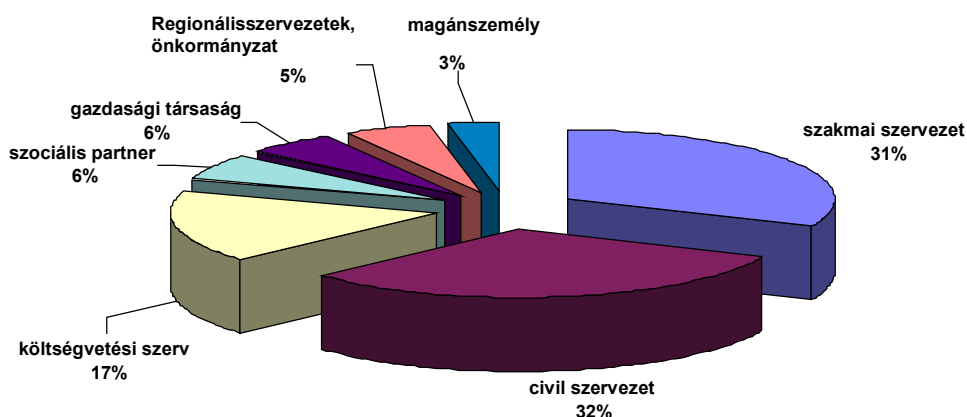
A partnerség elvének hangsúlyozott érvényesítése érdekében az NFT Stratégia regionális egyeztetésében központi szerepet játszottak a Regionális Fejlesztési Tanácsok és Ügynökségek, melyek a szokásos eljárásrend szerint a régió gazdasági, társadalmi és civil szervezeteinek bevonásával véleményezték a tervet.

A Magyarországon található több mint háromezer települési és megyei önkormányzat közvetlen megkeresésére a potenciális partnerek magas száma miatt a települési és megyei önkormányzatok szövetségein keresztül került sor.

Civil szervezetek

Az országgyűlés hivatalos lobbista listáján regisztrált, illetve a szakmai és ágazati szervezetek által javasolt, fontos civil érdekeket képviselő, országos szinten működő szervezetek megkapták a Stratégia egyeztetési anyagát (nyomtatott és/vagy elektronikus formátumban). Kiemelt fontossággal kezelte az egyeztetést koordináló Hivatal a kisebbségi és a női szervezetek bevonását.

2.2 ábra Az NFT társadalmi egyeztetésének keretében megkeresett partnerek megoszlása státusz szerint

Source: MEH NFTH-Partner Adatbázis

2.3. AZ NFT EGYEZTETÉSÉNEK MÓDSZEREI ÉS ESZKÖZEI

Az NFT egyeztetése szorosan összekapcsolódott az NFT-ről szóló általános kommunikációs tevékenységgel. Ennek következtében az egyeztetés eszközei és módszerei sem választhatók el szigorúan az általános tájékoztatási tevékenységtől.

- **Együttműködési megállapodások** – Az NFTH 2002. szeptembere és 2003. márciusa között a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarával (MKIK), a munkavállalói oldalt képviselő hat országos Szakszervezeti Szövetséggel, a Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetségével (GTTSZ), a Magyar Agrárkamarával, a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségével (TÖOSZ), a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal (TIT), a munkaadói oldalt képviselő kilenc országos munkaadói szövetséggel és a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségével (MTESZ), a Felsőoktatási és Tudományos Tanáccsal, a Vidék Parlamentje Egyesülettel és a Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesületével kötött együttműködési megállapodást. Az együttműködés kereteit megteremtő megállapodások rögzítik, hogy az NFT elkészítése, végrehajtása, értékelése és ellenőrzése során a Felek együttműködnek a kölcsönös tájékoztatás, az információellátás, az oktatás, a képzés és a társadalmi egyeztetés területén. Az együttműködési megállapodások természetesen a stratégia egyeztetésén túl az NFT tervezésének teljes időszakára, illetve a végrehajtásban történő együttműködésre is vonatkoznak.
- **Közvetlen megkeresés** - Több, mint 600 partnerszervezetet kerestünk meg közvetlenül, személyre szóló levélben és – az internetes bejelentkezési lehetőséget is kihasználva – mintegy 350 visszajelzés érkezett internetes, elektronikus vagy írott formában.

- **Személyes kommunikáció** – 2002. őszén az NFTH és az operatív programokért felelős tárcák, illetve a régiók szerepet vállaltak az egyeztetés, illetve az NFT-vel kapcsolatos tájékoztatás feladatainak ellátásában. Az NFTH önálló fórumokat, tájékoztatókat és rendezvényeket szervezett, melyek közül ki kell emelni a 2002. november 7-én megtartott “képzők képzése” célú rendezvényt, illetve a 2002. november 21-én a Parlamentben megrendezett országos partnerségi konferenciát. Az NFTH vezetői és munkatársai, illetve az NFT készítésében résztvevő minisztériumok munkatársai biztosították, hogy az NFT jelentőségének megfelelő súlyt kapjon más intézmények és szervezetek rendezvényein. Ezért az NFTH és az OP felelős tárcák képviselői 2002. szeptember és 2003. március között – mintegy 200 nap alatt – több mint 170 rendezvényen ismertették az NFT jelentőségét, stratégiáját, operatív programjait, illetve különböző aspektusait.
- **Országos, ágazati és regionális fórumok** – Az NFT olyan stratégiai dokumentum, amelyet a magyar érdekegyeztetési rendszer szokásos és kialakult fórumain a hagyományoknak megfelelően a szociális és ágazati-szakmai partnerekkel egyeztetni kell. Ezért az NFT Stratégiáját és az EU Bizottságához beadásra kerülő végső változatot megtárgyalta a makroszintű fórumok közül az Országos Érdekegyeztető Tanács (plenáris ülésen, illetve az újonnan létrehozott, állandó bizottságként működő OÉT NFT Bizottság ülésén), az Országos Területfejlesztési Tanács. Az ágazati fórumok közül különösen az Országos Környezetvédelmi Tanács, az újonnan felállított Országos Cigányügyi Tanács, valamint a Regionális Fejlesztési Tanácsok tárgyalták meg az NFT különböző dokumentumait.
- **Internet** – A www.euforium.hu honlaptartalma a Nemzeti Fejlesztési Tervről a legtöbb információt. Ez a honlap nyújtott lehetőséget a stratégia, a helyzetelemzés, a SWOT, és az operatív programok egyeztetésre bocsátott változatainak letöltésére, valamint módot adott a hozzászólások és a módosítások interaktív fórumon történő közvetlen benyújtására.

2.4. ESEMÉNYEK

2002. július - augusztus: Előzetes egyeztetés, véleménykérés. Kapcsolatfelvétel az egyeztetésben résztvevő partnerekkel, 350 partner közvetlen megkeresése (DM levél kiküldése). Válaszok feldolgozása, tapasztalatok összegzése, elemzése. Adatbázis építés, egyeztetési módszertan kidolgozása, összehangolása az illetékes minisztériumokkal és regionális fejlesztési ügynökségekkel.
2002. szeptember: Együttműködési megállapodások aláírása (Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK), Munkavállalói oldalt képviselő hat országos szakszervezeti szövetség, Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetsége (GTTSZ))
2002. szeptember 9. Országos Érdekegyeztető Tanács ülése, szociális partnerek felkérése az egyeztetésben való részvételre, döntés az OÉT NFT Bizottság felállításáról, a Bizottság titkársági feladatait az NFH látja el.

2002. szeptember 9-19. Az egyeztetés operatív feladatainak, menetrendjének, munkamegosztásának meghatározása a tárcák és a regionális ügynökségek bevonásával
2002. szeptember 13-19. BNV-n való részvétel, az NFT népszerűsítése.
2002. szeptember 20. NFT stratégia egyeztetési anyagának kormányzati jóváhagyása
2002. szeptember 23. NFT Stratégia társadalmi egyeztetésének "hivatalos" elindítása 600 országos hatáskörű társadalmi és gazdasági szervezet közvetlen megkeresése (lásd partner lista) 2000 regionális partner, civil, kisebbségi és női szervezet és önkormányzat megszólítása a Regionális Fejlesztési Ügynökségeken keresztül. Kommunikációs akciók (média, rendezvények szervezése, interaktív internetes fórum beindítása és folyamatos működtetése).
2002. szeptember 26. Országos Területfejlesztési Tanács ülése.
2002. szeptember 23. - A regionális társadalmi egyeztetés lefolytatása 7+1 regionális október 15 egyeztető fórum szervezése. A régiós vélemények kialakítása, regionális egyeztetések összegzése.
2002. október 4. Országos Környezetvédelmi Tanács ülése
2002. október 16. OÉT NFT Bizottság alakuló ülés.
2002. október Együttműködési keret-megállapodások aláírása: Magyar Agrárkamara, Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (TÖOSZ), Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT), Munkaadói oldalt képviselő kilenc országos munkaadói szövetség.
2002. október 16-30. Beérkező javaslatok feldolgozása, összefoglaló jelentés készítése, visszajelzés a partnereknek.
2002. október 30. OÉT plenáris ülés, NFT stratégia napirenden.
2002. november 7. NFTH rendezvény – képzők képzése.
2002. november 12. OÉT NFT Bizottság ülése.
2002. november 21. Országos Partnerségi Konferencia a Magyar Országgyűlés Felsőházi Termében.
2002. november Együttműködési keret-megállapodások aláírása: Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ)
2002. december 12 OÉT NFT Bizottság, a teljes dokumentum tárgyalása.
2002. december 13. OÉT plenáris ülés.

2.5. A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV EGYEZTETÉSÉNEK EREDMÉNYEI

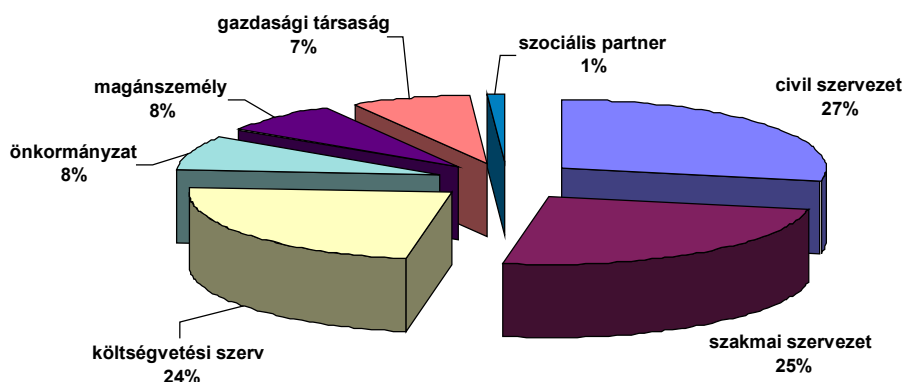
2.5.1. A válaszadó partnerek megoszlása

A Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetése során eddig a Hivatal több mint 900 partnerrel lépett kapcsolatba. Ezek között kb. 50 ernyőszervezet található, melyek tagszervezetein keresztül több ezer szervezet véleményét is becsatornázták az NFT egyeztetésének folyamatába. Kiemelt figyelmet fordított a Hivatal a kisebbségi és a női vélemények figyelembe vételére.

A Hivatal megkeresésére eddig több mint 350 partner reagált aktívan, s közel 3000 hozzászólás (érszrevétel, illetve konkrét javaslat) érkezett.

Az aktív partnerek 3/4-e civil-, szakmai, illetve költségvetési szerv, melyek közel egyenlő arányban szóltak hozzá a stratégiához.

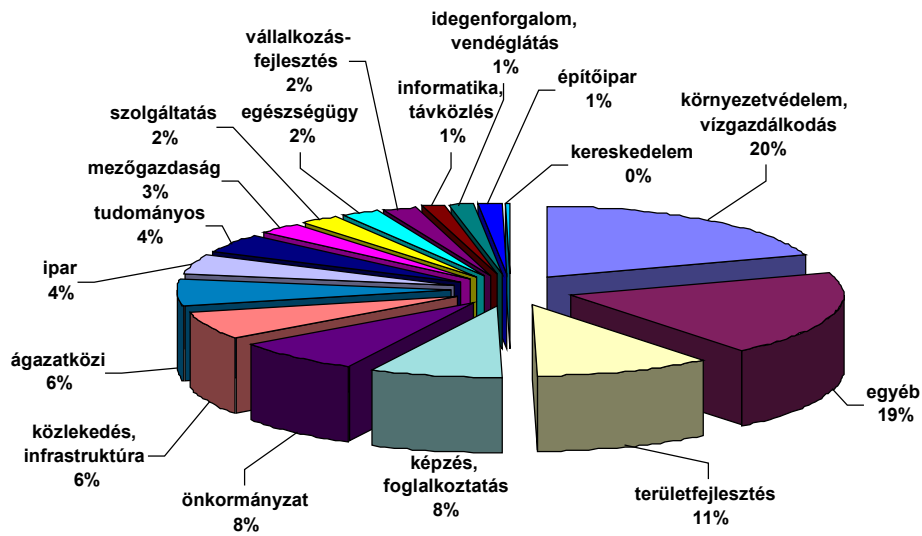
2.3 ábr a Az NFT Hivatal megkeresésére aktívan reagáló partnerek megoszlása státusz szerint

Source: MEH NFTH-Partner Adatbázis

Az aktív partnerek közül igen jelentős azon partnerek száma, melyek a környezetvédelem – vízgazdálkodás ágazatokat képviselik (20 %).

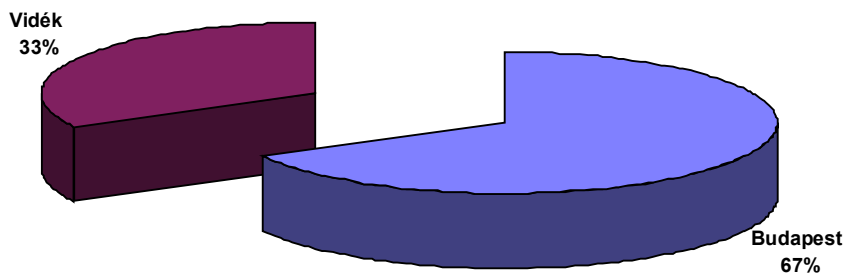
2.4 ábra Az NFT Hivatal megkeresésére aktívan megoszlása ágazat szerint

Source: MEH NFTH-Partner Adatbázis

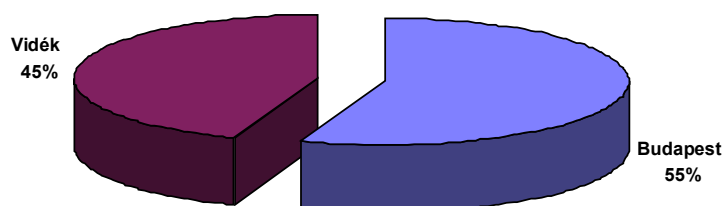
A megkeresett partnerek mindössze 1/3-a vidéki székhelyű, ezzel szemben az aktívan válaszoló partnerek 45%-a vidéki, tehát közel 30%-kal aktívabbak vidéki partnereink, mint a fővárosiak.

2.5 ábra Az NFT társadalmi egyeztetésének keretében megkeresett partnerek megoszlása terület szerint

Source: MEH NFTH-Partner Adatbázis

2.6 ábra Az NFT Hivatal megkeresésére aktívan reagáló partnerek megoszlása terület szerint

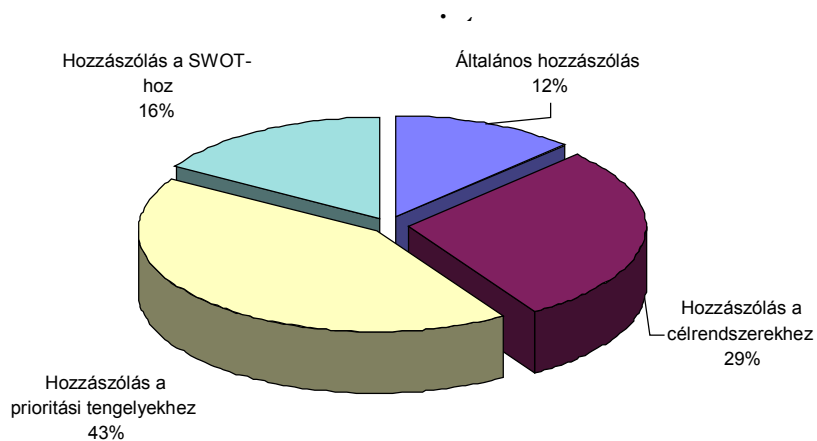

Source: MEH NFTH-Partner Adatbázis

A partner hozzászólások, javaslatok jelentős része az NFT szerkezete szerint a Prioritási Tengelyekhez (OP-k) érkezett (43 %).

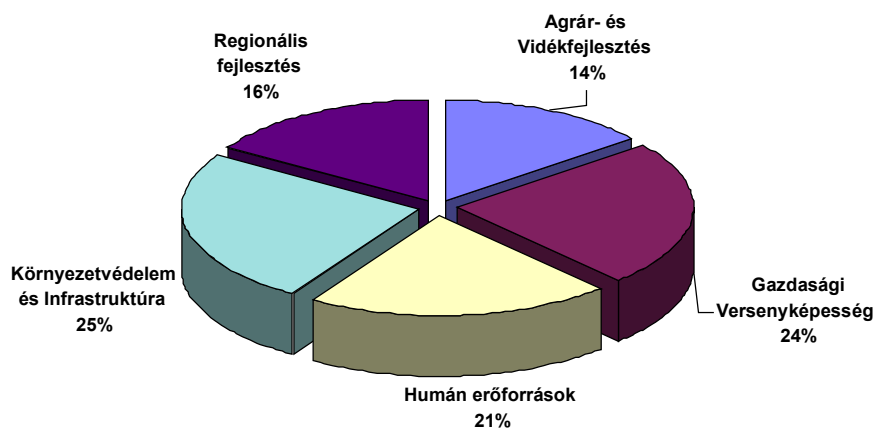
Source: MEH NFTH-Partner Adatbázis

2.7 ábra Partnervélemények megoszlása az NFT szerkezete

Ezekben belül nagyjából hasonló arányban szóltak hozzá a Környezetvédelem és Infrastruktúra OP-hez, a Gazdasági Versenyképesség OP-hez és a Humán erőforrás fejlesztése OP-hez. Kevesebb hozzászólás volt a Regionális Fejlesztési OP-hez és az Agrár OP-hez .

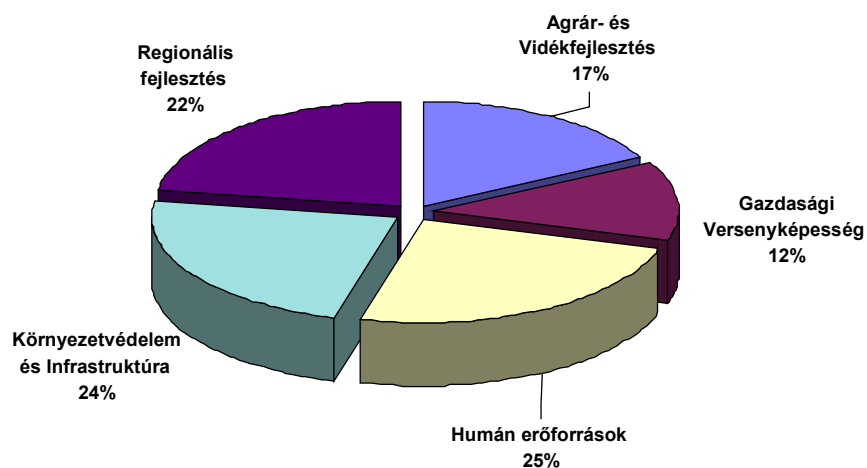
2.8 ábra Partnervélemények megoszlása prioritási tengelyek szerint

Source: MEH NFTH-Partner Adatbázis

A legtöbb konkrét javaslat a Humán erőforrás fejlesztés OP-hez (25%), a legkevesebb a GVOP-hez (12%) érkezett.

2.9 ábra Új javaslatok megoszlása prioritási tengelyek szerint

© MEH NFTH-Partner Adatbázis

2.5.2. Partnervélemények csoportosítása

Szociális partnerek, szakmai szervezetek

A szociális partnerek – munkaadók és munkavállalók kiemelt szerepet töltenek be a Nemzeti Fejlesztési Terv kialakításában és végrehajtásában. Ennek megfelelően az országos szintű érdekegyeztetésben résztvevő hat szakszervezeti konföderáció, illetve a kilenc munkaadói szövetség – s rajtuk keresztül tagjaik, illetve tagszervezeteik – több szinten is bekapcsolódott az NFT tervezésének munkálataiba. Egyrészt az együttműködési megállapodások mind a tizenöt szervezettel megteremtik a hosszútávú együttműködés szerződéses kereteit. Másrészt, az országos érdekegyeztetésben való részvétel közvetlen tárgyalásra ad lehetőséget a három fél között. Harmadrészt, az egyes oldalakon résztvevő szervezetek közvetlenül is eljuttathatták véleményüket a tervezést koordináló szervekhez mind a stratégia, mind pedig az operatív programok vonatkozásában.

Munkaadói oldal

Az agrármunkaadó szövetségek képviselői a stratégia, illetve az egyes operatív programok kapcsán a mezőgazdaság méltányos kezelésének fontosságát fogalmazták meg. A kistermelők, a családi gazdaságok a pályázatok során önerő hiányában eselnének az NFT biztosította forrásoktól, így elengedhetetlen a speciális konstrukciók kialakítása e csoportok számára.

Az NFT-ről szóló tudnivalókat a vállalatok szintjéig kell "levinni", hiszen pályázóként, az operatív programok projektjeinek kivitelezőjeként a terv végrehajtásának főszereplői lesznek.

Az NFT kérdésköréhez hozzátartozik az a kormányzati intézkedést igénylő javaslat, miszerint a Regionális Fejlesztési Tanácsokban vissza kell állítani a szociális partnerek részvételét.

A gazdasági versenyképesség vonatkozásában a befektetés-ösztönzés kapcsán a kockázati tőke megjelenítése elengedhetetlenül szükséges. A Nemzeti Fejlesztési Tervbe ez a törekvés nem illeszthető be, de a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium elindította tőkeprogramját ebben az irányban.

A KKV-k kapcsán nem szerencsés, hogy a stratégia automatikusan átveszi az EU-ban szokásos besorolást. A nem megfelelő módon meghatározott besorolás ugyanis olyan vállalkozásokat zárhat ki a támogatásból, amelyeknek szükségük lenne rá, ennek módosítása szükséges.

A kutatás-fejlesztés innovációs tevékenység kedvezőbb adózási feltételeinek megteremtése hozzájárulhatna ahhoz, hogy a szektorban a kívánatos, a GDP 2%-ában meghatározott arányhoz közelítsen a finanszírozás, s ezen belül rendezni kellene az állam és a versenyszféra által biztosított finanszírozás arányát is.

A Terv elsősorban a KKV-k beszállítói tevékenységét hangsúlyozza, holott a szektor 85-90%-a nem ilyen tevékenységet folytat. Szükségesnek KKV-k szerepének erőteljesebb kiemelése és a képzésben betöltött és betöltendő szerepük kiemelése. A javaslatot a tervezők elfogadták és hangsúlyosabbá tették, főleg a Humán erőforrás-fejlesztés és a Regionális Operatív Programban.

A magán finanszírozás bevonása a közszolgáltatások biztosításába (Public Private Partnership) kapcsolatos előkészítő munkákat fel kell gyorsítani, a jogszabályi háttérrel és az együttműködés technikai háttérrel a csatlakozás pillanatáig meg kell teremteni. Az EU tapasztalatok alapján PPP technika alkalmazása csak pilot projekteken leszűrt tapasztalatok felhasználásával lehet hatékony. Ez a rendelkezésre álló idő tükrében még további előkészítő munkát igényel.

Munkavállalók

A legtöbb elérendő célkitűzés – az életminőség javítása, élethosszig tartó tanulás – terén szükséges a már meglévő struktúrák (oktatás, egészségügy) modernizációjának szerepeltetése az NFT-ben. Ez a javaslat a Strukturális Alapok célkitűzéseiben nem megvalósítható, de a kormányzati munka, e reformkoncepció előkészítése mindkét területen megindult.

A programban szereplő felzárkóztatás igénye, a kirekesztés elleni küzdelem nemcsak roma kérdés, s ennek meg kell jelennie az NFT-ben is.

A közsféra fejlesztése elengedhetetlen, a helytelen bérpolitika kontraszelekcióhoz vezet mind a közigazgatásban, mind pedig az oktatásban és az egészségügyben.

Az iskolarendszer egyértelmű szabályozása kulcsa lehet az élethosszig tartó tanulás céljának végrehajtásában, s hogy a társadalmi mobilitás ösztönzésének (a munkahelyteremtés kérdéskörével összefüggésben) nagyobb hangsúllyal kellene szerepelnie az NFT-ben.

A stratégia célkitűzései között nem szabad túlságosan szűk kategóriákat felállítani, hiszen ezzel saját pályázati lehetőségeinek szűkítenénk.

Meg kell oldani a régiók magyar közigazgatási rendszerbe történő beillesztésének problémáját és vissza kell állítani a szociális partnerek szerepét a Területfejlesztési Tanácsokban, melyek kulcsszerepet töltenek be a Strukturális Alapok fogadásában.

Civil partnerek

A civil szervezetek megítélése szerint a szolgáltató és esélyteremtő állam elképzelhetetlen anélkül, hogy ne adna helyet a helyi közösségek, civil szerveződések hasznos tevékenységének és véleménynyilvánításának. Az NFT által szorgalmazott társadalmi versenyképesség színvonalának emelését csak úgy lehet elérni, ha a partnerség kialakításával, a civil intézményrendszer és a helyi közösségek tudatosságának fejlesztésével, valamint a rendszeres párbeszéd elősegítésével tovább erősítik az egyéni és közösségi felelősségtudatot.

A civil szervezetek szerepe a nemzeti fejlesztési stratégia megvalósításában kulcsfontosságú lehet, hiszen ezek az intézmények közvetítenek a közigazgatás, a gazdasági szereplők és az állampolgárok között. Ennek keretében a jövőben szükség van a jelenleg is épülő civil infrastruktúra hálózatok további fejlesztésére, a szervezetek egymás közötti és a kormányzati szférával együttműködő info-kommunikációs kapcsolatrendszer kialakítására.

A non-profit szféra szabályozásának 2002-ben elindított felülvizsgálata alkalmas lehet annak elemzésére is, hogy milyen szabályozási és támogatási feltételek között tudnak a civil szervezetek a leghatékonyabban működni. Megfelelő odafigyelés hiányában a civil szervezetek ugyanis az EU csatlakozás vesztesei lehetnek, hiszen a csatlakozás után meg kell

küzdeniük más EU tagállamok civil szervezeteivel a forrásokért és a jogérvényesítés terén egyaránt.

A civil szervezetek szerint jelenleg a környezetvédelem kevésbé exponált téma, így nem kap elég hangsúlyt sem a társadalompolitikai vitákban, sem a médiában. Emiatt a lakosság nincs tisztában a már létező környezeti problémák méreteivel. Az idő előrehaladtával a növekvő gazdaság újratermeli, és nem megszünteti a környezeti és társadalmi problémákat. Ezért a környezettudatosság, azaz "a fenntarthatóság pedagógiájának" megerősítését kell elérni mind helyi, mind kormányzati szinten. A helyi szinteken ez azért szükséges, mivel a helyi szerveződések a legjobb ismerői a lokális problémáknak. Ezt egészítené ki a kormányzat, szerepet vállalva a szigorú hatósági fellépésben. Kiemelten kell kezelni a megújuló energiaforrások szerepét és az azokhoz való egyenlő jogú hozzáférés lehetőségét is. A partnerek javaslatai alapján a környezetvédelem súlya a teljes NFT vonatkozásában nőtt, a partnerek által hiányolt megújuló energiaforrások támogatása pedig kiemelt helyet kapott, főleg a Környezetvédelem és Infrastruktúra OP-ban.

Esélyegyenlőség

A kisebbségek, illetve a női szervezetek hozzászólásait kiemelt szerepet játszottak a Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetésében. Partnereink szerint fejleszteni kell a kifejezetten nőket érintő ellátásokat, preventív eszközöket. A nők munkaerő piaci helyzetének javítását és újbóli munkába állásukat speciális át- és továbbképzési formák segítségével, a szociális és a társadalmi beilleszkedést segítő szolgáltatások fejlesztésével kell megvalósítani, illetve halaszthatatlan a 45 év feletti nők részére sajátos munkaerő-piaci program és fokozott munkajogi védelem kidolgozása. Az egyeztetéseken elhangzott partnervélemények alapján a Humán erőforrás Fejlesztés Operatív Program külön intézkedést is tartalmaz a női esélyegyenlőség megvalósításának érdekében.

A nők és férfiak közötti esélyegyenlőség az NFT tartalmában, illetve egyeztetésének folyamatában is megjelenik, tartalmilag elsősorban a humán erőforrás-fejlesztésben, az egyeztetési folyamat tekintetében pedig a női szervezetek kiemelt bevonásával. Az egyeztetést koordináló NFTH becslései szerint a különböző konzultációkon részt vett partnerszervezetek képviseletében megjelentek kb. 30 százaléka volt nő.

A fogyatékkal élők társadalmi integrációjának alapvető feltétele az akadálymentes környezet feltételeinek megteremtése, továbbá a komplex rehabilitációs rendszer kiépítése, amely magában foglalja az orvosi, a társadalmi és a foglalkoztatási rehabilitáció eszközrendszerét. A közlekedési infrastruktúra fejlesztése során tekintetbe kell venni a fogyatékkal élő embereket is.

Partnereink részéről kiemelt figyelmet kap a hátrányos helyzetű csoportok életminőségének és társadalmi esélyegyenlőségének javításának probléma köre. Ezen belül az idősödő korosztály foglalkoztatási kérdései, a nők, a romák, a szegénységi küszöb körül élő egyes nagycsaládosok, gyermekeiket egyedül nevelő, pályakezdéssel együtt gyermekeket vállalók, GYES-ből visszatérők, árvák, állami gondozottak, hajléktalanok, fogyatékkal élők továbbá az alacsony képzettségű, szegény- és szegénnyé váló munkanélküli fiatalok, a szociális- és társadalombiztosításon kívül rekedt ellátatlanok problémái. Általános elvárás e rétegek megítélésében a pozitív diszkrimináció valamint az, hogy elsősorban a hátrányos helyzet felszámolására kell törekedni, s csak ezt követheti a felzárkóztatási folyamat kimunkálása.

Regionális szervezetek, önkormányzatok

A Stratégia regionális egyeztetését a Regionális Fejlesztési Ügynökségek bonyolították le, a régiók releváns társadalmi és gazdasági partnereinek (Regionális Fejlesztési Tanácsok, Megyei Fejlesztési Tanácsok és Közgyűlések, Kistérségi Társulások, Települési Önkormányzatok, dekoncentrált szakmai-ágazati-gazdasági szervezetek, civil szféra képviselői) a bevonásával, tájékoztatásával és a partnerjavaslatok összegzésével. Az önkormányzatokkal folytatott párbeszéd közvetlenül az önkormányzati szövetségeken keresztül történt. A regionális és önkormányzati partnerek a Stratégiát összességében támogatták, úgy vélték, hogy a hosszú távú jövőkép, a tudás- és innováció-orientált fejlesztési stratégia megfelelő kereteket biztosít a regionális fejlesztési törekvések érvényesítésére. Számos tervezési módszertani észrevétel mellett a legtöbb konkrét javaslatot a regionális fejlesztés témakörével kapcsolatosan fogalmazták meg.

Az általános észrevételek kapcsán megfogalmazódott, hogy az életminőség javítása át kell, hogy hassa az egész folyamatot, ezért ne fő célként jelenjen meg, hanem a horizontális elvek egyikeként. A regionális különbségek, különösen a régiókon belüli, kistérségi különbségek bemutatását hangsúlyosabban kell kezelni. A fenntarthatóság horizontális szempontjának érvényesítése érdekében a partnerek javaslata alapján a kialakítandó fenntartható fejlődés stratégia pontjai az NFT részévé váltak. A célok és problémák rendszerének vizualizálását elősegítő problémafa, az eszközrendszer bemutatásának legfőbb hiányosságai, (hogy nem határozza meg világosan az ágazati és regionális Operatív Programok közötti határvonalat, számos átfedést meghagy, pl. regionális és az infrastruktúra, vagy a regionális és az agrár, illetőleg a gazdasági és az infrastruktúra operatív programok között) a partnerek javaslatainak megfelelően megszűntek.

Meggyőződésük, hogy a regionális politika hatékony szerepet játszhat a területi kohézió erősítésében, a gazdasági versenyképesség javításában, a közigazgatás korszerűsítésében, az innováció serkentésében, melynek érdekében a regionális önkormányzatiságot alkotmányos szintre kell emelni, létre kell hozni a regionális közigazgatási intézményrendszer, továbbá a felsőoktatási integráció révén létrejött regionális tudásközpontokat össze kell kapcsolni az adott régió jelentős gazdasági-igazgatási intézményeivel.

A regionális intézményrendszer fejlesztése során kiemelt fontosságú a közigazgatási régiók és a hozzájuk kapcsolódó szélesebb társadalmi-gazdasági struktúrák létrehozásának, a középfokú közigazgatási-közszolgáltatási rendszer (megye), térségi együttműködési, tervezési és fejlesztési funkcióinak fejlesztése és modernizációja, továbbá a kistérségek gazdasági és társadalmi fejlődésének elősegítése, szervezeti és működési feltételeinek, forrásainak biztosítása, a szomszédos kistérségek programjainak regionális harmonizációjára. A központi közigazgatás hiányosságait a leírás kevésbé érinti, holott a hiányosságok nemcsak szubnacionális szinten jelentkeznek. Felszámolásához a teljes közigazgatás modernizációja és az információs-közigazgatás feltételeinek megteremtése szükséges. A megfelelő intézkedések a Regionális Operatív Programban találhatóak. Jobban ki kell hangsúlyozni a tervben az országos és régiós specifikumokat, jellemzőket.

A tervnek támogatni kell a régióon belüli és a térségek közötti és a határon átnyúló fejlesztések közötti kapcsolatok fejlesztését. Fontos a határon túli magyarokkal való intézményes társadalmi-kulturális-tudományos-gazdasági kapcsolatokat erősítése euro-régiók révén. Ezen utóbbi javaslat nem válhat az NFT részévé, ezt a tevékenységet az EU Interreg programja támogatja

Az NFT fokozatos megvalósításával lehetőség nyílt a korábbi közigazgatási reformelképzelések és az elkezdett folyamatok - modernizáció, a szolgáltató információs közigazgatás megteremtése, és az elektronikus önkormányzati rendszer kialakítása - továbbvitelére, kiterjesztésére, esetleg koncepcionális felülvizsgálatára, valamint a régóta halogatott területfejlesztési források decentralizálására és koordinációjára. Ezt, a partnerek által javasolt intézkedést a tervezők beépítették az NFT-be.

Javasolták a területi problémákra és az egyes stratégiai prioritások térségi következményeinek hatásaira vonatkozó vizsgálatok, komplex elemzését.

Regionális szinten kell meghatározni azokat a feltételeket, amelyek támogatják Stratégiában megfogalmazott innováció vezérelte fejlesztési modellbe vezető átmenetet, melyben a versenyképességet a különböző erőforrások regionális hálózatba szervezett összekapcsolása biztosítja a leghatékonyabban.

Támogatandó a településfejlesztés terén a városok közötti együttműködések, hálózatok fejlesztése, a speciális státuszú megyei jogú városok szerepének kiemelése, különösen azokon a területeken, ahol a lemaradás mérséklésére nagy léptékű fejlesztési programokat kell előkészíteni és megvalósítani. Ezt elősegítendő az NFT-ben külön településfejlesztési intézkedés is megtalálható.

Javasolták, hogy az ország és központi régiójának „gateway” funkciójából inkább a gazdasági, irányítási központ szerepet kellene kiemelni, megfelelően használva fel a logisztika kínálta lehetőségeket. Ezt a javaslatot a tervezők a Gazdasági Versenyképesség Operatív programban jelenítették meg.

Alapvető problémának látják a pályázatokhoz, projektekhez szükséges önrész előteremtését, melynek megoldására a finanszírozást segítő központi Támogatási Alap létrehozását javasolták különösen hátrányos helyzetű kistérségekben, Nagyobb hangsúlyt kell fektetni a tervben az önkormányzati és a versenyszféra együttműködésének fejlesztésére, a közös projektek számának növelésére.

A humán erőforrás fejlesztés terén javasolták az oktatási rendszer modernizálását, a lexikális tudás mellett, a problémamegoldó képességek fejlesztését, a piaci igényekhez igazodó képzési struktúra kialakítását, mely javaslat önálló intézkedésként megjelenik az az NFT-ben.

Lényeges a nonprofit szféra gazdasági megerősítése, mivel a civil szervezetek kulcsfontosságú szerepet játszhatnak a nemzeti fejlesztési stratégia megvalósításában, hiszen ezek a szervezetek közvetítenek a közigazgatás, a gazdasági szereplők és az állampolgárok között.

Kitüntetett fontosságú a regionális innovációs és tudásbázisok kialakítása, fejlesztése.

A gazdasági versenyképesség fejlesztés szempontjából fontos a külföldi tőke bevonása mellett szükséges a hazai meglévő tőkeállomány mobilizálása, mely véleményt az NFT tervezői figyelembe vettek. A kis- és közép-vállalkozók (KKV) beszállítóvá válásának elősegítésére nagyobb hangsúlyt kell helyezni – ez a megfontolás önálló intézkedésként került az NFT-be. Erősíteni kellene azt a szemléletet, hogy a KKV-k fejlődése a hazai politika eredménye, míg a multinacionális vállalatok jelenléte a globális világé. A duális gazdaság mellett, a regionális specializáció, klaszteresedés és a regionális gazdaságfejlesztés eszközeiként a vállalkozási

övezetek munkaszervezeteinek támogatása és megerősítése a GVOP-ben került megjelenítésre.

A tervnek a településgazdálkodás és munkahelyteremtés feladatainak elősegítése, a szociális körülmények javítása, a helyi erőforrások jobb kihasználása érdekében az ipartelepek, az ipari parkok létesítését is fontos prioritásként kell kezelni.

A gazdaság területén az idegenforgalom fejlesztése nagyobb hangsúlyt érdemel a tervben, és markánsabbá kell tenni a versenyképesség fokozása érdekében a struktúra-váltást elősegítő fejlesztések támogatását. A turizmus jövedelmezőség növelésén belül nemcsak a felsorolt feladatok megoldása sürgető, hanem új, helyi turisztikai termékek létrehozása, szálláshelyek teremtése, a szolgáltatások színvonalának emelése úgyszintén, különös tekintettel a belföldi turizmus szerepének növelésére. Ezek a megfontolások a Regionális Operatív Programban jelennek meg a partnerjavaslatoknak megfelelően.

Az információs társadalom kialakítását elősegítő prioritás szemléletén finomítani kellene: az Internet-hozzáférés és használat nem önmagáért való cél, és nem is a fejlettség kizárólagos mértékegysége, hanem egy eszköz, amely egyéb társadalmi és gazdasági funkciók hatékony megszervezését és bizonyos folyamatok egyszerűbb lebonyolítását teszi lehetővé.

Az agrárstruktúra- és vidékfejlesztés témakörében javasolták az optimális birtokstruktúra meghatározását tájtipusok szerint.

A mezőgazdasági alapanyag-termelés tekintetében indokolt a meglévő felnőtt-képző intézmények fejlesztése és bevonása a támogatási rendszerbe. A feldolgozóipar fejlesztése tekintetében javasolták a helyben feldolgozott élelmiszerek arányának növelését, a természet közeli- és a biogazdálkodás fejlesztését és zárláncú mezőgazdasági termelés megvalósítását.

Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása prioritás leírása a partnervéleményeknek megfelelően kitér a fenntartható fogyasztásra, vagy pl. a HACCP előírások teljesítésére.

A környezetvédelem és infrastruktúra fejlesztés témakörét a tervezők kiegészítették a megújuló energiaforrások felkutatására, fejlesztésére, terjesztésére irányuló célkitűzéssel.

A környezetvédelmi infrastruktúra tárgyalása során elsikkad a szennyezés megelőzésének szempontja, a prioritás túlzottan a már felmerült problémák kezelésére koncentrált.

2.5.3. Az egyeztetés harmadik fázisa

2002. decemberében kezdődött a Nemzeti Fejlesztési Terv egyeztetésének harmadik szakasza. Az NFT Stratégia és az Operatív programok egyeztetésének lezárulta után a december közepére összeállított dokumentációról a makroszintű érdekegyeztető fórumok tárgyaltak.

Az Országos Területfejlesztési Tanács 2002. december 12-i ülésén napirendre tűzte a Regionális Operatív Program, illetve az NFT teljes dokumentációjának tárgyalását. A vita során a szociális partnerek aláhúzták a közlekedés fejlesztésének szükségességét, azon belül az úthálózat és a tömegközlekedés kiemelt kezelését. A regionális tanácsok részéről hangsúlyozták a regionális szint megerősítését és források elosztásának további decentralizációját. A Magyar Tudományos Akadémia képviselője a regionális kutatóbázisok, kutatóhelyek kiemelt támogatását tartotta stratégiai fontosságú feladatnak.

Az Országos Érdekegyeztető Tanács 2002. december 13-án lezajlott ülésén a szociális partnerek kiemelték a Nemzeti Fejlesztési Tervvel kapcsolatos egyeztetés fontosságát, illetve alaposágát. A munkaadó szervezetek kijelentették, hogy az információs társadalom megteremtése, a sajátos magyar termékek kiemelt támogatása, a kis és közepes méretű vállalkozások fejlesztése, a foglalkoztató mezőgazdaság megteremtése kapcsán lennének további módosításaik, de a tervezésnek ebben a szakaszában az NFT-t így is elfogadhatónak tartják. Az OÉT munkavállalói oldala a humánerőforrás fejlesztés feladataira koncentráltak, s a bérszínvonal, az élethosszig tartó tanulás, az egészségügy fejlesztése és a foglalkoztatási helyzet átfogó javítását szorgalmazták. Szorgalmazták a partnerség elvének kiemelt érvényesítését a Nemzeti Fejlesztési Tervvel kapcsolatos további, végrehajtási szakaszokban. A szociális partnerek teljes mértékben egyetértettek az Átfogó Fejlesztési Terv kidolgozásának kormányzati célkitűzésével.

A partnerek által elfogadott dokumentumot a magyar kormány és az Európai Bizottság szakértői 2003. január-februárban egyeztették. A módosítások után az anyagot egy utolsó konzultációra terjesztette elő a tervezésért felelős MEH-NFTH. Erről a dokumentációról újabb, koncentrált véleménycsere és információs tevékenység kezdődött az NFT készítésének utolsó szakaszában.

2003. márciusában az Országos Területfejlesztési Tanács, az Országos Környezetvédelmi Tanács, illetve az Országos Érdekegyeztető Tanács plenáris ülésén, illetve az OÉT NFT Bizottságának keretében tárgyalta meg a dokumentumot.

Az egyeztetés utolsó szakaszának részeként azoknak a partnereknek is elküldtük véleményezésre az elkészült anyagot, amely szervezetekkel az NFTH 2002. szeptember és 2003. március között együttműködési megállapodást kötött. (A listát lásd a 3. sz. Mellékletben) Tájékoztatásul pedig eljuttattuk ezt a dokumentációt az összes korábban megkeresett partnerünknek, amelyek az NFTH partneradatbázisában szerepelnek.

A MEH Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatalának munkatársai 2003. tavaszán is folytatták azt a széleskörű tájékoztatási tevékenységet, melynek eredményeként minden kistérségbe eljutott az NFT-vel, illetve az EU Strukturális Alapokkal kapcsolatos alapvető információ.

A 2003. tavaszán lezárult partnerségi folyamat keretében egyeztetés kezdődött a partnerekkel az NFT tervezési szakaszán túlmutató feladatokról. Az új tematika magában foglalta a partnerek monitoring bizottságokban történő részvétele, a Programkiegészítő Dokumentumok, illetve a pályázati kiírások aktuális kérdéseinek tárgyalását is. Az egyeztetés folytatódik az NFT végleges változatának elkészítése, a tervezés lezárása után is.

3. AZ OPERATÍV PROGRAMOK EGYEZTETÉSE

Az operatív programok egyeztetése az NFTH koordinációja mellett az OP felelős tárcák (FMM, FVM, GKM, MEH-NTH) vezetésével, és a Regionális Fejlesztési Ügynökségek közreműködésével történt 2002. október 20 – november 20 között. Az egyeztetési folyamatot, részletes leírása az egyes operatív programok részét képezik és a Partnerségi dokumentum mellékletében is megtalálhatók.

3.1. HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM EGYEZTETÉSE

A Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program tervezése és egyeztetése során széleskörű együttműködés valósult meg az érintett minisztériumok (FMM, OM, ESZCSM, GYISM, IHM, GKM, KVM és a MEH) tervezői, valamint a régiók képviselői között.

Valamennyi tárca megvitatta a tervet a legfontosabb társadalmi partnerekkel. A foglalkoztatási szakterület részanyagait megvitatta a MAT, a Munkaerőpiaci Bizottság, az Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Munkatudományi bizottsága, valamint az európai uniós felkészítő képzések keretében a legfontosabb munkaadói és munkavállalói szervezetek képviselői és a foglalkoztatási célú civil szervezetek képviselői. Az OM az alábbi, szakmapolitikai szempontból meghatározó szervezetekkel folytatott egyeztetést: Felsőoktatási Érdekegyeztető Tanács, Felsőoktatási és Tudományos Tanács, Közoktatási Érdekegyeztető Tanács, Közoktatás-politikai Tanács, Országos Diákjogi Tanács, Országos Kisebbségi Bizottság, Országos Köznevelési Tanács. Az ESZCSM a szakmai partnerekkel történő egyeztetés keretében a tervezési részanyagokat napirendjére tűzte a Szociális Tanács, az Egyházi Fenntartók Tanácsa, a Fogyatékosügyi Tanács is.

A minisztériumok szakterületei és a kabinetek által összeállított lista alapján több száz szakmai és civil szervezet kapta meg véleményezésre nyomtatott illetve elektronikus úton a Programot. A program készítői szakmai, civil és regionális fórumokon ismertették és vitatták meg az OP tartalmát. A program elektronikus változata felkerült az FMM, OM honlapjára, ahol vitafórum is üzemelt. Az egyeztetés során a nők és férfiak közötti esélyegyenlőség kérdése az egyeztetések során kiemelten megjelent.

A társadalmi partnerektől beérkezett vélemények feldolgozása és értékelése egységes szempontrendszer alapján, strukturáltan történt. Az Operatív Program szakmai és társadalmi egyeztetése során elfogadták és jóváhagyták az OP átfogó céljait és prioritásait, további intézkedések kidolgozását, illetve a meglévő intézkedések tartalmának, célcsoportjának bővítését szorgalmazták.

3.2. AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM EGYEZTETÉSE

Az FVM – az NFT részét képező agrárstratégia – az AVOP elkészítésébe a partnerség elve alapján társadalmi partnereit széles körben bevonta. Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programot a tárca – a Kormány 2002. október 22-i ülésén született döntése alapján – társadalmi vitára bocsátotta, az AVOP és a társadalmi vitára közzétett felhívás az FVM honlapján is hozzáférhető volt. Az FVM a társadalmi egyeztetések keretében beérkezett véleményeket összesítette és kiértékelte, az észrevételeket fórumok keretében vitatták meg. A fórumokon a Terv, illetve az AVOP készítésében közreműködő szakértők is részt vettek.

A társadalmi vita résztvevői voltak az agrárgazdaságban tevékenykedő érdekképviselők és szakmai szervezetek, a civilszervezetek (kiemelten a Vidék Parlamentje, mely mintegy 500 tagszervezetével önálló fórumokat is szervezett), és a regionális szervezetek (regionális fejlesztési tanácsok-, fejlesztési ügynökségek), valamint a miniszter tanácsadó testülete az Agrárgazdasági Tanács (AT).

A vélemények és észrevételek alapján az AVOP tervezett intézkedései a nemzeti érdekekkel összehangoltak, szakmailag megalapozottnak tekinthetők és megfelelnek az EU hatályos jogszabályainak is. Az egyeztetéseken azonban az is kiderült, hogy az EU-val kapcsolatos kérdésekben, így az agrár- és vidékpolitika összefüggéseiben még nem megfelelő a szakmai- és civilszervezetek, de különösen a lakosság tájékozottsága. Az FVM ezért intenzív kampányt indított az agrár- és vidékpolitika, különösképp pedig az AVOP széleskörű társadalmi megismertetésére.

3.3. GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉG OPERATÍV PROGRAM EGYEZTETÉSE

Az Operatív Program a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, mint az OP Irányító Hatóságát adó államigazgatási szerv felelősségében és koordinálásával, több minisztérium számos tervező egysége, a társadalmi, gazdasági szervezetek, területfejlesztési régiók aktív bevonásával készült el. A Magyar Kormány 2002. október 22-i ülésén megtárgyalta és társadalmi egyeztetésre bocsátotta Gazdasági Versenyképesség Operatív Programot.

A partnerségi egyeztetés három párhuzamos szinten folyt.

- Egyrészt a Gazdasági és Közlekedési Minisztériummal illetve az OP alkotásában részt vevő tárcákkal kapcsolatban álló gazdasági, társadalmi szervezetek számára véleményezés és terjesztés céljából megküldésre került az OP dokumentációja.
- Másrészt regionális szinten konferenciákon, Regionális Fejlesztési Tanács üléseken és egyéb szakmai fórumokon került bemutatásra az Operatív Program anyaga.
- Harmadrészt elektronikus úton az állampolgárok számára elérhetővé, olvashatóvá tettük az OP dokumentumait mind a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, mind a Miniszterelnöki Hivatal Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatala honlapján

A partnerségi kommunikáció, a levelezések, fórumok, konferenciákon elhangzott észrevételek mind feldolgozásra kerültek a Program készítése során. Általánosságban az OP-nak kedvező volt a fogadtatása, a partnerek a célokkal, elvekkel egyetértének, nem annyira a kritikáját, mint inkább alátámasztását adják a fő irányoknak. A fő elemekkel tehát egyetértének, ugyanakkor a hangsúlyok különbözőek. Érkeztek megjegyzések, kiegészítések, javaslatok,

melyek a végrehajtás során lesznek hasznosak, illetve megjelent az észrevételek között számos általános szabályozási környezetet érintő észrevétel, így a környezetvédelem fontosságát, a versenyszabályok átalakítását illetően.

3.4. KÖRNYEZETVÉDELEM ÉS INFRASTRUKTÚRA OPERATÍV PROGRAM EGYEZTETÉSE

Az Operatív Program megalkotása és egyeztetése során a Program kidolgozásának koordinációjáért kormányhatározatok alapján felelős Gazdasági, majd 2002. júniusától a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium irányításával intenzív konzultációkra került sor a szociális partnerekkel, a Regionális Tanácsokkal. A konzultációk egyrészt az FKTB és munkaszervei ülésein, másrészt külön helyszíni egyeztetések során folyt. Ezekon a fórumokon bemutatásra kerültek az Operatív Program addig kidolgozott egyes fejezetei. A partnerek észrevételei, javaslatai az egyeztetések során kialakult konszenzusnak megfelelően figyelembevételre, beépítésre kerültek az Operatív Program szövegtervezetébe.

Az OP egyeztetése során alkalmazott eszközök felölelik részben a hagyományos, részben az elektronikus kommunikáció adta lehetőségeket. Az OP elektronikusan elérhetővé vált több Internet honlapon, a partner szervezetek illetve régiók mind elektronikusan, mind postán megkapták a dokumentumokat. A vélemények becsatornázása, feldolgozása végett készült hozzászólás sablon szintén mellékelte dokumentumként rendelkezésére állt minden szereplő számára. A különböző fórumokon, konferenciákon lehetőség nyílt a vélemények kinyilvánítására, melyek az ülések emlékeztetőjében lettek rögzítve.

3.5. REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM EGYEZTETÉSE

A Regionális Operatív Program elkészítéséért és egyeztetéséért a Miniszterelnöki Hivatal Nemzeti Területfejlesztési Hivatala volt felelős. A tervezés a VÁTI Területfejlesztési Igazgatóságnál létrehozott tervező csoport feladata. A munka minden folyamatába a Regionális Fejlesztési Ügynökségek (RFÜ) tervezői is bevonásra kerültek. Az elkészült részanyagok az NFT Regionális Munkacsoport ülésein rendszeresen megvitatásra kerültek a régiók és az ágazati minisztériumok tervezőivel. A Regionális Operatív Program kapcsán a régiókon belül folytatott egyeztetésekért elsősorban a Regionális Fejlesztési Ügynökségek voltak a felelősök.

Az egyeztetés célja a Regionális Operatív Program tartalmának minél szélesebb körű ismertetése a partnerekkel, a partnerek véleményének megismerése a programról, a vélemények feldolgozásával az operatív program végleges változatának kidolgozása. Az operatív program végrehajtásának sikere nagy részben azon múlik, hogy a helyi, regionális, ágazati és társadalmi csoport érdekek a lehető legteljesebb mértékben érvényesüljenek benne, hiszen a sikeres végrehajtás, a források igénybe vételének is kulcsa olyan célkitűzések, feladatok és intézkedések kidolgozása, amelyet a különböző szereplők képesek is felhasználni.

Az operatív program egyeztetése alapvetően három szakaszra tagolódott. Az első szakaszban az operatív program helyzetelemzése, SWOT elemzése, a második szakaszában a regionális stratégiák kerültek széleskörű egyeztetésre, a harmadik szakaszban pedig az operatív program kerültek nyilvános vitára a legjelentősebb szociális, ágazati-szakmai, regionális és civil partner szervezetek körében. Az egyeztetés célcsoportjai az Országos Területfejlesztési Tanács, Regionális Területfejlesztési Tanácsok, Országos ernyő szervezetek, Megyei Fejlesztési Tanácsok és Önkormányzatok vezetői, Kistérségi Társulások vezetői, tagjai, Települési Önkormányzatok, Szociális partnerek, regionális szakmai, gazdasági és civil szervezetek képviselői voltak.

A régiók partnerei, valamint az országos ernyőszervezetek és civil szervezetek felé E-mailes vagy postai úton történő közvetlen (direct mail) megkeresés történt. A vélemények feldolgozására alkalmas, strukturált kérdőív jelent meg a régiók, az Eufórium és a VÁTI honlapján.

Regionális Fejlesztési Ügynökségek 2002. október 28 – november 8 között regionális fórumokat szerveztek a régiókban, amelyek a ROP-on túl a 4 ágazati operatív program egyeztetését is szolgálták.

RÉGIÓ	FÓRUM	IDŐPONTJA	HELYE
Közép-Magyarországi Régió	ROP	2002. november 8.	Budapest, Megyeháza
Közép-Dunántúli Régió	GVOP, AVOP, HEFOP, KIOP, ROP	2002. október 30.	Székesfehérvár, Technika Háza,
Nyugat-Dunántúli Régió	GVOP	2002. október 29.	Zalaegerszeg, ZMKIK
	AVOP	2002. október 30.	Szombathely, TESZÖV Székház
	HEF OP	2002. október 29.	Győr, Munkaügyi Központ
	KIOP	2002. október 31.	Szombathely, Megyeháza
	ROP	A fenti időpontokban	A fenti helyszíneken.
Dél-Dunántúli Régió	ROP	2002. október 29.	Pécs, Hotel Pátria
Észak-Magyarországi Régió	GVOP, AVOP, HEFOP, KIOP, ROP	2002. november 6.	Miskolc, Pannónia Konferencia Terem
Észak-Alföldi Régió	GVOP, AVOP, HEFOP, KIOP, ROP	2002. november 4.	Debreceni Akadémiai Bizottság (DAB) székház
Dél-Alföldi Régió	KIOP	2002. november 4.	Békéscsaba - Jókai Színház
	AVOP	2002. november 5.	Hódmezővásárhely - Fekete Sas Szálló
	HEF OP	2002. november 6.	Szeged - MTESZ Székház
	GVOP	2002. november 7.	Kecskemét - Inkubátorház
	ROP	A fenti időpontokban.	A fenti helyszíneken.
Balaton régió	GVOP, AVOP, HEFOP, KIOP, ROP	2002. november 7.	Siófok, Városháza

1. SZÁMÚ MELLÉKLET

A Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiájának egyeztetésében aktívan résztvevő partnerek listája

Partner neve:	Partner székhelye:
AIESEC (Magyar Közgazdász-hallgatók Egyesülete)	Budapest
AIFSZ Vezetői Kollégium Egyesülete	Budapest
Airport Debrecen Kft	Debrecen
Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat, Fejér Megyei Intézete	Székesfehérvár
Állami Számvevőszék	Budapest
Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség	Baja
Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség	Szeged
Általános Iskolai Igazgatók Országos Szövetsége	Budapest
Baja Város Polgármesteri Hivatala	Baja
BaKCso Természetvédelmi Egyesület	Budapest
Balaton Fejlesztési Tanács	Siófok
Balatoni Hajózási Rt.	Siófok
Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség	Siófok
Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Alapítvány	Budapest
Befektetési Szolgáltatók Szövetsége	Budapest
Békéscsabai Polgármesteri Hivatal	Békéscsaba
Békéscsabai Városfejlesztési Iroda	Békéscsaba
Biokultúra Egyesület	Budapest
Bioszféra Egyesület	Debrecen
Budapest Airport Rt	Budapest
Budapesti Értéktőzsde	Budapest
Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem	Budapest
Budapesti Közlekedési Részvénytársaság	Budapest
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Területfejlesztési és Kutatási Budapest	

Központ	Civil Parlament Szövetség	Budapest
Csalán Környezet- és Természetvédő Egyesület		Veszprém
Csemete Természetvédelmi Egyesület		Budapest
Csepeli Önkormányzat, Polgármesteri Hivatal		Budapest
Dasy Kft.		Budapest
Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács		Szeged
Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség		Szeged
Dél-Alföldi Regionális Környezetvédelmi Programcentrum		Kecskemét
Dél-Budakörnyéki Területfejlesztési Önkormányzati Társulás		Érd
Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács		Szekszárd
Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség		Pécs
Dél-Magyarországi Áramszolgáltató Rt		Szeged
Dinamikus Pszichológiai és Pszichiátriai Egyesület		Budapest
Dombóvár Város és Városkörnyéki Önkormányzatok Területfejlesztési Társulása Dombóvár		
Dr. Hilscher Rezső Szociális Közalapítvány, a Miskolci Családokért		Miskolc
Duna Kör		Budapest
	Duna	
Településszövetség		Apostag
Dunaferr Dunai Vasmű Rt.		Dunaújváros
Dunaújváros Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal		Dunaújváros
E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület		Nyíregyháza
Eger Körzete Kistérségi Területfejlesztési Önkormányzati Társulás		Eger
Élelmiszer Feldolgozók Országos Szövetsége		Budapest
Életfa Környezetvédő Szövetség		Eger
Életminőségért Környezetvédelmi Alapítvány		Eger
EMLA Környezeti Management és Jog Egyesület		Budapest
Eötvös Loránd Tudományegyetem		Budapest
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar		Budapest
Építési Vállalkozók Országos Szövetsége		Budapest
Épületfenntartási K+F Alapítvány		Budapest
Erste Bank Hungary Rt		Budapest

ESHA – Hungary Magyarországi Középiskolák Igazgatóinak Szervezete	Budapest
Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács	Szolnok
Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség	Debrecen
Észak-Balatonai Önkormányzatok Területfejlesztési Társulása	Zánka
Észak-dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőség	Győr
Észak-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság	Győr
Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács	Miskolc
Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség	Miskolc
Észak-Magyarországi Környezetvédelmi Felügyelőség	Miskolc
Esztergom és Nyergesújfalu Kistérségi Területfejlesztési Társulás	Esztergom
Esztergomi Környezetkultúra Egyesület	Esztergom
Európa Egyesület	Nyíregyháza
Európai Minőségügyi Szervezet - Magyar Nemzeti Bizottság	Budapest
Európai Párbeszéd Alapítvány	Budapest
Fagazdasági Országos Szakmai Szövetség	Budapest
Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége	Budapest
Fejér Megyei Állami Közútkezelő Kht.	Székesfehérvár
Fejér Megyei Közlekedési Felügyelet	Székesfehérvár
Fejér Megyei Önkormányzati Hivatal	Székesfehérvár
Felső-Tisza-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség	Nyíregyháza
Felsőoktatási Konferenciák Szövetsége	Budapest
Fertőhansági Nemzeti Park	Sarród
FICE Magyarországi Egyesülete	Budapest
Fővállalkozók Magyarországi Szövetsége	Budapest
Független Ökológiai Központ Alapítvány	Budapest
Ganz Transelektro Villámossági Rt	Budapest
Gárdony Város Polgármesteri Hivatala	Gárdony
GATE Zöld Klub	Gödöllő
Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetsége	Budapest
Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetsége (Agrártagozat)	Budapest
Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetsége (EU-integrációs Tagozat)	Budapest

Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetsége (Közlekedési és Szállítmányozási Tagozat)	Budapest
Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetsége (Oktatási Tagozat)	Budapest
Gyöngyös Város Polgármesteri Hivatala	Gyöngyös
Hajdú-Bihar Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	Debrecen
Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör	Hajdúböszörmény
Hallássérültek Iskoláinak Országos Egyesülete	Kaposvár
Harmadik Oldal Magyarországért Egyesület	Kaposvár
Hegyközségek Nemzeti Tanácsa	Budapest
HÍD Dunaújváros és Környéke Egyesület	Dunaújváros
Holocén Természetvédelmi Egyesület	Miskolc
Homokháti Önkormányzatok Kistérségi Területfejlesztési Egyesülete	Mórahalom
Hortobágyért Alapítvány	Debrecen
Hortobágyi Nemzeti Park	Debrecen
Hulladék Munkaszövetség	Budapest
Hulladékhasznosítók Országos Egyesülete	Budapest
HungaroControl Magyar Légiforgalmi Szolgálat	Budapest
Idegenforgalmi Munkaadók Országos Szövetsége	Budapest
Innostart Nemzeti Üzleti és Innovációs központ	Budapest
Ipari Parkok Egyesülete	Budapest
Ipartestületek Országos Szövetsége	Budapest
ITD Hungary	Budapest
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés	Szolnok
Jogismeret Alapítvány	Budapest
Kengyeli Gyalogos Egyesület	Kengyel
Keszthely Város Polgármesteri Hivatala	Keszthely
Kiskunsági Nemzeti Park	Kecskemét
Kodolanyi János Főiskola	Székesfehérvár
Kölcsey Ferenc Közművelődési Intézet	Debrecen
Komárom-Esztergom Megyei Agrárkamara	Tata
Komárom-Esztergom Megyei Állami Közútkezelő Kht.	Tatabánya

Komárom-Esztergom Megyei Közigazgatási Hivatal	Tatabánya
KÖRLÁNC Kiemelten Közhasznú Egyesület a Környezeti Nevelésért	Budapest
Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőség	Budapest
Környezeti Nevelési Hálózat Országos Egyesület	Szentendre
Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium	Budapest
Környezetvédelmi Szolgáltatók és Gyártók Szövetsége	Budapest
Körös-Maros Nemzeti Park	Szarvas
Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság	Gyula
Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség	Székesfehérvár
Közép-Kelet Európai Bankfigyelő Hálózat	Budapest
Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács	Budapest
Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség	Budapest
Közlekedési Főfelügyelet	Budapest
Közlekedéstudományi Intézet Rt	Budapest
Központi Statisztikai Hivatal	Budapest
Lazarusz Természet-és Környezetvédő Egyesület	Debrecen
Levegő Munkacsoport	Budapest
Magyar Agrárkamara	Budapest
Magyar Akkreditációs Bizottság	Budapest
Magyar Államvasutak Rt	Budapest
Magyar Autóklub	Budapest
Magyar Bankszövetség	Budapest
Magyar Bányászati Szövetség	Budapest
Magyar Biográfiai Index Bt.	Celldömölk
Magyar Biomassza Társaság	Sopron
Magyar Egészségturisztikai Marketing Egyesület	Hajdúszoboszló
Magyar Elektrotechnikai Egyesület	Budapest
Magyar Energiafogyasztók Szövetsége	Budapest
Magyar Építőanyagipari Szövetség	Budapest
Magyar Faluszövetség	Tar
Magyar Fejlesztési Bank Rt	Budapest

Magyar Feltalálók Egyesülete	Budapest
Magyar Franchise Szövetség	Budapest
Magyar Geotermális Egyesület	Budapest
Magyar Gépgyártók Országos Szövetsége	Budapest
Magyar Gyermek- és Ifjúságvédelmi Szövetség	Kaposvár
Magyar Gyógyszergyártók Országos Szövetsége	Budapest
Magyar Innovációs Szövetség	Budapest
Magyar Iparszövetség	Budapest
Magyar Kereskedelmi és Iparkamara	Budapest
Magyar Kis- és Középvállalkozók Polgári Egylete	Budapest
Magyar Kisvállalati Társaság	Budapest
Magyar Könnyűipari Szövetség	Budapest
Magyar Kórházzövetség	Budapest
Magyar Környezeti Nevelés Egyesület	Budapest
Magyar Közlekedési Klub	Budapest
Magyar Közúti Fuvarozók Egyesülete	Budapest
Magyar Légiközlekedési Vállalat	Budapest
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület	Budapest
Magyar Mérnökakadémia	Budapest
Magyar Mérnöki Kamara	Budapest
Magyar Művelődési Intézet	Budapest
Magyar Nők Szövetsége	Budapest
Magyar Nyomdász Szakmai Szövetség	Budapest
Magyar Nyugdíjasok Egyesületeinek Országos Szövetsége	Budapest
Magyar Olimpiai Bizottság Környezetvédelmi Bizottsága	Budapest
Magyar Önkormányzati Szövetségek Társulása	Budapest
Magyar Öntészeti Szövetség	Budapest
Magyar Országos Horgász Szövetség	Budapest
Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetsége	Budapest
Magyar Statisztikai Társaság	Budapest

Magyar Szabadalmi Hivatal	Budapest
Magyar Szabványügyi Testület	Budapest
Magyar Szállodaszövetség	Budapest
Magyar Táncművészeti Főiskola	Budapest
Magyar Távhőszolgáltatók Szakmai Szövetsége	Budapest
Magyar Termelői Értékesítő és Szolgáltató Szervezetek, Szövetkezetek Hangya Budapest	
Együttműködése	
Magyar Természettudományi Múzeum	Budapest
Magyar Természetvédők Szövetsége	Budapest
Magyar Tudományos Akadémia	Budapest
Magyar Turisztikai Egyesület	Budapest
Magyar Urbanisztikai Társaság	Budapest
Magyar Utazásszervezők és Utazásközvetítők Szövetsége	Budapest
Magyar Vállalkozásfejlesztési Hálózat Konzorcium	Nyíregyháza
Magyar Vasúti-, Vízi És Légiközlekedési Szövetség	Budapest
Magyar Védőnők Egyesülete	Budapest
Magyar Vöröskereszt	Budapest
Magyarországi Református Egyház	Budapest
Magyarországi Tanúsított Cégek ISO 9000 Fóruma	Dunaújváros
Mátra-Volán Autóbusz Közlekedési Rt	Gyöngyös
Megyei Jogú Városok Szövetsége	Budapest
Megyei Jogú Városok Szövetsége Városüzemeltetési és Urbanisztikai Bizottság Budapest	
METCOSPED Nemzetközi Szállítmányozó és Logisztikai Szolgáltató Kft.	Budapest
Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége	Budapest
Mór Város Polgármesteri Hivatala	Mór
Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége	Budapest
Műemléki Szakképzésért Alapítvány	Veszprém
Munkanélküliek, Álláskeresők és Segítők Egyesülete	Veszprém
Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége	Budapest
Műszaki Oktatási Egyesület	Budapest

Nagycsaládosok Országos Egyesülete	Budapest
Nemzeti Hírközlési és Informatikai Tanács	Budapest
Neumann János Számítógép-tudományi Társaság	Budapest
Nők a Balatonért Egyesület	Balatonkenese
Nonprofit Humán Szolgáltatók Országos Szövetsége	Budapest
Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala	Nyíregyháza
Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség	Sopron
Nyugat-Magyarországi Egyetem	Sopron
Nyugdíjasok Egészségmegőrző Országos Szövetsége	Kiskunfélegyháza
Nyugdíjasok Országos Képvisellete	Budapest
Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány	Miskolc
Ökorégió Alapítvány	Miskolc
Ökotárs Alapítvány	Budapest
Orosháza Város Önkormányzata	Orosháza
Országos Erdészeti Egyesület	Budapest
Országos Gazdaszövetség	Budapest
Országos Kereskedelmi Szövetség	Budapest
Országos Mentőszolgálat, Komárom-Esztergom Megyei Szervezete	Tatabánya
Országos Tisztifőorvosi Hivatal	Budapest
Pápa Város Önkormányzati Hivatal	Pápa
PARTNER Mérnöki Iroda Kft.	Tatabánya
Pécsi Tudományegyetem	Pécs
Piacgazdaság Alapítvány	Budapest
Professzorok Batthyány Köre	Budapest
Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum	Budapest
Reális Zöldek Klub	Budapest
Reflex Környezetvédő Egyesület	Győr
Régiók Szövetsége	Budapest
Regionális Képzőközpont Igazgatója (Békéscsaba)	Békéscsaba
Salgótarján és Bátorterenyé Térségi Önkormányzatok Egyesülete	Salgótarján
SAPARD Hivatal (Közép-dunántúli Regionális Iroda)	Veszprém

SCET Magyarország Városfejlesztő Rt.	Budapest
Séd-Balaton Környezet-és Természetvédelmi Egyesület	Balatonkenese
Siemens Rt	Budapest
Siófok Város Polgármesteri Hivatala	Siófok
Somogy Megyei Önkormányzati Hivatal	Kaposvár
Somogy Megyei Területfejlesztési Tanács	Kaposvár
Stratégiakutató Intézet Kht.	Nagykovácsi
Student Service Egyesület	Budapest
Sun Microsystems Kft	Budapest
Szalók Holding Kft	Egerszalók
Szegedi Egyetem Környezetvédelmi Klubja	Szeged
Szent Borbála Kórháza, Baleseti Sebészeti Osztály	Tatabánya
Szent István Egyetem Gazdasági Műszaki Főiskolai Kar	Budapest
Szent István Egyetem Ybl Miklós Műszaki Főiskolai Kar	Budapest
Szentendre Város Polgármesteri Hivatala	Szentendre
Szinflex Plusz Kft.	Győr
Szociális Igazgatók Magyarországi Egyesülete	Csákvár
Tanárképzők Szövetsége	Budapest
Társadalmi Egyesületek Országos Szövetsége	Budapest
Társadalmi Unió	Budapest
Társadalomkutatási Intézet Rt	Budapest
Tatabánya Polgármesteri Hivatal	Tatabánya
Tatai Kistérség Területfejlesztési Társulás	Tata
Távközlési Érdekegyeztető Fórum	Budapest
Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége	Budapest
Természetvédő Turisták "Somogyért" Egyesület	Kaposvár
Tés Község Önkormányzata	Tés
TESZ Bács-Kiskun megyei Szervezet	Kecskemét
TESZ Békéscsabai Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ	Békéscsaba
TESZ Börcsi Faluvédő és Művelődő Egyesület	Győr
TESZ Gézengúz Alapítvány	Győr

TESZ Győr-Moson Sopron Megyei Szervezete	Győr
TESZ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szervezete	Szolnok
TESZ Komárom-Esztergom Megyei Szervezete	Tatabánya
TESZ Salgótarjáni Környezetvédelmi Egyesület	Salgótarján
TESZ Városvédő és Szépítő Egyesület	Sátoraljaújhely
Tisza-Szamos Kht.	Budapest
Tokod Nagyközség Önkormányzata	Tokod
Tudományos és Technológiai Ipari Parkok Szövetsége	Budapest
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság	Budapest
Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége	Budapest
Város és Faluvédők Szövetsége Hungaria Nostra	Budapest
Vas Megyei Önkormányzati Hivatal	Szombathely
Versenyképesség Munkacsoport	Budapest
Veszprém Megyei Agrárkamara	Veszprém
Veszprém Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	Veszprém
Veszprém Megyei Közlekedési Felügyelet	Veszprém
Veszprémi Egyetem, Nemzetközi és Projektszervezési Osztály	Veszprém
Vidéki Repülőterek Szövetsége	Sármellék
Volán Egyesülés	Budapest
Volánbusz Közlekedési Rt.	Budapest
WESTEL Mobil Távközlési Rt	Budapest
White Club	Békéscsaba
WWF Magyarország	Budapest
Zagyvaszántó Értéktörző-értékfejlesztési Alapítvány	Zagyvaszántó
Zala Megyei Közgyűlés	Zalaegerszeg
Zöld Akció Egyesület	Miskolc
Zöldkereszt Közérdekű Közhasznú Egyesület	Debrecen

2. SZÁMÚ MELLÉKLET

A Nemzeti Fejlesztési Terv partnersége jegyében rendezett előadások konferenciák

2002. 12. 04-ével aktualizált lista

A Nemzeti Fejlesztési Tervvel kapcsolatos előadásokon, konferenciákon való közreműködés

A 2002. szeptembere és decembere közötti rendezvények:

	IDŐPONT	HELYSZÍN	SZERVEZŐ	MEGJEGYZÉS
1.	szeptember 26.	Miskolc	Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	Hazai EU-s Kiadványok Országjáró Vándorkiállítása
2.	szeptember 26.	Szeged	Csongrád Megyei Közgyűlés	Megyei Közgyűlés
3.	szeptember 30.	Budapest	Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége	Előadás és konzultáció
4.	október 2.	Székesfehérvár Technika Háza	Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség	Partnerségi vita az NFT Stratégiájáról
5.	október 2.	Szekszárd	Szekszárd Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala	Dél-Dunántúli Regionális Civil konzultáció
6.	október 3-4-5.	Gárdony	Társadalmi Egyesületek Országos Szövetségének konferenciája	Előadás: az NFT céljának, tartalmának felvázolása, a társadalmi egyesületek feladatainak megjelölése

7.	október 4.	Pécs, Megyeháza Díszterme	1997-es Területfejlesztési Phare Program Zárkonferenciája	Előadás: az NFT aktuális feladatai az EU-csatlakozás küszöbén
8.	október 9.	Dombóvár, Szekszárd	Előadás az NFT-ről a dombóvári vállalkozó klub tagjai részére	Vállalkozói Klub
9.	október 10.	Taksony, Sziget Panzió	“Economy 2002” Gazdasági Egyesület	Előadás: az NFT stratégiai alapvetései – kistérségi vetületei
10.	október 12.	Budapest	GTTSZ	Konferencia Együttműködési megállapodás keretében
11.	október 14.	Budapest	ICC Hungary	Előadás
12.	október 14.	Budapest, MTA	Az Ipar Műszaki Fejlesztés-ért Alapítvány	Országos szakmai tanácskozás, Előadás: az NFT
13.	október 15.	Budapest	Magyar Közgazdasági Társaság	Előadás
14.	október 15.	Tihany	Internet 2000	Klub Tihany előadás
15.	október 16.	Budapest	MOSZ	Előadás
16.	október 16.	Budapest	MKIK	Kamarai külgazdasági értekezlet

17.	október 16.	Budapest	MOSZ Menedzserek Klubja	Joint Venture Szövetséggel közösen szervezett rendezvény
18.	október 17.	Ráckevei Kastély Hotel	ITDH Kht. Előadás: 14 regionális igazgató tréningjén.	Előadás: Az NFT céljai, felépítése, jelenlegi helyzete
19.	október 24.	Szolnok Tudomány és Technika Háza	MTESZ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szervezete	Országos konferencia sorozat
20.	október 25.	Budapest Fortuna Spaten Étterem	GTTSZ Tudományos és Szakértői Tanács	Konferencia Együttműködési megállapodás keretében
21.	október 28.	Székesfehérvár		Magyar Foglalkoztatáspolitikai Non-profit Szervezet
22.	október 29.	Zalaegerszeg	Zala Megyei Kereskedelmi és Iparkamara konferencia	Együttműködési megállapodás keretében MKIK – GKM Európai Unió Kiadványok Vándorkiállítása
23.	október 29.	Pécs Hotel Pátria Nagyterem	Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.	ROP szakmai vitafórum
24.	október 30.	Budapest	Magyar Logisztikai	MTA

			Egyesület	Magyar Tudomány Napja
25.	október 30.	Budapest Magyar Iparszövetség Székháza	Magyar Iparszövetség	Elnökségi ülés Tájékoztató az NFT-ről, konzultációval
26.	október 30.	Salgótarjáni Ipari Park	Ipari Parkok Egyesülete	Észak-Magyarországi Regionális Divízió Workshop: NFT véleményezése
27.	október 30.	Budapest Közlekedési Múzeum	Magyar Mély- és Útépitő Társaság	Konferencia
28.	október 30.	Budapest Sydney Apartment Hotel	Magyar Franchise Szövetség	Kibővített elnökségi ülés
29.	október 31.	Budapest	Urbanisztikai Társaság	Előadás és konzultáció
30.	október 31.	Budapest	MTA	Előadás
31.	november 4.	Budapest	BKIK	BKIK küldöttértekezlet
32.	november 5.	Szolnok Szolnoki Főiskola	Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kereskedelmi és Iparkamara MKIK – GKM Európai Uniós Kiadványok	Együttműködési megállapodás keretében “Vállalkozások EU felkészítése”

			Vándorkiállítása	
33.	november 5.	Székesfehérvár	Ipari Parkok Egyesülete	Közép-Dunántúli Regionális Divízió Workshop: NFT véleményezése
34.	november 6.	Budapest, BKÁE	Közgazdaságtudományi Egyetem	Előadás
35.	november 6.	Pécs	Ipari Parkok Egyesülete	Dél-Dunántúli Regionális Divízió Workshop: NFT véleményezése
36.	november 6.	Budapest		Magyar Foglalkoztatáspolitikai Non-profit Szervezet
37.	november 6.	Szombathely	Vas Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	Rendezvény nagyvállalkozások részére
38.	november 6.	Budapest, BKÁE		Magyar Tudomány Napja Tudományos ülés, témája: NFT
39.	november 7.	Budapest	Volán Egyesülés	Konferencia
40.	november 7.	Szombathely	Ipari Parkok Egyesülete	Nyugat-Dunántúli Regionális Divízió workshopja

41.	november 7.	Dunaújváros	Dunaújvárosi Főiskola	Értékelemzés szimpózium
42.	november 7.	Eger Eszterházy Károly Főiskola	EU Tanszék	Előadás EU Tanszék tanári kara + Érdeklődő diákok
43.	november 7.	Bécs	European Investment Bank	EIB Forum 2002
44.	november 7.	Szeged Forrás Hotel	Foglalkoztatás 2003 konferencia	Előadás: felzárkózási perspektívánk és az NFT
45.	november 7.	Tokaj	MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda III. Tokaji Területfejlesztési Szakmai Műhely Szeminárium	Előadás: Az NFT kidolgozásának folyamata, jelenlegi állása
46.	november 7.	Siófok Városháza	Balatoni Integrációs Kht.	Az NFT Szektorális Operatív Programjainak partneri egyeztetése a Balaton Régióban
47.	november 8.	Budapest MTESZ Irodaház	MTESZ	Magyar Tudomány Napja

48.	november 8.	Budaörs	Ipari Parkok Egyesülete	Közép-Magyarországi Regionális Divízió Workshop: NFT véleményezése
49.	november 8.	Pécs Kereskedelmi Központ	Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara	Fórum: GVOP megtárgyalása, előadás: NFT céljai és prioritásai
50.	november 11.	Budapest	Transelektro	konferencia
51.	november 11.	Szeged	Ipari Parkok Egyesülete	Dél-Alföldi Regionális Divízió Workshop: NFT véleményezése
52.	november 11.	Nyíregyháza	Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Ker. és Iparkamara	Kamarai együttműködés keretében EU-s tagságunk és az NFT
53.	november 12.	Budapest	Kanadai Kereskedelmi Kamara	Előadás
54.	november 12.	Debrecen	Ipari Parkok Egyesülete	Észak-Alföldi Divízió Workshop: NFT véleményezése
55.	november 13.	Budapest	Diamond Business Klub	Diamond Business előadás
56.	november 13.	Balatonaliga	Piac és Profit Kiadó	E-Magyarország

				E-kormányzat konferencia
57.	november 14.	Budapest Hyatt Regency	Magyar Kockázat és Tőke Társaság	Konferencia
58.	november 14.	Szolnok Városi Művelődési és Zenei Központ	Országos Térinformatikai Konferencia Proqrambizottság	XII. Országos Térinformatikai konferencián előadás
59.	november 14.	Budapest Hotel Rubin	Hazai Térségfejlesztő Rt.	“Fenntartható fejlődés kihívásai és a területfejlesztés” c. országos szakmai- tudományos konferencián előadás: A fenntartható gazdaságpolitika eszközei
60.	november 14.	Debreceni repülőtér	Airport Debrecen Kft.	“Debreceni repülőtér a területfejlesztés eszköze” kerekasztal egyeztetetés
61.	november 15.	Pécs		Területfejlesztési miniszterek konferenciája
62.	november 15.	Nyíregyháza Megyeháza díszterem	Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács rendezvénye	Tájékoztató előadás az NFT-ről
63.	november 15.	Budapest Hyatt Regency	Ecostat Gazdaságelemző és Informatikai Intézet	Konferencia-sorozat “XXI. század – Irány az EU”

64.	november 15.	Eger	Heves Megyei Kereskedelmi és Iparkamara MKIK – GKM Európai Uniós Kiadványok Vándor-kiállítása	Együttműködési megállapodás keretében
65.	november 16.	Tolna Hotel Thelena	Külügyminisztérium	EIP találkozó
66.	november 18.	Budapest	MOSZ	Agrár Vidékfejlesztési Operatív Konferencia
67.	november 18.	Budapest Gerbeaud Kávéház	Olasz Köztársaság Nagykövetsége, Magyarországi Olasz Kereskedelmi Kamara	Kis- és Középvállalatok Lehetőségek és kihívások Mo. közelgő EU-csatlakozása tükrében c. konferencia
68.	november 19.	Balatonfüred Hotel Blaha Lujza	Bp-i Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem TTK	Balaton Régiós kistérségi konferenciasorozat
69.	november 19.	Szombathely	Vas Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	Mo. közlekedés fejlesztése és az NFT

70.	november 19.	Budapest MEDOSZ Szálló	MTESZ	Határon Túli Magyar Mérnökszervezetekkel konferencia
71.	november 20.	Budapest Atrium Hyatt	Kittenberger Alapítvány	Előadás
72.	november 20.	Székesfehérvár	Fejér Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	kibővített elnökségi ülés EU Klub
73.	november 21.	Szeged	Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, MKIK	IV. Nemzetközi Közlekedési Konferencia
74.	november 21.	Budapest Parlament épülete	NFTH	Partnerségi konferencia
75.	november 22.	Dorog Dunagáz Rt.	Dunagáz Rt.	Az EU csatlakozással járó kötelezettségünk közműfejlesztési programja.
76.	november 22.	Budapest	Origo	internetes kérdezz-felelek
77.	november 22.	Szeged Megyeháza	Dél-Alföldi Regionális Fej- lesztési Tanács	DARFT ülés
78.	november 25.	Budapest	Magyar Tartalomipari	DAT 2000 konferencia

			Szövetség	
79.	november 25.	Budapest GKM	Gazdasági és Közlekedési Minisztérium	Környezetvédelmi és Infrastruktúra Munkacsoport megbeszélésére meghívás
80.	november 26.	Budapest Néprajzi Múzeum	Well-Press Kiadó	www.vendegvaro.hu Országos sajtótájékoztató és szakmai bemutató
81.	november 26.	Budapest	Állami Számvevőszék	“az NFT és a Regionális Operatív Tervek” címmel előadás az ÁSZ számvevői részére
82.	november 27.	Budapest	PRO RÉGIÓ “Régiók Európája” Konferencia	Előadás
83.	november 27.	Budapest	Magyarországi Diák-vállalkozások Országos Érdekképviseleti Szövetsége	Konferencia
84.	november 27.	Budapest Tulip Inn Hotel	Magyar Minőség Társaság	Építőipari versenyképesség Az EU csatlakozás tükrében előadás
85.	november 28.	Siófok Hotel Ezüstpart	ÁFEOSZ	IV. Kongresszus
86.	november 28.	Debrecen	ZHOE Bt.	Regionális konferencia

		Termál Hotel		
87.	november 28.	Budapest		Ingatlan kerekasztal
88.	november 28.	Budapest Parlament épülete	KÜM	Európai Integrációs Vitanap
89.	november 28.	Budapest MTESZ Bp-i Konferenciaközpont	MTESZ	Jubileumi konferencia környezetvédelem
90.	november 28.	Budapest BMGE Gépjárművek Tanszék	Budapesti Műszaki és Gazdaság Tudományi Egyetem	Egységes Közlekedésigazgatási Informatikai Rendszer eredetiségvizsgálati részének (IDEA) szakmai bemutatása
91.	november 29.	Budapest	IPOSZ	Kibővített elnökségi ülés
92.	november 29.	Budapest	Szuburbanizáció	Konzultáció NFT-ről
93.	december 1-5.	Szolnok Tudomány és Technika Háza	MTESZ	MTESZ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szervezet tisztújító ülés
94.	december 2.	Fót	Fóti Intelligens Városért Egyesület	Konferencia, Vállalkozói nap
95.	december 3.	Budapest	Menedzser Szövetség	Közép EU Menedzser

				Konferencia
96.	december 3.	Budapest	Magyar Iparszövetség	Gazdasági fórum az NFT-ről
97.	december 4.	Budapest Atrium Hyatt	Országos Kereskedelmi Szövetség	Előadás
98.	december 4.	Csepel	Csepeli Önkormányzat	Előadás
99.	december 4.	Budapest MGYOSZ Székház	Magyar Vasúti-, Vízi- és Légiközlekedési Szövetség	Tagvállalati ülés
100.	december 5.	Budapest	Milton Tanácsadó és Oktatásszervező Kft.	Előadás
101.	december 5.	Budapest	Innovációs Szövetség	Előadás
102.	december 5.	Budapest	MTA Regionális Tudományi Asztaltársaság	Előadás
103.	december 5.	Budapest Rubin Hotel	Magyar Épületenergetikai Tanácsadó Testület	VI. Épületenergetikai Konferencia
104.	december 5.	Budapest MTESZ Budapesti Konferenciaközpont	MTESZ	XXII. Országos Minőség Konferencia Előadás: Minőségfejlesztés az NFT-ben
105.	december 6.	Dobogókő	BKIK Kézműipari Tagozat	Kihelyezett elnökségi ülés,

		Nimród Hotel		“A mikro és kisvállalkozások helye szerepe az NFT-ben” előadás
106.	december 13.	Veszprém	Veszprémi Kereskedelmi és Iparkamara	Kibővített elnökségi ülés
107.	december 13.	Pécs	Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara	Kibővített elnökségi ülés
108.	december 13.	Budapest, Hotel Mercure	ÉVOSZ	Ünnepi közgyűlés
109.	december 17.	Budapest MTA konferenciaterem	EU 2002 Alapítvány	EU 2002 Alapítvány szokásos éves konferenciája

2003. január és március közötti rendezvények:

	IDŐPONT	HELYSZÍN	SZERVEZŐ	MEGJEGYZÉS
1.	január 9.	Székesfehérvár	Fejér Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	Kibővített elnökségi ülés

2.	január 17.	Budapest Hotel Béke	MMI	
3.	január 28.	Nagymaros Stefán Vendéglő	Kárpáti Zsuzsa országgyűlési képviselő	Polgármesterek összejövedele
4.	január 29.	Budapest, MTESZ Pesti Konferencia Központ	GTTSZ	10 éves jubileumi közgyűlés
5.	január 29.	Szolnok Technika Háza	VOSZ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Iroda	Közgyűlés
6.	február 4. 13 óra	Sárbogárd	GKM + FMKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
7.	február 5. 13 óra	Enying	GKM + FMKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
8.	február 6. 13 óra	Dunaújváros	GKM + FMKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
9.	február 7.	Eger	TÖOSZ	Szakmai rendezvény polgármesterek számára.
10.	február 7.	Benece Apáti	MSZP Frakció	Polgármesterek EU felkészítése

11.	február 7. 10 óra	Gárdony	GKM + FMKIK	kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
12.	február 8.	Budapest Hotel Ventura	Országgyűlés Hivatala Fiatal Önkormányzati Képviselők Klubja	“Változások az önkormányzati rendszerben az EU tagság kapcsán – Régiós átállás” konferencia
13.	február 8.	Budapest Ludwig Múzeum	Kittengerger Alapítvány	VII. Nemzetközi Öko bál
14.	február 8.	Budapest Merlin Nemzetközi Színház	Merlin Nemzetközi Színház	Színház működését bemutató performance
15.	február 10.	Budapest	Kossuth Rádió Háttér c. műsor	
16.	február 10.	Vác	Dunakanyar Rádió	
17.	február 10.	Szekszárd	TÖOSZ	Szakmai rendezvény
18.	február 10. 13 óra	Bicske	GKM	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja

19.	február 11.	Kaposvár	TÖOSZ	Szakmai rendezvény
20.	február 11. 13 óra	Mór	GKM	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja.
21.	február 12. 11.00	Budapest	Közgazdasági Egyetem	Előadás
22.	február 12.	Székesfehérvár	GKM	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
23.	február 13. 16.30	Budapest		NFT-ről előadás
24.	február 13.	Szeged	Csongrád Megyei Agrárkamara	Agrárfórum
25.	február 14.	Budapest Stefánia Palota	Magyar Logisztikai Egyesület	IX. Logisztikai Fórum és Logisztikusok Bálja nemzetközi szakmai rendezvény
26.	február 14.	Pécs	TÖOSZ	Szakmai rendezvény
27.	február 17.	Esztergom MTESZ Székház	Esztergomi MTESZ (Magyar Suzuki Rt.)	EU felkészítő térségi központ koncepció bemutatása
28.	február 19.	Budapest	GTTSZ	EU csatlakozás feladatai

		Budai Konferencia Központ		
29.	február 20.	Zalaegerszeg	TÖOSZ	Szakmai rendezvény
30.	február 20.	Budapest Hilton Budapest WestEnd	Trainex	Konferencia az NFT-ről
31.	február 20.	Budapest MATÁV Központ	Joint Venture Szövetség	Felkészülés az EU források hatékony fogadására
32.	február 21.	Pécs		Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
33.	február 24. 13 óra	Baja	GKM + MKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
34.	február 25.	Budapest	BKIK, XVI. ker. Önkormányzat	2003-as év pályázati lehetőségek önkormányzatok részére
35.	február 25. 13 óra	Bácsalmási	GKM + MKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
36.	február 26. 13 óra	Jánoshalma	GKM + MKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
37.	február 26.	Budapest	Budapesti Műszaki és	Ipari Nyílt Nap

		BME	Gazdaságtudományi Egyetem	
38.	február 27. 13 óra	Kiskunhalas	GKM	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
39.	február 27.	Budapest, Hungexpo Rt.	Miniszterelnöki Hivatal	Önkormányzati EU csúcs
40.	február 28. 10 óra	Kiskunmajsa	GKM + MKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
41.	február 28.	Veszprém	SZVT Turizmus Szakosztály	XVII. Országos Turizmus Fórum
42.	február 28.	Budapest	Agrár Munkaadói Szövetség	Az EU-csatlakozás hatásai az agrár szektorra és bekapcsolódási lehetőségeink az NFT projektjeibe
43.	március 3. 13 óra	Kalocsa	GKM + MKIK	kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
44.	március 3.	Budapest	Civiliada	EU csatlakozás és NFT lehetőségek
45.	március 4. 13 óra	Kunszentmiklós	GKM + MKIK	kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
46.	március 4.	Budapest	Informatikai Vállalkozások	“Az Év Informatikai Menedzsere” díjátadó ünnepség

		Stefánia Palota	Szövetsége	
47.	március 5.	Cegléd	Cegléd Város Polgármestere	Előadás - NFT Cegléd és környékére vonatkozó hatása
48.	március 5. 13 óra	Kiskőrös	GKM + MKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
49.	március 5.	Sopron, (Konferencia Központ)	Hoventa	Regionális rendezvény
50.	március 6. 13 óra	Kiskunfélegyháza	GKM + MKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
51.	március 6.	Budapest MTA	Szent István Egyetem	Agrárinformatikai Fórum
52.	március 7.	Etyek	Vidék Parlamentje	Vállalkozói fórum
53.	március 7. 10 óra	Kecskemét	GKM + MKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
54.	március 11.	Budapest, BM Dunapalota	Informatikai Vállalkozások Szövetsége	Közgyűlés
55.	március 11.	Budapest	TÖOSZ	Környezetvédelmi konferencia
56.	március 12.	Jósvafő	Szuhavölgyi Bányászlakta	EU csatlakozás és NFT

			Önkormányzati Szövetség	
57.	március 12-13.	Budapest BM Dunapalota	Oktatási Minisztérium	Konferencia
58.	március 13.	Keszthely Hotel Helikon	Hoventa	Regionális rendezvény
59.	március 13. 10 óra	Szeged	Agrár Munkaadói Szövetség	Az EU-csatlakozás hatásai az agrár szektorra és bekapcsolódási lehetőségeink az NFT projektjeibe
60.	március 14.	Tihany Hotel Club Tihany	Magyar Optikus Ipartestület	VII. "Optika 2003 Hungary" Nemz. Optikai Kongresszus és Szakkiállítás
61.	március 17.	Budapest Corinthia Aquincum Hotel	Magyar Szabványügyi Testület	IQNet Fórum
62.	március 18. 13 óra	Lövő	GKM + Kamara	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
63.	március 19. 13 óra	Fertőd	GKM + Kamara	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja
64.	március 19.	Budapest	Alapítvány az Uniós	NFT, kis- és középvállalkozások

		Stefánia Palota	Integrációért	
65.	március 20.	Körmend	Körmend Város polgármestere	Európai gondolat – kistérségi szemlélet
66.	március 20. 10 óra	Sopron	GKM + Kamara	“Magyar-osztrák kis- és közép-vállalkozói párbeszéd” c. konferencia
67.	március 25.	Budapest, Pallas Páholy	Nyugdíjasok Országos Képviselete	Konzultáció
68.	március 25.	Lillafüred	Magyar Mély- és Útépítő Társaság	NFT és EU
69.	március 26. 10 óra	Budapest Kongresszusi Központ	Autonóm Szakszervezetek Szövetsége	Konferencia az NFT-ről
70.	március 27.	Miskolc ITC Székház	Hoventa	Regionális rendezvény
71.	március 27-28.	Miskolc	Magyar Statisztikai Társaság	Konferencia
72.	március 27. 10 óra	Jászberény	Agrár Munkaadói Szövetség	Az EU-csatlakozás hatásai az agrár szektorra és bekapcsolódási lehetőségeink az NFT projektjeibe
73.	március 27.	Budapest	MSZP XV. ker. Vállalkozói Tagozat	EU csatlakozás és NFT
74.	március 28.	Eger	Magyar Vámügyi Szövetség	NFT és EU csatlakozás

	16 óra			
75.	március 31. 13 óra	Kisvárdai	GKM + MKIK	Kis- és középvállalkozások kistérségi EU felkészítő programja